

Jaarboek onderwijs in cijfers
2005

Jaarboek onderwijs in cijfers 2005

Feiten en cijfers over het onderwijs in Nederland tot november 2004

Auteurs

F. Blom
Mevr. Drs. B.A.A. van Gils
Mevr. Drs. M.I. Hartgers
Drs. L.W. van Herpen
Mevr. Drs. C. Jol
R.C. Kapel
T.J.J. van Miltenburg
Drs. J. Ramaker
Drs. D.E.W. Takkenberg
Mevr. Dr. S. Westerman

Dr. G.W.J.M. Driessen (*Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen*)
Dr. W.J.C.M. van de Grift (*Inspectie van het Onderwijs*)
Drs. G.W.M. Ramaekers (*Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt*)
Drs. M.R. de Vries (*Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt*)

Hoofdredactie

Ir. A.M.H.M. Mares

Kluwer

Centraal Bureau voor de Statistiek

Copyright © 2004 Kluwer
ISBN 90 13 0 2359 2

De gegevens in dit boek zijn ultimo oktober 2004 afgesloten.

Omslagontwerp: Verheul en De Geus

Behoudens uitzonderingen door de wet gesteld mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n) op het auteursrecht, c.q. de uitgever van deze uitgave, door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem (hen) op te treden, niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking.

De uitgever is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren, als bedoeld in artikel 17 lid 2, Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (*Stb.* 351) ex artikel 16b, Auteurswet 1912, te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden.

All rights reserved. No part of this production may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without written permission of the publisher.

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2003–2004	= 2003 tot en met 2004
2003/2004	= het gemiddelde over de jaren 2003 tot en met 2004
2003/'04	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz. beginnend in 2003 en eindigend in 2004
1993/'94–2003/'04	= boekjaar enz., 1993/'94 tot en met 2003/'04

In geval van afronding kan het voorkomen dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Inhoud

Voorwoord	9
Kerncijfers	10
1. Algemeen overzicht	15
2. Leerlingen en studenten	17
2.1 Primair onderwijs	17
2.2 Voortgezet onderwijs	37
2.3 Expertisecentra	57
2.4 Middelbaar beroepsonderwijs	67
2.5 Hoger beroepsonderwijs	79
2.6 Wetenschappelijk onderwijs	105
2.7 Deeltijdonderwijs	129
3. Onderwijsinstellingen en personeel	143
4. Onderwijsfinanciën	149
4.1 Publieke en private uitgaven aan onderwijs	149
4.2 Uitgaven en inkomsten van onderwijsinstellingen	161
5. Onderwijs en maatschappelijke omgeving	171
5.1 Onderwijsverschillen tussen autochtone en allochtone kinderen	171
5.2 Na de leerplicht nog vijf jaar naar school	193
5.3 Veiligheid op scholen	197
5.4 Werkloosheid onder schoolverlaters toegenomen	201
5.5 Nog steeds sterke invloed opleiding ouders op schoolkeuze kinderen	209
5.6 Het Nederlands hoger onderwijs in internationaal perspectief	215
5.7 Onderwijsniveau van samenwonende partners	227
5.8 De schoolkleur in Nederland	233
5.9 Kwaliteit van het werk in het onderwijs	239
Het Nederlands onderwijsstelsel	247
Lijst met afkortingen	249
Voor meer informatie	251

Voorwoord

Voor u ligt de zevende editie van het *Jaarboek onderwijs in cijfers*. In dit boek presenteert het CBS ieder jaar de meest actuele cijfers over onderwijs in de vorm van korte artikelen, aangevuld met tabellen. Het boek is bedoeld als naslagwerk voor iedereen die beroepshalve of anderszins geïnteresseerd is in het onderwijs in Nederland. Het *Jaarboek onderwijs* bevat behalve de CBS-gegevens ook bijdragen van de Inspectie van het Onderwijs, het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt en het Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen.

Het *Jaarboek* bestaat uit vijf hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk geeft een overzicht van de meest recente ontwikkelingen in het onderwijs. De ontwikkeling van het aantal leerlingen en studenten per schoolsoort, van het aantal onderwijsinstellingen en van het onderwijspersoneel komen aan de orde in de hoofdstukken twee en drie. Hoofdstuk vier behandelt de onderwijsuitgaven. Het laatste hoofdstuk gaat nader in op de maatschappelijke omgeving waarin het onderwijs zich ontwikkelt.

Het CBS heeft uiteraard meer in huis aan onderwijscijfers dan in het *Jaarboek onderwijs* is opgenomen. Meer informatie kunt u kosteloos vinden in de statistische database StatLine op de uitgebreide website van CBS (www.cbs.nl).

De Directeur-Generaal van de Statistiek

Drs. G. van der Veen

Voorburg/Heerlen, november 2004

Kerncijfers

Kerncijfers onderwijs ¹⁾

	Eenheid	1990/'91	2000/'01	2002/'03	2003/'04
Leerlingen/studenten					
Basisonderwijs	1 000	1 443	1 547	1 550	1 548
Speciaal basisonderwijs	1 000	56	52	52	51
Expertisecentra	1 000	30	46	52	54
Speciaal voortgezet onderwijs	1 000	23			
Voortgezet onderwijs ²⁾	1 000	916	894	914	925
Beroepsopleidende leerweg	1 000	332	299	306	317
Beroepsbegeleidende leerweg	1 000	136	153	167	162
Hoger beroepsonderwijs	1 000	242	312	322	335
Wetenschappelijk onderwijs	1 000	181	165	179	188
<i>Bron: Onderwijsstatistieken</i>					
Gediplomeerden					
Voortgezet onderwijs	1 000	187	153	158	.
Beroepsopleidende leerweg	1 000	57	79	73	.
Beroepsbegeleidende leerweg	1 000	36	49	58	.
Hoger beroepsonderwijs	1 000	40	56	61	.
Wetenschappelijk onderwijs (doctoraal)	1 000	20	21	21	.
Wetenschappelijk onderwijs (bachelor)	1 000			1	.
Wetenschappelijk onderwijs (master)	1 000			2	.
<i>Bron: Onderwijsstatistieken</i>					
Zittenblijvers					
Vmbo-4	%		5	3	.
Havo-5	%	10	6	7	.
Vwo-6	%	8	7	5	.
<i>Bron: Onderwijsmatrix (1990/'91 CBS;2000/'01 en 2002/'03* OCW/CFI)</i>					
Instellingen					
Basisonderwijs	1	8 450	7 059	7 039	7 007
Speciaal basisonderwijs	1	512	368	354	349
Expertisecentra	1	370	332	329	324
Speciaal voortgezet onderwijs	1	296			
Voortgezet onderwijs ^{2) 3)}	1	1 768	850	692	679
Beroepsopleidende leerweg	1	242	73	71	70
Beroepsbegeleidende leerweg	1	127	70	67	68
Hoger beroepsonderwijs	1	81	62	59	58
Wetenschappelijk onderwijs	1	13	13	13	13
<i>Bron: Onderwijsstatistieken</i>					
	Eenheid	1 995	2 000	2 001	2 002
Uitgaven aan onderwijs ⁴⁾					
Als % van het bruto binnenlands product	mld euro	16,6	21,2	23,1	24,7
	%	5,5	5,3	5,4	5,5
<i>Bron: Statistiek van de financiën van het onderwijs</i>					

¹⁾ De gegevens hebben betrekking op het door de overheid bekostigde onderwijs.

²⁾ Vwo, havo, mavo, vmbo, vbo, lwoo, v.a. 2000/'01 inclusief speciaal voortgezet onderwijs en praktijkonderwijs.

³⁾ In 2002/'03 zijn de scholen voor speciaal voortgezet onderwijs opgegaan in de scholen voor voortgezet onderwijs.

⁴⁾ De publieke en private uitgaven aan huishoudens en instellingen. De onderwijsgerelateerde private uitgaven aan niet-onderwijsinstellingen zijn hierin niet opgenomen.

Internationale onderwijsgegevens, 2002 ¹⁾

	Verwachte verblijfsduur in het voltijd- onderwijs voor een 5-jarige (in jaren)	Onderwijs- deelname van 15-19- jarigen	Onderwijs- deelname van 20-29- jarigen	Opleidings- niveau minimaal havo/vwo/ basisberoeps- opleiding (25-64-jarigen)	Uitgaven aan onderwijs als percentage van het bruto binnenlands product ²⁾ (2001)
		%			
België	16,2	92	27	61	6,4
Canada	.	.	.	83	6,1
Denemarken	18,0	82	31	80	7,1
Duitsland	17,1	89	26	83	5,3
Finland	17,7	85	40	75	5,8
Frankrijk	16,7	87	20	65	6,0
Griekenland	16,1	83	25	50	4,1
Ierland	15,5	82	18	60	4,5
Italië	16,6	76	18	44	5,3
Nederland	16,5	87	23	66	4,9
Oostenrijk	16,0	77	17	78	5,8
Portugal	13,8	71	22	20	5,9
Spanje	16,7	80	23	41	
Turkije	.	.	.	25	3,5
Verenigd Koninkrijk	14,7	77	27	64	5,5
Verenigde Staten	15,4	75	25	87	7,3
Zweden	16,8	86	34	82	6,5

¹⁾ De gegevens in deze tabel kunnen als gevolg van een andere berekeningsmethodiek iets afwijken van de gegevens in de rest van het Jaarboek.

²⁾ Totaal van publieke en private uitgaven aan onderwijsinstellingen.

Bron: Education at a Glance 2004, OESO

Matrix van het reguliere onderwijs 2002*

		Bestand 2001/'02						
		w.v. in 2002/'03						
		bao	sbao	exper- tise- centra	voortgezet onderwijs brugjaren ¹⁾	praktijk- onderwijs	vmbo ²⁾ 3+	mavo deeltijd
		x 1 000						
Bestand 2002/'03		1 550,2	52,1	50,9	404,3	22,7	230,3	6,8
w.v. in 2001/'02								
basisonderwijs	1 552,4	1 342,1	11,0	3,9	184,8	1,5		
speciaal basisonderwijs	51,8	0,3	39,4	1,5	5,7	4,5		
expertisecentra	47,6	0,8	1,1	40,2	0,7	0,2	0,1	
voortgezet onderwijs brugjaren ¹⁾	395,1			0,7	201,5	0,3	109,2	0,0
speciaal voortgezet onderwijs	12,9			0,2	4,4	3,1	3,0	
praktijkonderwijs	17,0			0,3	0,1	13,0	0,0	
vmbo 3+	130,6			0,5	0,0	0,0	113,5	0,6
	zd						0,6	0,1
	md	99,6						
mavo deeltijd	zd	7,7						1,5
	md	1,1						
havo voltijd 3+	zd	88,7		0,0	0,0		2,4	1,7
	md	32,4						
havo deeltijd	zd	6,0						
	md	1,5						
vwo voltijd 3+	zd	103,9		0,0	0,0		0,1	
	md	24,4						
vwo deeltijd	zd	2,5						
	md	1,3						
bol voltijd	zd	202,6		0,0				0,2
	md	66,9						0,0
bol deeltijd	zd	24,2						0,0
	md	3,6						0,0
bbl	zd	101,2		0,1				0,0
	md	57,3						0,0
hbo voltijd	zd	210,2						
	md	45,7						
hbo deeltijd	zd	52,4						
	md	12,6						
wo voltijd	zd	138,2						
	md	20,8						
wo deeltijd	zd	12,1						
	md	1,9						
Totaal voltijdonderwijs	3 526,4	1 343,2	51,5	47,4	397,1	22,6	228,8	4,1
Geen voltijdonderwijs		206,9	0,6	3,6	7,2	0,1	1,4	2,7

	havo voltijd 3+	havo deeltijd	vwo voltijd 3+	vwo deeltijd	bol voltijd	bol deeltijd
	<i>x 1 000</i>					
Bestand 2002/'03	124,4	6,4	131,9	2,8	279,6	25,6
w.v. in 2001/'02						
basisonderwijs					0,0	
speciaal basisonderwijs					0,5	0,1
expertisecentra	0,0					
voortgezet onderwijs brugjaren ¹⁾	34,8		36,6		0,3	0,1
speciaal voortgezet onderwijs	0,0				0,9	0,0
praktijkonderwijs					0,1	0,0
vmbo 3+					2,4	1,0
zd	0,3		0,0		61,4	0,8
md	4,5	0,1	0,0		0,1	0,0
mavo deeltijd					0,5	0,1
zd		0,1			1,6	0,2
havo voltijd 3+	76,8	0,7	0,8		2,0	0,0
md			1,1	0,1	0,1	0,0
havo deeltijd		1,1			0,1	0,0
zd				0,0	0,1	0,0
vwo voltijd 3+	7,1	0,1	92,7	0,4	0,1	0,0
md					0,0	0,0
vwo deeltijd				0,5	0,0	0,0
zd					0,0	
bol voltijd		0,2			153,9	0,7
md		0,0		0,0	6,8	0,5
bol deeltijd		0,0			0,7	9,4
md		0,0			0,2	0,0
bbl		0,0			0,5	0,2
md		0,0			0,2	0,2
hbo voltijd						
zd						
md						
hbo deeltijd						
zd						
md						
wo voltijd						
zd						
md						
wo deeltijd						
zd						
md						
Totaal voltijdonderwijs	123,5	2,5	131,3	1,0	232,5	13,5
Geen voltijdonderwijs	0,9	3,9	0,7	1,8	47,2	12,1

Matrix van het reguliere onderwijs 2002* (slot)

		Bestand 2001/'02					
		w.v. in 2002/'03					
		bbl	hbo voltijd	hbo deeltijd	wo voltijd	wo deeltijd	geen onderwijs
		<i>x 1 000</i>					
Bestand 2002/'03		164,6	257,4	64,1	163,7	13,8	
w.v. in 2001/'02							
basisonderwijs		0,2					9,0
speciaal basisonderwijs		0,1					0,3
expertisecentra		0,4					3,5
voortgezet onderwijs brugjaren ¹⁾		0,3					11,2
speciaal voortgezet onderwijs		0,3					0,9
praktijkonderwijs		0,0					3,5
vmbo 3+		2,1					10,3
	zd						
	md	13,1					19,4
mavo deeltijd		0,0					6,2
	zd	0,0					0,3
	md	0,0					4,1
havo voltijd 3+		0,4					4,1
	zd	0,2	25,7	0,1			3,2
	md	0,0					4,8
havo deeltijd		0,0					0,4
	zd	0,0	0,9	0,0			3,3
	md	0,1					3,0
vwo voltijd 3+		0,0	4,3	0,0	17,0	0,0	2,0
	zd	0,0					0,3
	md	0,2		0,0	0,8	0,0	43,4
bol voltijd		4,2					39,7
	zd	3,3	15,4	1,0			13,8
	md	0,2					3,2
bol deeltijd		0,2					38,1
	zd	62,3					48,4
	md	8,5					23,6
hbo voltijd			182,2	1,6	2,8	0,0	38,2
	zd		1,4	0,6	5,2	0,3	14,2
	md		0,0	0,7	0,1	0,1	11,8
hbo deeltijd			0,4	37,7	0,1	0,1	10,7
	zd		0,0	0,7	0,1	0,1	18,1
	md		0,0	0,1	2,5	0,1	2,9
wo voltijd			2,9	0,2	123,1	1,2	1,8
	zd		0,1	0,1	0,3	8,7	
	md		0,0	0,1	0,0	0,0	
wo deeltijd							
	zd						
	md						
Totaal voltijdonderwijs		96,2	233,6	41,9	151,8	10,6	393,2
Geen voltijdonderwijs		68,5	23,8	22,2	11,9	3,2	

¹⁾ Bestaat uit leerjaren 1 en 2 van vwo, havo, vmbo, en lwoo en leerjaar 3 ongedeeld vwo en havo.
zd = zonder diploma; md = met diploma.

Bron: Voorlopige cijfers onderwijsmatrix CFI (OCW).

1. Algemeen overzicht

In het schooljaar 2003/'04 was het totaal aantal leerlingen in het primair, secundair en tertiair onderwijs weer groter dan een jaar eerder. Het aantal scholieren in het basisonderwijs echter is net als in 2002/'03 licht afgenomen. De daling bedroeg 2 duizend leerlingen. In totaal gingen 1,548 miljoen kinderen naar de basisschool. Ongeveer 15 procent van de leerlingen behoorde tot een culturele minderheid. In 1990/'91 was dat 11 procent. Een gemiddelde vestiging in het basisonderwijs telde in 2003/'04 216 leerlingen. Het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs kwam uit op 51 duizend. Dat is een geringe afname in vergelijking met het schooljaar ervoor.

Het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs is in 2003/'04 met 11 duizend gestegen tot 925 duizend. Ongeveer 116 duizend leerlingen waren aangewezen op extra zorg. De gemiddelde schoolgrootte in het voortgezet onderwijs was bijna 1 400 leerlingen. Dat verschilt nogal van de beginjaren negentig toen scholen gemiddeld zo'n 520 leerlingen telden. Het aantal geslaagden in het voortgezet onderwijs is in 2002/'03 licht gestegen naar 158 duizend. De slagingspercentages in het vwo en de havo zijn licht toegenomen naar respectievelijk 94 en 91 procent. In de mavo, het vbo of het vmbo lagen de slagingspercentages tussen de 94 en 95 procent.

In het schooljaar 2003/'04 is het aantal leerlingen in expertisecentra met ruim 2 duizend toegenomen naar 54 duizend. Ten opzichte van 1990/'91 bedroeg de toename 24 duizend. Onder expertisecentra vallen het basis- en voortgezet onderwijs aan kinderen die meer hulp nodig hebben bij de opvoeding en het leren dan het reguliere basisonderwijs of voortgezet onderwijs kan bieden.

Het aantal leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs is in 2003/'04 gestegen naar 479 duizend. In de beroepsopleidende leerweg (bol) bedroeg het aantal scholieren 317 duizend. Dat zijn er 11 duizend meer dan een jaar eerder, maar 15 duizend minder dan in 1990/'91. Aan de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) namen 162 duizend leerlingen deel. Dat zijn er 5 duizend minder dan een jaar eerder. Het aantal geslaagden in het middelbaar beroepsonderwijs bedroeg in 2002/'03 133 duizend, 73 duizend in de bol en bijna 60 duizend in de bbl.

In 2003/'04 telde het hoger beroepsonderwijs bijna 335 duizend studenten. Dat zijn er ongeveer 13 duizend meer dan in het voorgaande schooljaar. Ook het aantal geslaagden in het hbo blijft toenemen en kwam uit op 61 duizend. Het aantal studenten in het wetenschappelijk onderwijs is toegenomen tot 188 duizend, ongeveer 9 duizend meer dan schooljaar eerder. Net als in 2001/'02 is het aantal doctoraal-geslaagden in 2002/'03 weer licht gestegen. Het aantal studenten dat het doctoraal-examen met goed gevolg aflegde, was ruim 22 duizend.

Aan de KSE-niveaus 1-3 en de NT2-niveaus 1-3 namen in 2003 in totaal 132 duizend mannen en vrouwen deel. Dat is een fractie minder dan in het jaar ervoor. Het aantal deelnemers aan de NT2-niveaus 4 en 5 is gestegen tot 17 duizend en het aantal deelnemers in de KSE-niveaus 4-6 is gedaald tot 14 duizend.

De deelname aan post-intieel onderwijs in de vier weken voor enquêtering lag in 2003 op bijna 14 procent. Dat komt overeen met 1,3 miljoen mensen. Het gaat daarbij om mensen tussen de 15 en 64 jaar die geen student of scholier meer zijn.

Het aantal door de overheid bekostigde onderwijsinstellingen is in het schooljaar 2003/'04 weer afgenomen. De werkgelegenheid in het onderwijs nam opnieuw toe. Het aantal personeelsleden in het onderwijs is in 2003 over alle schoolsoorten hoger dan in het jaar ervoor.

In 2002 hebben de publieke en private sector samen 24,7 miljard euro aan onderwijs uitgegeven. Hiervan ging 22,7 miljard euro naar de onderwijsinstellingen. Het aandeel van de totale onderwijsuitgaven in het bruto binnenlands product bedroeg 5,5 procent. Per hoofd van de bevolking werd ongeveer 1 500 euro uitgegeven aan onderwijs.

2. Leerlingen en studenten

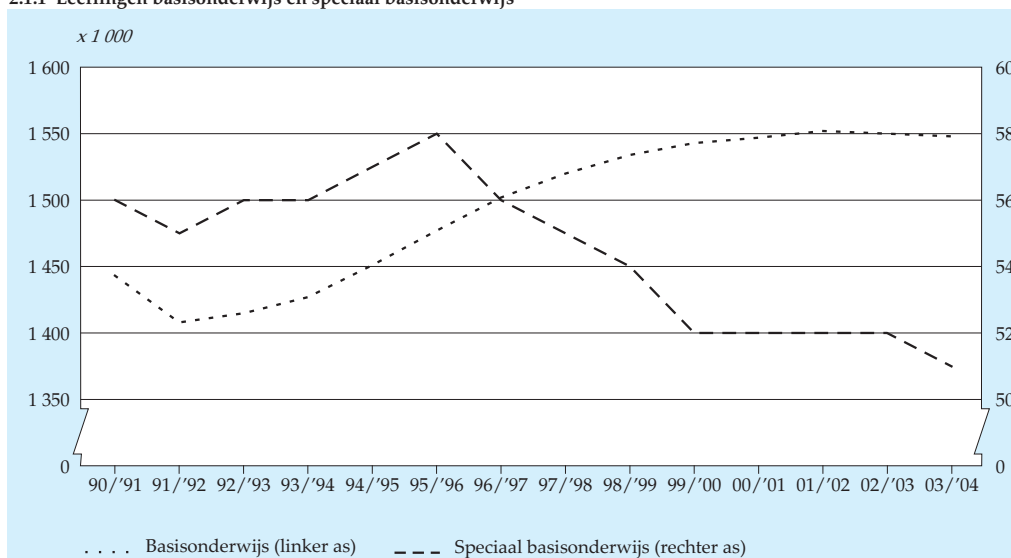
2.1 Primair onderwijs

In het schooljaar 2003/'04 telde het basisonderwijs 2 duizend leerlingen minder dan een jaar eerder. Aan het basisonderwijs namen ruim 1,5 miljoen leerlingen deel. Vergeleken met het schooljaar 1990/'91 is het aantal leerlingen in het basisonderwijs met 105 duizend gestegen. De gemiddelde vestigingsgrootte in het basisonderwijs is in dezelfde periode met ruim een kwart toegenomen tot 216 leerlingen. Het aantal leerlingen dat in 2003/'04 is aangewezen op speciaal basisonderwijs was met 51 duizend bijna even groot als de jaren ervoor. Ten opzichte van het schooljaar 1990/'91 is het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs met 5 duizend afgenomen. In dezelfde periode is de gemiddelde vestigingsgrootte in het speciaal basisonderwijs met 40 procent toegenomen tot 126 leerlingen.

Aantal leerlingen in het basisonderwijs licht afgenomen

In het schooljaar 2003/'04 bedroeg het aantal leerlingen in het basisonderwijs 1 548 duizend. Dat zijn er 2 duizend minder dan een jaar eerder. Ten opzichte van 1990/'91 was het aantal leerlingen in het basisonderwijs echter 105 duizend hoger. Dat is een toename van 7 procent. Tot het midden van de jaren negentig nam het groeipercentage van het aantal leerlingen alsmaar toe. Daarna is dit percentage vrijwel ieder jaar kleiner geworden. Volgens de Referentieraming van het Ministerie

2.1.1 Leerlingen basisonderwijs en speciaal basisonderwijs

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

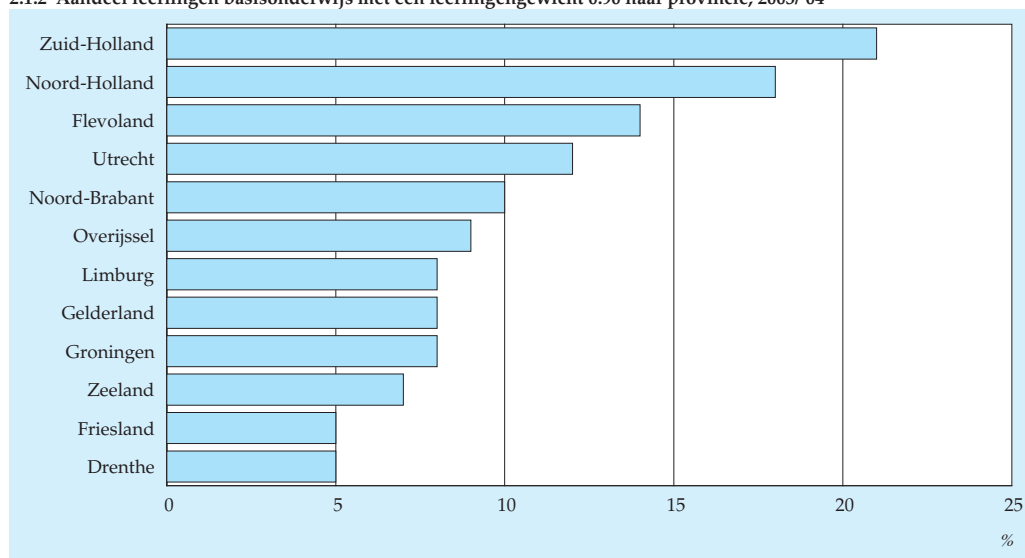
van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) zal het aantal leerlingen in het basisonderwijs nog tot en met het schooljaar 2009/'10 toenemen.

De verdeling van leerlingen naar denominatie van de school is het afgelopen decennium nauwelijks gewijzigd. Eenderde van de leerlingen gaat naar een openbare school, eenderde gaat naar een rooms-katholieke school en een kwart gaat naar een protestants-christelijke school. De overige leerlingen bezoeken een school voor overig bijzonder onderwijs. Jongens maken iets meer dan de helft van het totale aantal leerlingen uit.

In het schooljaar 2003/'04 behoorde 15 procent van de leerlingen in het basisonderwijs tot een culturele minderheid. Dit percentage verschilt sterk tussen provincies en de vier grote steden. In Noord- en Zuid-Holland was bijna een kwart van de leerlingen een 'cumi-leerling'. In Amsterdam en Rotterdam behoorde meer dan de helft van de leerlingen tot een culturele minderheid en in Den Haag bijna de helft. In Friesland, Drenthe en Zeeland daarentegen bleef het aandeel van de cumi-leerlingen beperkt tot 6 à 7 procent.

Ongeveer 13 procent van de leerlingen maakte niet alleen deel uit van een culturele minderheid, maar had bovendien ouders met een laag opleidings- en beroepsniveau. De verdeling van deze zogenoemde 0.90-leerlingen over de provincies en gemeenten komt vrijwel overeen met de verdeling van cumi-leerlingen over de provincies en de vier grote steden. Zo was in Friesland en Drenthe een op de twintig

2.1.2 Aandeel leerlingen basisonderwijs met een leerlingengewicht 0.90 naar provincie, 2003/'04

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

een 0.90-leerling, in Noord- en Zuid-Holland een op de vijf en in Amsterdam en Rotterdam zelfs een op de twee.

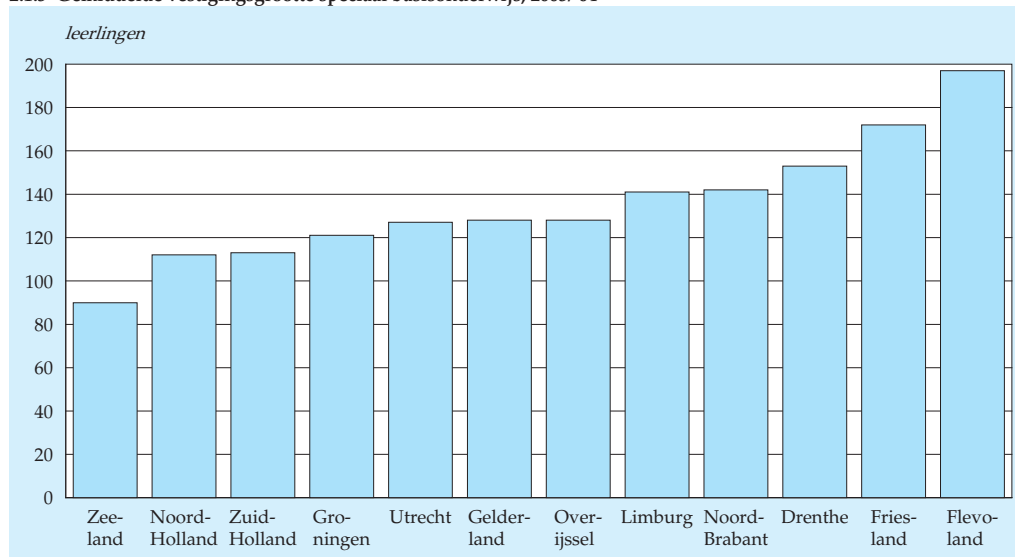
Gemiddelde vestigingsgrootte gelijk gebleven

In het schooljaar 2003/'04 kwam het aantal vestigingen in het basisonderwijs uit op 7 163. Dit zijn er 27 minder dan in het schooljaar 2002/'03. De gemiddelde vestigingsgrootte is in de jaren negentig flink toegenomen. In de periode 1990/'91-2003/'04 steeg dit gemiddelde van 171 naar 216 leerlingen. Dit betekent een toename van 26 procent. Het aantal basisscholen is afgenomen en het aantal leerlingen toegenomen. In het basisonderwijs bestaan tussen de provincies en de grote steden grote verschillen in de gemiddelde vestigingsgrootte. Zo waren de scholen in Zuid-Holland in 2003/'04 met gemiddeld 261 leerlingen het grootst en die in Friesland met gemiddeld 127 leerlingen het kleinst. In grote gemeenten was het gemiddeld aantal leerlingen per vestiging vaak al groter dan 260. Breda staat aan de top: daar had een basisschool gemiddeld 329 leerlingen.

Geringe afname van het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs

Kinderen die meer hulp behoeven bij de opvoeding en het leren dan het reguliere basisonderwijs kan bieden, zijn aangewezen op vormen van speciaal onderwijs. In het schooljaar 2003/'04 was het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs 51 duizend. Dat is bijna evenveel als in de vier jaren ervoor. Het aantal leerlingen in deze schoolsoort nam tot het midden van de jaren negentig toe, maar is daarna

2.1.3 Gemiddelde vestigingsgrootte speciaal basisonderwijs, 2003/'04

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

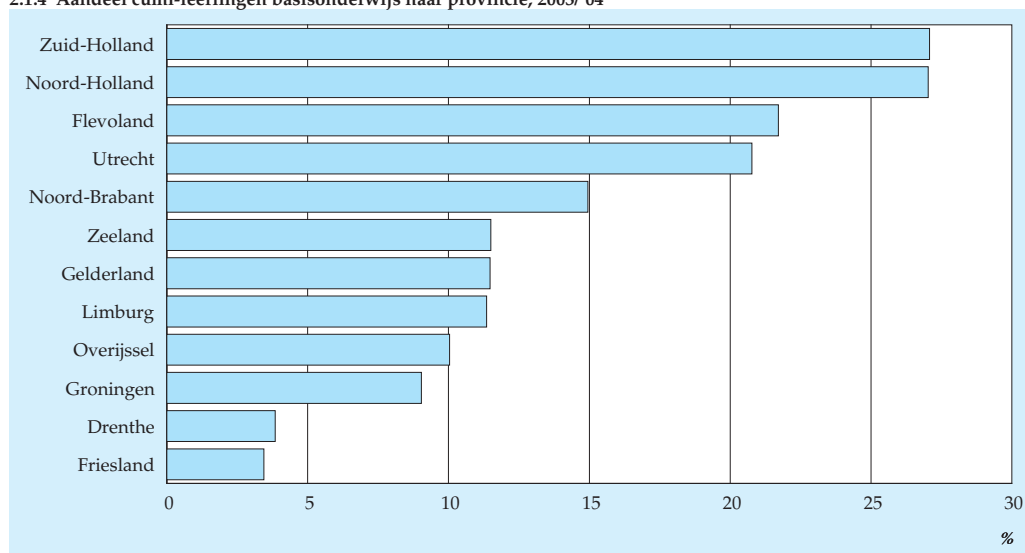
gedaald. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van OCW zal het aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs ook de komende jaren licht afnemen.

De verdeling van leerlingen naar de denominatie van het speciaal basisonderwijs is anders dan die voor het reguliere basisonderwijs. Vergeleken met het reguliere basisonderwijs is het aandeel leerlingen in het niet rooms-katholieke en protestants-christelijke deel van het bijzonder onderwijs veel groter en in het openbaar onderwijs kleiner.

Van het totale aantal leerlingen in het speciaal basisonderwijs behoorde 18 procent tot een culturele minderheid. Dat is een iets hoger percentage dan in het reguliere basisonderwijs. Ook hier doen zich tussen de afzonderlijke provincies en de vier grote steden aanzienlijke verschillen voor. Zo behoorde in Noord- en Zuid-Holland ruim een kwart van de leerlingen tot een culturele minderheid, terwijl dat in Friesland en Drenthe voor slechts 3 à 4 procent van de leerlingen gold.

In het schooljaar 2003/'04 was het aantal vestigingen voor speciaal basisonderwijs 408. Vergeleken met het voorgaande schooljaar zijn dat er 12 minder. De gemiddelde vestigingsgrootte in het speciaal basisonderwijs kwam in 2003/'04 uit op 126 leerlingen. Dat zijn er 2 meer dan het jaar ervoor. Vergeleken met het 1990/'91 is de gemiddelde vestigingsgrootte in het speciaal basisonderwijs met 40 procent toegenomen.

2.1.4 Aandeel cumi-leerlingen basisonderwijs naar provincie, 2003/'04

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Weinig terugverwijzingen naar het basisonderwijs

Het aantal leerlingen dat van het basisonderwijs naar het speciaal basisonderwijs is verwezen, bedroeg in het schooljaar 2003/'04 bijna 10 duizend. Het aantal terugverwijzingen van het speciaal basisonderwijs naar het basisonderwijs was met zo'n 300 leerlingen veel geringer.

Prestatieverschillen in het basisonderwijs

De prestaties van leerlingen in het basisonderwijs lopen sterk uiteen. Deze verschillen hebben vooral te maken met de sociale en etnische herkomst van de kinderen. Dit blijkt uit recente resultaten van het PRIMA-cohortonderzoek van het ITS te Nijmegen en het SCO-Kohnstamm Instituut te Amsterdam. In het schooljaar 2002/2003 heeft de vijfde meting van dit onderzoek plaats gehad. In de jaargroepen 2, 4, 6 en 8 zijn drie toetsen afgenomen: taal, rekenen en begrijpend lezen. De resultaten op deze toetsen zijn zodanig geschaald dat ze over de jaargroepen heen met elkaar vergeleken kunnen worden.

Wat de taalprestaties betreft, is er in alle jaargroepen een duidelijke trend te zien. Autochtone kinderen van hoogopgeleide ouders doen het beter dan kinderen van laagopgeleide allochtone ouders. Steeds hebben de kinderen van laagopgeleide Turkse of Marokkaanse ouders de laagste taalvaardigheid en kinderen van hoogopgeleide ouders de hoogste. Hoe groot die verschillen zijn, kan worden geïllustreerd aan de hand van het hierna volgende voorbeeld.

In groep 4 hebben kinderen van middelbaar opgeleide ouders een taalscore gehaald van 109,5. Op hetzelfde moment haalden kinderen van laagopgeleide Turkse of Marokkaanse ouders in groep 6 een score van 109,9. Dit betekent dat deze Turkse en Marokkaanse kinderen ten opzichte van de kinderen van middelbaar opgeleide ouders een achterstand hebben van liefst twee jaar. Vergeleken met kinderen van hoogopgeleide ouders is hun taalachterstand overigens nog groter. Het verschil

Staat 2.1.1
Taalprestaties naar jaargroep en sociaal-etnische achtergrond, 2002/2003¹⁾

	Groep 2	Groep 4	Groep 6	Groep 8
Laagopgeleid, Turk/Marokkaan	100,0	105,4	109,9	113,4
Laagopgeleid, overig allochtoon	100,5	106,9	110,9	115,0
Laagopgeleid, autochtoon	102,4	108,8	111,9	115,8
Middelbaar opgeleid	103,4	109,5	112,9	116,9
Hoogopgeleid	104,3	110,6	114,3	118,2
Totaal	103,1	109,4	112,8	116,8

¹⁾ De scores zijn geïndexeerd, waarbij de laagste score op 100 is gesteld.

Bron: ITS-Nijmegen.

tussen kinderen van hoogopgeleide ouders en kinderen van laagopgeleide Turkse of Marokkaanse is in alle vier de jaargroepen ongeveer even groot. Dit wijst er op dat de achterstand van de groep Turkse en Marokkaanse leerlingen in de loop van het basisonderwijs niet kleiner wordt.

Ook bij rekenen blijkt er een duidelijke samenhang te bestaan tussen de prestaties van de kinderen en de sociaal-etnische achtergrond van hun ouders. Vergeleken met de taalprestaties is er echter een groot verschil: bij rekenen lijken de kinderen van laagopgeleide Turkse en Marokkaanse ouders hun achterstand ten opzichte van kinderen van hoogopgeleide ouders in te halen.

Wat begrijpend lezen betreft, geldt in grote lijnen hetzelfde als voor taal en rekenen. Naarmate het opleidingsniveau van de ouders stijgt en het om autochtonen gaat ligt het niveau begrijpend lezen ook hoger. Het verschil tussen de kinderen van laagopgeleide Turkse en Marokkaanse ouders en kinderen van hoogopgeleide ouders is in groep 8 even groot als dat in groep 6.

Staat 2.1.2
Rekenprestaties naar jaargroep en sociaal-etnische achtergrond, 2002/2003¹⁾

	Groep 4	Groep 6	Groep 8
Laagopgeleid Turk/Marokkaan	100,0	143,4	182,2
Laagopgeleid overig allochtoon	101,3	146,9	184,6
Laagopgeleid autochtoon	108,4	149,0	185,3
Middelbaar opgeleid	112,6	154,7	190,6
Hoogopgeleid	118,3	159,7	196,0
Totaal	112,3	154,0	190,3

¹⁾ De scores zijn geïndexeerd, waarbij de laagste score op 100 is gesteld.

Bron: ITS-Nijmegen.

Staat 2.1.3
Leesprestaties naar jaargroep en sociaal-etnische achtergrond, 2002/2003¹⁾

	Groep 6	Groep 8
Laagopgeleid Turk/Marokkaan	100,0	185,4
Laagopgeleid overig allochtoon	120,0	205,4
Laagopgeleid autochtoon	127,5	207,5
Middelbaar opgeleid	152,5	233,3
Hoogopgeleid	180,0	264,6
Totaal	151,3	232,5

¹⁾ De scores zijn geïndexeerd, waarbij de laagste score op 100 is gesteld.

Bron: ITS-Nijmegen.

De prestaties van kinderen verschillen niet alleen door hun sociaal-etnische herkomst. Ook het geslacht van kinderen leidt tot prestatieverschillen. Voor alle drie de toetsen is ook gekeken naar de scores van jongens en meisjes. Meisjes halen in alle vier de groepen weliswaar hogere taalprestaties dan jongens, maar de verschillen zijn minimaal. Voor rekenen zijn de verschillen wat groter, ditmaal in het voordeel van de jongens. Voor begrijpend lezen scoren de meisjes weer hoger, maar ook deze verschillen zijn zeer gering.

Staat 2.1.4
Taal-, reken- en leesprestaties naar jaargroep en geslacht, 2002/2003¹⁾

	Groep 2	Groep 4	Groep 6	Groep 8
Taal				
Jongens	100,0	106,2	109,5	113,4
Meisjes	100,5	106,4	109,9	113,6
Rekenen				
Jongens		100,0	135,5	167,3
Meisjes		94,9	131,6	163,2
Lezen				
Jongens			100,0	155,4
Meisjes			104,8	161,0

¹⁾ Prestaties zijn alleen binnen elk van de drie toetsen te vergelijken.

Bron: ITS-Nijmegen.

Toelichting

Tot augustus 1998 was het primair onderwijs geregeld in twee wetten: de Wet op het Basisonderwijs (WBO) en de Interim-wet Speciaal Onderwijs en Voortgezet Speciaal Onderwijs (ISOVSO). De WBO omvatte zowel het voormalige kleuteronderwijs als het voormalig lager onderwijs en maakte een eind aan het bestaan van aparte scholen voor kleuteronderwijs en voor lager onderwijs. De ISOVSO behelsde al het onderwijs aan kinderen die, bijvoorbeeld als gevolg van een geestelijke, zintuiglijke of lichamelijke handicap, meer hulp nodig hadden bij de opvoeding en het leren dan het reguliere basisonderwijs of voortgezet onderwijs kon bieden. Afhankelijk van de soort handicap of onderwijsbelemmering van de leerling konden leerlingen terecht in het onderwijs voor:

- kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (lom, so en vso);
- moeilijk lerende kinderen (mlk, so en vso);
- in hun ontwikkeling bedreigde kleuters (iobk, alleen so);
- zeer moeilijk lerende kinderen (zmlk, so en vso);
- zeer moeilijk opvoedbare kinderen (zmok, so en vso);
- dove kinderen (so en vso);
- slechthorende kinderen (so en vso);

- visueel gehandicapte kinderen (so en vso);
- lichamelijk gehandicapte kinderen (so en vso);
- meervoudig gehandicapte kinderen (so en vso);
- langdurig zieke kinderen (so en vso);
- kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden (alleen so);
- kinderen in scholen verbonden aan pedagogische instituten (so en vso).

In tegenstelling tot de andere schoolsoorten voor speciaal onderwijs kende het iobk-onderwijs geen zelfstandige scholen, maar was het altijd verbonden aan scholen voor so-lom, so-mlk of so-zmok.

Vanaf augustus 1998 zijn de WBO en de ISOVSO niet meer van kracht en wordt het primair onderwijs geregeld in twee nieuwe wetten: de Wet op het Primair Onderwijs (WPO) en de Wet op de Expertisecentra (WEC). De WPO regelt het basisonderwijs zoals opgenomen in de WBO én het speciaal basisonderwijs, dat bestaat uit het voormalige so-lom, het voormalige so-mlk en het voormalige so-iobk voor zover verbonden aan scholen voor so-lom en so-mlk. Het voormalige vso-lom en vso-mlk vallen vanaf augustus 1998 onder de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO). De WEC regelt al het overige speciaal onderwijs (zowel basis als voortgezet) dat niet is opgenomen in de WPO of de WVO en omvat een tiental onderwijssoorten, t.w. de ondersten in bovenstaand overzicht.

De samenwerking tussen reguliere basisscholen en speciale scholen voor basisonderwijs dient volgens de WPO te worden geregeld in zogenaamde samenwerkingsverbanden. Alleen door de krachten te bundelen kunnen basisscholen en speciale scholen voor basisonderwijs een samenhangend geheel van zorgvoorzieningen aanbieden aan leerlingen die binnen het reguliere basisonderwijs problemen ondervinden. De speciale zorg die deze leerlingen nodig hebben moet volgens de WPO worden vormgegeven in de zogenaamde zorgstructuur. Dit is een structuur waarbij die speciale zorg zowel binnen de groepen, binnen de basisscholen als ook tussen basisscholen onderling en in samenwerking met speciale basisscholen wordt ontwikkeld. Uiteindelijk moet de zorgstructuur van een samenwerkingsverband zodanig zijn ingericht dat de verwijzing van leerlingen naar speciale scholen voor basisonderwijs wordt geminimaliseerd, terwijl de terugplaatsing naar reguliere basisscholen juist goed mogelijk moet zijn. De overheid voert hier een actief beleid voor onder de noemer 'Weer Samen Naar School'.

Het reguliere basisonderwijs is bedoeld voor kinderen van 4–12 jaar. In Nederland is ieder kind in schooljaar 2003/'04 verplicht om naar school te gaan vanaf de eerste schooldag van de maand na de vijfde verjaardag. Kinderen mogen echter al naar de basisschool als ze vier jaar worden. Leerlingen verlaten het basisonderwijs in elk geval aan het einde van het schooljaar waarin zij de leeftijd van 14 jaar hebben bereikt.

In tabel 2.1.2 is bij de verdeling naar leeftijd in een bepaald schooljaar voor het eerst uitgegaan van de leeftijd van leerlingen op 31 december. In het verleden ging het om de leeftijden op de teldatum 1 oktober. Ten opzichte van voorgaande edities van dit jaarboek is het verschil in uitkomsten vooral zichtbaar bij de jongste en oudste leeftijdsgroep. Tegenover een afname van het aantal 4-jarigen staat een toename van het aantal leerlingen van 12 jaar en ouder. Bij de leeftijdsverdeling van leerlingen in het speciaal basisonderwijs (tabel 2.1.3) is altijd al uitgegaan van leeftijd op 31 december in een bepaald schooljaar.

Het reguliere basisonderwijs legt de grondslag voor het volgen van aansluitend voortgezet onderwijs en omvat in principe acht aaneensluitende jaren. Daarbij komt een indeling in acht klassen met elk één leeftijdsgroep vaak voor. Zittenblijven wordt zoveel mogelijk vermeden en gebeurt doorgaans alleen wanneer de leerresultaten en de ontwikkeling van het kind opvallend achterblijven bij die van de meeste klasgenoten.

Het speciaal basisonderwijs is bedoeld voor kinderen die meer hulp behoeven bij de opvoeding en het leren dan het reguliere basisonderwijs kan bieden. Vergeleken met scholen voor regulier basisonderwijs hebben scholen voor speciaal basisonderwijs kleinere groepen leerlingen, maar beschikken ze over meer afzonderlijke deskundigen om de leerlingen met leer- en gedragsproblemen te begeleiden.

Onder een school voor basisonderwijs wordt het geheel van vestigingen van een onderwijsinstelling verstaan. Bij de telling van het aantal vestigingen is gebruik gemaakt van de basisregistratie instellingen (brin) en zijn alle vestigingen geteld die daarin zijn opgenomen. Bij de telling van het aantal vestigingen voor basisonderwijs zijn ook de scholen meegeteld voor kinderen van ouders zonder vaste woon- of verblijfplaats, zoals de zogenaamde rijdende scholen en de ligplaatscholen voor schipperskinderen.

Bij de telling van het aantal vestigingen voor speciaal basisonderwijs zijn de zogenaamde ziekenhuisscholen niet opgenomen.

In Nederland worden openbare en bijzondere scholen onderscheiden. Bijzondere scholen zijn niet door de overheid bestuurde scholen die veelal onderwijs vanuit een bepaalde godsdienst of levensbeschouwing geven. Bijvoorbeeld rooms-katholieke, protestants-christelijke, islamitische, joodse en hindoeïstische scholen. Een deel van het bijzonder onderwijs bestaat uit niet-confessionele scholen. Openbare scholen worden door de overheid bestuurd en bieden hun onderwijs niet vanuit een bepaalde godsdienst of levensbeschouwing aan. Zowel de openbare als de bijzondere scholen kunnen werken vanuit speciale opvoedings- en onderwijsmethoden zoals Montessori, Jenaplan, Dalton en Freinet.

Een cumi-leerling is een leerling die tot een culturele minderheid behoort. Dit begrip is door het Ministerie van OCW gedefinieerd als zijnde een leerling die aan één van de onderstaande voorwaarden voldoet:

- de leerling behoort tot een Molukse bevolkingsgroep;
- ten minste één van de ouders/voogden is afkomstig uit Griekenland, Italië, voormalig Joegoslavië, Kaapverdië, Marokko, Portugal, Spanje, Tunesië of Turkije;
- ten minste één van de ouders/voogden is afkomstig uit Suriname, Aruba of de Nederlandse Antillen;
- ten minste één van de ouders/voogden is door de Minister van Justitie als vreemdeling toegelaten op grond van artikel 15 van de Vreemdelingenwet;
- ten minste één van de ouders/voogden is afkomstig uit een ander niet-Engelstalig land buiten Europa, met uitzondering van Indonesië.

Een achterstandsleerling is een leerling die tot een achterstandscategorie behoort. Ook dit begrip is door het Ministerie van OCW gedefinieerd. Bij het vaststellen van de financiële vergoeding van een basisschool houdt de overheid namelijk rekening met de achtergrond van de leerlingen van die school. Basisscholen krijgen per leerling een bepaald bedrag. Voor de leerlingen die tot een achterstandscategorie behoren, krijgen de scholen extra geld. De huidige criteria voor het toekennen van de extra gelden zijn:

- 0.25 voor Nederlandse leerlingen van ouders met een laag opleidingsniveau;
- 0.40 voor schipperskinderen;
- 0.70 voor woonwagen- en zigeunerkinderen;
- 0.90 voor leerlingen die behoren tot een culturele minderheid (cumi-leerlingen) en waarvan de ouders een laag opleidings- en beroepsniveau hebben.

Het toekennen van gewichten aan leerlingen gebeurt alleen in het reguliere basisonderwijs. In het speciaal basisonderwijs komt het onderscheid naar achterstandsniveaus dus niet voor.

De gegevens in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op de jaarlijkse tellingen van het Ministerie van OCW. De teldatum daarbij is 1 oktober. Dit betekent dat bijvoorbeeld de gegevens over het schooljaar 2003/'04 betrekking hebben op de situatie op 1 oktober 2003.

PRIMA

Sinds het schooljaar 1994/1995 voert het ITS te Nijmegen samen met het SCO-Kohnstamm Instituut te Amsterdam in opdracht van NWO tweejaarlijks het landelijke cohortonderzoek Primair Onderwijs (PRIMA) uit. In het schooljaar 2002/2003 heeft de vijfde meting van PRIMA plaatsgevonden. Bij elke PRIMA-meting worden 60 duizend leerlingen uit de groepen 2, 4, 6 en 8 getoetst en wordt informatie verzameld bij de schoolleiders, groepsleerkrachten en ouders. De gepresenteerde gegevens hebben betrekking op de zogenaamde referentiesteekproef van PRIMA;

dit is een landelijk representatieve steekproef van 420 scholen. De prestaties kunnen onder meer worden uitgesplitst naar de sociaal-etnische achtergrond van de ouders. Deze is bepaald aan de hand van het hoogste door hen voltooide opleidingsniveau in combinatie met hun geboorteland. Er worden vijf categorieën onderscheiden, namelijk:

- beide ouders zijn laag opgeleid (maximaal vbo) en van Turkse of Marokkaanse herkomst;
- beide ouders zijn laagopgeleid (maximaal vbo) en afkomstig uit andere landen dan Nederland, Turkije of Marokko;
- beide ouders zijn laagopgeleid (maximaal vbo) en van Nederlandse herkomst;
- de hoogst opgeleide ouder heeft maximaal een middelbare opleiding (mavo, havo, vwo of mbo);
- de hoogst opgeleide ouder heeft een opleiding op hbo- of universitair niveau.

De scores voor de toetsen zijn zodanig geschaald, dat ze binnen de vakgebieden over de jaargroepen heen vergelijkbaar zijn. Vervolgens zijn de scores geïndexeerd, waarbij de prestaties van de kinderen van laagopgeleide Turkse en Marokkaanse ouders steeds het referentiepunt vormden en op 100 zijn gesteld.

Tabel 2.1.1
Kerncijfers leerlingen primair onderwijs

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>					
Primair onderwijs	1 499	1 535	1 598	1 604	1 602	1 599
Basisonderwijs	1 443	1 477	1 547	1 552	1 550	1 548
Speciaal basisonderwijs	56	58	52	52	52	51

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.1.2
Leerlingen basisonderwijs naar leeftijd, denominatie van de school en geslacht

	1990/'91	2000/'01	2002/'03	2003/'04		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	1 442,9	1 546,5	1 550,0	1 547,7	788,0	759,7
Leeftijd						
4 jaar	137,2	141,5	146,3	149,3	77,2	72,1
5 jaar	179,2	190,8	193,3	195,7	100,4	95,3
6 jaar	173,8	192,1	188,6	191,8	97,8	94,1
7 jaar	167,7	190,9	187,8	186,4	95,0	91,4
8 jaar	165,1	190,8	187,9	185,3	93,8	91,5
9 jaar	167,3	190,8	186,3	185,2	93,3	91,8
10 jaar	169,9	188,3	186,6	184,2	92,4	91,7
11 jaar	166,1	177,8	184,6	181,7	91,3	90,4
12 jaar en ouder	116,5	83,5	88,7	88,2	46,9	41,3
	%					
Denominatie						
Openbaar	31	32	32	31	31	31
Protestants-christelijk ¹⁾	29	26	27	27	28	27
Rooms-katholiek	34	33	34	34	34	34
Overig	6	9	8	8	8	8

¹⁾ Het betreft hier alle vormen van protestants-christelijk onderwijs.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.1.3
Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte in het basisonderwijs naar denominatie van de vestiging, 2003/04

	Leerlingen		Vestigingen		Gemiddelde vestigingsgrootte
	<i>x 1 000</i>	%	<i>x 1 000</i>	%	
Openbaar onderwijs	483,4	31,2	2 402,0	33,5	201
Bijzonder onderwijs	1 063,0	68,7	4 754,0	66,4	224
w.v.					
<i>Confessionele scholen</i>	964,5	62,3	4 320,0	60,3	223
w.v.					
Rooms-katholiek	520,8	33,6	2 108,0	29,4	247
Protestants-christelijk	374,5	24,2	1 871,0	26,1	200
Reformatorisch	27,6	1,8	122,0	1,7	227
Gereformeerd vrijgemaakt	21,6	1,4	131,0	1,8	165
Interconfessioneel	9,1	0,6	37,0	0,5	245
Islamitisch	8,4	0,5	41,0	0,6	204
Hindoeïstisch	1,4	0,1	4,0	0,1	361
Evangelisch, Evangelische broedergemeenschap	0,7	0,0	4,0	0,1	183
Joods	0,4	0,0	2,0	0,0	196
<i>Niet-confessionele scholen</i>	98,5	6,4	434,0	6,1	227
Samenwerking openbaar en bijzonder onderwijs	1,3	0,1	7,0	0,1	181
Totaal	1 547,7	100,0	7 163,0	100,0	216

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.1.4
Leerlingen speciaal basisonderwijs naar leeftijd, denominatie van de school en geslacht

	1990/'91	2000/'01	2002/'03	2003/'04		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
<i>x 1 000</i>						
Totaal	55,7	51,6	52,1	51,5	34,5	17,0
Leeftijd						
4 jaar en jonger	0,4	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
5 jaar	0,9	0,9	0,8	0,8	0,6	0,2
6 jaar	2,3	2,1	2,0	1,9	1,4	0,5
7 jaar	4,4	4,0	3,8	3,7	2,5	1,1
8 jaar	6,8	6,2	6,1	5,7	3,9	1,9
9 jaar	9,3	8,4	8,4	8,5	5,6	2,8
10 jaar	10,5	10,1	10,4	10,0	6,6	3,4
11 jaar	10,6	10,3	10,8	11,1	7,3	3,7
12 jaar en ouder	10,6	9,4	9,4	9,6	6,4	3,2
<i>%</i>						
Denominatie van de school						
Openbaar	30	26	26	26	26	26
Protestants-christelijk ¹⁾	25	24	23	23	23	23
Rooms-katholiek	34	33	32	33	33	34
Overig bijzonder	12	16	19	18	18	17

¹⁾ Het betreft hier alle vormen van protestants-christelijk onderwijs.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.1.5
Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte in het speciaal basisonderwijs naar denominatie van de school, 2003/04

	Leerlingen		Vestigingen		Gemiddelde vestigingsgrootte
	<i>x 1 000</i>	<i>%</i>	<i>x 1 000</i>	<i>%</i>	
	Openbaar onderwijs	13,6	26,3	112	
Bijzonder onderwijs	37,9	73,7	296	72,5	128
w.v.					
<i>Confessionele scholen</i>	28,8	55,9	225	55,1	128
w.v.					
Rooms-katholiek	17,1	33,1	127	31,1	134
Protestants-christelijk	11,5	22,4	95	23,3	121
Gereformeerd vrijgemaakt	0,2	0,4	3	0,7	72
<i>Niet-confessionele scholen</i>	9,2	17,8	71	17,4	129
Totaal	51,5	100	408	100	126

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.1.6
Cumi-leerlingen basisonderwijs naar provincies en de vier grote steden

	Leerlingen			Aandeel cumi-leerlingen		
	1990/'91	2002/'03	2003/'04	1990/'91	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>			<i>%</i>		
Nederland	1 442,9	1 550,0	1 547,7	11	15	15
Groningen	49,6	50,0	49,7	6	9	9
Friesland	64,4	62,5	62,5	3	6	6
Drenthe	44,3	46,8	47,1	3	6	6
Overijssel	106,7	109,6	109,5	8	10	10
Flevoland	30,5	42,4	42,4	12	19	20
Gelderland	179,1	193,5	193,4	6	9	9
Utrecht	100,9	111,8	112,8	12	15	14
Noord-Holland	208,4	234,7	235,4	19	22	22
Zuid-Holland	309,8	329,4	327,5	19	24	24
Zeeland	35,4	36,5	36,4	5	8	7
Noord-Brabant	215,0	231,8	231,4	8	12	11
Limburg	98,8	101,1	99,6	6	9	9
Vier grote steden						
Amsterdam	50,2	56,8	56,8	53	57	57
Rotterdam	49,4	52,7	52,3	52	57	56
's-Gravenhage	34,1	40,5	40,7	38	49	48
Utrecht	16,3	20,3	20,7	38	38	37

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.1.7
Cumi-leerlingen speciaal basisonderwijs naar provincies en de vier grote steden

	Totaal aantal leerlingen sbo			Aandeel cumi-leerlingen		
	1990/'91	2002/'03	2003/'04	1990/'91	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>			<i>%</i>		
Nederland	55,7	52,1	51,5	10	17	18
Groningen	2,0	1,5	1,4	5	9	9
Friesland	1,6	2,2	2,2	2	4	3
Drenthe	1,4	1,4	1,4	4	3	4
Overijssel	4,1	4,0	4,1	7	10	10
Flevoland	1,4	1,5	1,6	12	19	22
Gelderland	7,0	6,0	6,0	6	12	11
Utrecht	3,1	3,4	3,3	14	21	21
Noord-Holland	9,0	8,4	8,3	17	26	27
Zuid-Holland	11,3	10,8	10,5	15	27	27
Zeeland	1,1	1,1	1,1	6	12	12
Noord-Brabant	9,0	8,3	8,1	8	14	15
Limburg	4,7	3,6	3,5	6	11	11
Vier grote steden						
Amsterdam	2,1	2,1	2,1	42	64	66
Rotterdam	1,5	1,7	1,6	40	63	63
's-Gravenhage	1,5	1,2	1,2	25	47	49
Utrecht	0,8	0,6	0,6	27	49	45

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.1.8
Leerlingen basisonderwijs met leerlingengewicht 0.90 naar provincies

	Leerlingen			Aandeel 0.90-leerlingen		
	1991/'92	2002/'03	2003/'04	1991/'92	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>			<i>%</i>		
Nederland	1 407,8	1 550,0	1 547,7	11	13	13
Groningen	48,0	50,0	49,7	7	8	8
Friesland	62,2	62,5	62,5	3	6	5
Drenthe	43,3	46,8	47,1	4	6	5
Overijssel	104,0	109,6	109,5	8	9	9
Flevoland	30,7	42,4	42,4	11	14	14
Gelderland	174,3	193,5	193,4	6	8	8
Utrecht	98,8	111,8	112,8	11	12	12
Noord-Holland	204,4	234,7	235,4	19	18	18
Zuid-Holland	302,8	329,4	327,5	18	21	21
Zeeland	34,4	36,5	36,4	5	7	7
Noord-Brabant	209,0	231,8	231,4	8	10	10
Limburg	96,0	101,1	99,6	6	8	8

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.1.9
Leerlingen basisonderwijs met leerlingengewicht 0.90 naar grote gemeenten

	Leerlingen			Aandeel 0.90-leerlingen		
	1991/'92	2002/'03	2003/'04	1991/'92	2002/'03	2003/'04
	x 1 000			%		
Gemeenten met meer dan 100 000 inwoners¹⁾	382,4	437,5	438,7	25	27	27
Amsterdam	49,9	56,8	56,8	51	49	48
Rotterdam	48,8	52,7	52,3	47	51	51
's-Gravenhage	33,5	40,5	40,7	36	40	40
Utrecht	17,2	20,3	20,7	34	33	32
Eindhoven	14,9	16,7	16,7	17	20	20
Tilburg	15,1	17,4	17,3	15	20	19
Groningen	11,1	11,5	11,6	14	12	12
Almere	11,5	20,4	20,5	14	17	18
Breda	12,6	14,8	14,8	14	13	13
Nijmegen	11,0	12,0	12,0	14	16	15
Apeldoorn	13,3	13,9	14,0	7	9	9
Enschede	12,2	13,2	13,1	17	19	18
Haarlem	10,4	11,4	11,4	16	17	18
Arnhem	10,2	11,2	11,2	19	25	25
Zaanstad	11,2	13,2	13,2	18	19	18
's-Hertogenbosch	11,1	11,9	12,0	15	14	13
Amersfoort	9,7	14,6	15,0	14	15	14
Haarlemmermeer	9,7	12,5	13,1	8	5	6
Maastricht	9,1	9,1	9,0	7	10	11
Dordrecht	10,9	11,5	11,4	17	23	23
Leiden	8,7	8,8	8,8	16	17	18
Zoetermeer	12,2	11,6	11,5	9	11	11
Zwolle	9,2	10,0	10,0	11	10	10
Emmen	9,7	10,1	10,2	4	7	7
Ede	10,6	11,5	11,5	9	11	10
Overige gemeenten	1 024,2	1 112,4	1 109,0	7	7	7

¹⁾ In aflopende volgorde van inwoneraantallen per 1 januari 2004*.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.1.10
Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte in het basisonderwijs naar provincies

	Leerlingen			Vestigingen			Gemiddelde vestigingsgrootte		
	1990/'91	2002/'03	2003/'04	1990/'91	2002/'03	2003/'04	1990/'91	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>								
Nederland	1 442,9	1 550,0	1 547,7	8 450	7 190	7 163	171	216	216
Groningen	49,6	50,0	49,7	405	340	338	122	147	147
Friesland	64,4	62,5	62,5	571	494	494	113	126	127
Drenthe	44,3	46,8	47,1	354	311	311	125	150	151
Overijssel	106,7	109,6	109,5	689	568	567	155	193	193
Flevoland	30,5	42,4	42,4	170	178	181	179	238	234
Gelderland	179,1	193,5	193,4	1 113	978	977	161	198	198
Utrecht	100,9	111,8	112,8	586	486	484	172	230	233
Noord-Holland	208,4	234,7	235,4	1 145	952	946	182	247	249
Zuid-Holland	309,8	329,4	327,5	1 586	1 263	1 256	195	261	261
Zeeland	35,4	36,5	36,4	290	251	250	122	145	145
Noord-Brabant	215,0	231,8	231,4	1 037	927	923	207	250	251
Limburg	98,8	101,1	99,6	504	442	436	196	229	228

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.1.11
Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte in het basisonderwijs naar grote gemeenten

	Leerlingen			Vestigingen			Gemiddelde vestigingsgrootte		
	1990/'91	2002/'03	2003/'04	1990/'91	2002/'03	2003/'04	1990/'91	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>								
Gemeenten met meer dan 100 000 inwoners¹⁾	388,0	437,5	438,7	1 884	1 657	1 654	206	264	265
Amsterdam	50,2	56,8	56,8	213	205	206	236	277	276
Rotterdam	49,4	52,7	52,3	216	193	192	228	273	273
's-Gravenhage	34,1	40,5	40,7	142	142	144	240	285	282
Utrecht	16,3	20,3	20,7	94	81	82	174	250	252
Eindhoven	15,3	16,7	16,7	75	59	59	204	284	284
Tilburg	15,5	17,4	17,3	68	57	56	228	305	309
Groningen	11,3	11,5	11,6	59	39	39	192	294	298
Almere	11,0	20,4	20,5	48	66	67	230	309	306
Breda	12,7	14,8	14,8	56	46	45	228	321	329
Nijmegen	11,1	12,0	12,0	54	39	39	206	308	308
Apeldoorn	13,7	13,9	14,0	70	71	71	196	196	197
Enschede	12,6	13,2	13,1	73	54	54	173	244	243
Haarlem	10,6	11,4	11,4	51	39	39	208	292	293
Arnhem	10,5	11,2	11,2	56	43	43	187	259	260
Zaanstad	11,5	13,2	13,2	64	45	45	180	292	292
's-Hertogenbosch	11,3	11,9	12,0	54	44	44	209	271	272
Amersfoort	9,7	14,6	15,0	54	50	49	180	291	305
Haarlemmermeer	9,7	12,5	13,1	56	59	58	174	212	225
Maastricht	9,3	9,1	9,0	43	37	37	216	246	243
Dordrecht	11,1	11,5	11,4	54	41	40	206	282	285
Leiden	8,7	8,8	8,8	41	31	31	212	285	285
Zoetermeer	12,4	11,6	11,5	49	45	45	252	258	255
Zwolle	9,3	10,0	10,0	53	43	42	175	232	237
Emmen	10,0	10,1	10,2	81	70	70	123	144	145
Ede	10,6	11,5	11,5	60	58	57	176	199	202
Overige gemeenten	1 054,9	1 112,4	1 109,0	6 566	5 533	5 509	161	201	201

¹⁾ In aflopende volgorde van inwoneraantallen per 1 januari 2004*.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.1.12

Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte in het speciaal basisonderwijs naar provincies en de vier grote steden

	Leerlingen			Vestigingen			Gemiddelde vestigingsgrootte		
	1990/'91	2002/'03	2003/'04	1990/'91	2002/'03	2003/'04	1990/'91	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>								
Nederland	55,7	52,1	51,5	622	420	408	90	124	126
Groningen	2,0	1,5	1,4	28	12	12	72	127	121
Friesland	1,6	2,2	2,2	21	13	13	75	166	172
Drenthe	1,4	1,4	1,4	15	9	9	95	151	153
Overijssel	4,1	4,0	4,1	47	32	32	87	124	128
Flevoland	1,4	1,5	1,6	12	8	8	117	190	197
Gelderland	7,0	6,0	6,0	75	51	47	93	119	128
Utrecht	3,1	3,4	3,3	42	27	26	74	125	127
Noord-Holland	9,0	8,4	8,3	102	75	74	88	112	112
Zuid-Holland	11,3	10,8	10,5	131	96	93	86	112	113
Zeeland	1,1	1,1	1,1	15	12	12	76	93	90
Noord-Brabant	9,0	8,3	8,1	84	58	57	107	142	142
Limburg	4,7	3,6	3,5	50	27	25	94	134	141
Vier grote steden									
Amsterdam	2,1	2,1	2,1	24	20	19	87	103	109
Rotterdam	1,5	1,7	1,6	17	18	18	91	94	90
's-Gravenhage	1,5	1,2	1,2	19	12	11	78	98	110
Utrecht	0,8	0,6	0,6	12	6	5	70	101	122

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.1.13

Leerlingstromen tussen basisonderwijs en speciaal basisonderwijs

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>					
Van basisonderwijs naar speciaal basisonderwijs	11,6	11,3	10,2	10,6	10,9	9,8
Van speciaal basisonderwijs naar basisonderwijs	0,4	0,4	0,5	0,4	0,3	0,3

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

2.2 Voortgezet onderwijs

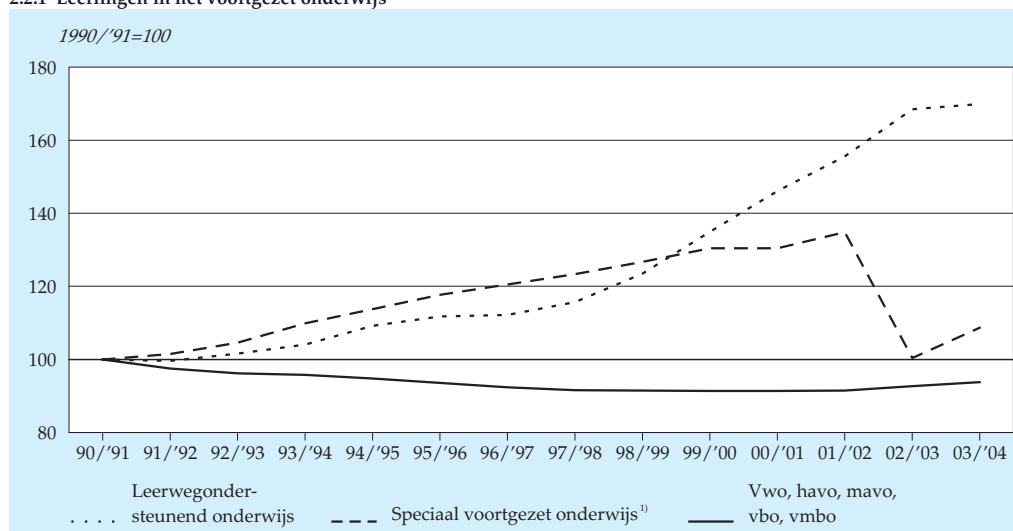
Ook in 2003/'04 is het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs weer gestegen. In totaal bevolkten 925 duizend scholieren de klaslokalen, waaronder 116 duizend leerlingen die op extra zorg zijn aangewezen. De gemiddelde schoolgrootte in het voortgezet onderwijs is toegenomen tot 1 362 leerlingen. Dat is ruim 2,6 keer zo groot als in 1990/'91. Aan het eind van 2002/'03 hebben in het voortgezet onderwijs 158 duizend leerlingen een diploma behaald. Dat is 1 procent meer dan een jaar eerder.

Aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs weer toegenomen

Het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs is de afgelopen jaren voortdurend gestegen. In het schooljaar 2003/'04 gingen 925 duizend scholieren naar het voortgezet onderwijs. Dat is 1 procent meer dan in het jaar ervoor. Tot het voortgezet onderwijs behoren vwo, havo, vmbo, leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) en praktijkonderwijs. Het vmbo is in 1998 in de plaats gekomen van de mavo en het vbo. Het praktijkonderwijs is in de periode 1999–2002 ontstaan uit het speciaal voortgezet onderwijs.

In de periode 1990/'91–1997/'98 is het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs ieder jaar afgenomen. Daarna werd deze trend omgebogen en is er sprake van groei. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) verwacht dat het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs in elk geval tot en met het schooljaar 2006/'07 nog zal blijven toenemen.

2.2.1 Leerlingen in het voortgezet onderwijs

¹⁾ Vanaf 2003/03 alleen praktijkonderwijs.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

In het schooljaar 2003/'04 volgden 809 duizend leerlingen lessen op het vwo, de havo of het vmbo. Ondanks de groei van de afgelopen jaren ligt dit aantal ruim 6 procent onder dat van het begin van de jaren negentig. De overige 116 duizend leerlingen in het voortgezet onderwijs zijn aangewezen op extra zorg. Tot de zorgleerlingen behoren de leerlingen in het lwoo en het praktijkonderwijs. In 2003/'04 waren er 2 procent meer zorgleerlingen dan een jaar eerder. Ten opzichte van 1990/'91 is het aantal zorgleerlingen in het voortgezet onderwijs echter verdubbeld. Voor de komende jaren verwacht het Ministerie van OCW een lichte groei van het aantal zorgleerlingen.

Vanaf 2002/'03 zijn er geen leerlingen meer in het speciaal voortgezet onderwijs (svo). Deze onderwijsvorm is volledig opgegaan in het lwoo en het praktijkonderwijs. Het svo bestond uit het onderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (svo-lom) en het onderwijs aan moeilijk lerende kinderen (svo-mlk). De svo-lom leerlingen zijn overgegaan naar het lwoo en de svo-mlk leerlingen naar het praktijkonderwijs.

Aandeel cumi-leerlingen in de vier grote steden het hoogst

In het schooljaar 2003/'04 behoorde van het totaal aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs 9 procent tot een culturele minderheid. Evenals in het (speciaal) basisonderwijs verschilt dit percentage sterk tussen de provincies. In Noord- en Zuid-Holland was een op de acht leerlingen een 'cumi-leerling'. In Friesland en Zeeland bleef dit aandeel beperkt tot een op de vijftientig. Daarentegen behoorde in de vier grote steden tussen de 23 en 31 procent van de leerlingen in het voortgezet onderwijs tot een culturele minderheid.

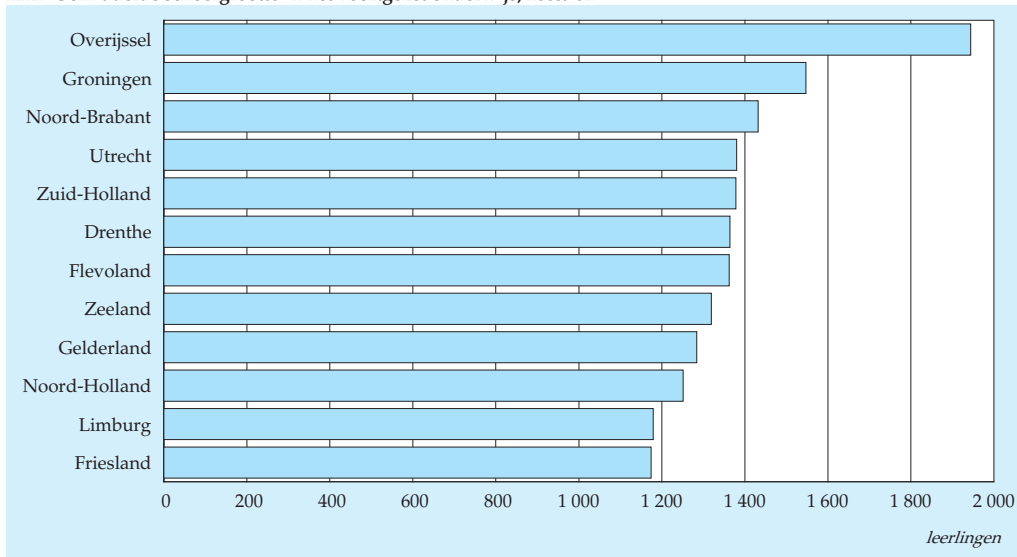
Scholen voor voortgezet onderwijs in Overijssel het grootst

In 2003/'04 waren er 679 scholen voor voortgezet onderwijs in ons land. Gemiddeld had een school 1 362 leerlingen. Dat verschilt nogal van de situatie in 1990/'91. Toen waren er 1 768 scholen voor het vo met gemiddeld 518 leerlingen. De afname van het aantal scholen wordt volledig gecompenseerd door een toename van de gemiddelde schoolgrootte. Tussen de provincies en tussen de grote steden bestaan echter grote verschillen. Zo waren in 2003/'04 de scholen in Overijssel met gemiddeld 1 944 leerlingen veruit het grootst en die in Friesland met gemiddeld 1 174 leerlingen het kleinst. In de gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners liep de gemiddelde schoolgrootte nog verder uiteen. In Enschede telden de scholen voor voortgezet onderwijs gemiddeld 2 568 leerlingen. In Utrecht waren dat er gemiddeld 809.

Tweederde van de vmbo'ers kiest de theoretische of basisberoepsgerichte leerweg

In 1999/'00 is het vmbo van start gegaan. Daarbij is de mavo overgegaan in de theoretische leerweg, terwijl de vbo/lwoo-leerlingen in het vmbo de keuze hebben gekregen uit drie leerwegen. In 2003/'04 nam ongeveer eenderde van de leerlingen in de leerjaren drie en vier van het vmbo en lwoo samen deel aan de theoretische

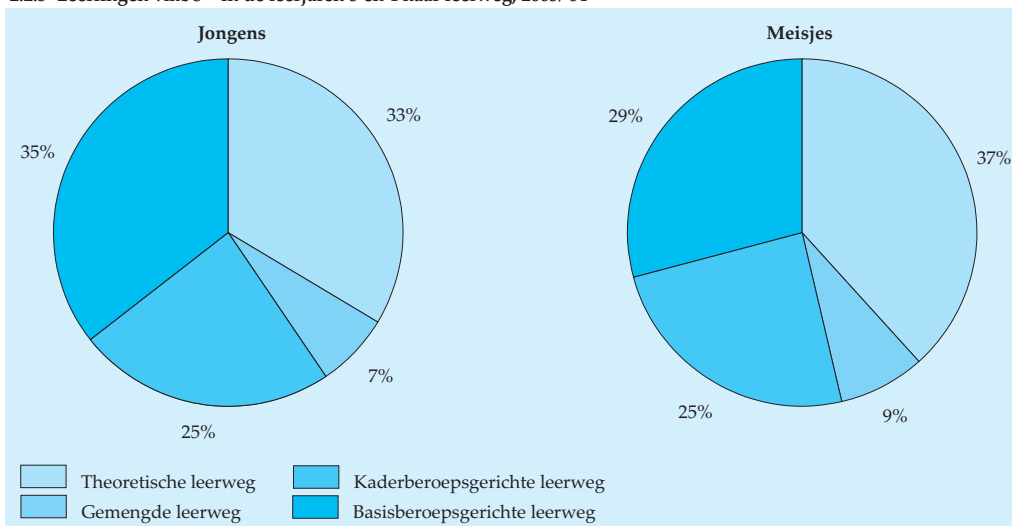
2.2.2 Gemiddelde schoolgrootte in het voortgezet onderwijs, 2003/04

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

leerweg. Nog eens eenderde volgde de basisberoepsgerichte leerweg en een kwart de kaderberoepsgerichte leerweg. Slechts 8 procent volgde de gemengde leerweg. Jongens kozen iets vaker voor de basisberoepsgerichte leerweg, terwijl meisjes iets vaker de theoretische leerweg volgden.

2.2.3 Leerlingen vmbo ¹⁾ in de leerjaren 3 en 4 naar leerweg, 2003/04

¹⁾ Incl. Iwoo.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

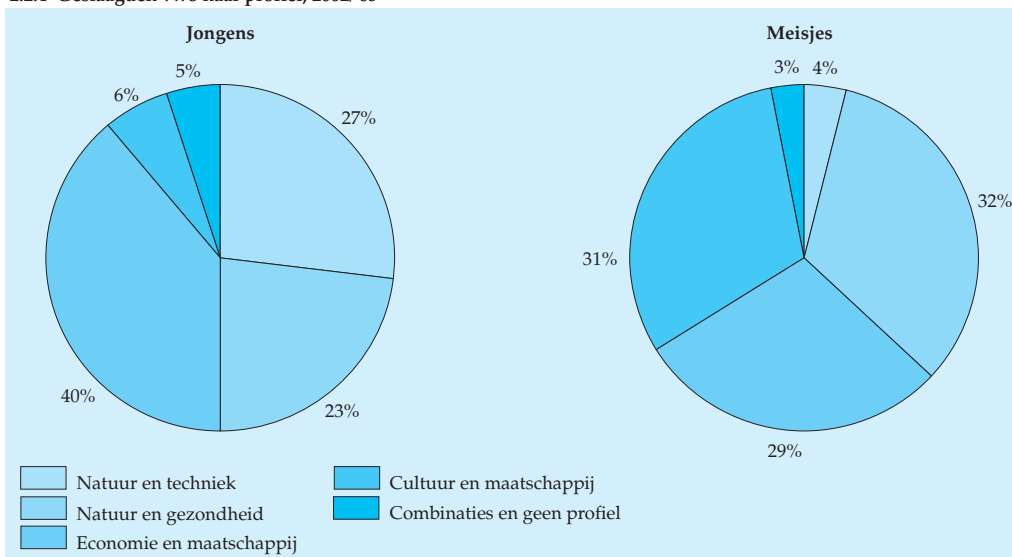
Binnen de leerjaren drie en vier van het vmbo en lwoo samen waren in 2003/'04 de sectoren techniek, economie en zorg en welzijn vrijwel even populair. Iedere sector had een aandeel van zo'n 30 procent. Slechts één op de negen leerlingen volgde een vmbo-opleiding in de sector landbouw.

Economie en maatschappij het populairst bij havisten en vwo'ers

Aan het eind van schooljaar 2002/'03 behaalden 158 duizend leerlingen een diploma. Dat zijn er ruim 2 duizend meer dan een jaar eerder. Alleen in het vmbo was er een lichte daling van het aantal geslaagden. Zowel de vwo'ers als havisten deden het vaakst examen in het profiel economie en maatschappij.

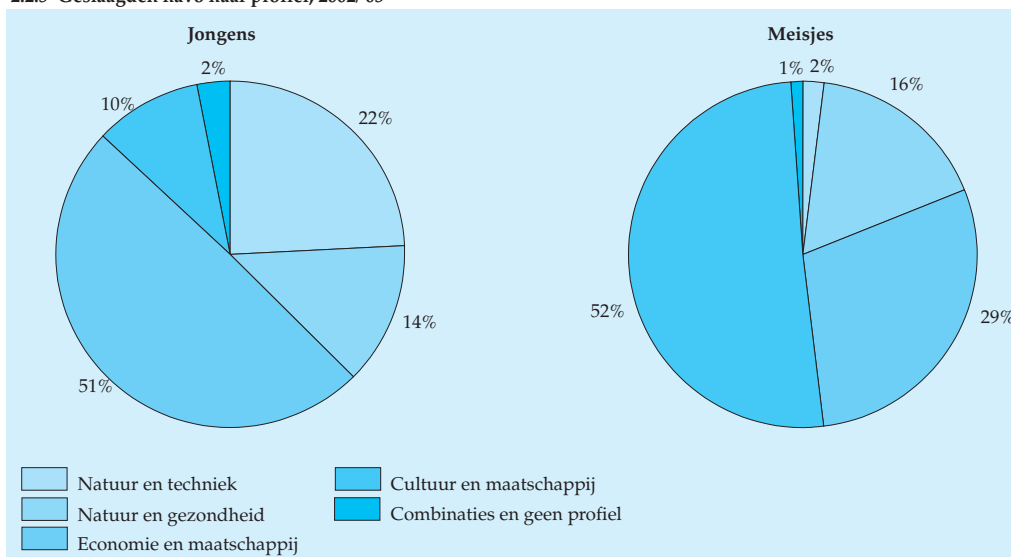
Tussen jongens en meisjes verschilt de profielkeuze aanzienlijk. In het vwo zijn de meisjes gelijk verdeeld over de profielen natuur en gezondheid, economie en maatschappij, en cultuur en maatschappij. De jongens hebben een lichte voorkeur voor het profiel economie en maatschappij en kiezen in iets mindere mate voor natuur en techniek, en natuur en gezondheid. Bij de havo-leerlingen kiest de helft van de jongens voor het profiel economie en maatschappij, terwijl de helft van de meisjes de keuze laat vallen op cultuur en maatschappij. De andere profielen trekken duidelijk minder havisten.

2.2.4 Geslaagden vwo naar profiel, 2002/03

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

2.2.5 Geslaagden havo naar profiel, 2002/'03

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Slagingspercentages licht gestegen

Bij het vwo en de havo zijn de slagingspercentages de laatste jaren licht gestegen. In 2002/'03 slaagde 94 procent van de examenkandidaten in het vwo. In 1994/'95 was dat 87 procent. In datzelfde jaar lag het slagingspercentage voor de havo op 84 procent. Dit percentage is in 2002/'03 opgelopen naar 91 procent. In het vmbo zijn de slagingspercentages het hoogst, ongeacht welke leerweg een scholier heeft gevolgd. In het verleden waren de mavo- en vbo-leerlingen eveneens succesvoller dan de leerlingen in het vwo- en de havo.

Staat 2.2.1

Slagingspercentages in het voortgezet onderwijs

	1994/'95	1999/'00	2000/'01	2001/'02	2002/'03
Vwo	87	89	91	93	94
Havo	84	89	90	90	91
Mavo/vmbo: theoretische en gemengde leerweg	94	94	95	95	95
Vbo/vmbo: kaderberoeps- en basisberoepsgerichte leerweg	92	94	95	95	94
Vmbo theoretische leerweg					95
Vmbo gemengde leerweg					94
Vmbo kaderberoepsgerichte leerweg					94
Vmbo basisberoepsgerichte leerweg					94

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Toelichting voortgezet onderwijs

In 1968 vond de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO) plaats. Deze wet, ook wel bekend als de Mammoetwet, bracht voor het eerst alle bestaande schooltypen voor het voortgezet onderwijs onder in één wet. Tot 1996 vielen het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) ook onder de WVO. Met ingang van 1996 zijn deze twee schooltypen ondergebracht in de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB), waardoor het werkingsgebied van de WVO vanaf dat moment de volgende schoolsoorten omvatte:

- het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo),
- het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo),
- het middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo),
- het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo).

Vanaf 1998 hebben een aantal ingrijpende veranderingen plaatsgevonden in het voortgezet onderwijs. Een belangrijk onderdeel van deze veranderingen is de invoering van de zogenaamde profielen in de hogere leerjaren van de havo en het vwo. Elk profiel bevat gemeenschappelijke (profielonafhankelijke) vakken, verplichte vakken en vrije vakken. Door de invoering van de profielen is de vrije keuze van examenvakken in de havo en het vwo grotendeels komen te vervallen. Er zijn vier profielen:

- natuur en techniek;
- natuur en gezondheid;
- economie en maatschappij;
- cultuur en maatschappij.

Vanaf 1 augustus 1998 konden scholen met de profielen starten. Scholen die meer tijd nodig hadden om de vernieuwingen door te voeren, moesten in ieder geval per 1 augustus 1999 starten. De eerste examens in de nieuwe profielen vonden in het schooljaar 1999/'00 in de havo plaats.

Naast de invoering van de profielen zijn de scholen voor havo en vwo in het schooljaar 1999/'00 gestart met de invoering van het studiehuis, waar leerlingen in toenemende mate hun eigen studie plannen, meer zelfstandig in groepjes werken en opdrachten uitvoeren. De rol van de docent is daarbij verschoven van lesgeven naar begeleiden.

Verder is op 1 augustus 1998 een nieuw onderwijstype ingevoerd: het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo). Met de invoering van het vmbo komen de oude programma's van de mavo en het vbo te vervallen. In de plaats daarvan kent het vmbo vier leerwegen, onderwijsprogramma's met een voorgeschreven aantal vakken en een relatief vaststaand eindexamenpakket:

- de theoretische leerweg;
- de gemengde leerweg;

- de kaderberoepsgerichte leerweg;
- de basisberoepsgerichte leerweg (inclusief leerwerktrajecten).

Binnen elke leerweg worden dezelfde vier sectoren onderscheiden als in het 'oude' vbo. Per leerweg en per sector is er een relatief vaststaand eindexamenpakket, dat bestaat uit gemeenschappelijke vakken, sectorgebonden vakken en vrije vakken.

De nieuwe examens en leerwegen gelden voor leerlingen die vanaf 1 augustus 1999 in het eerste leerjaar van het vmbo zijn ingestroomd. In het schooljaar 2002/'03 zijn voor het eerst examens in de verschillende leerwegen afgelegd. De geslaagden ontvingen een diploma voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs met daarop de gevolgde leerweg.

Ten slotte is met ingang van het schooljaar 1998/'99 het voortgezet speciaal onderwijs aan kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (vso-lom) en aan moeilijk lerende kinderen (vso-mlk) onder het werkingsgebied van de WVO gebracht. De nieuwe benaming van deze onderwijssoorten is speciaal voortgezet onderwijs (svo). Het svo-lom is vervolgens tussen 1999 en 2002 omgevormd tot lwoo of praktijkonderwijs. Het svo-mlk is in dezelfde periode omgezet in praktijkonderwijs.

Toelichting per schoolsoort

Sinds 1993 starten leerlingen in het voortgezet onderwijs met een periode van basisvorming. Alle leerlingen volgen gezamenlijk een breed samengesteld vakkenaanbod, dat niet verschilt per schoolsoort. De duur van de basisvorming kan van school tot school verschillen. Het uitgangspunt is drie jaar, maar een duur van twee of vier jaar is ook mogelijk.

Het vwo is bestemd voor leerlingen van 12–18 jaar en heeft een duur van zes jaar. Tot het vwo behoren de schooltypen gymnasium (klassieke talen verplicht), atheneum (zonder klassieke talen) en lyceum (klassieke talen als keuze). Het vwo geeft toegang tot het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs.

De havo is bestemd voor leerlingen van 12–17 jaar en heeft een duur van vijf jaar. De havo bereidt voor op het hoger beroepsonderwijs. Havo-gediplomeerden kunnen ook doorstromen naar het vijfde leerjaar vwo.

Het vmbo is bestemd voor leerlingen van 12–16 jaar en heeft een duur van vier jaar. Voor alle leerlingen zijn Nederlands en Engels een verplicht examenvak. Daarnaast moeten zij twee vakken kiezen die verband houden met hun sector en ook nog eens twee andere vakken of een beroepsgericht programma. In de gemengde leerweg omvat een beroepsgericht programma minimaal één vak en in de beroepsgerichte leerwegen twee vakken. De meeste leerlingen hebben een examenpakket van zes vakken. Het vmbo bereidt voor op het middelbaar beroepsonderwijs. Leerlingen

met een vmbo-diploma van de theoretische leerweg kunnen ook doorstromen naar het vierde leerjaar havo.

De mavo was bestemd voor leerlingen van 12–16 jaar en had een duur van vier jaar. In het laatste jaar van de mavo kon examen worden gedaan op twee niveaus: C-niveau en D-niveau. Om een diploma op D-niveau, het hoogste niveau, te behalen moest een leerling minimaal drie vakken op D-niveau met succes afronden. De mavo bereidde voor op het middelbaar beroepsonderwijs, maar mavo-gediplomeerden konden, mits zij minstens in zes vakken examen hadden afgelegd op D-niveau, ook doorstromen naar het vierde leerjaar havo.

Het vbo was bestemd voor leerlingen van 12–16 jaar en had een duur van vier jaar. Het vbo was sinds 1992 de opvolger van het lager beroepsonderwijs (lbo) en bereidde voor op het middelbaar beroepsonderwijs. In het laatste jaar van het vbo kon op verschillende niveaus examen worden gedaan. Voor een goede aansluiting met het middelbaar beroepsonderwijs diende een leerling examen te doen in minstens twee vakken die op het latere beroep(sonderwijs) zijn gericht. Het onderwijs in het vbo was dan ook verdeeld in vier sectoren:

- techniek;
- landbouw;
- economie;
- zorg en welzijn.

Vanaf het schooljaar 1994/'95 was het mogelijk een gemengd diploma mavo/vbo te behalen. Dit diploma omvatte een theoretisch eindexamenpakket met één op een beroep gericht vak. De invoering van dit gemengd diploma beoogde onder meer de doorstroming naar het middelbaar beroepsonderwijs te verbeteren.

Sinds 1998 is het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) de opvolger van het individueel voorbereidend beroepsonderwijs (ivbo). Het lwoo is bestemd voor leerlingen met achterstanden of gedrags- en motivatieproblemen die met extra begeleiding wel in staat zijn om een diploma te behalen. Bij het lwoo worden dezelfde vier sectoren onderscheiden als in het vmbo.

Het onderwijs voor leerlingen die onvoldoende capaciteiten hebben om een diploma te behalen, wordt vanaf 1998 vormgegeven in het praktijkonderwijs. Het praktijkonderwijs is geen voorbereiding op vervolgonderwijs. Stages vormen een essentieel deel van het praktijkonderwijs. Leerlingen die deze onderwijsvorm verlaten, krijgen een getuigschrift praktijkonderwijs.

Toelichting algemeen

Onder een school wordt verstaan het geheel van vestigingen van een onderwijsinstelling. Bij de telling van het aantal scholen voor voortgezet onderwijs gaat het

over het algemeen om de hoofdvestigingen zoals die zijn opgenomen in de basisregistratie instellingen (brin). Eventuele nevenvestigingen zijn in dat geval niet als afzonderlijke scholen in de aantallen opgenomen. Bij een regionale verdeling van het aantal scholen gaat het dan ook om de provincie of gemeente waar de hoofdvestiging van een onderwijsinstelling is gelegen. Eventuele nevenvestigingen kunnen in een andere provincie of gemeente liggen. De meeste scholen voor voortgezet onderwijs maken deel uit van een scholengemeenschap. Zo'n scholengemeenschap bevat meerdere schoolsoorten die samenwerken: bijvoorbeeld vmbo, havo en vwo. Er bestaan ook categoriale scholen: deze omvatten maar één schoolsoort. Een klein aantal scholen biedt zowel voortgezet onderwijs aan als middelbaar beroepsonderwijs. Bij de telling van het aantal scholen worden deze zowel tot het voortgezet onderwijs als tot het middelbaar beroepsonderwijs gerekend. In dit hoofdstuk heeft de gemiddelde schoolgrootte dan alleen betrekking op leerlingen die voortgezet onderwijs volgen.

In Nederland worden openbare en bijzondere scholen onderscheiden. Bijzondere scholen zijn niet door de overheid bestuurde scholen die veelal onderwijs vanuit een bepaalde godsdienst of levensbeschouwing geven. Bijvoorbeeld rooms-katholieke, protestants-christelijke, islamitische, joodse en hindoeïstische scholen. Een deel van het bijzonder onderwijs bestaat uit niet-confessionele scholen. Openbare scholen worden door de overheid bestuurd en bieden hun onderwijs niet vanuit een bepaalde godsdienst of levensbeschouwing aan. Zowel de openbare als de bijzondere scholen kunnen werken vanuit speciale opvoedings- en onderwijsmethoden zoals Montessori, Jenaplan, Dalton en Freinet.

Een cumi-leerling is een leerling die tot een culturele minderheid behoort. Dit begrip is door het Ministerie van OCW voor het voortgezet onderwijs gedefinieerd als zijnde een leerling die aan één van de onderstaande voorwaarden voldoet:

- de leerling behoort tot de Molukse bevolkingsgroep;
- de leerling behoort tot de Surinaamse, Antilliaanse of Arubaanse bevolkingsgroep en heeft nog geen vier schooljaren onderwijs in Nederland gevolgd;
- de leerling behoort tot de zigeuners of woonwagenbewoners;
- beide ouders/voogden van de leerling zijn afkomstig uit Griekenland, Italië, voormalig Joegoslavië, Kaapverdië, Marokko, Portugal, Spanje, Tunesië of Turkije of bezitten de nationaliteit van een van deze landen;
- de anderstalige leerling is afkomstig uit een land buiten Europa en heeft het basisonderwijs niet geheel in Nederland gevolgd;
- de leerling is afkomstig uit een Oost-Europees land (met uitzondering van de voormalige Democratische Republiek Duitsland) en heeft nog geen twee schooljaren onderwijs in Nederland gevolgd.

Het voortgezet onderwijs dat in dit hoofdstuk wordt behandeld, betreft uitsluitend het door de Ministeries van OCW en LNV gesubsidieerde voltijdonderwijs. Het

algemeen voortgezet onderwijs aan volwassenen (KSE-niveaus 4-6 en NT2-niveaus 4 en 5) is hier dus buiten beschouwing gelaten. Dit komt in hoofdstuk 2.7 aan bod.

De gegevens over leerlingen en scholen in het voortgezet onderwijs zijn gebaseerd op de jaarlijkse tellingen van beide ministeries. De teldatum is 1 oktober. De gegevens over het schooljaar 2003/'04 hebben bijvoorbeeld betrekking op de situatie op 1 oktober 2003. In het schooljaar 1995/'96 en de daaraan voorafgaande schooljaren was de teldatum 15 september. De gegevens over geslaagden beschrijven de situatie aan het einde van een schooljaar. Gegevens over de leeftijd en de onderwijskundige herkomst van leerlingen worden door het CBS bij de scholen verzameld.

Ieder jaar verlaten scholieren en studenten het onderwijs. Anderen blijven in het onderwijs. Ze veranderen van schoolsoort, blijven zitten of gaan naar een ander leerjaar. Al deze veranderingen worden jaarlijks beschreven in de onderwijsmatrix, die in het voorste gedeelte van dit jaarboek is opgenomen. Deze matrix beschrijft vooral het voltijdonderwijs. In de matrix van 2002 worden de veranderingen beschreven tussen de schooljaren 2001/'02 en 2002/'03. De instroom in een schoolsoort omvat alle leerlingen die in een schooljaar zijn ingeschreven maar het vorige schooljaar niet voor die schoolsoort waren ingeschreven of geen voltijdonderwijs volgden. Leerlingen die van school wisselen binnen dezelfde schoolsoort behoren dus niet tot de instroom. De doorstroom in een schoolsoort omvat alle leerlingen die van het ene op het andere schooljaar veranderen van leerjaar binnen dezelfde schoolsoort. De uitstroom uit een schoolsoort aan het einde van een schooljaar omvat alle leerlingen die in het volgende schooljaar niet meer in die schoolsoort zijn ingeschreven. Zij kunnen door zijn gegaan naar een andere schoolsoort of het voltijdonderwijs hebben verlaten. Bij de herkomst van leerlingen gaat het om de instroom en de doorstroom, bij de bestemming om de doorstroom en de uitstroom. Zittenblijvers zijn leerlingen die een leerjaar van een bepaalde schoolsoort doubleren. Het percentage zittenblijvers wordt berekend door het aantal zittenblijvers te delen door het totale aantal leerlingen dat in het vorige schooljaar in dat leerjaar zat. Voor het samenstellen van de matrix worden per school gegevens opgevraagd over de onderwijskundige herkomst van leerlingen. Deze gegevens kunnen niet door iedere instelling even nauwkeurig worden ingevuld. Daardoor komt het voor dat de totalen niet overeenkomen met de aantallen volgens de reguliere leerlingentellingen. Om toch een sluitende tabel te maken worden de aantallen in de matrix in geringe mate aangepast.

Tabel 2.2.1
Kerncijfers leerlingen in het voortgezet onderwijs

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>					
Leerlingen	939	894	894	904	914	925
Vwo, havo, vmbo, mavo, vbo	863	807	785	790	800	809
Leerwegondersteunend onderwijs	54	60	79	84	91	91
Speciaal voortgezet onderwijs	23	27	17	14		
Praktijkonderwijs			13	17	23	25
Geslaagden voor schoolexamens	187	171	153	156	158	

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.2.2
Cumi-leerlingen in het voortgezet onderwijs naar provincies en de vier grote steden

	Leerlingen			Aandeel cumi-leerlingen		
	1995/'96	2000/'01	2003/'04	1995/'96	2000/'01	2003/'04
	<i>x 1 000</i>			%		
Nederland	867,5	877,2	924,8	7	10	9
Groningen	35,0	36,2	37,1	3	6	5
Friesland	37,7	36,6	36,4	3	5	4
Drenthe	23,5	22,0	21,8	4	6	5
Overijssel	66,3	68,2	70,0	6	9	8
Flevoland	15,1	17,6	19,1	5	8	8
Gelderland	102,3	104,2	111,7	5	7	7
Utrecht	62,5	68,7	74,5	8	9	8
Noord-Holland	131,2	128,7	138,8	11	13	13
Zuid-Holland	184,0	183,4	192,9	10	13	13
Zeeland	20,3	20,3	21,1	3	5	4
Noord-Brabant	130,2	131,8	138,9	5	8	7
Limburg	59,4	59,4	62,5	5	7	6
Vier grote steden						
Amsterdam	32,0	32,8	35,3	30	33	31
Rotterdam	36,7	36,7	37,7	22	25	26
's-Gravenhage	20,2	20,7	21,4	20	25	23
Utrecht	12,4	11,3	11,3	23	30	29

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.2.3
Leerlingen, scholen en schoolgrootte in het voortgezet onderwijs¹⁾ naar provincies en grote gemeenten

	Leerlingen			Scholen			Gemiddelde schoolgrootte		
	1990/'91	2000/'01	2003/'04	1990/'91	2000/'01	2003/'04	1990/'91	2000/'01	2003/'04
	<i>x 1 000</i>								
Nederland	916,5	877,2	924,8	1 768	692	679	518	1 268	1 362
Groningen	37,2	36,2	37,1	74	21	24	502	1 722	1 547
Friesland	40,9	36,6	36,4	97	28	31	422	1 309	1 174
Drenthe	26,3	22,0	21,8	59	19	16	447	1 160	1 364
Overijssel	69,0	68,2	70,0	129	35	36	535	1 948	1 944
Flevoland	13,1	17,6	19,1	19	13	14	690	1 355	1 362
Gelderland	112,3	104,2	111,7	222	89	87	506	1 170	1 284
Utrecht	65,1	68,7	74,5	122	56	54	534	1 227	1 380
Noord-Holland	139,5	128,7	138,8	280	111	111	498	1 160	1 251
Zuid-Holland	188,7	183,4	192,9	367	147	140	514	1 247	1 378
Zeeland	21,0	20,3	21,1	37	16	16	568	1 271	1 319
Noord-Brabant	140,4	131,8	138,9	244	106	97	575	1 243	1 432
Limburg	63,1	59,4	62,5	118	51	53	534	1 166	1 179
Gemeenten met meer dan 100 000 inwoners²⁾	310,8	315,6	329,2	552	271	262	564	1 165	1 257
Amsterdam	32,7	32,8	35,3	70	32	32	467	1 026	1 105
Rotterdam	36,2	36,7	37,7	71	37	31	511	992	1 216
s-Gravenhage	20,9	20,7	21,4	43	21	19	486	985	1 128
Utrecht	15,0	11,3	11,3	34	15	14	442	751	809
Eindhoven	16,6	13,6	14,3	23	10	10	720	1 359	1 433
Tilburg	12,0	11,1	9,4	21	13	10	570	857	939
Groningen	15,3	19,6	20,1	24	11	12	639	1 779	1 679
Almere	3,4	8,8	10,8	3	5	5	1 149	1 767	2 151
Breda	11,4	13,5	13,2	16	9	8	714	1 496	1 653
Nijmegen	13,4	13,1	14,2	23	12	12	584	1 090	1 182
Apeldoorn	11,6	12,2	12,9	19	10	8	612	1 220	1 608
Enschede	8,9	7,3	7,7	14	5	3	636	1 453	2 568
Haarlem	9,6	8,6	9,6	19	11	11	508	784	876
Arnhem	11,3	9,3	10,1	20	7	8	565	1 323	1 263
Zaanstad	9,1	7,4	8,2	20	6	7	455	1 235	1 173
's-Hertogenbosch	8,8	8,5	8,7	14	9	9	629	945	966
Amersfoort	13,8	15,7	16,0	22	9	9	627	1 748	1 778
Haarlemmermeer	4,3	4,5	5,4	7	4	6	614	1 119	898
Maastricht	6,6	7,3	7,8	9	7	7	737	1 044	1 114
Dordrecht	7,4	6,1	6,2	15	4	5	493	1 529	1 243
Leiden	10,0	9,8	10,5	13	8	8	769	1 225	1 307
Zoetermeer	7,8	8,2	8,7	9	6	6	869	1 374	1 452
Zwolle	10,9	14,8	14,7	15	8	9	728	1 849	1 631
Emmen	8,0	7,2	7,2	16	5	5	501	1 439	1 431
Ede	5,6	7,5	7,8	12	7	8	468	1 076	974
Overige gemeenten	605,7	561,6	595,5	1 216	421	417	498	1 334	1 428

¹⁾ 1990/'91 en 2000/'01 exclusief speciaal voortgezet onderwijs.

²⁾ In aflopende volgorde van inwoneraantallen per 1 januari 2004*.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.2.4
Leerlingen in het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) en leerwegondersteunend onderwijs (lwoo), naar leerweg en leerjaar, 2003/04

	Vmbo			Lwoo			
	totaal	leerjaar		totaal	leerjaar		
		3	4	5	3	4	
	<i>x 1 000</i>						
Totaal	188,2	93,7	94,0	0,5	39,9	22,1	17,9
Theoretische leerweg	78,8	36,7	42,1		1,0	0,5	0,5
Gemengde leerweg	17,5	11,7	5,8		0,6	0,4	0,2
Kaderberoepsgerichte leerweg	50,2	25,6	24,6		5,6	3,2	2,4
Basisberoepsgerichte leerweg	39,5	19,4	20,1		30,4	17,0	13,4
Basisberoepsgerichte leerweg leerwerktraject	0,9	0,3	0,6		2,3	0,8	1,4
Vrije school	1,3		0,7	0,5			

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.2.5
Leerlingen in het voortgezet onderwijs naar schoolsoort en leerjaar

	2002/'03	2003/'04	w.v. in leerjaar			
			3	4	5	6
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	913,7	924,8				
Leerjaar 1	203,1	202,3				
Voortgezet onderwijs algemeen leerjaar	178,9	175,5				
Lwoo algemeen leerjaar	24,2	26,8				
Leerjaar 2	195,2	198,9				
Voortgezet onderwijs algemeen leerjaar	172,6	174,2				
Lwoo algemeen leerjaar	22,6	24,7				
Leerjaar 3 en hoger						
Vwo-havo gemeenschappelijk leerjaar	6,2	6,0	6,0			
Vwo	131,8	136,4	37,5	35,6	33,4	29,9
Havo	124,4	128,4	37,0	50,2	41,2	
Vmbo						
w.v.						
Vrije school	2,2	1,3		0,7	0,5	
Theoretische leerweg	78,0	78,8	36,7	42,1		
Vmbo technische leerweg	33,5	31,1	16,1	15,0		
w.v.						
gemengde leerweg	3,3	3,4	2,4	1,0		
kaderberoepsgerichte leerweg	14,0	13,6	7,0	6,6		
basisberoepsgerichte leerweg	15,8	14,0	6,7	7,3		
vbo techniek leerjaar 4	0,4					
Vmbo landbouw	11,2	11,2	5,6	5,6		
w.v.						
gemengde leerweg	1,7	1,8	1,0	0,8		
kaderberoepsgerichte leerweg	5,5	5,5	2,8	2,7		
basisberoepsgerichte leerweg	4,0	3,9	1,8	2,0		
vbo landbouw leerjaar 4	0,0					

Tabel 2.2.5
Leerlingen in het voortgezet onderwijs naar schoolsoort en leerjaar (slot)

	2002/'03	2003/'04	w.v. in leerjaar			
			3	4	5	6
<i>x 1 000</i>						
Vmbo economie	35,5	34,1	18,5	15,7		
w.v.						
gemengde leerweg	6,6	6,6	4,6	2,0		
kaderberoepsgerichte leerweg	16,7	16,4	8,4	8,0		
basisberoepsgerichte leerweg	12,0	11,2	5,5	5,7		
vbo economie leerjaar 4	0,3					
Vmbo zorg en welzijn	31,8	31,7	16,8	14,9		
w.v.						
gemengde leerweg	5,1	5,6	3,7	1,9		
kaderberoepsgerichte leerweg	14,8	14,7	7,5	7,2		
basisberoepsgerichte leerweg	11,9	11,3	5,6	5,7		
vbo zorg en welzijn leerjaar 4	0,0					
Lwoo	38,0	39,9	22,1	17,9		
w.v.						
Lwoo theoretische leerweg	1,5	1,0	0,5	0,5		
Lwoo techniek	12,5	12,6	6,9	5,7		
w.v.						
gemengde leerweg	0,1	0,1	0,1	0,0		
kaderberoepsgerichte leerweg	0,9	1,3	0,8	0,5		
basisberoepsgerichte leerweg	11,3	11,2	6,1	5,1		
lwoo techniek leerjaar 4	0,2					
Lwoo landbouw	5,5	5,9	3,1	2,7		
w.v.						
gemengde leerweg	0,1	0,1	0,1	0,0		
kaderberoepsgerichte leerweg	0,6	0,9	0,5	0,4		
basisberoepsgerichte leerweg	4,8	4,9	2,6	2,3		
lwoo landbouw leerjaar 4	0,0					
Lwoo economie	8,5	9,6	5,3	4,3		
w.v.						
gemengde leerweg	0,2	0,3	0,2	0,1		
kaderberoepsgerichte leerweg	1,5	2,1	1,2	0,9		
basisberoepsgerichte leerweg	6,6	7,2	4,0	3,3		
lwoo economie leerjaar 4	0,1					
Lwoo zorg en welzijn	10,0	10,8	6,1	4,7		
w.v.						
gemengde leerweg	0,1	0,1	0,1	0,0		
kaderberoepsgerichte leerweg	1,0	1,4	0,8	0,6		
basisberoepsgerichte leerweg	8,9	9,3	5,2	4,1		
lwoo zorg en welzijn leerjaar 4	0,0					
Geen leerjaren						
Praktijkonderwijs	22,7	24,6				
%						
Denominatie van de school						
Openbaar	26	26				
Protestants-christelijk ¹⁾	24	23				
Rooms-katholiek	26	26				
Overig	24	25				

¹⁾ Het betreft hier alle vormen van protestants-christelijk onderwijs.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.2.6
Leerlingen, scholen en schoolgrootte in het voortgezet onderwijs naar denominatie van de school, 2003/04

	Leerlingen		Scholen		Gemiddelde schoolgrootte
	<i>x 1 000</i>	%	<i>x 1 000</i>	%	
Openbaar onderwijs	236,8	25,6	195	28,7	1 214
Bijzonder onderwijs	677,9	73,3	476	70,1	1 424
w.v.					
<i>Confessionele scholen</i>	531,8	57,5	367	54,1	1 449
w.v.					
Rooms-katholiek	240,1	26,0	173	25,5	1 388
Protestants-christelijk	183,5	19,8	133	19,6	1 379
Interconfessioneel	75,2	8,1	44	6,5	1 709
Reformatorisch	21,3	2,3	8	1,2	2 667
Gereformeerd	9,6	1,0	4	0,6	2 406
Islamitisch	1,3	0,1	2	0,3	636
Evangelisch	0,7	0,1	2	0,3	365
Joods-orthodox	0,1	0,0	1	0,1	50
<i>Niet-confessionele scholen</i>	111,6	12,1	87	12,8	1 282
<i>Samenwerkingsscholen</i>	34,6	3,7	22	3,2	1 574
Samenwerking openbaar en bijzonder onderwijs	10,1	1,1	8	1,2	1 260
Totaal	924,8	100	679	100	1 362

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.2.7
Profielkeuze in vwo en havo naar leerjaar, 2003/04

	Leerjaar 4	Leerjaar 5	Leerjaar 6
	<i>x 1 000</i>		
Vwo	35,6	33,4	29,9
Natuur en techniek	4,0	5,1	4,3
Natuur en gezondheid	7,2	9,5	8,2
Economie en maatschappij	7,8	10,8	9,7
Cultuur en maatschappij	4,5	6,2	5,6
Natuur en techniek/natuur en gezondheid	6,7	1,0	0,8
Economie en maatschappij/cultuur en maatschappij	5,1	0,6	0,5
Overig ¹⁾	0,3	0,2	0,6
Havo	50,2	41,2	
Natuur en techniek	5,5	4,3	
Natuur en gezondheid	8,3	6,6	
Economie en maatschappij	18,7	15,9	
Cultuur en maatschappij	15,9	13,7	
Overig ²⁾	1,7	0,8	

¹⁾ Overige combinaties van twee profielen of geen profiel.

²⁾ Combinaties van twee profielen of geen profiel.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.2.8
Geslaagden voor de schoolexamens in het voortgezet onderwijs (exclusief staatsexamens)

	1990/'91	2000/'01	2001/'02	2002/'03		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	187,3	152,5	156,0	158,1	78,4	79,6
Vwo	31,8	27,0	24,0	26,1	12,0	14,1
w.v.						
zonder profiel	31,8	27,0	0,9	0,3	0,1	0,2
natuur en techniek			3,5	3,8	3,2	0,6
natuur en gezondheid			6,2	7,3	2,7	4,6
economie en maatschappij			8,0	8,9	4,8	4,1
cultuur en maatschappij			4,6	5,1	0,7	4,4
combinaties van profielen			0,9	0,7	0,4	0,3
Havo	35,0	30,2	32,0	34,5	15,5	19,0
w.v.						
zonder profiel	35,0	30,2	0,2	0,1	0,1	0,1
natuur en techniek			3,9	3,7	3,4	0,3
natuur en gezondheid			4,9	5,3	2,2	3,1
economie en maatschappij			12,2	13,4	7,9	5,5
cultuur en maatschappij			10,3	11,6	1,6	9,9
combinaties van profielen			0,5	0,4	0,3	0,1
Vmbo/mavo/vbo ¹⁾	120,5	95,4	99,9	97,4	51,0	46,5
w.v.						
Theoretische leerweg/mavo	56,4	44,6	47,1	38,1	19,2	18,9
Techniek	27,1	18,2	18,2	18,4	17,9	0,5
w.v.						
gemengde leerweg				0,9	0,9	0,0
kaderberoepsgerichte leerweg				6,3	6,1	0,2
basisberoepsgerichte leerweg				10,8	10,6	0,2
vbo	27,1	18,2	18,2	0,3	0,3	0,0
Landbouw	5,3	6,3	6,8	6,4	3,1	3,3
w.v.						
gemengde leerweg				0,6	0,3	0,3
kaderberoepsgerichte leerweg				2,4	1,1	1,3
basisberoepsgerichte leerweg				3,4	1,7	1,6
vbo	5,3	6,3	6,8	0,0	0,0	0,0
Economie	18,3	12,5	13,3	17,2	9,4	7,8
w.v.						
gemengde leerweg				1,6	0,9	0,8
kaderberoepsgerichte leerweg				7,4	3,9	3,5
basisberoepsgerichte leerweg				7,9	4,4	3,5
vbo	18,3	12,5	13,3	0,3	0,2	0,1
Zorg en welzijn	13,2	13,2	14,1	17,4	1,4	15,9
w.v.						
gemengde leerweg				1,7	0,1	1,6
kaderberoepsgerichte leerweg				7,0	0,6	6,4
basisberoepsgerichte leerweg				8,7	0,7	7,9
vbo	13,2	13,2	14,1	0,0	0,0	0,0
Avmb	0,2	0,5	0,4			

¹⁾ Inclusief leerwegondersteunend onderwijs (lwoo).

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.2.9
Leerlingen in de hoogste leerjaren van de havo en het vwo, naar herkomst

	Eenheid	1996	2001	2002*		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
Havo-4	1 000	51,9	47,4	48,8	23,5	25,3
w.o. in het vorig schooljaar						
Havo-3	%	48	55	57	57	57
Gemeenschappelijk leerjaar 3 algemeen voortgezet onderwijs	%	5	5	5	5	5
Havo-4	%	17	18	16	18	15
Vmbo-4	%	20	9	9	10	8
Vwo	%	9	12	11	10	13
Havo-5	1 000	42,2	37,1	39,1	17,7	21,4
w.o. in het vorig schooljaar						
Havo-4	%	87	89	89	89	89
Havo-5	%	10	7	6	7	6
Vmbo-4	%	0	0	1	1	1
Vwo	%	3	3	3	3	3
Vwo-5	1 000	35,6	31,2	32,2	14,9	17,2
w.o. in het vorig schooljaar						
Vwo-4	%	77	89	88	87	90
Vwo-5	%	10	7	6	8	5
Havo-5	%	13	4	4	4	4
Vwo-6	1 000	31,8	27,0	28,7	13,3	15,4
w.o. in het vorig schooljaar						
Vwo-5	%	93	92	94	94	94
Vwo-6	%	7	7	4	4	4
Havo-5 met diploma	%	0	1	1	1	1

Bron: OCW/CFI.

Tabel 2.2.10
Leerlingen in de hoogste leerjaren van het vmbo, naar herkomst

	Eenheid	1996	2001	2002*		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
Vmbo-3	1 000	118,8	119,4	120,3	64,0	56,3
w.o. in het vorig schooljaar						
Gemeenschappelijke leerjaren algemeen voortgezet onderwijs	%	87	90	90	90	91
Vmbo-3	%	11	7	7	7	7
Vmbo-4	1 000	121,5	109,6	109,9	58,0	51,9
w.o. in het vorig schooljaar						
Vmbo-3	%	88	91	94	93	94
Vmbo-4	%	10	5	3	3	3
Havo-3	%	2	3	2	2	2

Bron: OCW/CFI.

Tabel 2.2.11
Leerlingen in de hoogste leerjaren van het vmbo, naar bestemming

	Eenheid	1996	2001	2002*		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
Vmbo-3	<i>1 000</i>	126,4	116,7	119,5	63,8	55,7
w.o. in het volgend schooljaar						
Vmbo-3	%	10	7	7	7	7
Vmbo-4	%	84	85	86	85	87
Bol voltijd + bbl	%	1	1	1	1	0
Overig onderwijs	%	0	1	1	1	1
Geen onderwijs	%	4	6	6	6	5
Vmbo-4 zonder diploma	<i>1 000</i>	16,3	12,8	11,1	6,5	4,6
w.o. in het volgend schooljaar						
Vmbo-4	%	48	34	24	21	28
Havo	%	0	1	2	2	3
Bol voltijd	%	11	12	16	15	18
Bbl	%	10	14	14	18	8
KSE-niveau 4	%	1	2	4	4	4
Bol deeltijd	%	1	4	6	6	7
Overig onderwijs	%	0	1	1	0	1
Geen onderwijs	%	28	32	33	34	31
Vmbo-4 met diploma	<i>1 000</i>	107,4	94,8	99,9	51,7	48,3
w.o. in het volgend schooljaar						
Vmbo-4	%	4	1	1	1	0
Havo	%	10	5	4	4	5
Bol voltijd	%	58	59	61	57	67
Bbl	%	13	15	13	19	7
Overig onderwijs	%	1	1	1	1	1
Geen onderwijs	%	15	20	19	18	21

Bron: OCW/CFI.

Tabel 2.2.12
Leerlingen in de hoogste leerjaren van de havo en het vwo, naar bestemming

	Eenheid	1996	2001	2002*		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
Havo-4	1 000	49,6	45,2	47,4	22,5	24,9
w.o. in het volgend schooljaar						
Havo-4	%	18	19	17	19	15
Havo-5	%	74	73	74	70	77
Bol voltijd	%	3	2	2	2	1
Bbl	%	0	1	0	0	0
Overig onderwijs	%	1	1	1	1	1
Geen onderwijs	%	3	4	7	8	5
Havo-5 zonder diploma	1 000	7,1	5,5	4,8	2,3	2,5
w.o. in het volgend schooljaar						
Havo-5	%	60	48	52	51	53
Vwo-5	%	1	3	8	8	8
Bol voltijd	%	10	9	9	7	10
Bbl	%	1	2	2	2	2
KSE-niveau 5	%	6	12	11	11	10
Overig onderwijs	%	1	1	1	1	1
Geen onderwijs	%	21	25	17	19	14
Havo-5 met diploma	1 000	34,8	29,9	32,4	14,6	17,7
w.o. in het volgend schooljaar						
Vwo	%	13	4	3	4	3
Bol voltijd	%	10	7	6	5	7
Bbl	%	1	1	1	1	1
Hbo voltijd	%	56	78	79	81	78
Overig onderwijs	%	1	1	1	1	1
Geen onderwijs	%	18	9	10	9	11
Vwo-5	1 000	35,6	28,9	31,2	14,8	16,4
w.o. in het volgend schooljaar						
Havo	%	3	2	3	3	3
Vwo-5	%	10	7	6	8	5
Vwo-6	%	83	86	87	85	89
Overig onderwijs	%	1	1	1	0	1
Geen onderwijs	%	4	4	4	4	3
Vwo-6 zonder diploma	1 000	4,6	3,4	2,6	1,2	1,4
w.o. in het volgend schooljaar						
Vwo-6	%	49	55	47	48	46
Bol voltijd + bbl	%	6	4	4	3	4
KSE-niveau-6	%	7	9	9	9	9
Overig onderwijs	%	3	0	1	1	1
Geen onderwijs	%	35	31	39	39	39
Vwo-6 met diploma	1 000	28,2	27,0	24,4	11,0	13,4
w.o. in het volgend schooljaar						
Hbo voltijd	%	30	19	18	14	21
Wo	%	59	65	70	75	65
Overig onderwijs	%	1	0	0	0	0
Geen onderwijs	%	10	15	12	11	13

Bron: OCW/CFI.

2.3 Expertisecentra

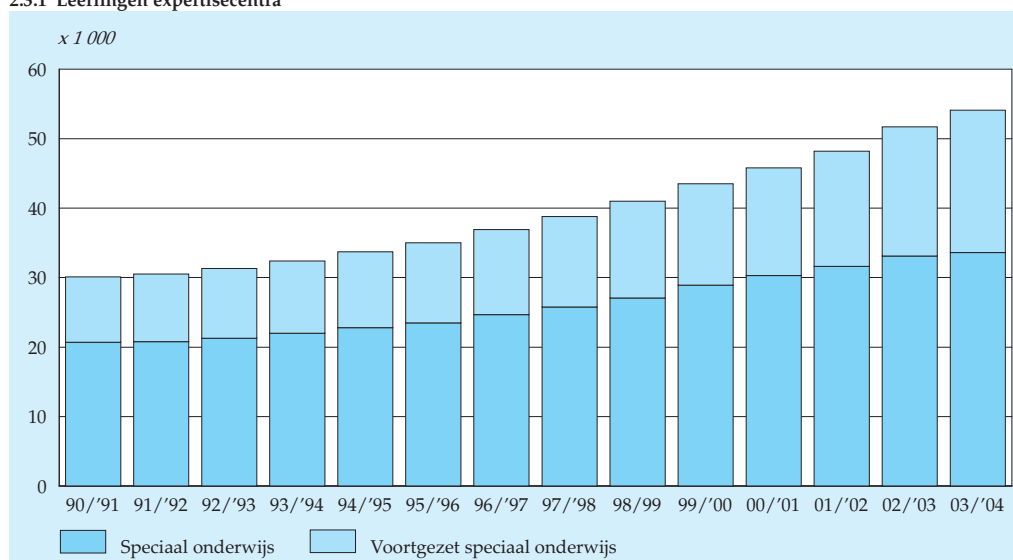
In het schooljaar 2003/'04 bedroeg het aantal leerlingen in de expertisecentra ruim 54 duizend. Dit is 80 procent meer dan in 1990/'91. De gemiddelde afdelingsgrootte is in dezelfde periode met 75 procent toegenomen tot 91 leerlingen.

Flinke toename aantal leerlingen in expertisecentra

In het schooljaar 2003/'04 bedroeg het aantal leerlingen in expertisecentra ruim 54 duizend. Zeven van de tien leerlingen zijn jongens. Onder expertisecentra vallen onder andere het basis- en voortgezet onderwijs aan zeer moeilijk lerende of opvoedbare kinderen, dove en slechthorende kinderen, visueel gehandicapte kinderen en lichamelijk gehandicapte kinderen. Vergeleken met 2002/'03 is het leerlingenaantal met bijna 5 procent gestegen. Ten opzichte van 1990/'91 bedroeg de totale groei 80 procent. Ieder jaar is het aantal leerlingen in deze vormen van speciaal onderwijs toegenomen. Volgens de Referentieraming van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zal dat ook in de komende jaren zo zijn.

Het aantal leerlingen in het basisonderwijs van de expertisecentra is in de afgelopen dertien jaar met ruim 60 procent toegenomen tot bijna 34 duizend. Ongeveer een derde van deze leerlingen zit op een school voor zeer moeilijk lerende kinderen. Een op de zes gaat naar een school voor langdurig zieken en een op de acht naar een

2.3.1 Leerlingen expertisecentra

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

school voor meervoudig gehandicapten. Met een aandeel van 1 procent zijn de dove kinderen de kleinste categorie in het basisonderwijs van de expertisecentra.

In het voortgezet onderwijs is het aantal leerlingen in dezelfde periode verdubbeld tot 20,5 duizend. De grootste groep leerlingen (43 procent) zijn hierbij de zeer moeilijk opvoedbare kinderen. Daarna volgen de zeer moeilijk lerende kinderen met een aandeel van 30 procent van het totaal aantal dat speciaal onderwijs volgt.

Gemiddelde afdelingsgrootte toegenomen

In 2003/'04 was het aantal afdelingen voor de vormen van speciaal onderwijs in expertisecentra 591. De gemiddelde afdelingsgrootte bedroeg 91 leerlingen. Het schooljaar ervoor was dat 93. Vergeleken met het begin van de jaren negentig is de gemiddelde afdelingsgrootte in deze vormen van speciaal onderwijs met 75 procent toegenomen.

In het schooljaar 2003/'04 behoorde een vijfde van de leerlingen tot een culturele minderheid. Het aandeel van deze 'cumi-leerlingen' verschilt echter sterk tussen provincies en de vier grote steden. Ruim een op de drie leerlingen in Noord-Holland was een cumi-leerling en in Zeeland 'slechts' een op de elf. In de expertisecentra in Amsterdam behoorden drie van de vijf leerlingen tot deze categorie, terwijl het aandeel daarvan in de stad Utrecht beperkt bleef tot een op de vier.

Toelichting

Tot augustus 1998 was het (voortgezet) speciaal onderwijs geregeld in één wet, de Interim-wet Speciaal Onderwijs en Voortgezet Speciaal Onderwijs (ISOVSO). Deze omvatte al het onderwijs aan kinderen die, bijvoorbeeld als gevolg van een geestelijke, zintuiglijke of lichamelijke handicap, meer hulp nodig hadden bij de opvoeding en het leren dan het reguliere basisonderwijs of voortgezet onderwijs kon bieden. Afhankelijk van de soort handicap of onderwijsbelemmering van de leerling konden leerlingen terecht in het onderwijs voor:

- kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (lom, so en vso);
- moeilijk lerende kinderen (mlk, so en vso);
- in hun ontwikkeling bedreigde kleuters (iobk, alleen so);
- zeer moeilijk lerende kinderen (zmlk, so en vso);
- zeer moeilijk opvoedbare kinderen (zmok, so en vso);
- dove kinderen (so en vso);
- slechthorende kinderen (so en vso);
- visueel gehandicapte kinderen (so en vso);
- lichamenlijk gehandicapte kinderen (so en vso);
- meervoudig gehandicapte kinderen (so en vso);
- langdurig zieke kinderen (so en vso);
- kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden (alleen so);
- kinderen in scholen verbonden aan pedologische instituten (so en vso).

In tegenstelling tot de andere schoolsoorten voor speciaal onderwijs kende het iobk-onderwijs geen zelfstandige scholen, maar was het altijd verbonden aan scholen voor so-lom, so-mlk of so-zmok.

Vanaf augustus 1998 is de ISOVSO niet meer van kracht en wordt het (voortgezet) speciaal onderwijs geregeld in drie wetten: de Wet op het Primair Onderwijs (WPO), de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO) en de Wet op de Expertise-centra (WEC). De WPO regelt het reguliere basisonderwijs én het speciaal basisonderwijs. Het speciaal basisonderwijs bestaat daarbij uit het voormalige so-lom, het voormalige so-mlk en het voormalige so-iobk voor zover verbonden aan scholen voor so-lom en so-mlk.

De WVO regelt het reguliere voortgezet onderwijs, het praktijkonderwijs, het leerwedgeondersteunend onderwijs (lwoo) en het speciaal voortgezet onderwijs. Het speciaal voortgezet onderwijs bestaat daarbij uit het voormalige vso-lom en het voormalige vso-mlk. De WEC regelt al het overige speciaal onderwijs (zowel basis als voortgezet) dat niet is opgenomen in de WPO of de WVO en omvat een tiental onderwijssoorten.

Een afdeling in het speciaal onderwijs is de combinatie van het schooltype (basis of voortgezet) en het soort onderwijs (zmlk, zmk, etc.). In de tabellen over het aantal afdelingen voor speciaal onderwijs zijn de zogenaamde ziekenhuisscholen niet opgenomen.

In Nederland worden openbare en bijzondere scholen onderscheiden. Bijzondere scholen zijn niet door de overheid bestuurde scholen die veelal onderwijs vanuit een bepaalde godsdienst of levensbeschouwing geven. Bijvoorbeeld rooms-katholieke, protestants-christelijke, islamitische, joodse en hindoeïstische scholen. Een deel van het bijzonder onderwijs bestaat uit niet-confessionele scholen. Openbare scholen worden door de overheid bestuurd en bieden hun onderwijs niet vanuit een bepaalde godsdienst of levensbeschouwing aan. Zowel de openbare als de bijzondere scholen kunnen werken vanuit speciale opvoedings- en onderwijsmethoden zoals Montessori, Jenaplan, Dalton en Freinet.

Een cumi-leerling is een leerling die tot een culturele minderheid behoort. Dit begrip is door het Ministerie van OCW gedefinieerd als zijnde een leerling die aan één van de onderstaande voorwaarden voldoet:

- de leerling behoort tot een Molukse bevolkingsgroep;
- ten minste één van de ouders/voogden is afkomstig uit Griekenland, Italië, voormalig Joegoslavië, Kaapverdië, Marokko, Portugal, Spanje, Tunesië of Turkije;
- ten minste één van de ouders/voogden is afkomstig uit Suriname, Aruba of de Nederlandse Antillen;

- ten minste één van de ouders/voogden is door de Minister van Justitie als vreemdeling toegelaten op grond van artikel 15 van de Vreemdelingenwet;
- ten minste één van de ouders/voogden is afkomstig uit een ander niet-Engels-talig land buiten Europa, met uitzondering van Indonesië.

De gegevens in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op de jaarlijkse tellingen van het Ministerie van OCW. De teldatum daarbij is 1 oktober. Dit betekent dat bijvoorbeeld de gegevens over het schooljaar 2003/'04 betrekking hebben op de situatie op 1 oktober 2003.

Tabel 2.3.1
Kerncijfers leerlingen in expertisecentra

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
<i>x 1 000</i>						
Totaal	30,1	35,1	45,8	48,2	51,7	54,1
Speciaal onderwijs (basis)	20,7	23,5	30,3	31,6	33,1	33,6
Speciaal onderwijs (voortgezet)	9,4	11,5	15,5	16,6	18,6	20,5

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.3.2
Leerlingen in expertisecentra naar leeftijd, denominatie van de afdeling en geslacht

	1990/'91	2001/'02	2002/'03	2003/'04		
				totaal	w.v.	
					jongens	meisjes
<i>x 1 000</i>						
Totaal	30,1	48,2	51,7	54,1	37,6	16,4
Speciaal onderwijs (basis)	20,7	31,6	33,1	33,6	23,6	10,0
Speciaal onderwijs (voortgezet)	9,4	16,6	18,6	20,5	14,1	6,4
Leeftijd						
4 jaar en jonger	1,2	1,4	1,5	1,4	1,0	0,4
5 jaar	1,2	2,2	2,4	2,3	1,6	0,7
6 jaar	1,7	2,9	3,0	3,0	2,2	0,9
7 jaar	2,1	3,4	3,5	3,5	2,5	1,0
8 jaar	2,3	3,7	3,9	3,9	2,8	1,1
9 jaar	2,4	4,0	4,1	4,2	2,9	1,2
10 jaar	2,5	4,1	4,4	4,4	3,2	1,2
11 jaar	2,5	4,1	4,3	4,7	3,4	1,3
12 jaar	2,3	3,6	4,1	4,4	3,1	1,2
13 jaar	1,9	3,3	3,6	4,0	2,8	1,1
14 jaar	2,1	3,5	3,9	4,1	2,9	1,3
15 jaar	2,0	3,8	4,2	4,5	3,1	1,4
16 jaar	1,9	3,3	3,6	4,0	2,6	1,4
17 jaar	1,6	2,3	2,6	2,9	1,8	1,0
18 jaar en ouder	2,4	2,4	2,7	2,9	1,8	1,1
%						
Denominatie van de afdeling						
Openbaar	21	21	21	20	20	22
Protestants-christelijk	14	14	14	14	13	15
Rooms-katholiek	30	27	27	26	26	27
Overig bijzonder	35	38	39	40	42	36

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.3.3
Leerlingen, vestigingen en vestigingsgrootte in de expertisecentra naar denominatie van de school, 2003/04

	Leerlingen		Vestigingen		Gemiddelde vestigingsgrootte
	<i>x 1 000</i>	%	<i>x 1 000</i>	%	
Openbaar onderwijs	11,1	20,5	74	22,5	150
Bijzonder onderwijs	43,0	79,5	255	77,5	169
w.v.					
<i>Confessionele scholen</i>	21,6	40,0	143	43,5	151
w.v.					
Rooms-katholiek	14,0	25,9	88	26,7	159
Protestants-christelijk	7,3	13,6	54	16,4	136
Interconfessioneel	0,3	0,6	1	0,3	301
<i>Niet-confessionele scholen</i>	21,4	39,5	112	34,0	191
Totaal	54,1	100	329	100	164

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.3.4
Leerlingen in expertisecentra naar afdeling en geslacht

	1990/'91	2001/'02	2002/'03	2003/'04		
				totaal	w.v.	
					mannen	vrouwen
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	30,1	48,2	51,7	54,1	37,6	16,4
Speciaal onderwijs (basis)	20,7	31,6	33,1	33,6	23,6	10,0
w.v. op afdeling voor						
Zeer moeilijk lerende kinderen	5,3	9,6	10,1	10,0	6,4	3,7
Zeer moeilijk opvoedbare kinderen	3,0	3,8	3,9	4,0	3,4	0,6
Dove kinderen	0,5	0,3	0,3	0,4	0,2	0,2
Slechthorende kinderen	1,3	1,2	1,2	1,2	0,8	0,4
Visueel gehandicapten	0,3	0,5	0,5	0,5	0,3	0,2
Lichamelijk gehandicapten	1,4	1,3	1,3	1,2	0,8	0,5
Meervoudig gehandicapten	3,0	4,6	4,9	4,5	2,8	1,7
Ernstige spraakmoeilijkheden	2,3	3,9	4,2	4,4	3,2	1,2
Langdurig zieken	2,7	4,9	5,2	5,7	4,3	1,4
Pedagogische instituten	1,0	1,6	1,6	1,7	1,4	0,3
Speciaal onderwijs (voortgezet)	9,4	16,6	18,6	20,5	14,1	6,4
w.v. op afdeling voor						
Zeer moeilijk lerende kinderen	2,8	5,2	5,7	6,2	3,7	2,6
Zeer moeilijk opvoedbare kinderen	3,4	6,8	8,1	8,9	6,8	2,1
Dove kinderen	0,3	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1
Slechthorende kinderen	0,9	1,2	1,3	1,4	1,0	0,4
Visueel gehandicapten	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Lichamelijk gehandicapten	0,9	1,4	1,4	1,6	1,0	0,6
Meervoudig gehandicapten	0,3	0,6	0,7	0,5	0,3	0,2
Langdurig zieken	0,5	0,9	1,0	1,4	1,0	0,4
Pedagogische instituten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.3.5
Leerlingen, afdelingen en afdelingsgrootte expertisecentra naar provincies en de vier grote steden

	Leerlingen			Afdelingen			Gemiddelde afdelingsgrootte		
	1990/'91	2002/'03	2003/'04	1990/'91	2002/'03	2003/'04	1990/'91	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>								
Nederland	30,1	51,7	54,1	583	555	591	52	93	91
Groningen	1,3	2,3	2,4	29	29	33	46	79	73
Friesland	1,2	2,1	2,2	27	26	30	45	81	73
Drenthe	0,5	0,8	0,8	12	11	13	38	70	63
Overijssel	2,0	4,5	4,7	37	37	44	55	121	107
Flevoland	0,2	0,6	0,7	6	6	7	34	108	101
Gelderland	4,4	7,5	8,0	85	74	81	52	102	98
Utrecht	2,6	4,2	4,3	45	42	43	58	100	101
Noord-Holland	4,5	7,7	8,1	78	75	77	57	102	105
Zuid-Holland	5,5	9,4	9,7	112	109	107	49	86	91
Zeeland	0,6	0,8	0,8	18	15	15	31	56	56
Noord-Brabant	5,0	8,3	8,8	85	86	94	59	97	93
Limburg	2,3	3,5	3,5	49	45	47	47	78	76
Vier grote steden									
Amsterdam	2,2	3,3	3,5	28	28	28	79	118	125
Rotterdam	2,2	3,2	3,3	37	36	36	60	89	91
's-Gravenhage	0,8	1,6	1,6	15	16	15	56	101	105
Utrecht	1,0	1,7	1,8	19	19	20	55	91	88

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.3.6
Cumi-leerlingen expertisecentra naar provincies en de vier grote steden

	Totaal aantal leerlingen			Aandeel cumi-leerlingen		
	1990/'91	2002/'03	2003/'04	1990/'91	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>			<i>%</i>		
Nederland	30,1	51,7	54,1	15	21	20
Groningen	1,3	2,3	2,4	8	8	9
Friesland	1,2	2,1	2,2	4	5	5
Drenthe	0,5	0,8	0,8	2	6	7
Overijssel	2,0	4,5	4,7	11	14	13
Flevoland	0,2	0,6	0,7	15	24	22
Gelderland	4,4	7,5	8,0	11	14	13
Utrecht	2,6	4,2	4,3	14	20	20
Noord-Holland	4,5	7,7	8,1	28	35	36
Zuid-Holland	5,5	9,4	9,7	24	29	28
Zeeland	0,6	0,8	0,8	8	13	9
Noord-Brabant	5,0	8,3	8,8	10	16	17
Limburg	2,3	3,5	3,5	8	12	11
Vier grote steden						
Amsterdam	2,2	3,3	3,5	44	61	61
Rotterdam	2,2	3,2	3,3	32	39	39
's-Gravenhage	0,8	1,6	1,6	31	42	41
Utrecht	1,0	1,7	1,8	18	26	26

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

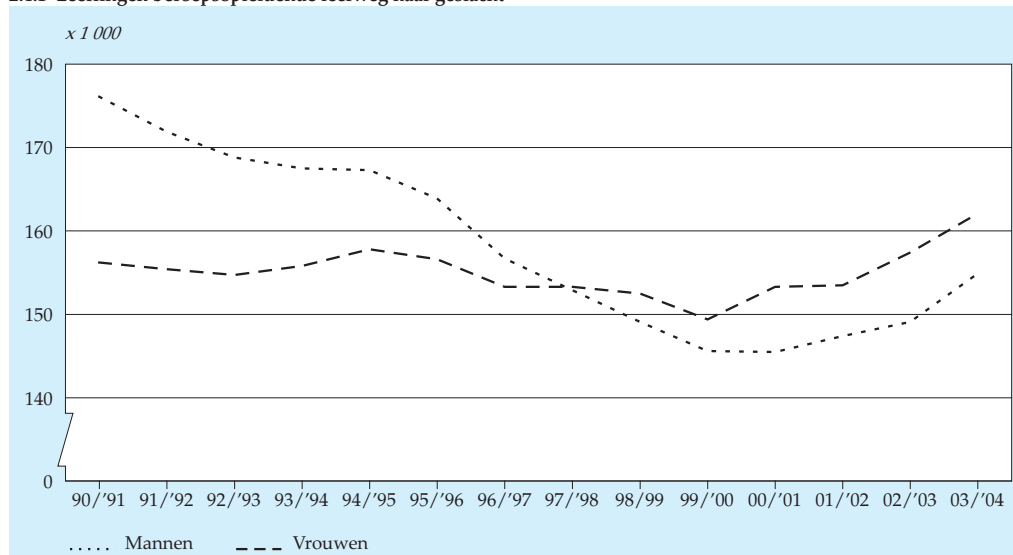
2.4 Middelbaar beroepsonderwijs

Het aantal leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs is in het schooljaar 2003/'04 gestegen naar 479 duizend. Binnen de beroepsopleidende leerweg kiest ruim de helft van de leerlingen voor een middenkaderopleiding, terwijl binnen de beroepsbegeleidende leerweg driekwart van de leerlingen een basisberoepsopleiding of een vakopleiding volgt. Het aantal geslaagden in het middelbaar beroepsonderwijs is opnieuw toegenomen. In 2002/'03 telde de beroepsopleidende leerweg evenveel geslaagden als in het jaar ervoor. Het aantal gediplomeerden in de beroepsbegeleidende leerweg echter is iets gestegen.

Aantal leerlingen in de bol neemt nog steeds toe

In het schooljaar 2003/'04 bedroeg het aantal leerlingen in de beroepsopleidende leerweg (bol) 317 duizend. Vergeleken met 1990/'91 is het leerlingental nog ongeveer 5 procent minder. In de jaren negentig is het aantal leerlingen in de bol vrijwel continu gedaald. Pas vanaf het schooljaar 2000/'01 stijgt het aantal leerlingen weer. Volgens de referentieraming van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) zal het aantal leerlingen in de bol ook de komende jaren licht toenemen. De daling van het aantal leerlingen in de beroepsopleidende leerweg in de periode 1990–2003 komt geheel voor rekening van de jongens. Hun aantal is afgenomen met ruim 21 duizend. Hiertegenover stond een toename van het aantal meisjes met bijna 6 duizend.

2.4.1 Leerlingen beroepsopleidende leerweg naar geslacht

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

In 2003/'04 volgden 296 duizend leerlingen een opleiding in de voltijd bol. Dat is bijna 3 procent meer dan in 1990/'91. Het aantal leerlingen in de deeltijd bol bedroeg in 2003/'04 bijna 21 duizend. Dat is bijna een kwart minder dan in het voorafgaande schooljaar. Ten opzichte van 1990/'91 is het aantal deeltijdleerlingen meer dan gehalveerd. Zowel mannen als vrouwen toonden in vrijwel dezelfde mate minder belangstelling voor de deeltijd bol.

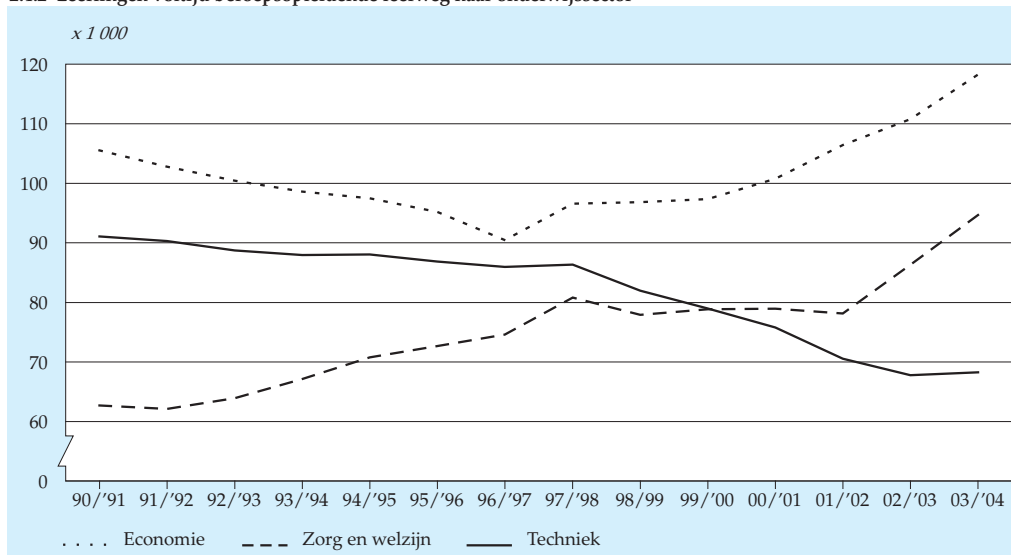
Sterke stijging leerlingen zorg en welzijn sinds begin jaren negentig

De opleidingen in de voltijd bol zijn te clusteren in vier sectoren: landbouw, economie, techniek en 'zorg en welzijn'. De sector economie is met bijna 40 procent van de leerlingen de grootste. Daarna volgen zorg en welzijn met 32 procent en techniek met 23 procent van het totaal aantal leerlingen. In de sector techniek is het aantal leerlingen vanaf het begin van de jaren negentig voortdurend afgenomen, terwijl dat in de sector zorg en welzijn sterk is gestegen. In mindere mate nam ook het aantal leerlingen in de sector economie toe. Slechts een klein gedeelte, 5 procent, volgde landbouwonderwijs. Ruim de helft van de leerlingen koos in 2003/'04 voor een middenkaderopleiding. Bijna een kwart deed een vakopleiding. De belangstelling voor de specialistenopleiding is, ondanks de verdubbeling van het aantal leerlingen ten opzichte van het voorafgaande schooljaar, nog steeds erg gering.

Aantal leerlingen in de bbl gedaald

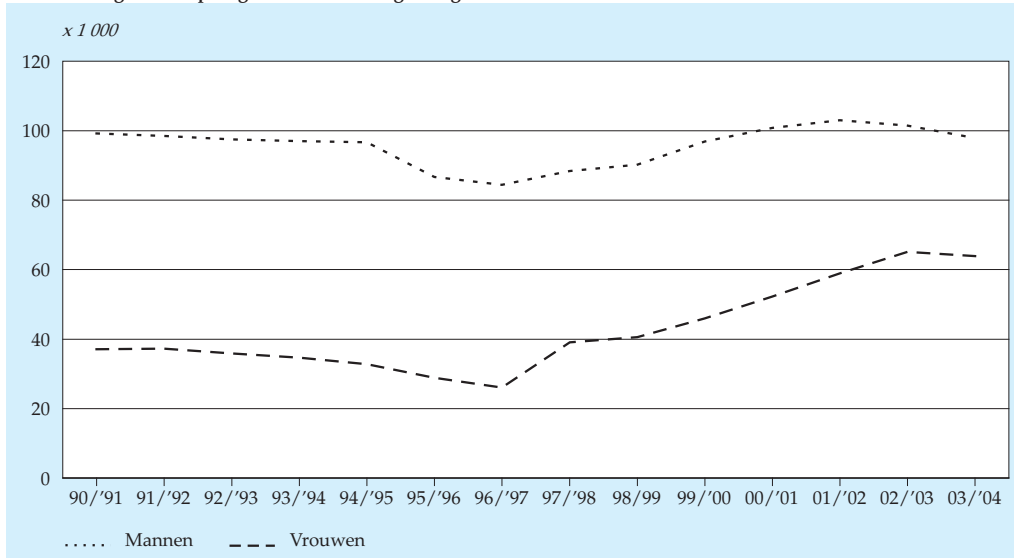
In 2003/'04 namen 162 duizend leerlingen deel aan het onderwijs in de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). Dat is 19 procent meer dan in 1990/'91. Deze groei kan

2.4.2 Leerlingen voltijd beroepsopleidende leerweg naar onderwijssector

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

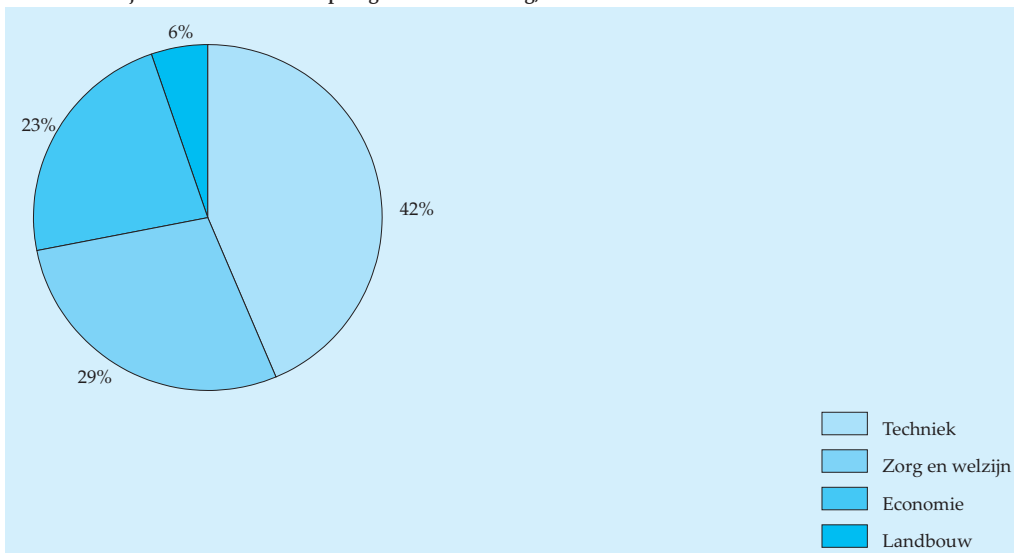
2.4.3 Leerlingen beroepsbegeleidende leerweg naar geslacht

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

geheel op het conto worden geschreven van de vrouwen. Met enig voorbehoud in verband met reeksbreuken kan worden gesteld dat het totaal aantal leerlingen in het tijdvak 1990/'91–1996/'97 voortdurend is gedaald. In het schooljaar 1997/'98

2.4.4 Onderwijssectoren van de beroepsbegeleidende leerweg, 2003/04

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

kwam de ommekeer en is het aantal leerlingen in de bbl fors gestegen. In 2003/'04 kwam er echter een einde aan deze groei en nam het aantal leerlingen ten opzichte van het jaar daarvoor met 3 procent af.

Ook de opleidingen in de bbl zijn te clusteren in vier sectoren. De sector techniek is de grootste met een aandeel van 42 procent van het totaal aantal leerlingen. Daarna volgen zorg en welzijn (29 procent) en economie (23 procent). Slechts 6 procent van de leerlingen volgt landbouwonderwijs.

De verdeling van de leerlingen over de niveaugroepen is in de bbl anders dan in de bol. In de bbl kiest driekwart van de leerlingen voor een basisberoepsopleiding of een vakopleiding, terwijl in de bol ruim de helft de voorkeur geeft aan een middenkaderopleiding.

Aantal geslaagden in de sector zorg en welzijn opnieuw gestegen

In 2002/'03 bedroeg het aantal geslaagden in het middelbaar beroepsonderwijs 133 duizend. Dat is 2 procent meer dan in het jaar ervoor. In de bol behaalden opnieuw 73 duizend leerlingen een diploma. In het voltijd bol werd de afname van het aantal geslaagden in de sector economie ruimschoots gecompenseerd door een toename van het aantal gediplomeerden in de sector zorg en welzijn. Van het totaal aantal geslaagden kreeg ruim de helft een diploma voor een middenkaderopleiding. Tweederde van de geslaagden van de voltijd bol verliet het onderwijs. Een kwart stroomde door naar het hbo. Bij de mannen was de animo voor een vervolgopleiding iets groter dan bij de vrouwen. In de bbl behaalden bijna 60 duizend leerlingen hun diploma, 3 procent meer dan in 2001/'02. Vooral in de sector zorg en welzijn is het aantal geslaagden bij deze vorm van onderwijs de afgelopen jaren sterk gestegen.

Toelichting

Op 1 januari 1996 trad de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) in werking. Deze wet bracht voor het eerst de volwasseneneducatie en het beroepsonderwijs onder in één samenhangende regeling. In dit hoofdstuk wordt enkel ingegaan op het beroepsonderwijs zoals dat is geregeld in de WEB. Het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo), het hoger beroepsonderwijs (hbo) en de volwasseneneducatie worden hier niet behandeld.

Met de invoering van de WEB is voor vrijwel het gehele beroepsonderwijs een landelijke kwalificatiestructuur van kracht geworden, die moet bijdragen aan een verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. De kwalificatiestructuur onderscheidt vijf opleidingstypen op vier niveaus:

- niveau 1: assistentenopleidingen met een duur van een half tot één jaar;
- niveau 2: basisberoepsopleidingen met een duur van twee tot drie jaar;
- niveau 3: vakopleidingen met een duur van twee tot vier jaar;

- niveau 4a: middenkaderopleidingen met een duur van drie tot vier jaar;
- niveau 4b: specialistenopleidingen met een duur van één tot twee jaar.

Voor het agrarisch onderwijs is al sinds het begin van de jaren negentig een vergelijkbare kwalificatiestructuur van kracht. Verder mogen ook particuliere onderwijsinstellingen opleidingen aanbieden uit de kwalificatiestructuur.

Naast het onderscheid tussen de verschillende typen opleidingen binnen de kwalificatiestructuur, wordt er ook onderscheid gemaakt tussen opleidingen in twee zogenaamde leerwegen:

- de beroepsopleidende leerweg, waarbij de omvang van de beroepspraktijkvorming (stage) tussen de 20 en 60 procent van de totale opleidingsduur ligt. Deze leerweg is vergelijkbaar met het oude middelbaar beroepsonderwijs;
- de beroepsbegeleidende leerweg, waarbij het percentage beroepspraktijkvorming meer dan 60 procent van de totale opleidingsduur bedraagt en waarbij

Schema 2.4
Middelbaar beroepsonderwijs

	Niveau 1: assisterend beroeps- beoefenaar	Niveau 2: basis- beroeps- beoefenaar	Niveau 3: zelfstandig beroeps- beoefenaar	Niveau 4a: middenkader- functionaris	Niveau 4b: specialist
Opleidingstype	assistent- opleiding	basisberoeps- opleiding	vakopleiding	middenkader- opleiding	specialisten- opleiding
Vooropleidings- eisen	geen	(vaak) diploma vmbo: basisberoeps- gerichte leerweg	diploma vmbo: – theoretische leerweg; – gemengde leerweg; – kaderberoeps- gerichte leerweg; – (soms) basisberoeps- gerichte leerweg diploma mbo: basisberoeps- opleiding; overgangsbewijs van 3 naar 4 havo of vwo	diploma vmbo: – theoretische leerweg; – gemengde leerweg; – kaderberoeps- gerichte leerweg; diploma mbo: basisberoeps- opleiding; overgangsbewijs van 3 naar 4 havo of vwo	vakopleiding
Doorstroom- mogelijkheden	mbo: basisberoeps- opleiding	mbo: vakopleiding	mbo: – middenkader- opleiding – specialisten- opleiding	hbo	hbo (incidenteel)
Duur	0,5–1 jaar	2–3 jaar	2–4 jaar	3–4 jaar	1–2 jaar

alleen diegenen worden toegelaten voor wie de volledige leerplicht is geëindigd. Deze leerweg is vergelijkbaar met het oude leerlingwezen.

Elke opleiding bestaat dus voor een deel uit praktijkonderwijs. Deze beroepspraktijkvorming vindt plaats op basis van een praktijkovereenkomst tussen de onderwijsinstelling, de deelnemer en het bedrijf of de organisatie waar de praktijkvorming plaatsvindt. Het beroepsopleiding kent hierdoor een sterke verwevenheid met het bedrijfsleven.

Instellingen voor de bol bieden naast voltijdonderwijs dikwijls ook deeltijdopleidingen aan. Er is sprake van een deeltijdopleiding bij minder dan 850 uren onderwijs per jaar. Deeltijdopleidingen zijn bedoeld voor mensen die vanwege werk of zorgtaken niet in staat zijn om dagonderwijs te volgen. De opleidingen vinden vaak 's avonds plaats. De totale cursusduur van een deeltijdopleiding is doorgaans korter dan die in het voltijdonderwijs.

Binnen de beroepsopleidende leerweg en de beroepsbegeleidende leerweg worden de opleidingen geclusterd in vier sectoren. Onderscheiden worden de sectoren economie, landbouw, techniek en 'zorg en welzijn'. Deze sectoren komen zowel in het voltijd- als in het deeltijdonderwijs voor.

De gegevens over leerlingen en scholen in de voltijd bol zijn gebaseerd op jaarlijkse tellingen van het Ministerie van OCW. Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit verzamelt de gegevens over leerlingen in de sector landbouw. De teldatum is 1 oktober. Zo hebben bijvoorbeeld de gegevens over het schooljaar 2003/'04 betrekking op de situatie op 1 oktober 2003. Tot het schooljaar 1995/'96 was de teldatum 15 september. De gegevens over de deeltijd bol werden tot en met 1991/'92 verzameld door het CBS. Daarna zijn de tellingen uitgevoerd door het Ministerie van OCW. De gegevens over de geslaagden beschrijven de situatie aan het einde van het schooljaar.

De gegevens over de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) werden tot en met 1992/'93 verzameld door het CBS. Daarna is de gegevensverzameling overgenomen door het Ministerie van OCW. Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit verzamelt de gegevens over deelnemers in de sector landbouw. De gegevens over het aantal gediplomeerden in de beroepsbegeleidende leerweg zijn tot en met 1996/'97 ontleend aan tellingen van de landelijke organen voor het beroepsopleiding. Vanaf 1997/'98 worden deze gegevens ontleend aan de bekostigingsstelling beroepsopleiding van het Ministerie van OCW.

De gegevens over instroom naar herkomst en uitstroom naar bestemming voor de voltijd bol zijn ontleend aan de onderwijsmatrix van het CBS.

Door een aantal reeksbreuken is de ontwikkeling van het aantal leerlingen in de beroepsbegeleidende leerweg in de afgelopen tien jaar moeilijk te duiden. Zo is in de periode 1990/'91–1992/'93 het aantal leerlingen in de bbl geteld op een peildatum, terwijl het aantal leerlingen in het tijdvak 1993/'94–1995/'96 gedurende het gehele schooljaar is geteld. In het schooljaar 1995/'96 is zowel een peildatum- als een schooljaartelling uitgevoerd. Daaruit bleek dat de schooljaartellingen ongeveer 10 procent hoger liggen dan de peildatumtellingen.

Naast het reguliere beroepsonderwijs zijn er vele beroepsopleidingen en cursussen die niet in de kwalificatiestructuur zijn opgenomen. Dit zijn bijvoorbeeld particuliere opleidingen op economisch, administratief, commercieel en technisch terrein. Het overgrote deel van deze opleidingen en cursussen wordt in deeltijd gevolgd. De Onderwijsstatistieken van het CBS verschaffen geen recente informatie over het aantal deelnemers aan deze opleidingen en cursussen.

Tabel 2.4.1
Kerncijfers middelbaar beroepsonderwijs

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
<i>x 1 000</i>						
Leerlingen	469	436	452	463	473	479
Beroepsopleidende leerweg	332	320	299	301	306	317
Beroepsbegeleidende leerweg	136	116	153	162	167	162
Geslaagden	93	111	129	131	133	
Beroepsopleidende leerweg	57	75	79	73	73	
Beroepsbegeleidende leerweg	36	36	49	58	59	

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.4.2
Leerlingen in de voltijd beroepsopleidende leerweg naar geslacht, sector en niveau

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
<i>x 1 000</i>						
Totaal	288,4	288,7	271,5	270,7	279,9	296,2
Geslacht						
Mannen	156,0	149,3	133,3	133,6	136,9	145,5
Vrouwen	132,4	139,4	138,2	137,1	143,0	150,7
Sector						
Landbouw	16,0	16,8	16,0	15,5	15,0	15,0
Techniek	91,1	86,9	75,8	70,6	67,8	68,3
Economie	105,5	95,2	100,8	106,4	110,8	118,3
Zorg en welzijn	60,4	72,7	79,0	78,2	86,3	94,7
Overig	15,3	17,1				
Niveau ¹⁾						
Assistentopleidingen			11,2	15,3	16,3	15,2
Basisberoepsopleidingen			38,0	38,4	42,1	51,8
Vakopleidingen			50,4	60,2	65,9	68,5
Middenkaderopleidingen			170,5	156,4	154,8	159,3
Specialistenopleidingen			0,3	0,3	0,7	1,4

¹⁾ Exclusief de in afbouw zijnde mbo-opleidingen.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.4.3
Leerlingen in de deeltijd beroepsopleidende leerweg naar geslacht, sector en niveau

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	43,9	31,7	27,3	30,2	26,6	20,8
Geslacht						
Mannen	20,1	14,6	12,2	13,8	12,2	9,4
Vrouwen	23,8	17,2	15,1	16,4	14,4	11,4
Sector						
Landbouw	.	0,1	0,0	0,0	0,2	0,2
Techniek	5,7	4,0	4,7	5,0	4,8	4,2
Economie	28,9	18,7	15,2	17,7	13,9	9,3
Zorg en welzijn	9,4	8,9	7,4	7,4	7,7	7,1
Niveau ¹⁾						
Assistentopleidingen			4,3	6,2	5,1	3,6
Basisberoepsopleidingen			8,0	8,7	7,9	5,6
Vakopleidingen			4,9	5,7	4,9	5,0
Middenkaderopleidingen			9,6	9,2	8,5	6,6
Specialistenopleidingen			0,0	0,3	0,1	0,0

¹⁾ Exclusief de in afbouw zijnde mbo-opleidingen.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.4.4
Leerlingen in de beroepsbegeleidende leerweg naar geslacht, sector en niveau

	1990/'91	1996/'97	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	136,3	110,5	153,1	161,9	166,6	161,8
Geslacht						
Mannen	99,2	84,4	100,8	103,0	101,5	97,9
Vrouwen	37,1	26,1	52,3	58,9	65,1	63,9
Sector						
Landbouw	9,1	7,6	8,1	8,5	8,7	9,2
Techniek	77,6	67,3	75,2	75,6	72,8	67,9
Economie	31,6	24,4	34,9	36,2	38,0	37,1
Zorg en welzijn	18,0	11,2	34,9	41,6	47,1	47,6
Niveau ¹⁾						
Assistentopleidingen			11,7	13,1	13,7	9,5
Basisberoepsopleidingen			69,3	69,9	70,0	69,2
Vakopleidingen			50,3	54,7	57,0	56,6
Middenkaderopleidingen			15,7	18,4	20,4	21,4
Specialistenopleidingen			5,4	5,7	5,5	5,2

¹⁾ Exclusief de in afbouw zijnde beroepsbegeleidende opleidingen (bbo).

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.4.5
Geslaagden in de voltijd beroepsopleidende leerweg naar geslacht, sector en niveau

	1990/'91	1995/'96	1999/'00	2000/'01	2001/'02	2002/'03
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	57,4	69,1	70,1	75,0	69,2	70,0
Geslacht						
Mannen	28,3	32,2	32,7	34,1	32,6	32,4
Vrouwen	29,2	36,9	37,3	40,9	36,6	37,6
Sector						
Landbouw	4,4	4,3	4,3	4,7	3,0	3,0
Techniek	14,1	16,3	17,3	16,1	15,4	15,5
Economie	20,9	27,3	28,3	31,9	31,7	29,6
Zorg en welzijn	15,8	18,8	20,0	22,3	19,0	21,8
Overig	2,2	2,4	0,1			
Niveau ¹⁾						
Assistentopleidingen			3,6	4,6	5,3	5,9
Basisberoepsopleidingen			13,0	12,6	11,9	12,1
Vakopleidingen			11,4	13,2	15,7	15,0
Middenkaderopleidingen			25,1	43,2	35,8	36,7
Specialistenopleidingen			0,2	0,2	0,4	0,3

¹⁾ Exclusief de in afbouw zijnde mbo-opleidingen.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.4.6
Geslaagden in de deeltijd beroepsopleidende leerweg naar geslacht en sector

	1993/'94	1995/'96	1999/'00	2000/'01	2001/'02	2002/'03
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	6,1	5,8	3,9	4,4	3,7	3,4
Geslacht						
Mannen	2,7	2,4	1,7	2,0	1,6	1,4
Vrouwen	3,4	3,3	2,2	2,4	2,1	2,0
Sector						
Landbouw	.	.	0,0	0,0	0,0	0,1
Techniek	1,0	0,8	0,7	0,6	0,5	0,4
Economie	2,3	2,5	1,3	1,7	1,6	1,4
Zorg en welzijn	2,8	2,5	2,0	2,0	1,6	1,5
Niveau ¹⁾						
Assistentopleidingen			0,2	0,5	0,5	0,5
Basisberoepsopleidingen			0,2	0,4	0,3	0,4
Vakopleidingen			0,4	0,8	1,0	0,8
Middenkaderopleidingen			2,1	2,4	1,9	1,7
Specialistenopleidingen				0,0	0,0	0,0

¹⁾ Exclusief de in afbouw zijnde mbo-opleidingen.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.4.7
Geslaagden in de beroepsbegeleidende leerweg naar geslacht, sector en niveau

	1990/'91	1995/'96	1999/'00	2000/'01	2001/'02	2002/'03
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	36,0	35,6	45,1	49,3	57,8	59,5
Geslacht						
Mannen	.	.	29,6	31,8	34,7	34,9
Vrouwen	.	.	15,5	17,5	23,0	24,5
Sector						
Landbouw		2,5	2,7	2,9	2,8	2,9
Techniek	20,7	19,8	21,9	23,7	24,6	24,7
Economie	9,5	8,2	10,5	11,1	14,8	14,3
Zorg en welzijn	5,7	5,1	9,9	11,6	15,5	17,6
Niveau ¹⁾						
Assistentopleidingen			4,7	5,3	6,8	7,3
Basisberoepsopleidingen			18,8	20,8	24,4	24,2
Vakopleidingen			15,8	17,0	19,0	19,3
Middenkaderopleidingen			2,3	4,3	5,5	6,7
Specialistenopleidingen			1,7	1,7	2,1	2,0

¹⁾ Exclusief de in afbouw zijnde beroepsbegeleidende opleidingen (bbo).

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.4.8
Voltijd beroepsopleidende leerweg: uitstroom naar bestemming

	1996	2001	2002*		
			totaal	w.v.	
				mannen	vrouwen
	<i>x 1 000</i>				
Bol zonder diploma	33,8	45,2	48,7	26,5	22,2
	%				
w.o. in het volgend schooljaar					
Bol deeltijd	3	2	1	1	1
Bbl	11	8	9	10	7
Overig deeltijdonderwijs	1	1	1	1	1
Geen onderwijs	85	89	89	88	91
	<i>x 1 000</i>				
Bol met diploma	71,4	69,5	60,0	28,0	32,0
	%				
w.o. in het volgend schooljaar					
Bbl	6	4	6	6	5
Hbo voltijd	25	24	26	31	21
Hbo deeltijd	1	2	2	2	2
Overig deeltijdonderwijs	1	1	1	1	1
Geen onderwijs	67	68	66	60	71

Bron: OCW/CFI.

Tabel 2.4.9
Voltijd beroepsopleidende leerweg: instroom naar herkomst

	1996	2001	2002*		
			totaal	w.v.	
				mannen	vrouwen
	<i>x 1 000</i>				
Instroom	101,6	113,3	118,9	58,4	60,5
	%				
w.o. in het vorig schooljaar					
Vmbo en havo zonder diploma	5	4	3	4	3
Vmbo met diploma	62	49	52	50	53
Havo met diploma	4	2	2	1	2
KSE-niveau 4	2	1	1	1	1
Bbl	1	1	1	1	1
Overig voltijdonderwijs	1	2	2	2	1
Overig deeltijdonderwijs	2	1	1	1	1
Geen onderwijs	25	41	40	41	39

Bron: OCW/CFI.

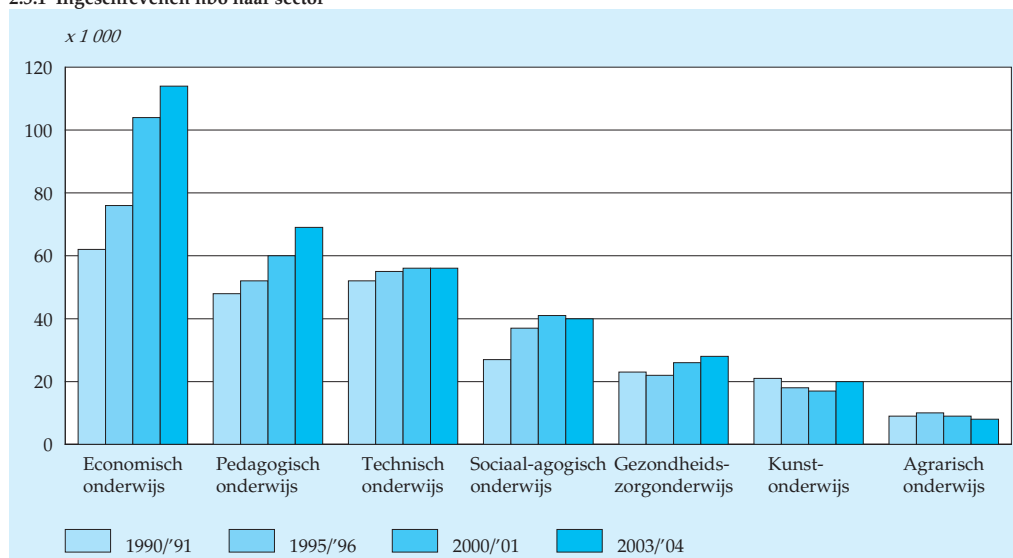
2.5 Hoger beroepsonderwijs

Het aantal studenten in het hoger beroepsonderwijs is in het studiejaar 2003/'04 opnieuw toegenomen. Er hebben zich bijna 335 duizend studenten ingeschreven aan de hogescholen. Vrouwen waren in de meerderheid en studeerden gemiddeld op jongere leeftijd af. Ook hadden ze na vier jaar studie een duidelijk hoger studierendement dan mannen.

Pedagogisch onderwijs meest gegroeid

In het studiejaar 2003/'04 hebben bijna 335 duizend studenten een opleiding in het reguliere hbo gevolgd. Dat is een stijging van bijna 4 procent ten opzichte van het voorgaande jaar. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) verwacht ook voor de komende jaren een groei van het aantal hbo-studenten. In de sector pedagogisch onderwijs is het aantal studenten relatief het sterkst toegenomen, namelijk 9 procent in vergelijking met een jaar eerder. Met ruim 114 duizend studenten bleef het economisch onderwijs verreweg de grootste sector in het hbo. Het pedagogisch onderwijs volgde op afstand met een studentental van 69 duizend. De kleinste sector in het hbo wordt gevormd door het agrarisch onderwijs. Het aantal landbouwstudenten is in het studiejaar 2003/'04 opnieuw licht gedaald.

2.5.1 Ingeschrevenen hbo naar sector

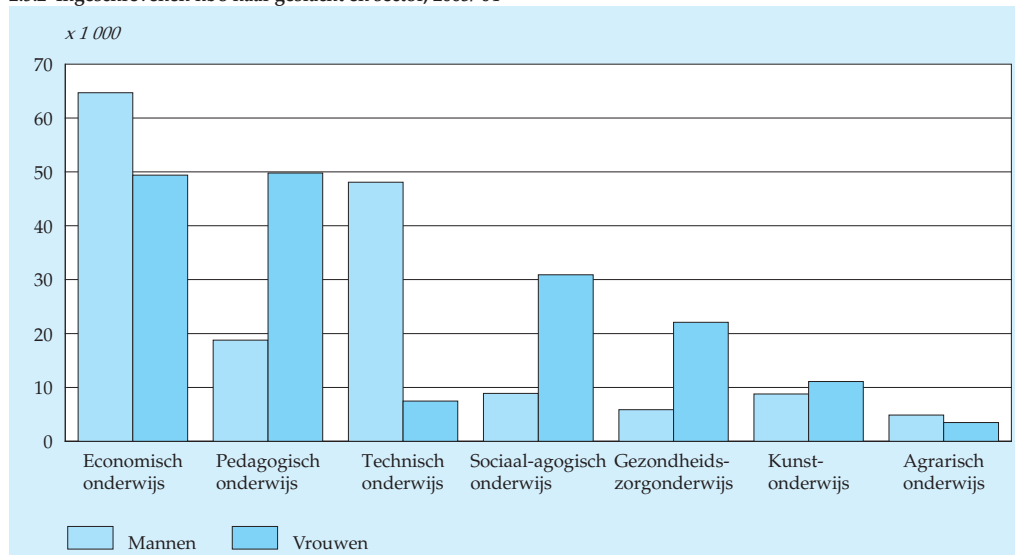
Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Vrouwelijke studenten in de meerderheid

Het aantal vrouwelijke studenten in het hbo neemt al jaren flink toe en stijgt bovendien nog steeds sneller dan het aantal mannen. Ten opzichte van 1990/'91 is het aantal vrouwen in het hbo in 2003/'04 met 53 procent gestegen. Bij de mannen was de stijging 25 procent. Vanaf 1997/'98 zijn er meer vrouwelijke dan mannelijke studenten in het hbo. In 2003/'04 was 52 procent van de ingeschrevenen vrouw. Dat komt overeen met ruim 174 duizend studenten. Het aantal mannelijke studenten was ruim 160 duizend. Vrouwen zijn vooral terug te vinden in het economisch, pedagogisch, sociaal-agogisch en gezondheidszorgonderwijs. In de laatste drie sectoren studeren betrekkelijk weinig mannen. In het technisch onderwijs echter zijn de vrouwelijke studenten duidelijk in de minderheid.

Acht van de tien studenten in het hbo volgden een voltijdstudie. De laatste drie jaar is het aandeel deeltijdstudenten gelijk gebleven. De populairste studierichting onder de deeltijders is het pedagogisch onderwijs. Het aantal studenten in de duale onderwijsvorm, waarin het studeren wordt afgewisseld met een baan in de beroepspraktijk, nam toe van bijna 5 duizend in het studiejaar 2000/'01 tot bijna 12 duizend in 2003/'04. De duale onderwijsvorm komt vooral voor in het gezondheidszorg- en economisch onderwijs.

2.5.2 Ingeschrevenen hbo naar geslacht en sector, 2003/'04

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Aantal geslaagden blijft toenemen

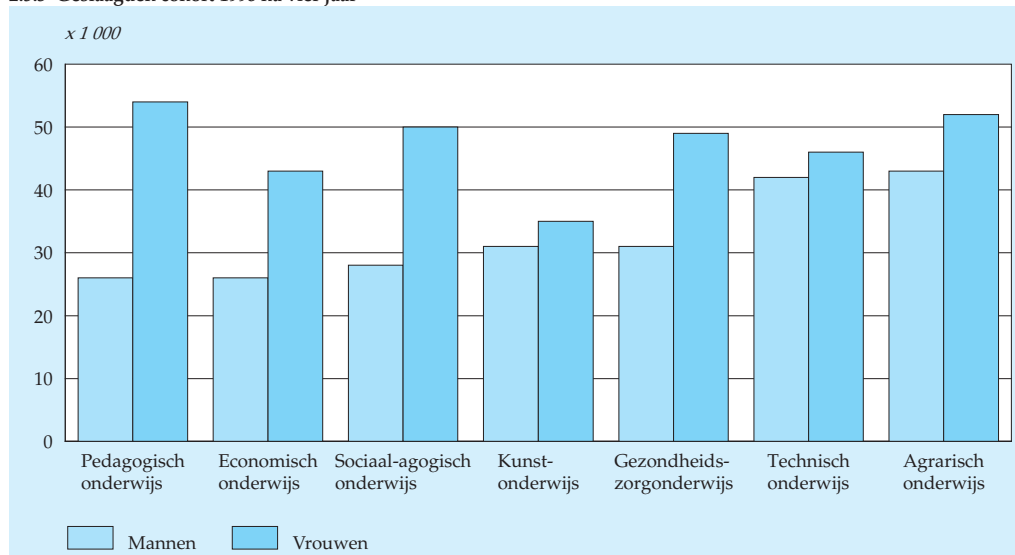
Het aantal geslaagde hbo-studenten is in 2002/'03 gestegen tot 61 duizend. Het Ministerie van OCW verwacht ook voor de komende jaren een stijging. Sinds 1992/'93 overtreft het aantal vrouwelijke geslaagden het aantal mannen dat een diploma behaalt. In het studiejaar 2002/'03 was 58 procent van de geslaagden vrouw. Studenten in het voltijd hbo zijn gemiddeld 23,4 jaar als zij hun einddiploma behalen. Bijna een kwart van de hbo-geslaagden is bij het afstuderen 22 jaar of jonger. In het kunstonderwijs ligt de gemiddelde leeftijd van geslaagden voor voltijdstudies ongeveer twee jaar hoger dan in de meeste andere onderwijssectoren. In alle sectoren behalen vrouwen hun diploma op gemiddeld jongere leeftijd dan mannen.

Hbo-studies worden sneller afgerond

Voor de meeste opleidingen in het hoger beroepsonderwijs staat een studieduur van vier jaar. Van de studenten die begin jaren negentig in voltijd aan hun studie begonnen, haalde eenderde het diploma binnen vier jaar. Daarna schommelde het percentage studenten dat binnen 4 jaar slaagt rond de 40 procent. Van de cohort 1998 studeerde 41 procent van de studenten binnen 4 jaar af. Vermoedelijk hebben wijzigingen in de studiefinanciering ertoe bijgedragen dat hbo-studies sneller worden afgerond.

De slagingspercentages na een bepaald aantal jaren studie lopen per sector nogal uiteen. Zo had van de hbo'ers die in 1998 aan een studie in het pedagogisch onder-

2.5.3 Geslaagden cohort 1998 na vier jaar

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

wijs begonnen bijna de helft na vier jaar een diploma op zak. Het rendement van studenten in het agrarisch en sociaal-agogisch onderwijs bleef hier een fractie onder. Van hetzelfde cohortjaar slaagde daarentegen in het economisch of kunstonderwijs slechts één op de drie studenten erin om de studie binnen vier jaar succesvol af te ronden. In alle sectoren lag het rendement van vrouwen na vier jaar hoger.

Van het cohort dat in 1996 aan een hbo-studie begon, had na zes jaar 63 procent een diploma op zak: 56 procent van de mannelijke en 69 procent van de vrouwelijke studenten. Een kwart van de studenten verliet het hbo zonder diploma en nog eens 12 procent probeerde alsnog om de hbo-studie succesvol af te ronden.

Toelichting

In 1993 is de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) in werking getreden. Deze wet bracht het hoger beroepsonderwijs, het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek en de Open Universiteit onder in één wet. Hoger beroepsonderwijs (hbo) wordt gegeven aan reguliere en aangewezen hogescholen. Reguliere hogescholen worden voor het onderwijs dat zij aanbieden door de overheid bekostigd. Dat betekent dat zij gebonden zijn aan het wettelijk vastgestelde collegegeld. De opleidingen aan deze instellingen geven studenten recht op studiefinanciering. Aangewezen hogescholen ontvangen voor het onderwijs dat zij aanbieden geen bekostiging van de overheid. Deze instellingen zijn niet gebonden aan het wettelijk vastgestelde collegegeld, maar kunnen een bedrag vragen waarvan ze zelf de hoogte bepalen. De voltijdopleidingen aan deze instellingen die opgenomen zijn in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO) geven de studenten recht op studiefinanciering en bij succesvolle afronding recht op officiële titulatuur. Het CROHO omvat alle wettelijk erkende opleidingen. Voor deze opleidingen gelden op de aangewezen hogescholen dezelfde eisen als op de reguliere hogescholen.

Om toegelaten te worden tot een erkende opleiding in het hbo geldt als vooropleidingseis het bezit van een diploma havo, vwo of mbo/bol. Om een opleiding in het hbo te volgen, melden aanstaande studenten zich aan bij het Centraal Bureau Aanmelding en Plaatsing (CBAP). Het komt voor dat de belangstelling voor een opleiding groter is dan de opleidingscapaciteit (numerus fixus). De selectie vindt in dat geval geheel of gedeeltelijk plaats via loting.

Ingeschrevenen aan de reguliere hogescholen zijn degenen die hun collegegeld of examengeld hebben betaald en van wie de inschrijvingsprocedure is voltooid. In dit jaarboek is het aantal ingeschrevenen voor het eerst gebaseerd op uitkomsten van het 'Project éencijfer Hoger Onderwijs'. In dit project werken het CBS, de IBG, de HBO-raad, de VSNU, CFI en het Ministerie van OCW samen om bij publicaties over het hoger onderwijs op basis van hetzelfde bronbestand met uniforme definities en berekeningsmethoden tot een standtelling op peildatum 1 oktober te komen.

Daarbij is een nieuwe tijdreeks vanaf 1986 opgebouwd. Een gevolg van deze gecoördineerde werkwijze is dat de uitkomsten in de tabellen en grafieken over ingeschrevenen in dit jaarboek bij alle jaren in geringe mate af kunnen wijken van die in voorgaande edities. Dit is mede een gevolg van het feit dat bij het 'Project ééncijfer Hoger Onderwijs' de hbo-opleidingen voor verloskunde niet meer meetellen, omdat ze geen deel uitmaken van het Centraal Register Ingeschrevenen Hoger Onderwijs (CRIHO).

Ingeschrevenen die in één opleidingsjaar meerdere studies volgen, worden slechts eenmaal geteld. Daarvoor is binnen het 'Project ééncijfer Hoger Onderwijs' voor iedere ingeschrevene in het hoger onderwijs vastgesteld of de hoofdschrijving in een bepaald studiejaar binnen het hoger beroeps- dan wel wetenschappelijk onderwijs viel.

De hogescholen bieden in totaal ruim 300 verschillende opleidingen aan (waarvan zo'n 100 lerarenopleidingen). Het gaat daarbij zowel om voltijd, deeltijd als duale opleidingen. Met ingang van het studiejaar 2002/'03 is in het hoger onderwijs het zogenoemde bachelor-masterstelsel ingevoerd. Als gevolg daarvan zijn de meeste reguliere hbo-opleidingen omgezet in bacheloropleidingen. Een hbo-bacheloropleiding heeft in beginsel een studielast van 240 studiepunten, wat in de praktijk doorgaans neerkomt op vier studiejaar. Het aantal van 240 studiepunten is ingevoerd met ingang van het studiejaar 2002/'03. Tot 1 september 2004 mocht ook nog de oude telling van 168 studiepunten voor een vierjarige opleiding worden gebruikt. Studenten met specifieke vooropleidingen kunnen vrijstellingen krijgen en een korter programma volgen. Overigens heeft een bachelordiploma van een hbo-opleiding niet dezelfde waarde als een bachelordiploma van een universitaire studie. Gediplomeerde hbo'ers moeten vrijwel altijd eerst een schakelprogramma volgen voordat zij worden toegelaten tot een masteropleiding.

Het hbo kent opleidingen in de volgende onderwijsgebieden (sectoren):

- agrarisch onderwijs;
- technisch onderwijs;
- gezondheidszorgonderwijs;
- economisch onderwijs;
- sociaal-agogisch onderwijs;
- kunstonderwijs;
- pedagogisch onderwijs.

Het eerste opleidingsjaar van een hbo-opleiding wordt propedeutische fase genoemd en kan worden afgesloten met een propedeutisch examen. Tot de hoofd-fase van een hbo-opleiding worden de overige opleidingsjaren gerekend. De hoofd-fase wordt afgesloten met een examen. Voor het succesvol afleggen van dit examen wordt een (eind)diploma uitgereikt. De hbo-opleiding 'oude stijl' geeft recht op de titel baccalaureus (bc.) of ingenieur (ing.). Na afronding van een bacheloropleiding

mag men zich bachelor (ba) noemen. Deze titel wordt meestal aangevuld met de studierichting waarvoor men is geslaagd. Bijvoorbeeld bachelor of engineering. Het hbo kent enkele voortgezette opleidingen (bijvoorbeeld de eerste graads lerarenopleidingen) waarvoor ingeschrevenen minimaal een hbo-opleiding moeten hebben voltooid. De huidige voortgezette opleidingen zullen in de toekomst mogelijk worden omgezet in masteropleidingen.

De examengegevens zijn in dit jaarboek nog gebaseerd op door het CBS afgeleide bestanden van het CRIHO, zoals zij die tot en met 2002/'03 van de Informatie Beheer Groep in Groningen ontving. In de toekomst zullen de examengegevens ook aan het 'Project ééncijfer Hoger Onderwijs' worden toegevoegd.

Door de gegevens van studenten uit het CRIHO van verschillende jaren aan elkaar te relateren, kan de schoolloopbaan in het hoger onderwijs worden gevolgd. Dit is gedaan voor studenten die in de periode 1991–1998 zijn begonnen met een studie in de propedeutische fase van het hbo. Zo'n groep die in een bepaald jaar met een hbo-studie begint, wordt een cohort genoemd. In de cohortonderzoeken wordt de indeling van studenten naar sector bepaald op basis van de opleiding bij eerste inschrijving in het hbo. Van de eerstejaars uit de periode 1991–2000 is jaarlijks vastgesteld of zij:

- zijn veranderd van opleiding;
- zijn overgestapt naar het wetenschappelijk onderwijs;
- een afsluitend diploma hebben behaald in het hbo of wetenschappelijk onderwijs;
- het hoger onderwijs zonder diploma hebben verlaten.

Dit type onderzoek waarbij men een bepaalde groep studenten over meerdere jaren volgt, is met name geschikt om studierendementen vast te stellen.

De gegevens over instroom naar herkomst zijn ontleend aan de onderwijsmatrix van het CBS. Voor een beschrijving van de onderwijsmatrix wordt verwezen naar paragraaf 2.2.

Opleidingen in het reguliere hoger beroepsonderwijs moeten opgenomen zijn in Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO). Dit register omvat de wettelijk erkende opleidingen. Daarnaast worden er vele opleidingen en cursussen op hbo-niveau gegeven die níet in genoemd register zijn opgenomen. Het gaat daarbij om opleidingen en cursussen op commerciële basis: de deelnemer betaalt. Dikwijls zijn het particuliere instellingen die dit soort opleidingen aanbieden, maar ook reguliere hogescholen zijn op deze commerciële markt actief. Het overgrote deel van deze opleidingen en cursussen wordt in deeltijd gegeven. De onderwijsstatistieken van het CBS verschaffen geen recente informatie over het aantal deelnemers aan deze opleidingen en cursussen.

Tabel 2.5.1
Kerncijfers hoger beroepsonderwijs

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
Instellingen	81	69	62	61	59	58
	<i>x 1 000</i>					
Ingeschrevenen	242,2	269,8	311,9	320,7	322,2	334,5
Geslaagden	40,3	53,1	55,9	59,0	61,1	

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.5.2
Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs naar geslacht, onderwijsvorm en sector

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	242,2	269,8	311,9	320,7	322,2	334,5
Geslacht						
Mannen	128,4	137,4	149,4	153,4	154,0	160,2
Vrouwen	113,7	132,4	162,5	167,3	168,2	174,3
Onderwijsvorm ¹⁾						
Voltijd	191,6	226,9	245,1	246,7	247,4	256,4
Deeltijd	50,5	41,5	59,8	65,0	64,6	66,5
Duaal		1,5	7,0	9,0	10,2	11,7
Sector						
Agrarisch onderwijs	9,1	9,6	8,5	8,8	8,6	8,4
Technisch onderwijs	52,0	54,8	55,6	55,5	54,9	55,6
Gezondheidszorgonderwijs	22,8	21,8	25,9	26,0	26,8	28,1
Economisch onderwijs	62,2	75,8	103,9	109,4	109,6	114,2
Sociaal-agogisch onderwijs	26,9	37,2	41,2	40,7	39,7	39,8
Kunstonderwijs	21,4	18,3	16,9	17,8	19,3	19,8
Pedagogisch onderwijs	47,8	52,4	59,9	62,5	63,3	68,7

¹⁾ In de overige tabellen van dit hoofdstuk zijn de studenten in de duale studievarianten bij het voltijdonderwijs geteld.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.5.3
Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs naar sector per geslacht

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
<i>x 1 000</i>						
Mannen	128,4	137,4	149,4	153,4	154,0	160,2
Agrarisch onderwijs	6,9	6,7	5,1	5,3	5,1	4,9
Technisch onderwijs	45,3	46,8	47,2	47,6	47,4	48,1
Gezondheidszorgonderwijs	5,1	4,6	5,1	5,1	5,4	5,9
Economisch onderwijs	36,4	43,7	58,9	61,8	61,8	64,7
Sociaal-agogisch onderwijs	7,5	9,4	9,1	8,8	8,8	8,9
Kunstonderwijs	9,6	8,4	7,6	8,1	8,5	8,8
Pedagogisch onderwijs	17,7	17,7	16,4	16,7	17,0	18,8
Vrouwen	113,7	132,4	162,5	167,3	168,2	174,3
Agrarisch onderwijs	2,3	2,9	3,3	3,5	3,5	3,5
Technisch onderwijs	6,6	8,0	8,5	7,9	7,5	7,5
Gezondheidszorgonderwijs	17,7	17,1	20,8	20,9	21,4	22,1
Economisch onderwijs	25,8	32,1	45,0	47,6	47,7	49,4
Sociaal-agogisch onderwijs	19,4	27,7	32,1	31,9	30,9	30,9
Kunstonderwijs	11,8	9,9	9,3	9,7	10,8	11,1
Pedagogisch onderwijs	30,1	34,7	43,5	45,8	46,3	49,8

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.5.4
Ingeschrevenen in het hoger beroepsonderwijs naar sector per onderwijsvorm

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
<i>x 1 000</i>						
Voltijd ¹⁾	191,6	228,4	252,1	255,7	257,6	268,0
Agrarisch onderwijs	8,9	9,2	8,1	8,0	7,7	7,5
Technisch onderwijs	47,1	50,9	49,3	48,9	48,8	49,9
Gezondheidszorgonderwijs	18,0	17,4	21,3	21,1	21,7	23,3
Economisch onderwijs	53,0	67,5	88,6	92,4	94,8	99,5
Sociaal-agogisch onderwijs	17,0	28,7	29,4	28,6	27,4	27,6
Kunstonderwijs	17,0	15,7	15,0	15,9	17,3	17,7
Pedagogisch onderwijs	30,6	39,0	40,5	40,7	39,8	42,5
Deeltijd	50,5	41,5	59,8	65,0	64,6	66,5
Agrarisch onderwijs	0,2	0,4	0,4	0,8	0,9	0,9
Technisch onderwijs	4,9	3,9	6,5	6,6	6,1	5,8
Gezondheidszorgonderwijs	4,8	4,4	4,6	4,9	5,1	4,7
Economisch onderwijs	9,2	8,3	15,4	16,9	14,8	14,6
Sociaal-agogisch onderwijs	9,9	8,4	11,7	12,1	12,3	12,1
Kunstonderwijs	4,4	2,6	1,9	1,9	2,0	2,1
Pedagogisch onderwijs	17,2	13,4	19,4	21,8	23,4	26,2

¹⁾ Inclusief ingeschrevenen duale studievarianten.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.5.5
Geslaagden voor het einddiploma naar geslacht, onderwijsvorm, sector en leeftijd

	1990/'91	1995/'96	1999/'00	2000/'01	2001/'02	2002/'03
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	40,3	53,1	54,7	55,9	59,0	61,1
Geslacht						
Mannen	20,2	25,8	23,9	24,1	25,1	25,8
Vrouwen	20,1	27,3	30,8	31,7	33,9	35,3
Onderwijsvorm						
Voltijd	29,6	43,2	44,8	44,6	46,2	47,5
Deeltijd	10,7	9,9	9,9	11,3	12,8	13,6
Sector						
Agrarisch onderwijs	1,7	2,1	1,9	1,8	1,8	1,6
Technisch onderwijs	8,2	11,6	10,3	10,2	10,4	10,6
Gezondheidszorgonderwijs	6,1	5,1	5,8	5,9	6,2	6,3
Economisch onderwijs	7,7	13,3	14,8	15,3	16,7	17,9
Sociaal-agogisch onderwijs	4,9	6,8	7,9	8,0	7,8	7,8
Kunstonderwijs	3,3	3,3	3,0	2,8	3,3	3,5
Pedagogisch onderwijs	8,4	10,9	10,9	11,8	12,8	13,4
Leeftijd						
22 jaar en jonger	12,1	15,5	20,9	21,6	22,5	23,3
23 jaar	5,7	9,5	9,0	8,5	8,9	8,9
24 jaar	4,1	7,9	6,3	6,4	6,2	6,5
25 jaar	2,8	5,1	4,2	3,9	4,1	4,2
26 jaar	2,1	3,1	2,5	2,5	2,6	2,7
27 jaar	1,6	1,8	1,6	1,6	1,8	1,8
28 jaar	1,3	1,2	1,1	1,1	1,2	1,3
29 jaar	1,1	0,9	0,8	0,8	1,0	1,0
30 jaar en ouder	8,5	7,9	8,1	9,3	10,7	11,4
Onbekend	1,0	0,2	0,1	0,1	0,1	-

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.5.6
Geslaagden voor het eindexamen naar sector per geslacht

	1990/'91	1995/'96	1999/'00	2000/'01	2001/'02	2002/'03
<i>x 1 000</i>						
Mannen	20,2	25,8	23,9	24,1	25,1	25,8
Agrarisch onderwijs	1,3	1,5	1,3	1,1	1,1	1,0
Technisch onderwijs	7,1	9,9	8,4	8,3	8,7	8,9
Gezondheidszorgonderwijs	1,4	1,0	1,1	1,0	1,1	1,1
Economisch onderwijs	4,2	7,1	7,6	7,9	8,5	9,0
Sociaal-agogisch onderwijs	1,4	1,6	1,5	1,6	1,4	1,4
Kunstonderwijs	1,5	1,5	1,3	1,2	1,4	1,5
Pedagogisch onderwijs	3,3	3,3	2,7	2,9	2,8	3,0
Vrouwen	20,1	27,3	30,8	31,7	33,9	35,3
Agrarisch onderwijs	0,4	0,6	0,7	0,7	0,7	0,6
Technisch onderwijs	1,1	1,7	1,9	1,9	1,7	1,7
Gezondheidszorgonderwijs	4,7	4,1	4,7	4,9	5,1	5,2
Economisch onderwijs	3,5	6,2	7,2	7,4	8,2	8,8
Sociaal-agogisch onderwijs	3,5	5,2	6,4	6,4	6,4	6,4
Kunstonderwijs	1,8	1,9	1,8	1,6	1,9	2,1
Pedagogisch onderwijs	5,0	7,6	8,2	8,9	9,9	10,5

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.5.7
Geslaagden voor het eindexamen naar subsector

	1990/'91	1995/'96	1999/'00	2000/'01	2001/'02	2002/'03
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	40,3	53,1	54,7	55,9	59,0	61,1
Agrarisch onderwijs	1,7	2,1	1,9	1,8	1,8	1,6
Technisch onderwijs	8,2	11,6	10,3	10,2	10,4	10,6
Hogere technische scholen	6,6	9,7	8,5	8,6	8,5	9,0
Hoger laboratoriumonderwijs	1,3	1,2	1,2	1,1	1,2	1,1
Overig	0,3	0,7	0,5	0,5	0,7	0,5
Gezondheidszorgonderwijs	6,1	5,1	5,8	5,9	6,2	6,3
Verpleegkundig onderwijs	1,8	2,0	2,3	2,2	2,3	2,1
Fysiotherapie	1,2	0,9	0,9	1,0	1,0	1,2
Voeding en diëtetiek	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2
Logopedie	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Overig	2,5	1,7	2,1	2,2	2,3	2,5
Economisch onderwijs	7,7	13,3	14,8	15,3	16,7	17,9
Economisch en administratief	5,8	10,0	10,8	11,4	12,6	13,6
Facilitaire dienstverlening	0,5	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0
Hoger hotelonderwijs	0,4	0,6	0,8	0,7	0,7	0,8
Journalistiek	0,3	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5
Overig	0,6	1,3	1,8	1,7	1,9	2,0
Sociaal-agogisch onderwijs	4,9	6,8	7,9	8,0	7,8	7,8
Hsao, nieuwe stijl	-	6,5	7,6	7,8	7,6	7,6
Hsao aan sociale academies	2,9	0,0				
Overig	2,0	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Kunstonderwijs	3,3	3,3	3,0	2,8	3,3	3,5
Beeldende vormgeving	1,5	1,8	1,5	1,4	1,6	1,6
Muziekvakonderwijs	0,3	0,4	0,7	0,5	0,7	0,8
Overig	1,5	1,2	0,9	0,9	1,1	1,1
Pedagogisch onderwijs	8,4	10,9	10,9	11,8	12,8	13,4
Docenten voortgezet onderwijs	4,6	5,0	4,0	4,1	4,1	4,1
Pabo	2,4	4,0	4,7	5,3	6,1	6,7
Opleiding leraren speciaal onderwijs	0,6	1,2	2,0	2,3	2,3	2,5
Docenten technisch onderwijs	0,6	0,4	0,2	0,2	0,2	0,0
Overig	0,2	0,2				0,0

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.5.8
Gemiddelde leeftijd van geslaagden voor hbo, voltijdstudenten¹⁾

	1990/'91			2002/'03		
	totaal	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen
Totaal	23,8	24,0	23,6	23,4	23,9	23,0
Agrarisch onderwijs	23,2	23,3	22,9	23,5	23,8	23,0
Technisch onderwijs	23,6	23,8	22,7	23,4	23,5	22,8
Gezondheidszorgonderwijs	24,7	25,8	24,4	23,7	25,7	23,3
Economisch onderwijs	22,8	23,0	22,5	23,1	23,5	22,6
Sociaal-agogisch onderwijs	23,9	25,3	23,6	22,7	24,0	22,5
Kunstonderwijs	26,1	26,6	25,7	25,5	26,1	25,1
Pedagogisch onderwijs	23,6	24,5	23,3	23,3	24,5	23,0

¹⁾ Exclusief geslaagden waarvan leeftijd niet bekend is.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.5.9
Hbo-voltijd, instroom naar herkomst

	1996	2001	2002*		
			totaal	w.v.	
				mannen	vrouwen
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	66,2	74,0	73,8	36,2	37,6
	%				
w.v. in het vorig studiejaar					
Havo	30	32	35	33	37
Vwo	13	7	6	4	7
Bol voltijd	27	23	21	24	18
Wo	5	4	4	5	4
KSE-niveau 5	2	2	1	1	1
Overig en geen onderwijs	25	33	33	33	33

Bron: OCW/CFI.

Tabel 2.5.10
Rendementen van studenten in het voltijd hbo naar sector

	Totaal	Geslaagd voor hoofdfase na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Cohort							
1991	51,1	33	56	64	67	68	70
1992	53,9	35	56	64	67	69	70
1993	55,1	38	57	65	68	69	70
1994	55,4	39	57	64	67	69	
1995	55,0	40	58	64	67		
1996	58,8	40	56	63			
1997	59,2	38	55				
1998	59,8	41					
Agrarisch onderwijs							
1991	1,6	25	60	67	70	71	73
1992	2,0	32	61	69	72	73	74
1993	1,7	38	62	70	72	73	74
1994	1,9	38	58	64	68	69	
1995	2,0	32	52	59	63		
1996	2,1	38	59	66			
1997	1,8	47	65				
1998	1,8	47					
Technisch onderwijs							
1991	11,8	36	60	69	72	74	75
1992	12,5	38	61	69	72	73	75
1993	12,4	41	61	68	71	73	74
1994	11,7	42	61	68	71	72	
1995	11,4	44	62	68	71		
1996	11,4	42	59	67			
1997	11,9	43	59				
1998	11,6	43					
Gezondheidszorgonderwijs							
1991	4,0	43	64	70	72	73	75
1992	4,0	44	64	70	73	74	75
1993	4,4	46	66	72	74	76	76
1994	4,4	42	62	67	69	70	
1995	4,4	46	66	72	75		
1996	5,5	48	66	72			
1997	5,4	46	66				
1998	5,2	46					
Economisch onderwijs							
1991	16,4	28	54	62	66	67	69
1992	16,9	29	53	61	65	66	68
1993	17,1	32	54	63	66	68	69
1994	16,5	33	55	63	66	68	
1995	17,5	36	55	62	66		
1996	19,8	34	52	60			
1997	19,7	34	52				
1998	21,3	34					

Tabel 2.5.10
Rendementen van studenten in het voltijd hbo naar sector (slot)

	Totaal	Geslaagd voor hoofdfase na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Sociaal-agogisch onderwijs							
1991	5,2	42	59	64	66	67	69
1992	5,9	43	60	65	67	69	70
1993	7,0	43	58	64	67	69	69
1994	7,5	43	58	64	67	68	
1995	7,2	44	59	64	67		
1996	7,4	45	58	64			
1997	7,6	46	59				
1998	7,4	46					
Kunstonderwijs							
1991	2,9	19	43	54	58	60	62
1992	3,1	23	45	56	60	62	63
1993	3,0	24	46	56	60	61	63
1994	3,2	29	47	55	58	60	
1995	3,2	30	51	57	60		
1996	3,2	31	47	56			
1997	3,1	29	50				
1998	3,1	34					
Pedagogisch onderwijs							
1991	9,2	34	52	59	63	64	66
1992	9,7	37	55	62	65	67	68
1993	9,5	40	56	63	66	68	69
1994	10,2	43	57	64	66	68	
1995	9,4	44	59	62	66		
1996	9,5	45	53	60			
1997	9,6	34	49				
1998	9,5	48					

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.5.11
Ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd hbo naar sector

	Totaal	Uit hoger onderwijs zonder diploma na								
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>								
Cohort										
1991	51,1	15	21	23	25	27	27	28	28	28
1992	53,9	14	20	23	24	26	27	27	27	28
1993	55,1	14	19	22	23	24	25	26	27	27
1994	55,4	15	19	22	23	25	26	27	27	
1995	55,0	14	18	20	22	23	25	25		
1996	58,8	14	18	20	22	24	25			
1997	59,2	14	18	21	23	24				
1998	59,8	15	20	21	22					
1999	64,3	16	20	22						
2000	64,9	16	20							
Agrarisch onderwijs										
1991	1,6	15	.	.	24	25	25	26	27	27
1992	2,0	15	18	20	21	22	23	25	25	25
1993	1,7	10	16	18	19	20	23	24	24	24
1994	1,9	12	17	19	20	25	26	27	27	
1995	2,0	14	17	19	26	30	30	31		
1996	2,1	9	12	14	23	24	24			
1997	1,8	11	14	17	18	19				
1998	1,8	12	16	16	18					
1999	1,7	14	16	17						
2000	1,7	15	17							
Technisch onderwijs										
1991	11,8	11	17	19	21	21	22	23	23	23
1992	12,5	10	16	19	20	21	22	23	23	23
1993	12,4	12	17	19	20	22	22	23	23	23
1994	11,7	12	17	19	20	21	22	23	23	
1995	11,4	13	16	18	19	20	21	22		
1996	11,4	12	16	18	20	21	21			
1997	11,9	12	16	18	20	20				
1998	11,6	13	18	20	20					
1999	12,3	14	18	19						
2000	12,6	13	18							
Gezondheidszorgonderwijs										
1991	4,0	13	19	22	23	24	24	24	24	24
1992	4,0	11	16	20	21	23	24	23	24	24
1993	4,4	11	16	19	20	21	21	22	22	21
1994	4,4	14	18	21	25	26	27	27	27	
1995	4,4	13	16	18	19	20	21	21		
1996	5,5	13	17	19	20	21	21			
1997	5,4	13	16	19	20	20				
1998	5,2	12	17	19	19					
1999	5,3	13	18	19						
2000	5,0	15	18							

Tabel 2.5.11
Ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd hbo naar sector (slot)

	Totaal	Uit hoger onderwijs zonder diploma na								
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>								
Economisch onderwijs										
1991	16,4	15	22	25	26	27	28	29	29	30
1992	16,9	15	22	24	26	27	28	29	29	30
1993	17,1	14	20	22	23	25	26	27	28	28
1994	16,5	15	20	21	23	24	25	26	27	
1995	17,5	15	18	20	22	24	25	26		
1996	19,8	15	19	22	23	25	26			
1997	19,7	15	19	22	23	24				
1998	21,3	16	21	23	23					
1999	23,6	17	22	23						
2000	23,9	16	21							
Sociaal-agogisch onderwijs										
1991	5,2	16	22	25	27	29	29	30	30	29
1992	5,9	14	20	24	26	27	27	28	28	28
1993	7,0	14	20	23	25	26	27	27	27	28
1994	7,5	16	20	23	25	25	27	27	28	
1995	7,2	15	19	22	23	24	25	26		
1996	7,4	15	19	22	23	25	25			
1997	7,6	15	20	22	23	24				
1998	7,4	17	21	23	24					
1999	7,6	18	22	23						
2000	7,8	17	21							
Kunstonderwijs										
1991	2,9	15	23	28	31	34	35	37	37	36
1992	3,1	14	21	26	30	32	34	35	35	35
1993	3,0	17	23	27	30	32	34	35	35	35
1994	3,2	17	22	25	30	33	35	36	35	
1995	3,2	16	22	25	29	31	34	34		
1996	3,2	16	22	26	30	33	33			
1997	3,1	17	23	26	29	30				
1998	3,1	18	24	27	27					
1999	3,1	19	22	25						
2000	3,3	16	22							
Pedagogisch onderwijs										
1991	9,2	17	23	25	28	29	30	31	31	32
1992	9,7	16	22	24	26	27	28	29	29	29
1993	9,5	15	21	23	24	26	27	27	28	28
1994	10,2	17	21	23	24	25	26	28	28	
1995	9,4	15	19	21	23	23	27	27		
1996	9,5	15	19	21	22	28	28			
1997	9,6	15	18	20	30	30				
1998	9,5	15	18	20	21					
1999	10,5	16	20	21						
2000	10,7	16	20							

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.5.12
Rendementen van studenten in het voltijd hbo naar sector, mannen

	Totaal	Geslaagd voor hoofdfase na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Cohort							
1991	26,6	28	51	60	64	66	68
1992	27,6	29	51	60	63	65	67
1993	27,9	31	51	59	63	65	66
1994	27,5	33	51	59	62	64	
1995	27,3	34	51	58	62		
1996	28,7	32	48	56			
1997	28,3	31	48				
1998	28,2	33					
Agrarisch onderwijs							
1991	1,2	22	57	65	68	70	71
1992	1,4	28	58	66	69	70	72
1993	1,1	36	60	67	70	71	71
1994	1,3	36	55	62	65	66	
1995	1,3	30	49	56	59		
1996	1,3	39	59	66			
1997	1,1	44	62				
1998	1,1	43					
Technisch onderwijs							
1991	10,2	35	59	68	71	73	75
1992	10,6	38	60	68	71	73	74
1993	10,5	40	59	67	70	72	73
1994	9,9	41	60	67	70	71	
1995	9,5	43	60	66	70		
1996	9,6	41	58	66			
1997	10,1	42	58				
1998	9,8	42					
Gezondheidszorgonderwijs							
1991	1,0	35	57	65	68	70	73
1992	0,7	32	49	59	62	65	67
1993	0,8	31	51	61	65	68	69
1994	0,8	29	50	58	62	65	
1995	0,8	32	52	60	65		
1996	1,0	30	49	57			
1997	0,9	30	50				
1998	0,9	31					
Economisch onderwijs							
1991	9,1	22	47	56	60	62	64
1992	9,4	23	45	55	59	61	63
1993	9,6	24	46	55	59	61	62
1994	9,3	27	48	56	60	62	
1995	9,9	29	47	56	60		
1996	11,3	26	43	52			
1997	10,9	26	43				
1998	11,7	26					

Tabel 2.5.12
Rendementen van studenten in het voltijd hbo naar sector, mannen (slot)

	Totaal	Geslaagd voor hoofdfase na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Sociaal-agogisch onderwijs							
1991	1,3	32	48	53	56	57	59
1992	1,3	32	50	55	59	60	62
1993	1,6	29	43	49	53	55	56
1994	1,7	28	41	48	51	52	
1995	1,5	27	40	47	51		
1996	1,5	28	42	48			
1997	1,4	29	42				
1998	1,3	28					
Kunstonderwijs							
1991	1,3	18	41	51	55	57	58
1992	1,3	20	41	51	55	57	58
1993	1,3	23	43	53	57	59	60
1994	1,4	29	44	52	55	57	
1995	1,4	29	47	52	56		
1996	1,4	30	45	53			
1997	1,3	29	49				
1998	1,3	31					
Pedagogisch onderwijs							
1991	2,6	20	40	49	54	56	59
1992	2,8	21	41	49	53	56	58
1993	2,9	24	41	49	53	55	56
1994	3,1	26	43	50	53	55	
1995	2,8	28	43	47	52		
1996	2,7	27	34	43			
1997	2,5	13	29				
1998	2,2	26					

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.5.13
Ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd hbo naar sector, mannen

	Totaal	Uit hoger onderwijs zonder diploma na								
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
		<i>x 1 000 % (cumulatief)</i>								
Cohort										
1991	26,6	14	22	24	26	28	29	30	30	31
1992	27,6	14	21	24	26	27	29	30	30	31
1993	27,9	15	21	24	25	27	29	30	30	31
1994	27,5	15	21	23	25	27	29	30	30	
1995	27,3	16	20	23	25	27	29	29		
1996	28,7	16	20	23	25	28	29			
1997	28,3	15	20	23	26	27				
1998	28,2	16	22	24	25					
1999	30,4	18	22	24						
2000	30,9	17	22							
Agrarisch onderwijs										
1991	1,2	15	.	.	26	27	27	28	29	29
1992	1,4	16	19	21	23	24	26	27	27	27
1993	1,1	11	17	19	21	22	25	26	26	26
1994	1,3	13	19	21	22	27	28	29	29	
1995	1,3	16	19	21	27	31	33	33		
1996	1,3	10	13	15	23	24	25			
1997	1,1	11	13	18	19	20				
1998	1,1	13	18	18	20					
1999	1,0	15	17	18						
2000	1,0	17	18							
Technisch onderwijs										
1991	10,2	11	18	19	21	22	23	23	24	24
1992	10,6	11	17	19	20	22	23	23	24	24
1993	10,5	12	17	20	21	22	23	24	24	24
1994	9,9	12	18	20	21	22	23	24	24	
1995	9,5	13	17	19	20	21	22	23		
1996	9,6	12	16	18	20	21	22			
1997	10,1	12	16	19	20	21				
1998	9,8	13	18	20	20					
1999	10,5	14	18	20						
2000	10,8	14	18							
Gezondheidszorgonderwijs										
1991	1,0	13	20	22	25	26	26	26	26	26
1992	0,7	12	19	24	26	29	30	30	30	30
1993	0,8	11	18	22	23	26	26	28	28	28
1994	0,8	14	19	21	25	27	29	30	30	
1995	0,8	15	19	21	23	25	27	28		
1996	1,0	17	21	24	26	29	30			
1997	0,9	16	21	25	26	27				
1998	0,9	17	22	25	25					
1999	0,9	16	22	24						
2000	0,8	17	23							

Tabel 2.5.13
Ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd hbo naar sector, mannen (slot)

	Totaal	Uit hoger onderwijs zonder diploma na								
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>								
Economisch onderwijs										
1991	9,1	16	24	28	29	31	32	33	34	34
1992	9,4	16	24	27	28	30	32	33	34	34
1993	9,6	16	23	26	27	30	31	33	33	34
1994	9,3	16	21	24	26	28	29	31	32	
1995	9,9	17	21	23	25	28	30	30		
1996	11,3	17	22	25	27	29	30			
1997	10,9	17	22	26	27	29				
1998	11,7	18	24	26	28					
1999	12,9	19	25	26						
2000	13,2	18	24							
Sociaal-agogisch onderwijs										
1991	1,3	18	27	31	34	37	38	38	38	38
1992	1,3	16	25	27	32	33	35	35	35	35
1993	1,6	18	28	32	34	36	38	40	39	40
1994	1,7	19	26	30	34	36	39	40	41	
1995	1,5	19	26	31	34	36	37	38		
1996	1,5	20	25	29	32	35	35			
1997	1,4	21	27	31	33	35				
1998	1,3	22	30	32	33					
1999	1,3	23	29	33						
2000	1,3	25	29							
Kunstonderwijs										
1991	1,3	15	23	28	32	35	38	40	40	40
1992	1,3	15	23	29	33	36	38	40	40	41
1993	1,3	18	24	28	30	33	36	36	37	37
1994	1,4	17	23	26	31	35	38	39	39	
1995	1,4	17	23	26	31	35	38	39		
1996	1,4	18	24	28	32	34	36			
1997	1,3	16	24	27	30	32				
1998	1,3	19	25	29	30					
1999	1,4	22	24	27						
2000	1,4	15	22							
Pedagogisch onderwijs										
1991	2,6	18	25	29	31	33	35	36	37	38
1992	2,8	16	25	29	31	33	35	36	38	38
1993	2,9	17	25	28	30	33	35	36	38	38
1994	3,1	20	25	28	31	32	34	37	38	
1995	2,8	18	24	26	28	30	35	36		
1996	2,7	19	24	27	30	39	40			
1997	2,5	20	24	27	40	40				
1998	2,2	20	25	28	28					
1999	2,4	20	25	28						
2000	2,4	20	27							

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.5.14
Rendementen van studenten in het voltijd hbo naar sector, vrouwen

	Totaal	Geslaagd voor hoofdfase na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Cohort							
1991	24,5	39	61	67	70	71	73
1992	26,4	41	62	68	71	73	74
1993	27,2	45	64	70	73	74	75
1994	27,8	45	63	69	72	73	
1995	27,7	47	65	70	73		
1996	30,0	48	63	69			
1997	30,9	45	62				
1998	31,6	48					
Agrarisch onderwijs							
1991	0,4	36	67	74	76	77	79
1992	0,6	43	69	76	78	80	81
1993	0,6	43	68	75	77	78	78
1994	0,6	42	64	71	74	76	
1995	0,6	37	58	66	69		
1996	0,8	36	57	65			
1997	0,7	51	70				
1998	0,7	52					
Technisch onderwijs							
1991	1,7	42	68	76	78	80	80
1992	1,9	42	66	73	76	78	79
1993	1,9	46	67	74	77	78	78
1994	1,8	48	68	74	76	78	
1995	1,9	49	70	77	79		
1996	1,9	48	67	73			
1997	1,9	49	67				
1998	1,9	46					
Gezondheidszorgonderwijs							
1991	3,0	46	67	72	73	74	76
1992	3,3	47	67	72	75	76	77
1993	3,6	50	69	74	77	78	78
1994	3,6	46	64	69	71	72	
1995	3,6	50	70	75	77		
1996	4,5	52	70	75			
1997	4,5	49	70				
1998	4,3	49					
Economisch onderwijs							
1991	7,2	35	62	70	73	74	75
1992	7,4	37	62	69	72	73	74
1993	7,5	41	66	72	75	76	77
1994	7,2	42	64	71	74	76	
1995	7,6	45	65	71	74		
1996	8,5	46	64	71			
1997	8,7	43	63				
1998	9,6	43					

Tabel 2.5.14
Rendementen van studenten in het voltijd hbo naar sector, vrouwen (slot)

	Totaal	Geslaagd voor hoofdfase na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Sociaal-agogisch onderwijs							
1991	3,9	46	62	67	69	71	72
1992	4,6	46	62	67	70	71	73
1993	5,4	48	63	68	71	72	73
1994	5,9	47	63	68	71	73	
1995	5,7	49	64	69	72		
1996	5,9	50	63	68			
1997	6,2	50	63				
1998	6,1	50					
Kunstonderwijs							
1991	1,6	20	44	56	61	63	65
1992	1,7	24	48	59	63	65	66
1993	1,6	24	48	57	61	63	64
1994	1,7	29	49	58	61	63	
1995	1,8	31	54	61	64		
1996	1,8	33	49	59			
1997	1,8	30	51				
1998	1,8	35					
Pedagogisch onderwijs							
1991	6,6	40	57	63	66	68	69
1992	6,8	43	61	67	70	71	72
1993	6,6	47	63	68	71	73	74
1994	7,1	50	64	70	72	73	
1995	6,6	51	65	69	72		
1996	6,8	52	61	67			
1997	7,1	42	56				
1998	7,2	54					

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.5.15
Ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd hbo naar sector, vrouwen

	Totaal	Uit hoger onderwijs zonder diploma na								
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
		<i>x 1 000 % (cumulatief)</i>								
Cohort										
1991	24,5	15	20	22	24	25	25	26	26	26
1992	26,4	14	19	21	23	24	24	24	25	25
1993	27,2	12	17	19	21	21	22	22	23	23
1994	27,8	15	18	20	22	22	23	23	23	
1995	27,7	13	16	18	19	20	21	22		
1996	30,0	13	16	18	20	21	22			
1997	30,9	13	16	18	21	22				
1998	31,6	13	17	19	19					
1999	33,8	15	18	19						
2000	34,1	15	18							
Agrarisch onderwijs										
1991	0,4	17	.	.	19	19	19	20	20	21
1992	0,6	14	14	16	16	17	18	19	19	19
1993	0,6	9	14	15	16	16	19	20	20	20
1994	0,6	10	13	14	15	20	22	22	22	
1995	0,6	10	14	15	24	26	26	26		
1996	0,8	7	12	13	24	24	24			
1997	0,7	10	15	17	16	16				
1998	0,7	11	15	14	15					
1999	0,7	12	15	14						
2000	0,7	13	17							
Technisch onderwijs										
1991	1,7	10	15	16	18	18	18	18	19	19
1992	1,9	10	14	17	18	19	19	19	19	19
1993	1,9	10	14	16	17	18	18	19	19	19
1994	1,8	13	15	17	18	19	19	19	20	
1995	1,9	11	12	14	15	16	16	16		
1996	1,9	12	15	16	17	17	18			
1997	1,9	11	14	16	17	17				
1998	1,9	12	17	18	18					
1999	1,8	12	16	16						
2000	1,8	11	14							
Gezondheidszorgonderwijs										
1991	3,0	13	18	22	23	23	23	23	24	23
1992	3,3	11	16	19	20	22	22	22	22	22
1993	3,6	11	15	18	20	20	20	20	20	20
1994	3,6	14	18	21	25	26	26	26	26	
1995	3,6	12	16	18	19	19	19	19		
1996	4,5	12	16	17	19	19	19			
1997	4,5	12	15	17	18	19				
1998	4,3	12	16	17	18					
1999	4,4	13	17	18						
2000	4,0	15	17							

Tabel 2.5.15
Ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd hbo naar sector, vrouwen (slot)

	Totaal	Uit hoger onderwijs zonder diploma na								
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
		<i>x 1 000 % (cumulatief)</i>								
Economisch onderwijs										
1991	7,2	15	19	21	22	23	23	23	24	23
1992	7,4	15	19	21	22	23	24	24	24	24
1993	7,5	12	17	18	18	20	20	21	21	21
1994	7,2	14	18	18	19	20	20	21	21	
1995	7,6	13	15	16	17	18	20	20		
1996	8,5	13	16	17	18	19	20			
1997	8,7	13	16	17	18	19				
1998	9,6	13	17	18	18					
1999	10,7	15	18	19						
2000	10,7	14	17							
Sociaal-agogisch onderwijs										
1991	3,9	15	20	24	25	26	26	27	27	27
1992	4,6	14	19	23	24	25	26	26	26	26
1993	5,4	12	18	21	22	23	23	24	24	24
1994	5,9	15	19	21	22	22	23	23	24	
1995	5,7	13	17	20	20	21	22	22		
1996	5,9	13	17	20	21	22	23			
1997	6,2	14	18	20	21	22				
1998	6,1	16	20	21	22					
1999	6,3	17	21	22						
2000	6,6	16	20							
Kunstonderwijs										
1991	1,6	15	23	27	31	32	33	34	34	34
1992	1,7	13	20	23	27	29	31	31	32	31
1993	1,6	15	22	26	29	32	33	33	33	34
1994	1,7	17	22	25	29	31	32	33	32	
1995	1,8	16	21	24	27	29	30	31		
1996	1,8	14	20	25	29	31	31			
1997	1,8	17	23	26	28	29				
1998	1,8	18	23	26	26					
1999	1,7	16	20	23						
2000	1,9	17	23							
Pedagogisch onderwijs										
1991	6,6	17	22	24	27	28	29	29	29	29
1992	6,8	16	21	23	24	24	25	26	26	26
1993	6,6	14	19	21	22	22	23	23	24	23
1994	7,1	15	19	21	22	22	23	23	23	
1995	6,6	14	17	19	20	21	23	23		
1996	6,8	13	16	18	19	23	24			
1997	7,1	13	16	17	26	26				
1998	7,2	13	16	18	18					
1999	8,1	14	18	19						
2000	8,2	15	18							

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.5.16

Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het voltijd hbo naar geslacht, vooropleiding en sector; stand na 6 jaar van cohort 1996

	Totaal	Geslaagd na 6 jaar			Uit hoger onderwijs zonder diploma na 6 jaar	Ingeschreven in jaar 7			
		totaal	w.v.			totaal	w.v.		
			zelfde sector	andere sector ¹⁾		zelfde sector	andere sector	wo	
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>							
Totaal	58,8	63	59	4	25	12	7	3	2
Geslacht									
Mannen	28,7	56	53	3	29	15	10	3	2
Vrouwen	30,0	69	64	5	22	9	4	2	2
Vooropleiding									
Havo	23,7	61	56	5	24	15	8	4	2
Vwo	9,8	77	72	5	11	11	5	2	5
Mbo	17,5	62	59	3	30	8	6	2	1
Wo	2,8	65	61	4	24	11	7	1	3
Overig	5,0	48	45	2	42	11	7	2	2
Sector									
Agrarisch onderwijs	2,1	66	62	4	24	10	5	3	2
Technisch onderwijs	11,4	67	64	2	21	12	7	3	2
Gezondheidszorgonderwijs	5,5	72	67	5	21	7	3	3	2
Economisch onderwijs	19,8	60	57	3	26	14	10	2	2
Sociaal-agogisch onderwijs	7,4	64	59	5	25	11	5	3	3
Kunstonderwijs	3,2	56	53	4	33	11	6	2	2
Pedagogisch onderwijs	9,5	60	52	8	28	12	6	4	2

¹⁾ Inclusief wo.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.5.17

Rendementen en ongediplomeerde uitval van studenten in het deeltijd hbo naar geslacht; stand na 6 jaar van cohort 1996

	Totaal	Geslaagd na 6 jaar	Uit hoger onderwijs zonder diploma na 6 jaar	Ingeschreven in jaar 7			
				totaal	w.v.		
					zelfde sector	andere sector	wo
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Totaal	5,7	44	47	9	7	1	1
Mannen	2,9	39	51	10	9	1	0
Vrouwen	2,8	49	42	8	6	1	1

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.5.18
Gemiddelde studieduur in maanden van geslaagden voor hbo voltijd studies¹⁾

	Geslaagd in 1997/'98	Geslaagd in 1998/'99
Totaal	52	52
Mannen	53	54
Vrouwen	51	51
Sector		
Agrarisch onderwijs	54	53
Technisch onderwijs	51	51
Gezondheidszorgonderwijs	50	50
Economisch onderwijs	54	54
Sociaal-agogisch onderwijs	51	51
Kunstonderwijs	55	55
Pedagogisch onderwijs	51	52

¹⁾ Betreft alleen studenten die in 1991 of later met hun hbo-studie zijn begonnen.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

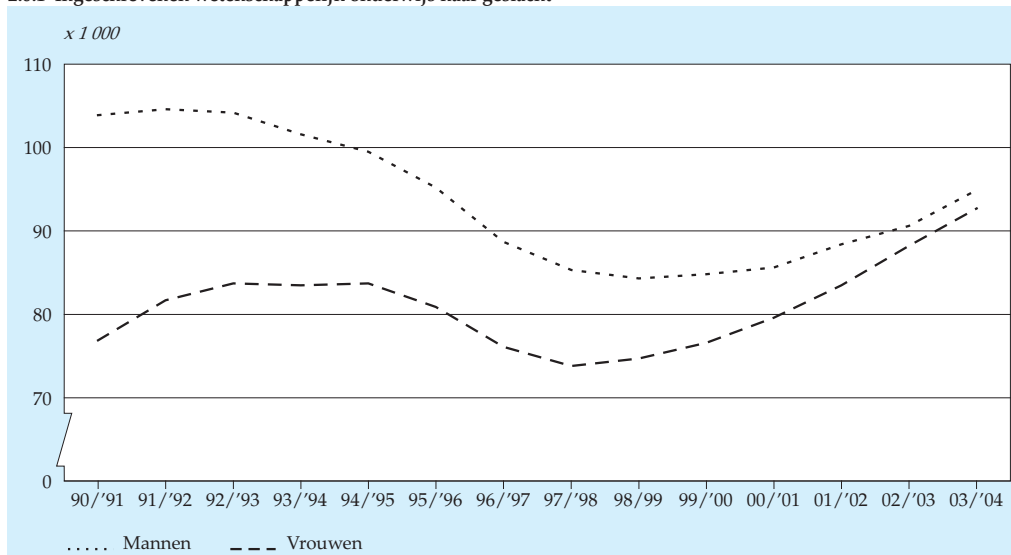
2.6 Wetenschappelijk onderwijs

Het aantal studenten in het wetenschappelijk onderwijs is in het studiejaar 2003/'04 toegenomen tot 188 duizend. Dit betekent een groei van 5 procent ten opzichte van voorgaand jaar. Het aantal eerstejaarsstudenten steeg met 6 procent tot 38 duizend. Het aantal vrouwen onder de eerstejaars is net als voorgaand jaar iets groter dan het aantal mannen. In het studiejaar 2002/'03 slaagden ruim 22 duizend studenten voor hun doctoraalexamen of master. Dit was bijna 4 procent meer dan het jaar daarvoor. Vrouwen ronden hun wo-studie doorgaans in een kortere tijd af dan mannen. Ook is na vijf jaar het studierendement bij de vrouwen nog altijd aanzienlijk beter dan bij de mannen.

Aantal studenten blijft toenemen

In het studiejaar 2003/'04 telde het wetenschappelijk onderwijs bijna 188 duizend studenten. Dat is bijna 5 procent meer dan in 2002/'03. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) verwacht dat het aantal studenten in de komende jaren nog verder zal toenemen. Het aantal vrouwelijke studenten stijgt al een aantal jaren harder dan het aantal mannelijke studenten. In 2003/'04 was het verschil tussen de groeipercentages echter gering: 5,1 procent voor de vrouwen en 4,7 procent voor de mannen. Bijna de helft van het totaal aantal ingeschreven studenten is vrouw. Dit percentage varieert echter nogal per studiegebied. Natuur, techniek en economie zijn typische mannensectoren. Het aantal mannelijke studenten techniek bijvoorbeeld is 22 duizend, het aantal vrouwelijke minder dan 5 duizend.

2.6.1 Ingeschrevenen wetenschappelijk onderwijs naar geslacht

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

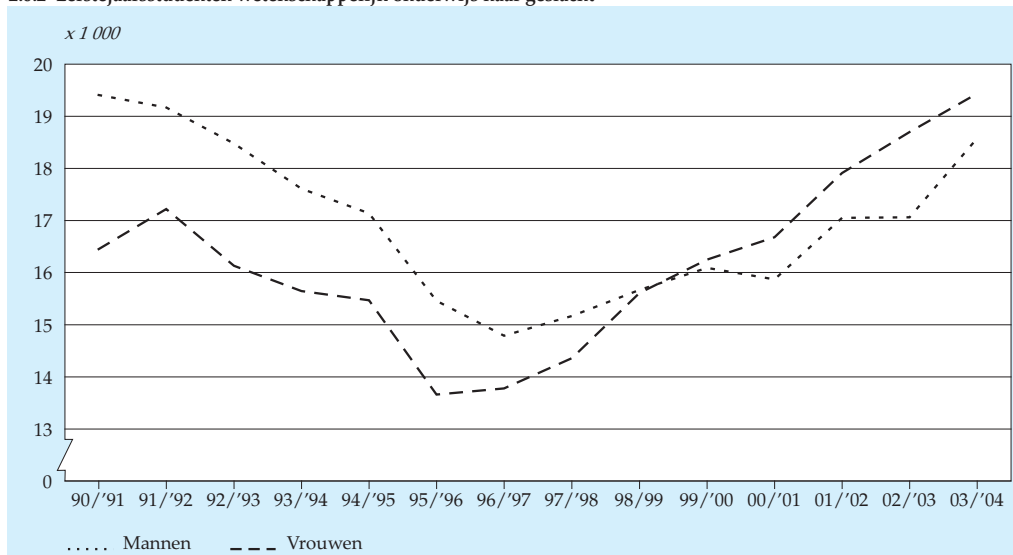
zend. Absoluut gezien deed de grootste groei van het aantal studenten zich voor in de sector gedrag en maatschappij. Dit is een typische vrouwensector met 27 duizend vrouwelijke studenten. Het aantal mannelijke studenten blijft daar met 12 duizend ver achter. In de sectoren gezondheid, en taal en cultuur zijn de vrouwen eveneens duidelijk in de meerderheid. Na een jarenlange daling is het aantal studenten in de sector landbouw opnieuw licht gestegen.

De Universiteit Utrecht heeft vanaf het studiejaar 1997/'98 het grootste aantal ingeschrevenen. In 2003/'04 studeerden er in totaal bijna 25 duizend mannen en vrouwen. Op enige afstand volgden de Universiteit van Amsterdam en die van Groningen. Met ruim 4 duizend ingeschrevenen was Wageningen de kleinste van de dertien reguliere universiteiten die ons land telt.

Ook aantal eerstejaars blijft toenemen

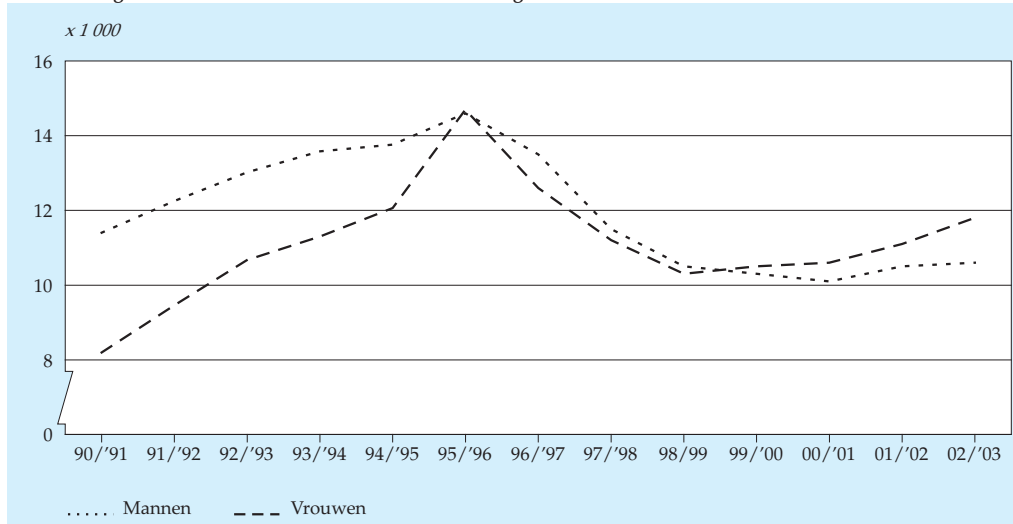
In de periode 1992–1996 daalde het aantal eerstejaarsstudenten met gemiddeld meer dan 1 500 per studiejaar. Sinds 1997/'98 neemt het aantal eerstejaars echter weer toe. Dit komt vooral door een steeds grotere instroom vanuit het hbo. In oktober 2003 stonden ruim 38 duizend studenten voor het eerst ingeschreven aan een universiteit. Dat is 6 procent meer dan in 2002. Het aantal vrouwelijke eerstejaars nam met 4 procent toe, terwijl het aantal mannelijke eerstejaars met 9 procent is gestegen. In 1999/'00 waren er voor het eerst meer vrouwelijke dan mannelijke eerstejaars. De grootste stijging van het aantal eerstejaars vond plaats in de sectoren

2.6.2 Eerstejaarsstudenten wetenschappelijk onderwijs naar geslacht

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

2.6.3 Geslaagden voor een doctoraalexamen of master naar geslacht

¹⁾ Inclusief geslaagden master.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

gezondheid, en taal en cultuur. De overige sectoren lieten een lichte stijging van het aantal eerstejaars zien.

Aantal geslaagden opnieuw iets toegenomen

In het studiejaar 2002/'03 is officieel de bachelor- en masterstructuur ingevoerd. Dit leverde voor het eerst geslaagden op voor de bachelor- en masteropleidingen. Het bachelordiploma werd aan 1 400 studenten uitgereikt en het masterdiploma aan ruim 1 600 studenten. Veruit de meeste studenten, bijna 21 duizend, sloten hun studie succesvol af met het doctoraalexamen (oude stijl). Daar de doctoraal- en masteropleidingen een vrijwel vergelijkbaar opleidingsniveau garanderen, kunnen de geslaagden daarvan bij elkaar worden geteld. In 2002/'03 slaagden bijna 23 duizend studenten voor een doctoraalexamen of master. In de periode 1996–2000 nam het aantal doctoraalgeslaagden fors af. In het studiejaar 2001 trad er een kentering op. In 2002 is het totaal aantal afgestudeerden voor een doctoraalexamen of master opnieuw gestegen, namelijk met 4 procent. Alleen in de sector natuur daalde het aantal geslaagden. Het Ministerie van OCW verwacht dat de komende jaren rond de 24 duizend studenten hun universitaire studie succesvol zullen afronden.

De geslaagden voor het doctoraalexamen zijn in de jaren negentig steeds jonger geworden. In 1990/'91 was 46 procent van de geslaagden jonger dan 25 jaar. In 2002/'03 was dat 51 procent. Het percentage geslaagden van 30 jaar of ouder bedroeg in 1990/'91 nog 16 procent. In 2002/'03 was dit teruggelopen naar 11 procent. Gemiddeld waren de geslaagden in 2002/'03 zo'n 25,8 jaar. De hoogste gemid-

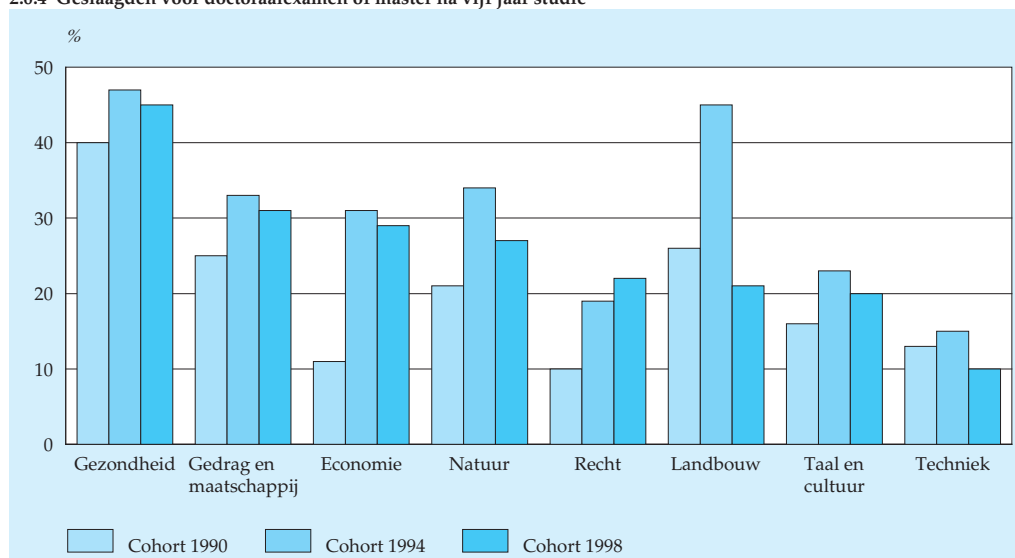
delde leeftijd is terug te vinden in de sector taal en cultuur, namelijk 27,5 jaar. In alle sectoren zijn vrouwelijke geslaagden gemiddeld jonger dan de mannelijke.

Kwart studenten binnen vijf jaar geslaagd

Voor de meeste opleidingen in het wetenschappelijk onderwijs staat een studieduur van vier of vijf jaar. Van de studenten die begin jaren negentig aan hun studie begonnen, slaagde bijna 30 procent binnen vijf jaar. Bij de studenten die hun studie aanvingen in de periode 1995–1998 is dat 26 procent. Dat is echter nog altijd meer dan bij de studenten die in 1990 begonnen. Van hen was na vijf jaar 18 procent geslaagd. De hogere slagingspercentages van de cohorten na 1991 zijn wellicht het gevolg van de wijziging in de basisbeursregeling. Vanaf dat jaar zit er meer druk op de ketel om de studie binnen vijf jaar succesvol af te ronden. De oorzaken van de terugval bij de studenten die aanvingen in de jaren 1995–1998 zijn niet bekend.

De percentages geslaagden na een bepaald aantal jaren studie lopen per studiegebied sterk uiteen. Zo varieert bijvoorbeeld voor studenten die in 1998/'99 met hun studie begonnen het percentage geslaagden na vijf jaar studie van 10 procent in de sector techniek tot 45 procent in de sector gezondheid. Bij landbouw en techniek lopen de rendementen voor de jaargroepen vanaf 1995 sterk terug door het verlengen van de studieduur van vier naar vijf jaar.

2.6.4 Geslaagden voor doctoraal examens of master na vijf jaar studie

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Studierendement vrouwen hoger

Het gemiddelde studierendement van vrouwen is duidelijk hoger dan dat van mannen. Vanaf 1994 is in alle jaargroepen het percentage geslaagden na vijf jaar studie onder vrouwen ongeveer 11 procentpunt hoger dan onder mannelijke studenten. Na minimaal negen jaar studie is van de vrouwen nog steeds 5 tot 8 procentpunt meer geslaagd dan van de mannen. De studenten die in 2002/'03 slaagden voor hun doctoraalexamen of master hadden daar gemiddeld 68 maanden voor nodig. Dat is ruim vijf en half jaar. Vrouwen doen gemiddeld een half jaar korter over een succesvolle afronding van hun studie dan mannen.

Van de wo-studenten uit de cohort 1996 had na zeven jaar 52 procent een doctoraal-diploma in het bezit: 45 procent van de mannen en 59 procent van de vrouwen. Ruim een vijfde van deze jaargroep verliet tussentijds het wo zonder diploma en meer dan een kwart is nog bezig om zijn bul te halen. Bij de cohort van 1996 werden zowel bij de mannen als vrouwen de hoogste rendementen behaald in het studiegebied gezondheid en de laagste bij taal en cultuur.

Aantal beroepsdiploma's en promoties opnieuw iets hoger

Voor bepaalde beroepen is met het behalen van het doctoraal- of masterdiploma de universitaire opleiding nog niet voltooid. Zo moet voor (dier)geneeskunde, tandheelkunde, farmacie, accountancy, wijsbegeerte en alle universitaire lerarenopleidingen een afsluitend beroepsexamen worden afgelegd. In 2002/'03 is het aantal geslaagden voor deze studies opnieuw iets toegenomen en konden er bijna 2 700 beroepsdiploma's worden uitgereikt. Daarnaast waren er in totaal bijna 2 600 mannen en vrouwen waarvan het proefschrift beloond werd met het behalen van een doctoraat. Ook dit aantal lag een fractie boven dat van voorgaand jaar.

Minder eerstejaarsstudenten voor theologische universiteiten

Behalve de 188 duizend ingeschrevenen aan reguliere universiteiten volgden in 2003/'04 in ons land ook nog eens zo'n 1 200 studenten een wetenschappelijke studie aan een van de vijf theologische universiteiten of de universiteit voor de humanistiek. Ruim de helft daarvan was vrouw. De geleidelijke terugloop van het totaal aantal studenten aan de theologische universiteiten was in 2003/'04 uitsluitend het gevolg van een afname van het aantal eerstejaarsstudenten. In 2002/'03 kregen ruim 100 studenten een getuigschrift als bewijs dat ze hun studie theologie of humanistiek met succes hadden afgerond.

Toelichting

In 1993 is de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) in werking getreden. Deze wet bracht het hoger beroepsonderwijs, het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek en de Open Universiteit onder in één wet.

Er zijn dertien door de overheid bekostigde universiteiten, die vooral voltijdonderwijs geven. Deze instellingen zijn gebonden aan het wettelijk vastgestelde college-

geld. De opleidingen aan deze reguliere instellingen geven de studenten recht op studiefinanciering. Naast deze dertien reguliere universiteiten is er de Open Universiteit (OU), die weliswaar ook door de overheid wordt bekostigd, maar zich uitsluitend richt op afstandsonderwijs. Het gaat om schriftelijke cursussen zowel op hbo-niveau als op wetenschappelijk niveau. Het onderwijs van de OU is een vorm van tweedekansonderwijs waarvoor geen toelatingseisen gelden (behalve een minimumleeftijd van 18 jaar). Gegevens over de OU zijn opgenomen in paragraaf 2.7 over het deeltijdonderwijs.

Naast de bekostigde universiteiten zijn er acht aangewezen instellingen. Dit zijn particuliere instellingen, die (onder andere) opleidingen geven die zijn opgenomen in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO). Voor die wettelijk erkende opleidingen moeten deze aangewezen instellingen aan dezelfde eisen voldoen als de publieke universiteiten. Het gaat om vijf theologische universiteiten, de Universiteit voor Humanistiek, de Universiteit Nijenrode (bedrijfskunde) en de transnationale Universiteit Limburg. Deze instellingen ontvangen voor de opleidingen die zij aanbieden geen bekostiging van de overheid. Dat betekent dat zij niet gebonden zijn aan het wettelijk vastgestelde collegegeld, maar een bedrag kunnen vragen waarvan ze zelf de hoogte bepalen. De opleidingen die opgenomen zijn in het CROHO geven de studenten recht op studiefinanciering en officiële titulatuur.

Toelating tot het reguliere wetenschappelijk onderwijs is mogelijk met het diploma vwo, het propedeutisch diploma hbo of met een toelatingsexamen (colloquium doctum). Om een opleiding te volgen, melden aanstaande studenten zich aan bij het Centraal Bureau Aanmelding en Plaatsing (CBAP). Het komt voor dat de belangstelling voor een opleiding groter is dan de opleidingscapaciteit (numerus fixus). De selectie vindt in dat geval geheel of gedeeltelijk plaats via loting.

Ingeschrevenen aan de universiteiten zijn degenen die hun collegegeld of examen-geld hebben betaald en van wie de inschrijvingsprocedure is voltooid. In dit jaarboek is het aantal ingeschrevenen en eerstejaarsstudenten voor het eerst gebaseerd op uitkomsten van het 'Project ééncijfer Hoger Onderwijs'. In dit project werken het CBS, de IBG, de HBO-raad, de VSNU, CFI en het Ministerie van OCW samen om bij publicaties over het hoger onderwijs op basis van hetzelfde bronbestand met uniforme definities en berekeningsmethoden tot een standtelling op peildatum 1 oktober te komen. Daarbij is een nieuwe tijdreeks vanaf 1986 opgebouwd. Een gevolg van deze gecoördineerde werkwijze is dat de uitkomsten in de tabellen en grafieken over ingeschrevenen en eerstejaarsstudenten in dit jaarboek bij alle jaren in geringe mate af kunnen wijken van die in voorgaande edities. Dit is mede een gevolg van het feit dat bij het 'Project ééncijfer Hoger Onderwijs' de theologische universiteiten, de Universiteit voor Humanistiek en de transnationale Universiteit Limburg niet meer meetellen, omdat ze geen deel uitmaken van het Centraal Register Ingeschrevenen Hoger Onderwijs (CRIHO). Ingeschrevenen die in één oplei-

dingsjaar meerdere studies volgen, worden slechts eenmaal geteld. Daarvoor is binnen het 'Project ééncijfer Hoger Onderwijs' voor iedere ingeschrevene in het hoger onderwijs vastgesteld of de hoofdschrijving in een bepaald studiejaar binnen het hoger beroeps- dan wel wetenschappelijk onderwijs viel. Eerstejaarsstudenten zijn zij die niet eerder een hoofdschrijving in het wetenschappelijk onderwijs hebben gehad.

De bekostigde universiteiten bieden een groot aantal verschillende opleidingen aan. Het gaat daarbij zowel om voltijd, deeltijd als duale opleidingen. Met ingang van het studiejaar 2002/'03 is in het hoger onderwijs het zogenoemde bachelor-masterstelsel ingevoerd. De wetenschappelijke opleidingen van vier aaneengesloten jaren zijn daarbij opgedeeld in twee opeenvolgende reeksen van leerjaren. Op een driejarige bacheloropleiding van 180 studiepunten volgt een één- of tweejarige masteropleiding van respectievelijk 60 en 120 studiepunten. Tot 1 september 2004 mocht ook nog de oude telling van 42 studiepunten per leerjaar worden gebruikt. Voor hbo-afgestudeerden die een bacheloropleiding gaan volgen, bestaat de mogelijkheid vrijstellingen te krijgen. Daarentegen moeten gediplomeerde hbo'ers vrijwel altijd eerst een schakelprogramma volgen voordat zij worden toegelaten tot een masteropleiding.

Deeltijdopleidingen zijn ingesteld voor studenten die geen dagonderwijs kunnen volgen, bijvoorbeeld omdat zij een baan hebben. De colleges vinden vaak 's avonds plaats. De maximale inschrijvingsduur voor de reguliere deeltijdopleidingen bedraagt negen jaar, terwijl het programma in zes jaar kan worden doorlopen (voor een voltijdopleiding is dat respectievelijk zes en vier jaar). Het aantal college-uren voor een deeltijdopleiding is in totaal aanzienlijk minder dan voor een voltijdopleiding.

Het wo kent opleidingen in de negen onderwijsgebieden (sectoren) van het Hoger Onderwijs en Onderzoeksplan (HOOP) van het Ministerie van OCW:

- landbouw;
- natuur;
- techniek;
- gezondheid;
- economie;
- recht;
- gedrag en maatschappij;
- taal en cultuur;
- onderwijs.

In een HOOP-gebied zijn studierichtingen samengenomen zoals vastgelegd in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO). Met ingang van 1998 is in de tabellen naar HOOP-gebied een plaats ingeruimd voor het University College

Utrecht. Deze instelling biedt een sterk Europees gericht driejarig programma aan, dat wordt afgesloten met een bachelordiploma.

De geslaagden in het wo bestaan in dit jaarboek uit degenen die met goed gevolg een bachelor-, doctoraal-, master- of afsluitend beroepsexamen hebben afgelegd of een promotieonderzoek hebben verricht. Het doctoraaldiploma is het getuigschrift voor het voltooien van (de eerste fase van) een universitaire opleiding oude stijl. Door de invoering van de bachelor-masterstructuur zijn de wetenschappelijke opleidingen van vier aaneengesloten jaren opgedeeld in een driejarige bacheloropleiding en een één- of tweejarige masteropleiding. Een succesvolle afronding van de bacheloropleiding biedt toegang tot een masteropleiding. De masterfase wordt afgesloten met een masterdiploma met een internationaal erkende titel master of arts (ma) dan wel master of science (msc). Het is voor een geslaagde ook mogelijk in plaats van deze graad te kiezen voor de titel van doctorandus (drs), ingenieur (ir), of meester (mr), die men in het verleden met het behalen van het doctoraaldiploma verwierf. Voor bepaalde beroepen is met het behalen van het doctoraal- of masterdiploma de universitaire opleiding nog niet voltooid. Het gaat om de opleidingen (dier)geneeskunde, tandheelkunde, farmacie, accountancy, wijsbegeerte en alle universitaire lerarenopleidingen. Hiervoor moet een afsluitend beroepsexamen worden afgelegd en kan een beroepsdiploma worden behaald. Bij de promoties worden de mensen geteld die hun proefschrift hebben afgerond en het doctoraat hebben behaald.

De telling van geslaagden omvat in dit jaarboek nog de met goed gevolg afgelegde examens bij de dertien reguliere universiteiten én alle aangewezen instellingen, met uitzondering van de transnationale Universiteit Limburg en de Universiteit Nijmegen. Daarnaast is de Open Universiteit buiten beschouwing gelaten.

Jaarlijks ontvangt het CBS ook inschrijvings- en examengegevens van de studenten in het hoger beroepsonderwijs. Die informatie is afkomstig van de Informatie Beheer Groep. Door deze gegevens te relateren aan de gegevens van de universitaire studenten kan de schoolloopbaan van studenten in het hoger onderwijs over meerdere jaren worden gevolgd. Een groep studenten die in hetzelfde jaar met de studie is begonnen wordt een cohort genoemd. Het gaat in deze cohortonderzoeken om gegevens van studenten die in de periode 1988–2001 voor het eerst zijn gestart met een opleiding in het wetenschappelijk onderwijs. Het merendeel van deze studenten heeft als vooropleiding vwo en schrijft zich als voltijdstudent in. Tot de eerstejaars die in de cohortonderzoeken over meerdere jaren worden gevolgd, behoren ook studenten met vooropleiding hbo en een betrekkelijk kleine groep die zich als deeltijdstudent inschrijft. Studenten aan de Open Universiteit en de aangewezen instellingen zijn niet in de cohortonderzoeken opgenomen. In de cohortonderzoeken wordt de indeling van studenten naar HOOP-gebied bepaald op basis van de opleiding bij eerste inschrijving in het wetenschappelijk onderwijs. Van de eerstejaars uit 1988–2001 wordt jaarlijks vastgesteld of zij:

- veranderen van opleiding;
- overstappen naar het hoger beroepsonderwijs;
- een propedeuse of afsluitend diploma in het wo of hbo behalen;
- het hoger onderwijs zonder diploma verlaten.

Van de studenten die in de periode 1993/'94–2002/'03 een doctoraal of master hebben behaald, is de gemiddelde studieduur bepaald. Deze wordt berekend vanaf het moment van eerste inschrijving in het wetenschappelijk onderwijs.

Opleidingen in het reguliere wetenschappelijk onderwijs moeten opgenomen zijn in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO). Dit register omvat de wettelijk erkende opleidingen. Daarnaast worden er zowel door universiteiten als door particuliere instellingen opleidingen en cursussen gegeven op wetenschappelijk niveau die niet opgenomen zijn in het CROHO. Dit zijn bijvoorbeeld allerlei masteropleidingen, bijscholingscursussen voor hogere beroepsgroepen (bijvoorbeeld artsen, managers en advocaten), cursussen op het terrein van journalistiek en informatica-opleidingen. Het overgrote deel van deze opleidingen en cursussen wordt in deeltijd gegeven. De onderwijsstatistieken van het CBS verschaffen echter geen recente informatie over het aantal deelnemers aan deze opleidingen en cursussen.

Tabel 2.6.1
Kerncijfers wetenschappelijk onderwijs ¹⁾

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
Instellingen	13	13	13	13	13	13
	<i>x 1 000</i>					
Ingeschrevenen	180,8	176,1	165,2	171,9	178,8	187,6
Geslaagden						
Bachelor					1,4	
Doctoraalexamen of master	19,7	29,2	20,7	21,6	22,4	
w.v.						
doctoraalexamen	19,7	29,2	20,7	21,6	20,8	
master					1,6	

¹⁾ Exclusief de Open Universiteit (tabel 2.7.9), de theologische universiteiten (tabel 2.6.13), de universiteit voor Humanistiek (tabel 2.6.13), de transnationale Universiteit Limburg en de Universiteit Nijmegen (bedrijfskunde).

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.6.2
Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs naar geslacht, onderwijsvorm en HOOP-gebied

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	180,8	176,1	165,2	171,9	178,8	187,6
Geslacht						
Mannen	103,9	95,2	85,6	88,4	90,6	94,9
Vrouwen	76,9	80,9	79,6	83,5	88,2	92,7
Onderwijsvorm						
Voltijd	165,8	166,2	152,0	158,2	164,9	173,5
Deeltijd	15,0	9,9	13,2	13,7	13,9	14,1
HOOP-gebied						
Landbouw	6,4	4,9	3,7	3,8	4,0	4,3
Natuur	13,7	13,3	12,1	12,2	12,2	12,6
Techniek	26,1	25,1	24,1	25,0	25,5	26,1
Gezondheid	17,6	18,8	20,3	21,1	21,8	23,4
Economie	27,6	27,0	27,4	28,9	30,0	30,9
Recht	29,6	27,7	24,1	24,3	24,4	24,7
Gedrag en maatschappij	29,9	32,3	31,3	33,4	36,4	39,0
Taal en cultuur	29,6	26,2	21,0	22,1	23,3	25,1
Onderwijs	0,3	0,7	0,7	0,6	0,7	0,9
University College Utrecht			0,4	0,5	0,5	0,5

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.6.3
Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs naar HOOP-gebied per geslacht

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>					
Mannen						
Landbouw	3,7	2,8	1,9	2,0	2,0	2,2
Natuur	9,9	9,2	8,3	8,4	8,3	8,6
Techniek	22,8	21,0	19,8	20,4	20,8	21,4
Gezondheid	7,8	7,8	7,8	7,9	7,9	8,3
Economie	21,6	20,1	19,5	20,5	21,2	21,8
Recht	15,5	13,7	10,8	10,8	10,7	10,9
Gedrag en maatschappij	12,1	11,4	9,6	10,1	10,9	11,8
Taal en cultuur	10,3	8,9	7,5	7,9	8,4	9,3
Onderwijs	0,2	0,4	0,3	0,3	0,3	0,4
University College Utrecht			0,2	0,2	0,2	0,2
Vrouwen						
Landbouw	2,7	2,1	1,8	1,9	2,0	2,1
Natuur	3,8	4,1	3,8	3,8	3,9	4,0
Techniek	3,3	4,1	4,4	4,6	4,7	4,7
Gezondheid	9,8	11,0	12,5	13,2	14,0	15,1
Economie	6,0	6,9	7,9	8,4	8,8	9,1
Recht	14,0	14,1	13,3	13,5	13,7	13,8
Gedrag en maatschappij	17,8	20,9	21,7	23,3	25,6	27,2
Taal en cultuur	19,3	17,3	13,6	14,2	14,9	15,9
Onderwijs	0,2	0,4	0,4	0,3	0,4	0,5
University College Utrecht			0,2	0,3	0,3	0,3

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.6.4
Ingeschrevenen in het wetenschappelijk onderwijs naar instelling

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	180,8	176,1	165,2	171,9	178,8	187,6
Universiteit Leiden	19,6	16,2	13,5	14,2	15,1	16,4
Universiteit Utrecht ¹⁾	24,0	24,3	21,8	22,3	23,4	24,6
Rijksuniversiteit Groningen	18,7	19,0	18,4	19,3	19,8	20,9
Universiteit van Amsterdam	27,3	25,6	21,2	21,3	21,5	22,1
Vrije Universiteit van Amsterdam	12,5	13,7	13,9	14,7	15,7	16,4
Radboud Universiteit Nijmegen	12,5	13,9	13,4	14,3	15,0	16,0
Erasmusuniversiteit Rotterdam	18,1	15,4	14,7	15,3	16,1	17,0
Universiteit Maastricht	6,2	8,1	10,8	11,0	11,1	11,3
Universiteit van Tilburg	8,4	8,8	8,7	9,7	10,3	10,9
Technische Universiteit Delft	13,0	13,6	13,2	13,5	13,5	13,6
Technische Universiteit Eindhoven	7,0	6,0	6,1	6,6	6,9	7,2
Universiteit Twente	7,0	6,7	5,8	6,1	6,5	7,0
Wageningen Universiteit	6,4	4,9	3,7	3,8	4,0	4,3

¹⁾ Inclusief University College Utrecht.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.6.5
Eerstejaarsstudenten in het wetenschappelijk onderwijs naar geslacht en HOOP-gebied

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	35,9	29,1	32,6	35,0	35,8	38,0
Geslacht						
Mannen	19,4	15,5	15,9	17,1	17,1	18,6
Vrouwen	16,5	13,7	16,7	17,9	18,7	19,4
HOOP-gebied						
Landbouw	1,3	0,8	0,6	0,7	1,0	1,1
Natuur	2,8	2,5	2,5	2,5	2,4	2,7
Techniek	5,5	4,2	4,7	4,7	4,8	5,1
Gezondheid	2,6	2,7	3,1	3,3	3,5	4,1
Economie	5,7	4,4	6,0	6,6	6,5	6,6
Recht	5,3	4,7	4,2	4,5	4,3	4,4
Gedrag en maatschappij	6,7	5,7	7,0	7,7	8,4	8,5
Taal en cultuur	6,0	4,0	4,3	4,6	4,6	5,2
University College Utrecht			0,1	0,2	0,2	0,2

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.6.6
Eerstejaarsstudenten in het wetenschappelijk onderwijs naar instelling

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	35,9	29,1	32,6	35,0	35,8	38,0
Universiteit Leiden	3,8	2,5	2,5	2,8	3,0	3,4
Universiteit Utrecht ¹⁾	4,8	3,9	4,3	4,4	4,6	4,8
Rijksuniversiteit Groningen	3,7	3,1	3,7	4,0	3,8	4,2
Universiteit van Amsterdam	5,0	3,9	3,8	3,8	3,7	4,0
Vrije Universiteit van Amsterdam	2,4	2,4	2,7	3,1	3,3	3,3
Radboud Universiteit Nijmegen	2,6	2,4	3,2	3,4	3,5	3,5
Erasmusuniversiteit Rotterdam	3,3	2,3	2,5	3,0	3,2	3,4
Universiteit Maastricht	1,6	1,8	2,2	2,2	2,3	2,3
Universiteit van Tilburg	1,7	1,5	2,1	2,6	2,3	2,4
Technische Universiteit Delft	2,5	2,2	2,4	2,4	2,3	2,6
Technische Universiteit Eindhoven	1,7	1,0	1,4	1,4	1,4	1,5
Universiteit Twente	1,5	1,2	1,2	1,2	1,4	1,4
Wageningen Universiteit	1,3	0,8	0,6	0,7	1,0	1,1

¹⁾ Inclusief University College Utrecht.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.6.7
Geslaagden ¹⁾ voor een doctoraal examen of master ²⁾ naar geslacht, HOOP-gebied en leeftijd

	1990/'91	1995/'96	1999/'00	2000/'01	2001/'02	2002/'03
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	19,7	29,2	20,7	20,7	21,6	22,4
Geslacht						
Mannen	11,4	14,6	10,2	10,1	10,5	10,6
Vrouwen	8,2	14,7	10,5	10,6	11,1	11,8
HOOP-gebied						
Landbouw	1,0	1,3	0,5	0,5	0,6	0,6
Natuur	1,8	2,3	1,6	1,7	1,7	1,6
Techniek	2,8	3,7	2,4	2,4	2,6	2,8
Gezondheid	1,9	2,6	2,6	2,7	2,9	2,9
Economie	2,5	4,8	3,4	3,6	3,8	4,1
Recht	3,3	4,2	3,3	3,3	3,2	3,2
Gedrag en maatschappij	3,5	5,9	4,2	4,0	4,3	4,6
Taal en cultuur	2,9	4,4	2,7	2,5	2,6	2,7
Leeftijd						
22 jaar en jonger	1,4	2,8	2,8	2,8	2,8	3,1
23 jaar	3,7	6,2	4,0	4,0	4,0	4,0
24 jaar	4,0	6,5	4,1	4,2	4,3	4,3
25 jaar	3,0	4,8	3,1	3,2	3,4	3,7
26 jaar	1,9	3,0	2,0	2,0	2,2	2,3
27 jaar	1,2	1,6	1,3	1,2	1,3	1,4
28 jaar	0,8	0,9	0,7	0,7	0,7	0,8
29 jaar	0,6	0,6	0,5	0,4	0,5	0,5
30 jaar en ouder	3,2	2,8	2,1	2,2	2,2	2,4

¹⁾ Exclusief de Open Universiteit, de theologische universiteiten (tabel 2.6.13), de universiteit voor Humanistiek (tabel 2.6.13), de transnationale Universiteit Limburg en de Universiteit Nijmegen (bedrijfskunde).

²⁾ In 2002/'03 zijn geslaagden voor een doctoraal examen, respectievelijk masteropleiding bij elkaar geteld.

Bron: : Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.6.8
Geslaagden ¹⁾ voor een doctoraalexamen of master ²⁾ naar HOOP-gebied per geslacht

	1990/'91	1995/'96	1999/'00	2000/'01	2001/'02	2002/'03
	<i>x 1 000</i>					
Mannen	11,4	14,6	10,2	10,1	10,5	10,6
Landbouw	0,6	0,7	0,3	0,2	0,3	0,3
Natuur	1,3	1,5	1,0	1,1	1,1	1,1
Techniek	2,5	3,1	2,0	1,9	2,1	2,2
Gezondheid	0,8	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0
Economie	2,0	3,4	2,5	2,5	2,6	2,7
Recht	1,7	1,8	1,4	1,5	1,4	1,3
Gedrag en maatschappij	1,4	1,9	1,2	1,1	1,1	1,2
Taal en cultuur	1,1	1,2	0,8	0,8	0,8	0,8
Vrouwen	8,2	14,7	10,5	10,6	11,1	11,8
Landbouw	0,4	0,6	0,2	0,3	0,3	0,3
Natuur	0,5	0,8	0,6	0,6	0,6	0,6
Techniek	0,3	0,6	0,4	0,4	0,5	0,6
Gezondheid	1,1	1,7	1,6	1,7	1,9	1,9
Economie	0,5	1,4	0,9	1,1	1,2	1,4
Recht	1,6	2,3	1,9	1,9	1,8	1,8
Gedrag en maatschappij	2,1	4,0	3,0	2,9	3,1	3,4
Taal en cultuur	1,8	3,2	1,8	1,7	1,8	1,8

¹⁾ Exclusief de Open Universiteit, de theologische universiteiten, de universiteit voor Humanistiek, de transnationale Universiteit Limburg en de Universiteit Nijmegen (bedrijfskunde).

²⁾ In 2002/'03 zijn geslaagden voor een doctoraalexamen, respectievelijk masteropleiding bij elkaar geteld.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.6.9
Gemiddelde leeftijd van geslaagden voor een doctoraalexamen of master ¹⁾ per HOOP-gebied naar geslacht

	1990/'91			2002/'03		
	totaal	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen
Totaal	26,6	26,5	26,6	25,8	26,2	25,5
Landbouw	25,1	25,3	24,7	24,3	24,6	24,0
Natuur	25,0	25,2	24,6	24,4	24,6	24,1
Techniek	24,6	24,7	24,5	25,4	25,5	24,9
Gezondheid	25,3	25,9	24,8	25,0	25,7	24,7
Economie	24,9	25,1	24,2	25,2	25,6	24,4
Recht	27,6	28,3	26,8	26,5	27,5	25,7
Gedrag en maatschappij	28,6	29,0	28,3	26,3	27,5	25,9
Taal en cultuur	28,4	29,9	27,5	27,5	28,5	27,0

¹⁾ In 2002/'03 zijn geslaagden voor een doctoraalexamen, respectievelijk masteropleiding bij elkaar geteld.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.6.10

Gemiddelde studieduur van geslaagden voor een doctoraal examen of master¹⁾ naar geslacht en HOOP-gebied

	1993/'94	1995/'96	1999/'00	2000/'01	2001/'02	2002/'03
<i>maanden</i>						
Totaal	70	68	68	68	67	68
Geslacht						
Mannen	71	69	71	71	70	71
Vrouwen	68	67	66	65	64	65
HOOP-gebied						
Landbouw	65	64	64	65	66	67
Natuur	68	66	66	66	66	68
Techniek	72	71	77	76	76	76
Gezondheid	64	62	62	62	62	62
Economie	71	67	67	64	63	63
Recht	78	75	72	73	73	75
Gedrag en maatschappij	64	62	64	64	62	63
Taal en cultuur	73	72	71	71	70	73

¹⁾ In 2002/'03 zijn geslaagden voor een doctoraal examen, respectievelijk masteropleiding bij elkaar geteld.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.6.11

Geslaagden voor een beroepsdiploma naar geslacht en HOOP-gebied

	1990/'91	1995/'96	1999/'00	2000/'01	2001/'02	2002/'03
<i>x 1 000</i>						
Totaal	2,4	2,4	2,3	2,4	2,6	2,7
Geslacht						
Mannen	1,3	1,1	1,0	1,0	1,1	1,1
Vrouwen	1,0	1,4	1,3	1,5	1,4	1,6
HOOP-gebied						
Natuur	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
Gezondheid	1,7	1,7	1,8	1,8	1,9	2,0
Economie	0,2	0,0				
Onderwijs	0,3	0,6	0,4	0,5	0,5	0,4

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.6.12
Promoties naar geslacht en HOOP-gebied/studierichting

	1990/'91	1995/'96	1999/'00	2000/'01	2001/'02	2002/'03
Totaal	1 909	2 613	2 489	2 533	2 556	2 584
Geslacht						
Mannen	1 568	1 897	1 683	1 736	1 572	1 521
Vrouwen	341	716	806	797	984	1 063
HOOP-gebied/studierichting						
Landbouw						
Landbouwwetenschappen	67	158	177	194	222	177
Natuur						
Wiskunde en natuurwetenschappen	454	594	446	530	489	506
Techniek						
Technische wetenschappen	287	401	396	390	444	453
Gezondheid						
Geneeskunde	504	698	712	703	766	777
Diergeneeskunde	471	665	680	668	724	735
	33	33	32	35	42	42
Economie						
Economische wetenschappen	93	119	106	114	135	135
Bedrijfskunde	83	107	82	88	119	119
	10	12	24	26	16	16
Recht						
Rechtsgeleerdheid	79	119	97	93	86	82
Gedrag en maatschappij						
Sociale wetenschappen	239	261	345	287	207	228
Ruimtelijke wetenschappen	219	232	319	259	183	199
	20	29	26	28	24	29
Taal en cultuur						
Theologie	186	263	210	222	207	226
Godgeleerdheid	11	13	11	7	7	16
Letteren	30	30	19	36	28	22
Wijsbegeerte	127	206	163	165	157	170
	18	14	17	14	15	18

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.6.13
Ingeschrevenen, eerstejaars en doctoraalgeslaagden aan de theologische universiteiten naar geslacht, onderwijsvorm, studierichting en vooropleiding

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
Ingeschrevenen						
Totaal	1 485	1 300	1 203	1 183	1 211	1 182
Geslacht						
Mannen	909	698	566	561	561	567
Vrouwen	576	602	637	622	650	615
Onderwijsvorm						
Voltijd	1 305	922	792	766	778	763
Deeltijd	180	378	411	417	433	419
Studierichting						
Theologie	1 414	1 064	881	860	870	873
Humanistiek	71	236	322	323	341	309
Eerstejaars						
Totaal	159	170	172	172	218	191
Geslacht						
Mannen	85	72	63	82	95	88
Vrouwen	74	98	109	90	123	103
Vooropleiding						
Vwo	45	52	67	59	65	62
Hbo-diploma	70	53	52	71	96	82
Hbo-propedeuse	7	8	6	13	13	12
Overig	37	57	47	29	44	35
Onderwijsvorm						
Voltijd	143	131	119	113	137	129
Deeltijd	16	39	53	59	81	62
Studierichting						
Theologie	126	93	89	110	140	134
Humanistiek	33	77	83	62	78	57
Doctoraalgeslaagden						
Totaal	137	95	78	108	102	
Mannen	94	53	54	44	56	
Vrouwen	43	42	24	64	46	

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.6.14
Rendementen van studenten in het wo naar geslacht, vooropleiding en opleidingsvorm

	Totaal	Geslaagd voor doctoraal wo na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Cohorten							
1990	36,5	9	18	42	55	60	62
1991	37,3	11	28	46	55	59	61
1992	35,6	13	30	46	55	59	61
1993	34,9	14	29	45	54	58	61
1994	33,7	13	28	43	53	59	61
1995	30,1	10	26	42	52	58	
1996	29,8	10	25	41	52		
1997	31,0	11	26	41			
1998	32,6	11	26				
1999	33,7	12					
Mannen							
1990	19,7	9	16	38	51	57	60
1991	19,7	11	24	41	51	56	58
1992	18,9	13	26	41	51	56	58
1993	18,4	13	25	39	49	54	57
1994	17,7	12	23	38	48	55	58
1995	16,0	9	21	35	46	53	
1996	15,3	8	20	34	45		
1997	15,9	9	20	34			
1998	16,3	10	20				
1999	16,7	10					
Vrouwen							
1990	16,8	9	20	47	59	63	65
1991	17,7	11	32	51	59	62	64
1992	16,7	14	35	52	60	63	65
1993	16,4	15	34	51	59	63	65
1994	16,1	14	33	50	59	63	65
1995	14,1	10	31	49	59	64	
1996	14,5	12	31	49	59		
1997	15,2	12	32	49			
1998	16,3	12	32				
1999	17,0	14					
Vooropleiding vwo							
1990	26,1	2	10	41	57	63	66
1991	25,5	2	23	46	57	63	65
1992	23,2	3	24	46	58	63	66
1993	22,8	3	23	44	56	62	65
1994	22,6	4	23	43	57	64	67
1995	20,9	3	22	42	56	64	
1996	20,9	4	23	43	56		
1997	21,4	4	23	42			
1998	21,9	4	22				
1999	22,2	4					

Tabel 2.6.14
Rendementen van studenten in het wo naar geslacht, vooropleiding en opleidingsvorm (slot)

	Totaal	Geslaagd voor doctoraal wo na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Vooropleiding hbo							
1990	5,7	44	52	56	58	60	61
1991	6,7	47	54	57	59	60	61
1992	7,1	50	56	58	60	61	61
1993	6,9	51	56	59	60	61	62
1994	6,1	48	54	57	58	59	60
1995	4,3	45	51	54	56	57	
1996	3,7	41	48	52	54		
1997	4,1	44	50	54			
1998	4,7	41	49				
1999	5,5	43					
Voltijd							
1990	33,6	9	17	43	57	62	64
1991	34,8	11	28	47	56	61	62
1992	33,2	13	30	47	56	61	63
1993	32,8	14	30	46	55	60	62
1994	32,0	13	28	44	55	60	63
1995	28,5	10	26	43	54	60	
1996	28,1	10	26	42	53		
1997	29,2	11	26	42			
1998	30,5	11	27				
1999	31,5	12					
	<i>x 1 000</i>	<i>% cumulatief</i>					
Cohorten							
1990	36,5	1	3	6	7	8	8
1991	37,3	1	4	6	7	8	8
1992	35,6	1	4	6	7	8	8
1993	34,9	1	4	6	7	8	8
1994	33,7	1	4	6	7	8	8
1995	30,1	1	4	6	7	8	
1996	29,8	1	4	6	7		
1997	31,0	2	4	6			
1998	32,6	2	4				
1999	33,7	2					

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.6.15
Rendementen van studenten in het wo naar HOOP-gebied

	Totaal	Geslaagd voor doctoraal wo na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Landbouw							
1990	1,3	19	26	65	76	79	80
1991	1,1	22	51	68	74	77	78
1992	1,0	21	49	64	70	72	73
1993	1,0	23	46	61	69	71	73
1994	1,0	21	45	63	70	74	74
1995	0,9	12	25	49	65	71	
1996	0,9	10	25	45	60		
1997	0,9	10	26	48			
1998	0,8	8	21				
1999	0,8	13					
Natuur							
1990	2,7	11	21	52	63	67	69
1991	2,8	10	32	54	61	65	66
1992	2,8	12	34	54	62	66	68
1993	3,0	11	33	51	59	64	66
1994	3,0	10	32	51	61	66	68
1995	2,7	6	27	48	59	64	
1996	2,7	7	29	48	58		
1997	2,9	8	27	46			
1998	2,8	9	27				
1999	2,6	8					
Techniek							
1990	5,6	7	13	36	53	60	63
1991	5,6	8	17	40	53	59	62
1992	5,2	9	18	38	51	58	62
1993	5,2	9	17	35	48	55	59
1994	5,0	8	15	28	44	54	58
1995	4,5	7	11	23	40	51	
1996	4,1	5	10	24	41		
1997	4,4	6	10	24			
1998	4,4	5	10				
1999	4,7	7					
Gezondheid							
1990	2,5	16	40	65	74	78	80
1991	2,4	15	48	68	76	79	80
1992	2,5	17	53	69	76	79	80
1993	2,5	17	51	65	75	79	81
1994	2,7	19	47	65	74	79	81
1995	2,5	12	48	66	75	80	
1996	2,6	14	45	63	72		
1997	2,7	15	45	63			
1998	2,7	15	45				
1999	2,8	17					

Tabel 2.6.15
Rendementen van studenten in het wo naar HOOP-gebied (slot)

	Totaal	Geslaagd voor doctoraal wo na					
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>					
Economie							
1990	6,0	5	11	37	54	59	62
1991	5,9	10	23	43	53	59	62
1992	5,4	12	26	44	56	60	63
1993	5,3	17	30	46	56	60	63
1994	5,4	16	31	46	56	61	63
1995	4,7	14	27	43	53	58	
1996	4,7	13	28	45	56		
1997	5,3	15	29	45			
1998	6,1	15	29				
1999	6,5	17					
Recht							
1990	5,2	3	10	34	49	54	57
1991	5,0	4	21	38	50	54	57
1992	4,7	5	22	40	51	56	59
1993	4,7	6	20	37	49	55	58
1994	4,9	5	19	37	50	56	59
1995	4,7	5	20	38	51	56	
1996	4,5	5	19	36	48		
1997	4,5	7	20	37			
1998	4,6	8	22				
1999	4,6	7					
Gedrag en maatschappij							
1990	6,9	16	25	46	55	59	61
1991	7,8	19	36	49	55	59	60
1992	8,3	22	37	49	55	58	60
1993	7,8	21	36	49	55	58	60
1994	7,1	17	33	47	54	57	59
1995	5,9	15	33	47	55	58	
1996	6,1	15	31	45	52		
1997	6,5	14	31	45			
1998	7,1	14	31				
1999	7,6	16					
Taal en cultuur							
1990	6,2	8	16	36	47	51	53
1991	6,5	8	24	39	46	49	50
1992	5,7	9	25	38	45	49	51
1993	5,3	9	24	37	44	47	50
1994	4,8	10	23	36	43	47	50
1995	4,2	8	23	36	44	49	
1996	4,2	9	22	35	44		
1997	4,0	9	22	36			
1998	4,1	8	20				
1999	4,3	9					

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.6.16
Rendementen van studenten in het wo per HOOP-gebied naar geslacht, cohort 1996

	Totaal	Geslaagd voor doctoraal wo na			
		4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>			
Landbouw	0,9	10	25	45	60
Mannen	0,5	9	20	37	54
Vrouwen	0,4	10	31	54	67
Natuur	2,7	7	29	48	58
Mannen	1,7	5	23	42	51
Vrouwen	1,0	9	38	60	70
Techniek	4,1	5	10	24	41
Mannen	3,4	5	11	24	39
Vrouwen	0,7	5	9	28	52
Gezondheid	2,6	14	45	63	72
Mannen	1,1	10	37	52	64
Vrouwen	1,6	16	50	70	78
Economie	4,7	13	28	45	56
Mannen	3,3	13	25	41	52
Vrouwen	1,4	15	33	54	64
Recht	4,5	5	19	36	48
Mannen	2,0	6	15	29	42
Vrouwen	2,5	5	22	42	53
Gedrag en maatschappij	6,1	15	31	45	52
Mannen	1,9	10	22	32	41
Vrouwen	4,2	16	36	50	58
Taal en cultuur	4,2	9	22	35	44
Mannen	1,4	7	16	25	33
Vrouwen	2,7	10	25	40	49

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.6.17
Ongediplomeerde uitval van studenten in het wo naar geslacht, vooropleiding en opleidingsvorm¹⁾

	Totaal	Uit hoger onderwijs zonder diploma na								
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>								
Cohorten										
1990	36,5	9	13	16	17	19	21	22	23	24
1991	37,3	10	14	17	19	21	22	23	24	26
1992	35,6	10	14	17	19	20	22	23	24	25
1993	34,9	11	15	17	19	20	22	23	24	25
1994	33,7	11	15	17	19	20	21	22	23	24
1995	30,1	11	15	17	19	20	21	22	23	
1996	29,8	11	14	16	18	19	20	21		
1997	31,0	11	15	17	17	18	19			
1998	32,6	11	14	16	17	18				
1999	33,7	11	14	16	17					
2000	33,3	10	13	14						
2001	35,4	10	12							
Mannen										
1990	19,7	9	13	16	17	19	22	23	24	25
1991	19,7	9	13	16	18	20	22	24	25	27
1992	18,9	9	13	16	19	21	22	24	25	27
1993	18,4	10	14	17	19	21	23	25	26	27
1994	17,7	11	15	17	19	21	22	24	25	26
1995	16,0	12	15	18	19	21	23	24	25	
1996	15,3	10	14	16	18	19	21	22		
1997	15,9	10	14	17	18	19	20			
1998	16,3	10	14	16	17	18				
1999	16,7	10	14	16	17					
2000	16,1	10	13	14						
2001	17,3	11	13							
Vrouwen										
1990	16,8	10	14	16	18	19	20	21	22	22
1991	17,7	12	16	18	20	21	22	23	23	24
1992	16,7	11	15	18	19	20	21	22	22	22
1993	16,4	11	15	17	19	20	21	21	22	22
1994	16,1	12	16	18	18	20	20	21	22	22
1995	14,1	11	14	16	18	18	19	20	20	
1996	14,5	12	15	17	18	18	19	19		
1997	15,2	11	15	16	17	17	18			
1998	16,3	12	14	16	17	17				
1999	17,0	11	14	15	16					
2000	17,2	11	13	14						
2001	18,1	9	12							
Vooropleiding vwo										
1990	26,1	5	8	10	11	12	15	16	17	18
1991	25,5	6	8	10	12	13	15	16	17	19
1992	23,2	5	8	10	11	12	14	15	16	18
1993	22,8	5	8	9	11	12	14	15	16	18
1994	22,6	5	7	9	10	11	12	14	15	15
1995	20,9	5	7	8	10	11	12	13	14	
1996	20,9	4	6	8	9	9	10	11		
1997	21,4	4	7	8	8	9	10			
1998	21,9	5	6	7	8	8				
1999	22,2	5	6	7	8					
2000	21,6	5	6	6						
2001	23,0	4	6							

Tabel 2.6.17

Ongediplomeerde uitval van studenten in het wo naar geslacht, vooropleiding en opleidingsvorm¹⁾ (slot)

	Totaal	Uit hoger onderwijs zonder diploma na								
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	9+ jaar
	<i>x 1 000</i>	<i>% (cumulatief)</i>								
Voltijd										
1990	33,6	8	11	14	15	16	19	20	21	21
1991	34,8	9	13	15	17	18	20	21	22	23
1992	33,2	9	12	15	17	18	20	21	22	22
1993	32,8	10	13	15	17	19	20	21	22	23
1994	32,0	10	14	16	17	18	20	21	22	22
1995	28,5	11	13	15	17	18	19	20	21	
1996	28,1	10	13	15	16	17	18	19		
1997	29,2	10	13	15	15	16	17			
1998	30,5	10	12	14	15	16				
1999	31,5	9	12	13	14					
2000	31,1	9	11	12						
2001	33,3	8	10							

¹⁾ Het gaat hier om studenten die in het wo zijn begonnen en die noch in het wo, noch in het hbo een diploma hebben behaald.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

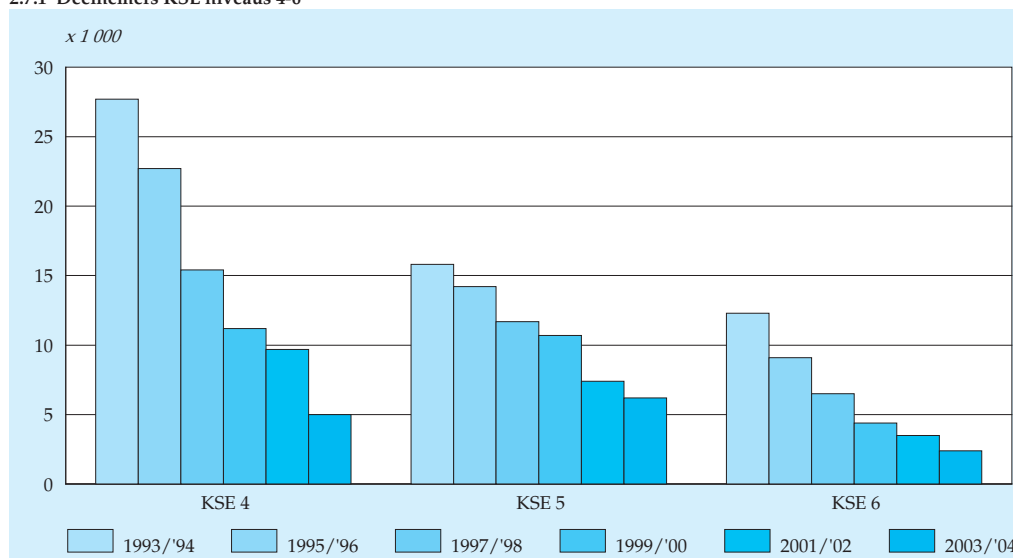
2.7 Deeltijdonderwijs

Aan de KSE-niveaus 1-3 en de NT2-niveaus 1-3 namen in 2003 in totaal 132 duizend mannen en vrouwen deel. Dat is een fractie minder dan in het jaar ervoor. Het aantal deelnemers aan de NT2-niveaus 4 en 5 is gestegen tot 17 duizend. Het aantal deelnemers in de KSE-niveaus 4-6 is opnieuw gedaald. Het aantal leerlingen in het reguliere deeltijdonderwijs op secundair niveau nam sterk af. Het studentental van het deeltijdonderwijs op tertiair niveau steeg daarentegen licht door een toename van het aantal hbo'ers.

Deelname basiseducatie vrijwel gelijk gebleven

Aan de KSE-niveaus 1-3 en de NT2-niveaus 1-3 (voorheen basiseducatie) namen in 2003 in totaal 132 duizend mannen en vrouwen deel. Dat zijn er iets minder dan in het jaar ervoor. Het veel kleinere aantal deelnemers aan de NT2-niveaus 4 en 5 is in dezelfde periode verder toegenomen. KSE staat voor kwalificatiestructuur educatie, NT2 voor Nederlands als tweede taal. De KSE-niveaus 1-3 en de NT2-niveaus 1-3 gingen in 1987 van start onder de naam basiseducatie. Tot en met 1993 nam het aantal deelnemers aan deze vormen van educatie voortdurend toe. Vervolgens deden zich in de periode 1994–1997 uitsluitend dalingen voor. In 1998 kwam de ommekeer en in 2002 was het verlies in aantallen deelnemers alweer voor tweede deel goedgemaakt. Of de geringe terugval in 2003 slechts een incident is, zal de toekomst leren. Binnen de basiseducatie is tweederde van alle deelnemers vrouw en de helft tussen de 30 en 49 jaar oud.

2.7.1 Deelnemers KSE niveaus 4-6

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Aantal deelnemers KSE-niveaus 4-6 sterk afgenomen

In 2003/'04 telden de KSE-niveaus 4-6 bijna 14 duizend deelnemers. Vorig jaar waren dat er meer dan 16 duizend. Ten opzichte van 1990 is het aantal deelnemers met bijna 85 procent afgenomen. De grootste daling vond plaats bij KSE-niveau 4 (de vroegere mavo). In 1990 bezochten nog bijna 53 duizend leerlingen de zogenoemde moedermavo, nu zijn dat er 5 duizend. In vergelijking met het vorige studiejaar daalde het aantal deelnemers aan KSE-niveau 4 met een kwart. Het aantal deelnemers aan KSE-niveau 5 (havo) en KSE-niveau 6 (vwo) nam met respectievelijk 6 en 14 procent af. Ruim de helft van het aantal deelnemers aan de KSE-niveaus 4-6 was vrouw. In 1990 was het aandeel vrouwelijke deelnemers nog 69 procent.

Minder deelnemers regulier deeltijd bol

In 2003/'04 waren er bijna 21 duizend mensen die in deeltijd een reguliere, door de overheid bekostigde opleiding in de beroepsopleidende leerweg volgden. Dat is ruim een vijfde minder dan het jaar daarvoor. Het gaat hier om de deeltijdvariant van de gebruikelijke voltijdopleidingen die aan regionale opleidingscentra (roc's) worden gegeven. Bijna 43 procent van het aantal deelnemers studeerde in de economische sector. De daling van het totaal aantal deeltijdscholieren in de bol kan vrijwel geheel op het conto van deze sector worden geschreven. Het aantal geslaagden voor de reguliere deeltijd bol is voor het tweede jaar op rij afgenomen. De meeste diploma's werden behaald in de sectoren 'zorg en welzijn' en economie.

Deelname deeltijd hoger onderwijs licht gestegen

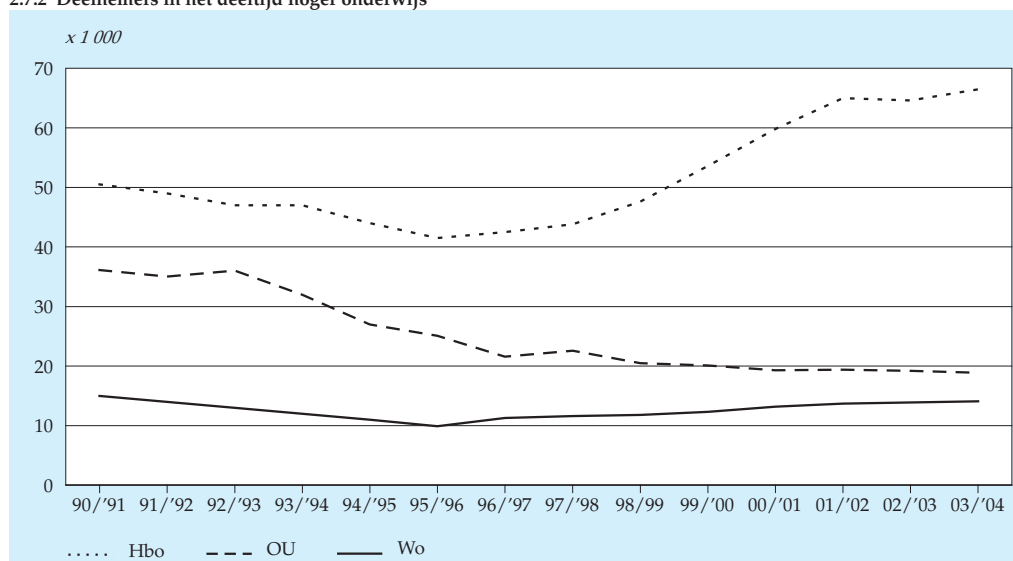
In 2003/'04 volgden meer dan 66 duizend studenten een reguliere deeltijdopleiding aan een hogeschool en ruim 14 duizend aan een universiteit. Het betreft hier alleen de deelnemers aan door de overheid bekostigde opleidingen. Sinds 1996/'97 is het aantal deelnemers aan deeltijdopleidingen op hogescholen en universiteiten toegenomen. Vooral in het hoger beroepsonderwijs (hbo) was de groei fors. De groei was in de periode 1995/'96-2001/'02 het sterkst in de sector economie. De jaren daarna daalde het aantal inschrijvingen. Bij het pedagogisch onderwijs zette de stijging zich wel duidelijk door. Met ruim 26 duizend studenten was dit in 2003/'04 dan ook veruit de belangrijkste sector om in deeltijd een hbo-diploma te behalen. Ramingen van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) wijzen op een toename van het aantal deeltijdstudenten in het hbo tot dan 69 duizend in 2010/'11. Voor het deeltijd-wo zijn geen ramingen beschikbaar.

Zowel in het hbo als in het wo is meer dan de helft van de deeltijdstudenten vrouw. In het hbo telt behalve de sector pedagogisch onderwijs ook het economisch onderwijs een groot aantal deeltijdstudenten. Bij het wo zijn de sectoren recht en 'gedrag en maatschappij' voor deze vorm van onderwijs het grootst.

Het aantal personen dat een opleiding volgt via de Open Universiteit (OU) bedroeg begin 2004 bijna 19 duizend. Tussen 1991 en 1999 daalde het aantal actieve studen-

ten met gemiddeld 2 duizend per jaar. Vanaf 2001 schommelt het aantal studenten aan de OU rond de 19 duizend. Twee van de drie studenten aan de Open Universiteit hebben een betaalde baan. Veruit de meeste deelnemers aan de OU hebben de intentie om een diploma te behalen. Een klein deel volgt één of meerdere cursussen zonder de bedoeling om hierin een examen af te leggen.

2.7.2 Deelnemers in het deeltijd hoger onderwijs

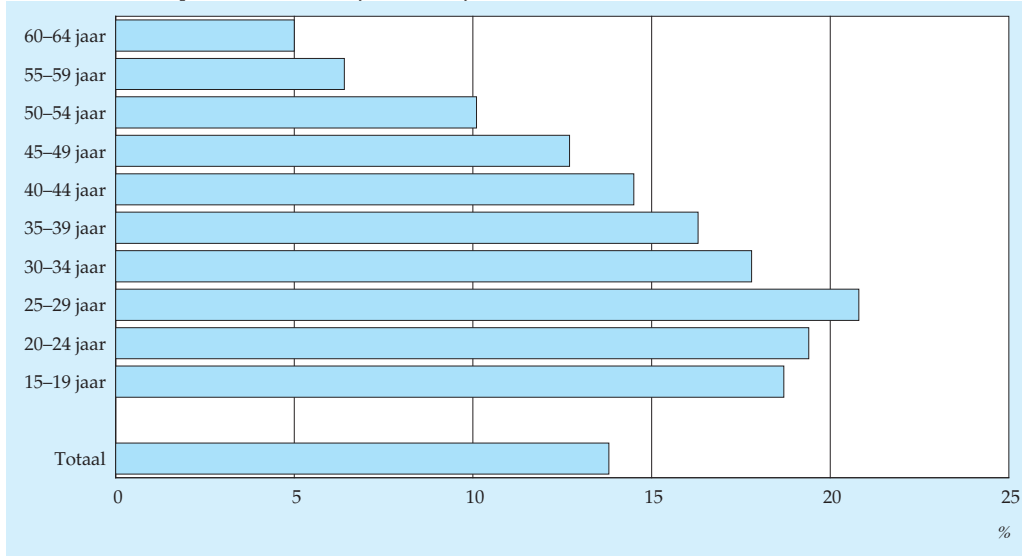

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Ongeveer 1,3 miljoen mensen doen aan post-initieel onderwijs

In 2003 volgde 13,8 procent van de Nederlandse bevolking van 15–64 jaar, die niet als scholier of student te boek staat, post-initieel onderwijs. Dat komt overeen met 1,3 miljoen personen. Het betreft alle opleidingen behalve het reguliere voltijdonderwijs. Voor het eerst namen vrouwen meer deel aan opleidingen dan mannen, 14,1 tegen 13,5 procent. In 2002 was de verhouding tussen vrouwen en mannen nog 13,5 om 13,7 procent. De deelname nam tot een leeftijd van 30 jaar toe, om daarna gestaag af te nemen. Personen uit de beroepsbevolking volgen vaker een opleiding dan mensen die niet tot de beroepsbevolking horen. Van de werkzame beroepsbevolking deed in 2003 bijna 16 procent een opleiding. Bij de werkloze beroepsbevolking lag het aandeel op ruim 13 procent. De motivatie voor het volgen van een cursus heeft meestal te maken met het krijgen of verrichten van werk. Daarom is het niet zo vreemd dat de deelname van de werkzame beroepsbevolking twee keer zo hoog is als die van de niet-beroepsbevolking.

2.7.3 Deelname aan post-initieel onderwijs naar leeftijd, 2003

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Toelichting

De gegevens in dit hoofdstuk zijn afkomstig uit de onderwijsstatistieken. Die statistieken zijn gebaseerd op de jaarlijkse opgaven van leerlingen en studenten door onderwijsinstellingen. Ze zijn weliswaar nauwkeurig, maar omvatten slechts een beperkt aantal vormen van deeltijdonderwijs. Zo ontbreekt bijvoorbeeld het zogenoemde contractonderwijs. Dit is onderwijs op commerciële basis gegeven door reguliere, door de overheid bekostigde, onderwijsinstellingen. Over de volgende vormen van deeltijdonderwijs heeft het CBS informatie beschikbaar uit instellings-enquêtes en het 'Project ééncijfer Hoger Onderwijs':

Educatie KSE-niveaus 1-3 en NT2-niveaus 1-3 (voorheen basiseducatie)

De indeling is gebaseerd op de kwalificatiestructuur zoals die in 1997 voor educatie is vastgelegd in de Wet Educatie Beroepsonderwijs (WEB). Door de invoering van de WEB valt basiseducatie uiteen in de KSE-niveaus 1, 2 en 3 en de NT2-niveaus 1, 2 en 3.

KSE staat voor kwalificatiestructuur educatie. KSE-niveau 1 is het redzaamheidsniveau, KSE 2 het drempelniveau en KSE 3 het basisniveau. NT2 staat voor Nederlands als tweede taal. NT2-niveau 1 is taalbeheersing op een elementair niveau, NT2-niveau 2 is taalbeheersing waarbij iemand zich kan redden in het Nederlands, NT2-niveau 3 is vergelijkbaar met de eindtermen van het staatsexamenprogramma I van NT2. Dit niveau geldt tevens binnen het inburgeringbeleid als streefniveau.

De basiseducatie ging in 1987 van start en was gericht op het aanleren van sociale vaardigheden en basisvaardigheden in lezen, schrijven en rekenen. Deze onderwijsvorm was bestemd voor in Nederland wonende autochtone en allochtone volwassenen die niet leerplichtig zijn en een onderwijsachterstand hebben. Basiseducatie vervulde een belangrijke rol bij de integratie van allochtonen in de Nederlandse samenleving. In het cursusaanbod voor allochtonen ligt het accent op de cursussen Nederlands als tweede taal (NT2). De gegevens worden verzameld door het CBS.

Educatie KSE-niveaus 4-6 (voorheen voortgezet algemeen volwassenenonderwijs) en NT2-niveaus 4 en 5

Ook het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) is opgegaan in de educatie. De indeling is gebaseerd op de kwalificatiestructuur zoals die in 1997 voor educatie is vastgelegd in de WEB. Door de invoering van de WEB valt het vavo uiteen in de KSE-niveaus 4, 5 en 6. KSE 4 staat voor het start-1 niveau en komt overeen met het 'oude' mavo-niveau dat in het vavo bereikt kon worden. KSE 5 staat voor start-2 niveau en komt overeen met havo-niveau dat in het vavo bereikt kon worden. KSE 6 ten slotte is het voortgezet niveau en komt overeen met vwo-niveau van het vavo en geeft toegang tot het wetenschappelijk onderwijs.

De NT2-niveaus 4 en 5 worden aangeboden door de Regionale Opleidingencentra (ROC's). NT2-niveau 4 komt overeen met de termen voor het staatsexamenprogramma II van NT2. NT2-niveau 5 is het niveau waarop iemand het Nederlands vloeiend en accentloos spreekt.

De KSE-niveaus 4, 5 en 6 worden gezien als tweedekansonderwijs op het niveau van de 'oude' mavo en havo en vwo. Volwassenen kunnen alsnog hun diploma halen of een deelcertificaat verkrijgen. De diploma's zijn gelijkwaardig aan de diploma's die in het voltijdonderwijs behaald worden. Diploma's kunnen ook verkregen worden door het behalen van meerdere deelcertificaten. De gegevens worden sinds het schooljaar 1993/'94 verzameld door het Ministerie van OCW. In 1992/'93 heeft de Informatie Beheer Groep (IBG) de gegevens verzameld en in de jaren daarvoor het CBS.

Deeltijd beroepsopleidende leerweg

In de beroepsopleidende leerweg is sprake van een deeltijdopleiding bij minder dan 850 uren onderwijs per jaar. De deeltijdopleidingen zijn bedoeld voor mensen die vanwege werk of zorgtaken niet in staat zijn dagonderwijs te volgen. De opleidingen vinden vaak 's avonds plaats. Niet alle deeltijdopleidingen zijn in de tabellen opgenomen. Afzonderlijke cursussen landbouw en korte cursussen techniek zijn buiten beschouwing gebleven. De gegevens werden tot en met 1991/'92 verzameld door het CBS. Daarna zijn de tellingen uitgevoerd door het Ministerie van OCW.

Deeltijd hbo en wo

Veel opleidingen in het reguliere, door de overheid gefinancierde, hoger onderwijs kunnen in deeltijd worden gevolgd. Deze deeltijdopleidingen vormen de tegenhangers van de voltijdopleidingen. Eisen aan vooropleiding, aantal studiepunten en diploma's zijn gelijk. In dit jaarboek is het aantal ingeschrevenen in het hbo en wo voor het eerst gebaseerd op uitkomsten van het 'Project ééncijfer Hoger Onderwijs'. In dit project werken het CBS, de IBG, de HBO-raad, de VSNU, CFI en het Ministerie van OCW samen om bij publicaties over het hoger onderwijs op basis van hetzelfde bronbestand met uniforme definities en berekeningsmethoden tot een standtelling op peildatum 1 oktober te komen. Daarbij is een nieuwe tijdreeks vanaf 1986 opgebouwd. Een gevolg van deze gecoördineerde werkwijze is dat de uitkomsten in de tabellen en grafieken over ingeschrevenen in dit jaarboek bij alle jaren in geringe mate af kunnen wijken van die in voorgaande edities. Dit is mede een gevolg van het feit dat bij het 'Project ééncijfer Hoger Onderwijs' bij het hbo de opleidingen voor verloskunde en bij het wo de theologische universiteiten, de Universiteit voor Humanistiek en de transnationale universiteit Limburg niet meer meetellen, omdat ze geen deel uitmaken van het Centraal Register Ingeschrevenen Hoger Onderwijs (CRIHO).

Open Universiteit

De Open Universiteit verzorgt sinds 1984 hoger afstandsonderwijs. Het gaat om schriftelijke cursussen op hbo- en wetenschappelijk niveau. Het is een vorm van tweedekansonderwijs met als enige toelatingseis een minimumleeftijd van 18 jaar. De studenten zijn vrij in de samenstelling van hun studieprogramma, in het tempo waarin zij studeren en de plaats van waaruit zij studeren. De studenten kunnen worden onderscheiden in cursusstudenten en diplomastudenten. Cursusstudenten volgen één of meerdere cursussen zonder de intentie een diploma te behalen. Diplomastudenten studeren daarentegen wel voor een diploma. De gegevens worden verkregen van de Open Universiteit.

Post-initieel onderwijs

De gepresenteerde cijfers over de deelname aan post-initieel onderwijs geven een beeld van de onderwijsdeelname over een periode van vier weken in het jaar. De gegevens zijn afkomstig uit de onderwijsmodule van de Enquête beroepsbevolking (EBB). Met de EBB worden gegevens over de arbeidsmarkt verzameld. Elke maand worden ruim 8 duizend huishoudens geïnterviewd. De onderwijsmodule over het actuele onderwijs, dat is het onderwijs dat nu gevolgd wordt, bestaat uit drie delen. Naast een basisvraagstelling worden er vragen gesteld over lange en korte opleidingen. Lange opleidingen duren langer dan zes maanden. Er wordt maar over één opleiding informatie gevraagd. Als er meerdere opleidingen worden gevolgd is dat die welke naar het oordeel van de respondent de belangrijkste is. Omdat er in de EBB naar alle opleidingen wordt gevraagd onafhankelijk van de institutionele structuur waarin deze gegeven wordt, door de overheid betaald of niet, regulier onder-

wijs of niet, is de EBB bij uitstek geschikt om de deelname aan post-initieel onderwijs te meten. Voor de korte opleidingen (korter dan zes maanden) is niet alleen gevraagd naar de opleidingen die men op de dag van de enquête volgt, maar ook of men de afgelopen vier weken een opleiding heeft gevolgd. Het aantal mensen dat over het hele jaar gezien een korte opleiding heeft gevolgd, zal hoger zijn dan het aantal dat zo'n opleiding volgt in een periode van vier weken.

Post-initieel onderwijs is het onderwijs dat gevolgd wordt nadat men het initiële onderwijs heeft verlaten. Het gaat dus om personen die niet in de eerste plaats student of scholier zijn. Deze laatste groep is afgebakend als degenen die een opleiding van zes maanden of langer in voltijd volgen. Ook mensen die een stage lopen of werken in het kader van de beroepsbegeleidende leerweg (het vroegere leerlingwezen) en korter dan drie jaar deze baan hebben, zijn gerekend tot de groep scholieren en studenten. De deelname wordt bepaald voor de 15-64-jarigen. Ouderen die op latere leeftijd voltijd zijn gaan studeren worden overigens tot de studenten gerekend.

Tot de beroepsbevolking behoren alle mensen die minstens twaalf uur per week werken (de werkzame beroepsbevolking), of minstens twaalf uur per week willen werken, daarvoor direct beschikbaar zijn en bovendien actief zoeken naar werk (de werkloze beroepsbevolking).

Herkomstgroepering (CBS-definitie)

Autochtonen: Nederland.

Westerse allochtonen: Europa (excl. Turkije), Noord-Amerika, Japan, Oceanië en Indonesië.

Niet-westerse allochtonen: Afrika, Azië (excl. Japan en Indonesië), Zuid-Amerika en Turkije.

Eerste generatie allochtonen: personen geboren in land van herkomst

Tweede generatie allochtonen: minimaal één ouder geboren in land van herkomst.

Tabel 2.7.1
Kerncijfers van enkele vormen van deeltijdonderwijs, deelnemers

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>					
Educatie						
KSE-niveau 1-3 en NT2-niveau 1-3 ¹⁾	115	125	125	123	133	132
KSE-niveau 4-6 NT2-niveau 4-5	88 .	46 .	24 10	21 13	16 14	14 17
Overig deeltijdonderwijs						
Regulier deeltijd bol	44	32	27	30	27	21
Regulier deeltijd hbo	51	42	60	65	65	67
Regulier deeltijd wo	15	10	13	14	14	14
Open Universiteit ²⁾	36	25	19	19	19	19

¹⁾ Het betreft hier kalenderjaren. Zo heeft 2003/'04 bij deze vorm van educatie betrekking op 2003.

²⁾ Het betreft hier de stand per 1 januari. Zo heeft 2003/'04 bij deze vorm van deeltijdonderwijs betrekking op de stand per 1 januari 2004.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS, OCW.

Tabel 2.7.2
Kwalificatiestructuur Educatie niveau 1-3 en Nederlands als tweede taal niveau 1-3

	1990	1995	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000</i>					
Deelnemers	115,1	125,4	125,5	123,0	133,3	131,9
	%					
Herkomstgroepering						
Autochtoon	50	39	31	33	.	.
Allochtoon	50	61	69	67	.	.
Geslacht						
Mannen	36	38	37	36	35	35
Vrouwen	64	62	63	64	65	65
Leeftijd						
Tot 30 jaar	36	32	30	29	29	30
30-49 jaar	46	48	50	49	48	49
50 jaar en ouder	18	20	20	22	22	21

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.7.3
Kwalificatiestructuur Educatie (KSE) niveau 4-6

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	87,8	46,0	24,3	20,5	16,1	13,7
Niveau						
KSE-niveau 4	52,5	22,7	10,2	9,7	6,8	5,0
KSE-niveau 5-6	35,3	23,3	14,2	10,9	9,3	8,7
w.v.						
KSE-niveau 5	.	14,2	9,8	7,4	6,6	6,2
KSE-niveau 6	.	9,1	4,4	3,5	2,8	2,4
Mannen	27,2	15,8	10,2	8,9	7,3	6,3
KSE-niveau 4	14,5	6,6	3,8	4,0	2,9	1,9
KSE-niveau 5-6	12,7	9,1	6,3	4,9	4,3	4,3
w.v.						
KSE-niveau 5	.	5,6	4,5	3,4	3,2	3,2
KSE-niveau 6	.	3,5	1,9	1,5	1,2	1,1
Vrouwen	60,6	30,3	14,2	11,7	8,9	7,4
KSE-niveau 4	37,9	16,1	6,3	5,7	3,9	3,1
KSE-niveau 5-6	22,6	14,2	7,8	6,0	5,0	4,3
w.v.						
KSE-niveau 5	.	8,6	5,4	4,0	3,4	3,0
KSE-niveau 6	.	5,6	2,5	1,9	1,6	1,3

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.7.4
Gediplomeerden Kwalificatiestructuur Educatie (KSE) niveau 4-6 naar geslacht en niveau

	1993/'94	1995/'96	1999/'00	2000/'01	2001/'02
	<i>x 1 000</i>				
Totaal	7,2	5,9	5,0	5,4	4,8
Geslacht					
Mannen	3,1	2,6	2,3	2,5	2,2
Vrouwen	4,1	3,3	2,7	2,9	2,6
Niveau					
KSE-niveau 4	1,8	1,6	1,0	1,2	1,1
KSE-niveau 5	3,0	2,5	2,6	2,8	2,3
KSE-niveau 6	2,4	1,8	1,4	1,4	1,4

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.7.5
Deelnemers (regulier) deeltijd beroepsopleidende leerweg¹⁾ naar sector en geslacht

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	43,9	31,8	27,3	30,2	26,6	20,8
Sector						
Landbouw	.	0,1	0,0	0,0	0,2	0,2
Techniek	5,7	4,0	4,7	5,0	4,8	4,2
Economie	28,9	18,7	15,2	17,7	13,9	9,3
Zorg en welzijn	9,4	8,9	7,4	7,4	7,7	7,1
Mannen	20,1	14,6	12,2	13,8	12,2	9,4
Landbouw	.	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1
Techniek	5,3	3,7	4,1	4,1	4,0	3,5
Economie	12,2	8,2	6,2	7,9	6,3	4,0
Zorg en welzijn	2,7	2,7	1,9	1,7	1,8	1,8
Vrouwen	23,8	17,2	15,1	16,4	14,4	11,4
Landbouw	.	0,0		0,0	0,1	0,1
Techniek	0,4	0,3	0,6	0,9	0,8	0,7
Economie	16,7	10,5	9,0	9,8	7,6	5,3
Zorg en welzijn	6,7	6,3	5,5	5,7	5,9	5,3

¹⁾ Incl. mbo oude stijl.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.7.6
Gediplomeerden (regulier) deeltijd beroepsopleidende leerweg¹⁾ naar geslacht en sector

	1993/'94	1995/'96	1999/'00	2000/'01	2001/'02	2002/'03
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	6,1	5,8	3,9	4,4	3,7	3,4
Geslacht						
Mannen	2,7	2,4	1,7	2,0	1,6	1,4
Vrouwen	3,4	3,3	2,2	2,4	2,1	2,0
Sector						
Landbouw	.	.	0,0	0,0	0,0	0,1
Techniek	1,0	0,8	0,7	0,6	0,5	0,4
Economie	2,3	2,5	1,3	1,7	1,6	1,4
Zorg en welzijn	2,8	2,5	2,0	2,0	1,6	1,5

¹⁾ Incl. mbo oude stijl.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.7.7
Ingeschrevenen in het regulier deeltijd hoger beroepsonderwijs naar geslacht en sector

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	50,5	41,5	59,8	65,0	64,6	66,5
Geslacht						
Mannen	26,0	20,1	27,6	29,4	28,1	28,5
Vrouwen	24,6	21,4	32,2	35,6	36,5	38,0
Sector						
Agrarisch onderwijs	0,2	0,4	0,4	0,8	0,9	0,9
Technisch onderwijs	4,9	3,9	6,4	6,6	6,1	5,8
Gezondheidszorgonderwijs	4,8	4,4	4,6	4,9	5,1	4,7
Economisch onderwijs	9,2	8,3	15,4	16,9	14,8	14,6
Sociaal-agogisch onderwijs	9,9	8,4	11,7	12,1	12,3	12,1
Kunstonderwijs	4,4	2,6	1,9	1,9	2,0	2,1
Pedagogisch onderwijs	17,2	13,4	19,4	21,8	23,4	26,2

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.7.8
Ingeschrevenen in het regulier deeltijd wetenschappelijk onderwijs naar geslacht en HOOP-gebied

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	15,0	9,9	13,2	13,7	13,9	14,1
Geslacht						
Mannen	8,0	4,6	6,0	6,2	6,1	6,2
Vrouwen	7,1	5,3	7,2	7,5	7,8	7,9
HOOP-gebied						
Landbouw	0,1	0,0				
Natuur	0,5	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Techniek	0,0	0,0	0,6	0,6	0,5	0,5
Gezondheid	0,6	0,6	0,9	0,9	0,9	0,9
Economie	2,0	0,6	0,9	1,0	0,9	1,1
Recht	4,9	3,0	4,2	4,3	4,3	4,4
Gedrag en maatschappij	5,2	3,5	4,1	4,1	4,3	4,1
Taal en cultuur	1,9	1,8	2,4	2,5	2,7	2,8
Onderwijs		0,1	0,1	0,2	0,2	0,3

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.7.9
Deelnemers Open Universiteit naar geslacht, programma, arbeidspositie en vooropleiding¹⁾

	1991	1995	2000	2001	2002	2003	2004
<i>x 1 000</i>							
Totaal	36,1	27,2	20,1	19,3	19,4	19,2	18,9
Geslacht							
Mannen	22,2	16,7	11,0	10,3	10,3	9,9	9,6
Vrouwen	13,9	10,5	9,1	9,0	9,1	9,3	9,3
Programma							
Diploma-studenten	18,3	13,0	13,3	12,8	12,9	12,3	13,2
Cursusstudenten	8,2	5,9	4,1	3,9	4,1	4,4	3,1
Nog open	6,3	5,6	2,8	2,5	2,4	2,5	2,6
Onbekend	3,2	2,7	0,0				
Eerstejaars	21,8	12,1	8,3	8,0	8,1	8,1	7,4
<i>%</i>							
Arbeidspositie							
Met betaald werk	72	69	68	63	62	67	63
Zonder betaald werk	23	26	20	19	19	20	20
Onbekend	5	6	13	19	20	13	17
Vooropleiding							
Basisonderwijs	0	0	0	0	0	0	0
Vbo	1	1	1	1	1	1	1
Mavo	8	7	6	6	6	6	6
Havo/vwo	23	21	20	20	21	22	23
Mbo	14	12	12	11	12	13	13
Hbo	34	33	32	30	32	34	36
Wo	14	16	15	13	14	16	16
Onbekend	6	10	14	20	14	7	6

¹⁾ Met een of meer inschrijvingen in het laatste jaar, stand per 1 januari.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 2.7.10
Deelname aan post-initieel onderwijs

	2003	2002	2001	2000	1995
	%				
Bevolking van 15-64 jaar	13,8	13,6	14,0	13,7	11,6
Mannen	13,5	13,7	14,4	14,5	12,4
Vrouwen	14,1	13,5	13,5	13,0	10,9
15-19 jaar	18,7	22,1	23,2	21,9	29,9
20-24 jaar	19,4	21,5	20,5	21,4	19,7
25-29 jaar	20,8	20,9	21,2	20,6	18,6
30-34 jaar	17,8	16,9	18,3	17,8	15,0
35-39 jaar	16,3	15,9	16,1	15,9	13,3
40-44 jaar	14,5	14,7	14,6	14,4	10,3
45-49 jaar	12,7	12,2	12,2	11,2	7,6
50-54 jaar	10,1	8,9	9,5	8,9	5,8
55-59 jaar	6,4	6,1	5,9	6,3	3,7
60-64 jaar	5,0	4,1	4,7	4,4	3,5
Autochtoon	13,3	13,3	13,7	13,4	11,3
Westerse allochtoon	14,7	14,3	14,2	15,3	13,5
Niet-westerse allochtoon	17,1	16,0	16,7	15,7	16,1
Werkzame beroepsbevolking	15,8	15,7	16,2	16,1	13,7
Werkloze beroepsbevolking	13,2	13,4	15,5	14,7	14,1
Niet-beroepsbevolking	8,2	7,9	8,0	7,7	6,8
Bedrijfsgrootte: 1-9 werknemers	11,1	10,7	11,1	11,2	11,7
Bedrijfsgrootte: 10-99 werknemers	15,8	15,2	14,7	14,4	12,5
Bedrijfsgrootte: 100 werknemers of meer	17,8	18,0	18,5	18,5	15,5

Bron: Enquête beroepsbevolking.

3. *Onderwijsinstellingen en personeel*

In het schooljaar 2003/'04 is het aantal onderwijsinstellingen in het basisonderwijs opnieuw afgenomen. Bij de andere schoolsoorten is het aantal instellingen vrijwel gelijk gebleven. Het aantal personeelsleden nam ten opzichte van 2002 in alle onderwijssoorten iets toe.

Aantal instellingen voor basisonderwijs weer gedaald

In het schooljaar 2003/'04 waren er in ons land 7 007 basisscholen. Dat waren er 32 minder dan het jaar ervoor. Tussen 1990/'91 en 1996/'97 liep het aantal scholen in het basisonderwijs gemiddeld met bijna 200 per jaar terug. Ook de jaren daarna was er sprake van een daling, maar deze was veel kleiner. In 2002/'03 nam het aantal scholen weer iets toe. Vooral nog lijkt dit een incidentele onderbreking geweest te zijn van de trend. Het aantal nevenvestigingen is wel al een aantal jaren licht gestegen. In 2003/'04 waren er 144 basisscholen met een nevenvestiging. Een aantal van deze scholen had twee of drie nevenvestigingen.

Het aantal scholen voor speciaal basisonderwijs is tot 1998/'99 tamelijk stabiel gebleven. Daarna is het sterk gedaald. Dit komt doordat afdelingen voor in hun ontwikkeling bedreigde kleuters, verbonden aan scholen voor moeilijk lerende kinderen en kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden, niet langer apart worden geteld. In 2003/'04 waren er 349 scholen voor speciaal basisonderwijs. Het aantal expertisecentra is afgenomen tot 324. Het aantal afdelingen voor speciaal voortgezet onderwijs (svo) was tot en met 1998/'99 betrekkelijk stabiel. Het gaat daarbij om scholen voor moeilijk lerende kinderen en scholen voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. Met ingang van het schooljaar 1998/'99 is het svo onder het werkingsgebied van de Wet Voortgezet Onderwijs (WVO) gebracht. Tussen 1999 en 2002 is het svo omgevormd tot leerweg ondersteunend onderwijs (lwoo) of praktijkonderwijs. Het aantal afdelingen van het svo is daardoor sterk gedaald. Vanaf 1999/'00 zijn ze daarom bij het aantal scholen voor het voortgezet onderwijs geteld. In het schooljaar 2002/'03 zijn de scholen voor svo volledig opgegaan in het voortgezet onderwijs.

Het aantal scholen (hoofdvestigingen) voor het voortgezet onderwijs is vanaf 1990/'91 eigenlijk steeds afgenomen. De toename in 2000/'01 is onder meer het gevolg van een veranderde wetgeving. Vanaf 1998 valt het praktijkonderwijs en het speciaal voortgezet onderwijs namelijk ook onder het voortgezet onderwijs. Hierdoor steeg het aantal scholen in het voortgezet onderwijs. In 2001/'02 daalde het aantal instellingen weer. De sterke daling in 2002/'03 is vooral een gevolg van het feit dat zelfstandige svo-scholen toen volledig zijn geïntegreerd in het voortgezet onderwijs. In 2003/'04 bleef de afname van het aantal instellingen in het voortgezet onderwijs beperkt tot 13.

Het aantal instellingen voor secundair beroepsonderwijs en de KSE-niveaus 4-6 was in 2003/'04 ongeveer even hoog als in het voorgaande schooljaar. Het aantal instellingen voor hoger beroepsonderwijs was met 1 gedaald. De oorzaak hiervan is de fusie van twee hogescholen. Het aantal door de overheid bekostigde instellingen voor wetenschappelijk onderwijs is al jarenlang hetzelfde: ons land telt dertien reguliere universiteiten.

Werkgelegenheid in onderwijs blijft toenemen

In 2003 is het aantal personeelsleden in het onderwijs opnieuw iets toegenomen. Er waren ruim 280 duizend voltijdbanen (fte's). In alle onderwijssoorten is het aantal voltijdbanen gegroeid. Met 42 jaar is de gemiddelde leeftijd van het personeel in het primair onderwijs het laagst. Het meest vergrijsde personeel is te vinden in het beroepsonderwijs en de volwasseneducatie (bve). Hier lag de gemiddelde leeftijd op bijna 46 jaar.

Toelichting

Een school is het geheel van vestigingen van een onderwijsinstelling. Bij de telling van het aantal basisscholen gaat het om de hoofd- en nevenvestigingen zoals die zijn opgenomen in de basisregistratie instellingen (brin). Het aantal scholen voor basis-onderwijs omvat ook scholen voor kinderen van mensen zonder vaste woon- of verblijfplaats, de zogenaamde rijdende scholen en de ligplaatsscholen voor varende kleuters.

In het speciaal basisonderwijs (sba) en de expertisecentra is het aantal scholen geteld. De zogenaamde ziekenhuisscholen zijn bij de telling niet meegenomen.

Bij de telling van het aantal scholen voor voortgezet onderwijs gaat het om de hoofdvestigingen zoals die zijn opgenomen in de brin. Eventuele nevenvestigingen zijn niet als afzonderlijke scholen in de aantallen opgenomen. De meeste scholen voor voortgezet onderwijs maken deel uit van een scholengemeenschap. Een scholengemeenschap bevat meerdere schoolsoorten die samenwerken: bijvoorbeeld vwo, havo en vmbo. Er bestaan echter ook categoriale scholen: deze omvatten maar één schoolsoort. Een klein aantal scholen biedt zowel voortgezet onderwijs aan als middelbaar beroepsonderwijs. Bij de telling van het aantal scholen worden deze zowel tot het voortgezet onderwijs als tot het middelbaar beroepsonderwijs gerekend. Scholen voor speciaal voortgezet onderwijs waren bijna allemaal zelfstandige scholen. In 2002/'03 zijn deze scholen volledig opgegaan in het voortgezet onderwijs.

Bij de telling van het aantal scholen voor beroepsonderwijs en volwasseneducatie gaat het om de hoofdvestigingen zoals die zijn opgenomen in de brin. Het aantal instellingen is fors afgenomen als gevolg van de vorming van regionale opleidingscentra (roc's). Deze bieden een breed scala aan beroeps- en educatieve opleiding-

en aan. Een aantal instellingen is vanwege het specifieke onderwijsaanbod of de confessionele identiteit zelfstandig gebleven.

In het hoger beroepsonderwijs zijn de door de overheid bekostigde instellingen geteld. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) bekostigt de opleidingen die zij aanbieden. Daarnaast worden enkele opleidingen in de gezondheidszorg bekostigd door het Ministerie van Volksgezond, Welzijn en Sport. De bekostiging houdt in dat de hogescholen voor de opleidingen gebonden zijn aan het wettelijk vastgestelde collegegeld. De aangeboden opleidingen geven studenten recht op studiefinanciering. De instellingen kunnen aan geslaagden de officiële titulatuur verstrekken.

De zogenaamde aangewezen instellingen zijn buiten beschouwing gelaten. Zij ontvangen voor de opleidingen die zij aanbieden geen bekostiging van de overheid. Dat betekent dat zij niet gebonden zijn aan het wettelijk vastgestelde collegegeld, maar een bedrag kunnen vragen waarvan ze zelf de hoogte bepalen. De voltijdopleidingen die opgenomen zijn in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO) geven de studenten recht op studiefinanciering. De aangewezen instellingen kunnen voor hun CROHO-opleidingen ook de officiële titulatuur verstrekken. Behalve deze aangewezen instellingen zijn ook de zeven instellingen die opleidingen op het gebied van de luchtvaart aanbieden buiten beschouwing gelaten.

De gegevens over het personeel in het hoger beroepsonderwijs zijn afkomstig uit de Registratie Arbeidsrelaties Hoger Onderwijs (RAHO) van het Ministerie van OCW. De gegevens zijn exclusief die van de landbouwhogescholen.

Er zijn dertien door de overheid bekostigde universiteiten die vooral voltijdonderwijs geven. Deze instellingen zijn gebonden aan het wettelijk vastgestelde collegegeld. De opleidingen aan deze reguliere instellingen geven de studenten recht op studiefinanciering. Naast deze dertien reguliere universiteiten is er de Open Universiteit (OU), die weliswaar ook door de overheid wordt bekostigd, maar zich uitsluitend richt op afstandsonderwijs. Dat zijn schriftelijke cursussen op zowel hbo- als wetenschappelijk niveau. Naast de bekostigde universiteiten zijn er acht aangewezen instellingen. Dit zijn particuliere instellingen, die voor de opleidingen die zijn opgenomen in het CROHO aan dezelfde eisen moeten voldoen als de publieke universiteiten. Het gaat om vijf theologische universiteiten, de Universiteit voor Humanistiek, de Universiteit Nijenrode (bedrijfskunde) en de transnationale Universiteit Limburg. Deze instellingen ontvangen voor de opleidingen die zij aanbieden geen bekostiging van de overheid. Dat betekent dat zij niet gebonden zijn aan het wettelijk vastgestelde collegegeld, maar een bedrag kunnen vragen waarvan ze zelf de hoogte bepalen. De opleidingen die opgenomen zijn in het CROHO geven de studenten recht op studiefinanciering en officiële titulatuur. Cijfers over deze particuliere instellingen zijn buiten dit hoofdstuk gebleven.

De gegevens over het personeel in het wetenschappelijk onderwijs zijn ontleend aan de WOPI-peiling van de Vereniging van Nederlandse Universiteiten (VSNU). WOPI staat voor Wetenschappelijk Onderwijs PersoneelsInformatie. De gegevens hebben betrekking op de dertien reguliere universiteiten en de Open Universiteit. Tot de personeelscategorie 'onderwijs en onderzoek' behoren onder meer hoogleraren, universitair (hoofd)docenten en assistenten in opleiding.

Tabel 3.1
Door de overheid bekostigde onderwijsinstellingen

	1990/'91	1995/'96	2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04
Basisonderwijs scholen	8 450	7 411	7 059	7 036	7 039	7 007
Basisonderwijs nevenvestigingen	.	75	144	152	152	156
Speciaal basisonderwijs	512	514	368	361	354	349
Expertisecentra	370	337	332	331	329	324
Speciaal voortgezet onderwijs	296	293				
Voortgezet onderwijs ¹⁾	1 768	803	850	795	692	679
Beroepsonderwijs en educatie						
Beroepsopleidende leerweg ²⁾	242	141	73	71	71	70
Beroepsbegeleidende leerweg ²⁾	127	73	70	67	67	68
KSE-niveaus 4-6	78	52	41	42	40	40
Hoger onderwijs						
Hoger beroepsonderwijs	81	69	62	61	59	58
Wetenschappelijk onderwijs ³⁾	13	13	13	13	13	13

¹⁾ Vanaf 2000/'01 inclusief praktijkonderwijs en speciaal voortgezet onderwijs.

²⁾ Vrijwel alle instellingen voor de bbl zijn verbonden aan een instelling voor de bol.

³⁾ Exclusief de theologische universiteiten, de universiteit voor Humanistiek, de transnationale Universiteit Limburg, de Universiteit Nijmegen (bedrijfskunde) en de Open Universiteit.

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

Tabel 3.2
Aantal personeelsleden

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
	<i>x 1 000 fte</i>					
Onderwijssoort						
primair onderwijs	103,8	103,3	107,1	113,6	115,7	117,6
w.v.						
(speciaal) basisonderwijs	82,1	91,8	95,1	100,5	101,6	102,3
(voortgezet) speciaal onderwijs ¹⁾	21,7	11,4	12,0	13,2	14,1	15,3
voortgezet onderwijs ²⁾	65,8	67,3	70,2	76,3	80,1	81,9
beroepsonderwijs en educatie	32,1	33,8	35,6	35,0	36,9	37,6
hoger beroepsonderwijs ³⁾	20,9	21,2	21,7	22,5	23,4	24,1
wetenschappelijk onderwijs ⁴⁾	22,0	22,0	21,9	21,1	22,0	21,8
	<i>jaren</i>					
Gemiddelde leeftijd						
primair onderwijs	41,8	41,9	41,9	41,9	41,8	42,0
voortgezet onderwijs	45,2	45,3	45,4	45,4	45,2	45,2
beroepsonderwijs en educatie	45,1	45,4	45,6	45,7	45,6	45,9
hoger beroepsonderwijs	44,4	44,7	44,8	44,8	45,0	45,0

¹⁾ In 1998 nog inclusief speciaal voortgezet onderwijs.

²⁾ Inclusief praktijkonderwijs.

³⁾ Exclusief landbouwonderwijs.

⁴⁾ Onderwijs en onderzoek.

Bron: OCW/CFI, CASO, RAHO, VSNU.

4. Onderwijsfinanciën

4.1 Publieke en private uitgaven aan onderwijs

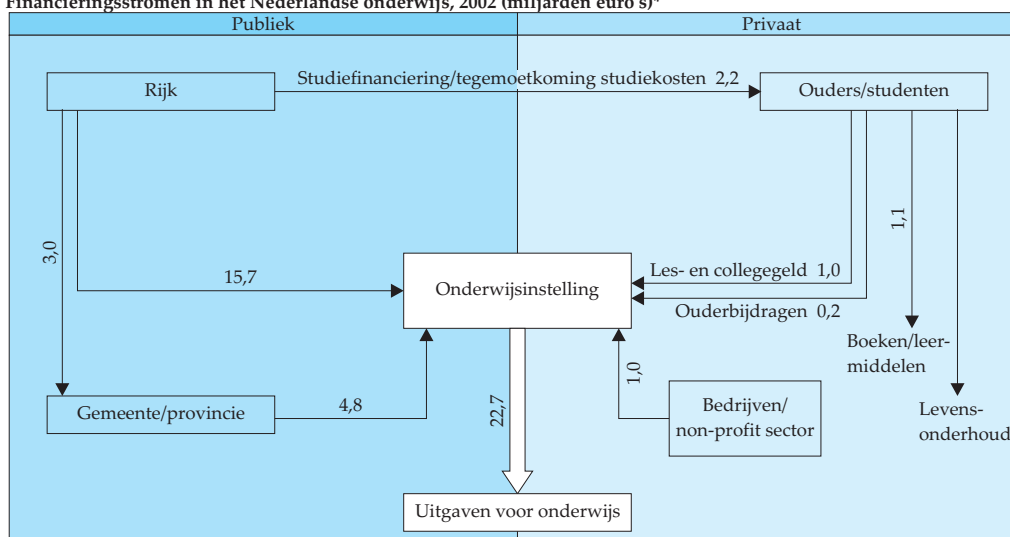
In 2002 hebben de publieke en private sector samen 24,7 miljard euro aan onderwijs uitgegeven. Hiervan ging 22,7 miljard euro naar de onderwijsinstellingen. Het aandeel van de totale onderwijsuitgaven in het bruto binnenlands product bedroeg 5,5 procent. Per hoofd van de bevolking werd ongeveer 1 500 euro uitgegeven aan onderwijs.

Financieringsstromen in het Nederlandse onderwijs

In 2002 besteedden de publieke en private sector samen 22,7 miljard euro aan de onderwijsinstellingen. Binnen de publieke sector was het Rijk de belangrijkste financier. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en andere ministeries, zoals het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) gaven 18,7 miljard euro uit aan onderwijsinstellingen. Ruim 80 procent van deze gelden stroomden rechtstreeks naar de instellingen, de rest kwam via de gemeenten bij de instellingen terecht. Naast de uitgaven aan onderwijsinstellingen besteedde het Rijk 2,2 miljard euro aan onderwijsdeelnemers in de vorm van studiefinanciering.

Schema

Financieringsstromen in het Nederlandse onderwijs, 2002 (miljarden euro's)*

Bron: Statistiek van de financiën van het onderwijs.

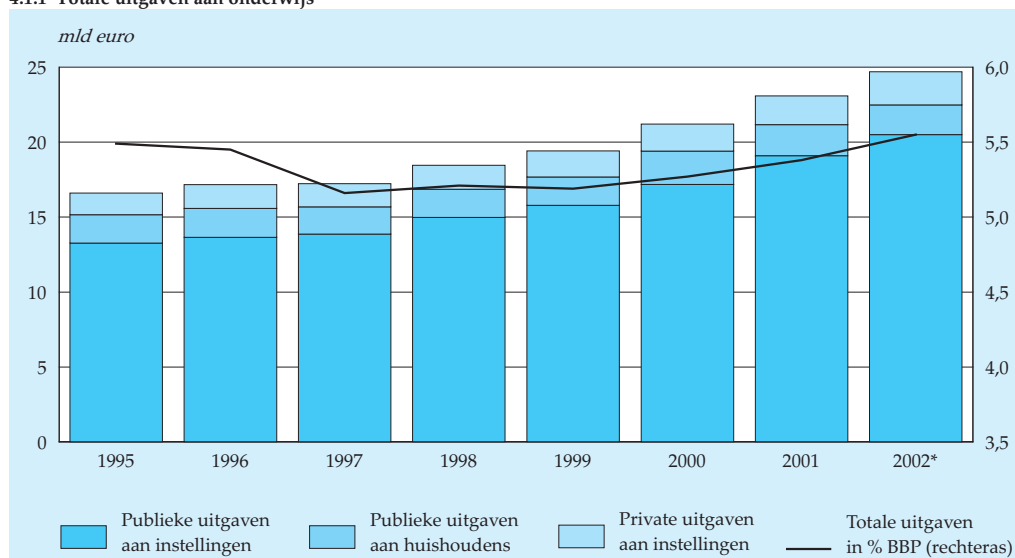
De private sector heeft in 2002 aan onderwijsinstellingen 2,2 miljard euro besteed. Bedrijven (inclusief instellingen in de non-profit sector) gaven 1,0 miljard euro uit aan onderwijsinstellingen. Tweederde van dit geld werd besteed aan contract-onderzoek dat op universiteiten plaatsvindt. Huishoudens gaven 1,2 miljard euro uit aan onderwijsinstellingen en 1,1 miljard euro aan leermiddelen.

Aandeel onderwijsuitgaven in BBP opnieuw gestegen

De onderwijsuitgaven zijn in 2002 met 6,9 procent toegenomen ten opzichte van het voorgaande jaar. Uitgedrukt in prijzen van 1995 bedroeg de stijging 3,8 procent ten opzichte van 2001. Ten opzichte van 1995 zijn de uitgaven toegenomen met bijna de helft. De groei van de onderwijsuitgaven ging echter niet altijd gelijk op met die van het nationale inkomen.

De onderwijsuitgaven als percentage van het bruto binnenlands product (BBP) geven zicht op het deel van het nationale inkomen dat aan onderwijs wordt besteed. In de periode 1995–1997 daalden de totale onderwijsuitgaven als percentage van het BBP van 5,5 naar 5,2 procent. Daarna bleef het percentage tot 2000 nagenoeg gelijk. Vanaf 2000 is het aandeel van de onderwijsuitgaven in het BBP weer gestegen, tot 5,5 procent in 2002. De daling na 1995 hangt samen met het strakke financieringsbeleid van het Rijk en de sterke groei van het BBP. De stijging vanaf 2000 houdt onder meer verband met de inzet van meer middelen voor klassenverkleining in het primair onderwijs, de integratie van ICT in het onderwijs en de aanpak van onder-

4.1.1 Totale uitgaven aan onderwijs

Bron: Statistiek van de financiën van het onderwijs.

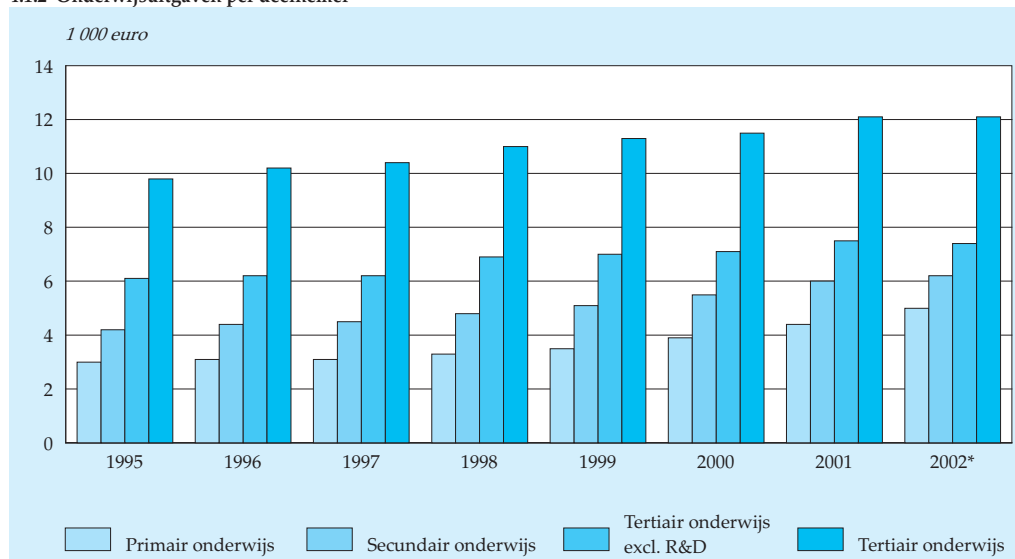
wijsachterstanden. Daarnaast is er meer geld uitgetrokken voor verbetering van arbeidsvoorwaarden van leraren.

Per hoofd van de bevolking werd ruim 1 500 euro uitgegeven in 2002. Dat is een toename van 42 procent ten opzichte van 1995. In prijzen van 1995 blijft een groei over van 19 procent. De onderwijsuitgaven in prijzen van 1995 per hoofd van de bevolking stijgen al sinds 1998.

Uitgaven per deelnemer hoogst in het tertiair onderwijs

De uitgaven per deelnemer in het tertiair onderwijs waren in 2002 ongeveer twee keer zo hoog als in het primair en secundair onderwijs. Dit komt door het onderzoek dat plaatsvindt op universiteiten. De onderzoeksuitgaven maken in het tertiair onderwijs namelijk 40 procent uit van de totale uitgaven. Zonder de onderzoeksuitgaven zijn de verschillen tussen de onderwijssectoren veel kleiner. In 2002 werd er in het primair onderwijs 5 000 euro per deelnemer uitgegeven, in het secundair onderwijs 6 200 euro en in het tertiair onderwijs 7 400 euro. De uitgaven per deelnemer zijn in alle onderwijssectoren sinds 1995 gestegen, het sterkst in het primair onderwijs en het secundair onderwijs.

4.1.2 Onderwijsuitgaven per deelnemer

Bron: Statistiek van de financiën van het onderwijs.

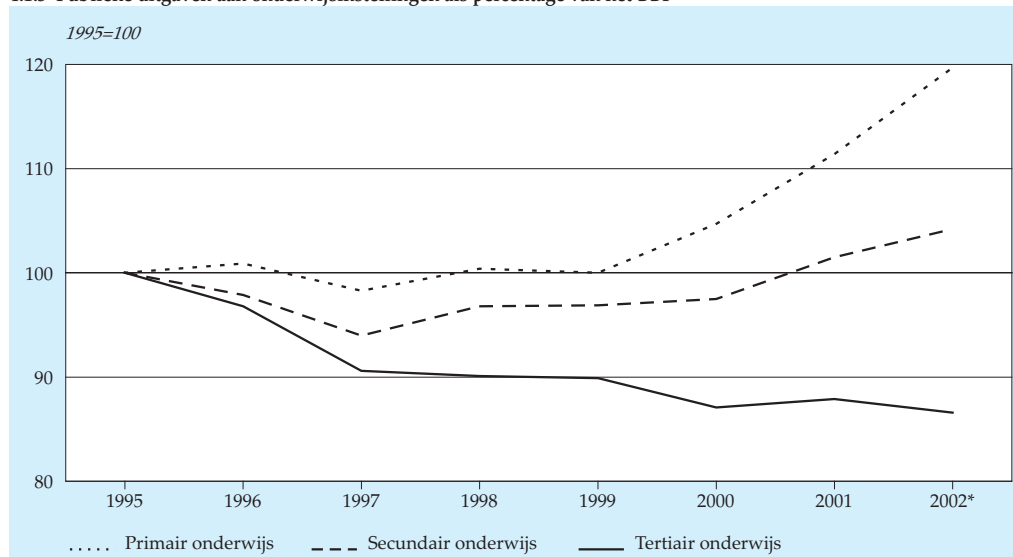
Publieke uitgaven aan primair onderwijs meest gestegen

In 2002 gaf de overheid 20,5 miljard euro uit aan onderwijsinstellingen. Dit was 8,1 procent van de totale uitgaven van de overheid. Bijna 80 procent van de onder-

wijsuitgaven ging naar het primair en secundair onderwijs. Zowel aan het primair onderwijs als het secundair onderwijs besteedde de overheid 8 miljard euro. Het tertiair onderwijs ontving 4,4 miljard euro. Tweederde van het geld voor het tertiair onderwijs ging naar het wetenschappelijk onderwijs.

De uitgaven aan het primair onderwijs zijn in de periode 1995–2002 een steeds groter deel gaan uitmaken van de totale overheidsuitgaven aan onderwijsinstellingen. Dit ging ten koste van uitgaven aan instellingen in het tertiair onderwijs. De overheidsuitgaven aan instellingen als percentage van het BBP zijn in de periode 1995–2002 voor het primair onderwijs gestegen met bijna 20 procent en voor het secundair onderwijs met 4 procent. Voor het tertiair onderwijs zijn de publieke uitgaven als percentage van het BBP echter gedaald met 13 procent.

4.1.3 Publieke uitgaven aan onderwijsinstellingen als percentage van het BBP

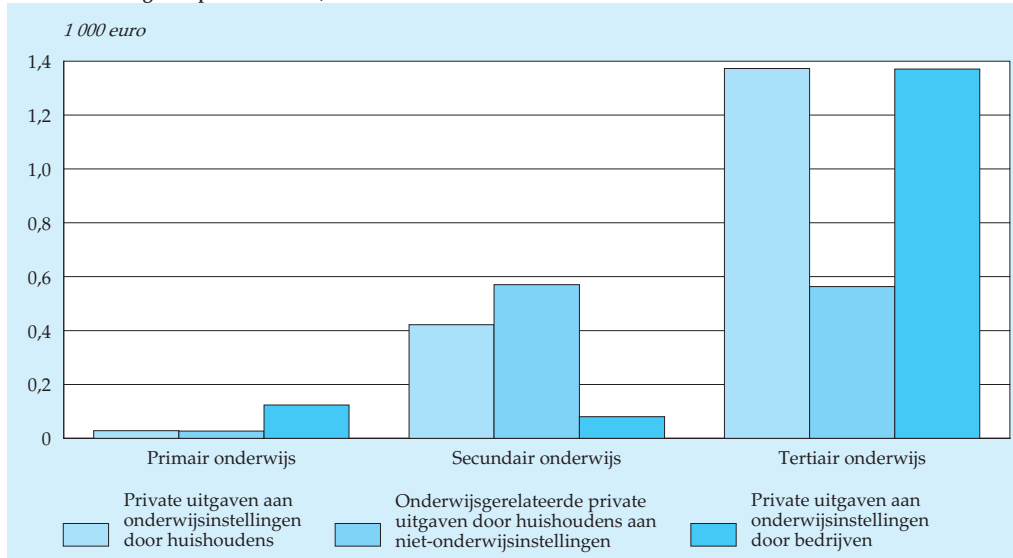
Bron: Statistiek van de financiën van het onderwijs.

Aandeel private uitgaven in de onderwijsuitgaven bedraagt 10 procent

In 2002 betaalde de private sector 2,2 miljard euro aan onderwijsinstellingen. Daarnaast gaven huishoudens 1,1 miljard euro uit aan boeken of andere leermiddelen. Het aandeel van de private uitgaven in de totale uitgaven aan instellingen was 10 procent. Dit is in lijn met het beeld uit de periode 1995–2002. Het aandeel van de private uitgaven in het BBP schommelde in die periode tussen de 0,45 en 0,50 procent.

De private uitgaven door huishoudens per deelnemer verschillen nogal tussen de verschillende onderwijssectoren. Zo gaven huishoudens in 2002 per leerling in het

4.1.4 Private uitgaven per deelnemer, 2002*

Bron: Statistiek van de financiën van het onderwijs.

primair onderwijs 56 euro uit en in het secundair onderwijs bijna 1 000 euro. Het meest besteedden huishoudens, namelijk ruim 1 900 euro, aan studenten in het tertiair onderwijs. De hogere kosten voor huishoudens per leerling in het secundair en tertiair onderwijs houden verband met de aanschaf van boeken en leermiddelen en de les- en collegegelden. In het primair onderwijs betalen ouders wel een vrijwillige ouderbijdrage, maar worden boeken en leermiddelen grotendeels door de overheid vergoed.

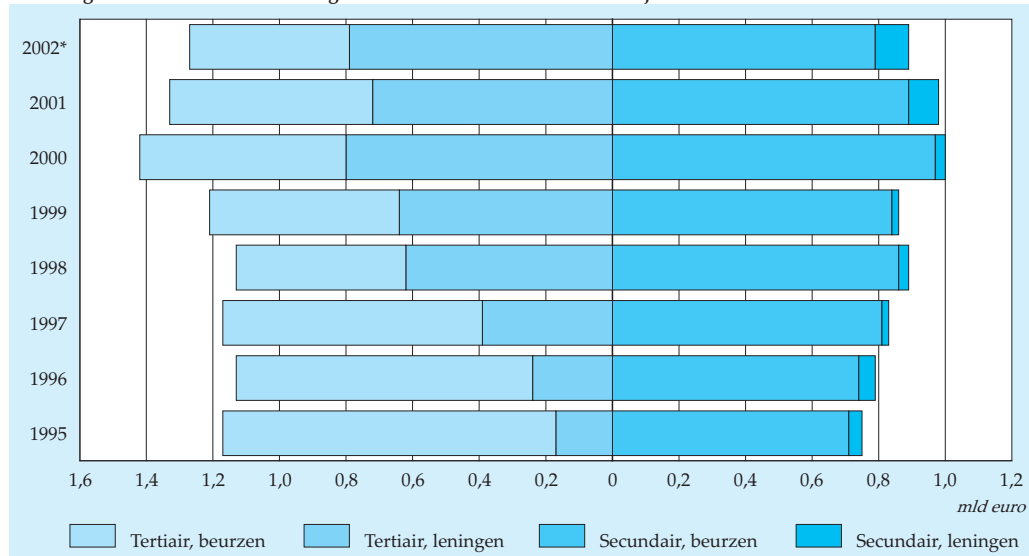
Toename aandeel leningen in de verstrekte studiefinanciering

Het Rijk gaf in 2002 ongeveer 2,2 miljard euro uit om deelnemers aan het secundair en tertiair onderwijs tegemoet te komen in de kosten van hun studie of opleiding. Studiefinanciering kan worden verstrekt als beurs of als lening. In het secundair onderwijs bestond 89 procent van de tegemoetkoming uit beurzen, terwijl dit in het tertiair onderwijs 38 procent bedroeg.

Tussen 1995 en 2002 is in het tertiair onderwijs een verschuiving opgetreden in de samenstelling van de verleende studiefinanciering. In 1995 werd 15 procent verstrekt in de vorm van een lening, in 2002 was dat 62 procent. Dit komt door de introductie van de prestatiebeurs in 1996. In de prestatiebeurs wordt de studiefinanciering in eerste instantie verstrekt als lening. Als een student voldoende studieresultaten behaalt, kan deze vervolgens worden omgezet in een gift. Ook in het secundair onderwijs is het aandeel leningen toegenomen sinds 1995. Het bleef

echter in 2002 beperkt tot een bescheiden 11 procent van de totaal verstrekte studiefinanciering.

4.1.5 Uitgaven voor studiefinanciering in het secundair en tertiair onderwijs

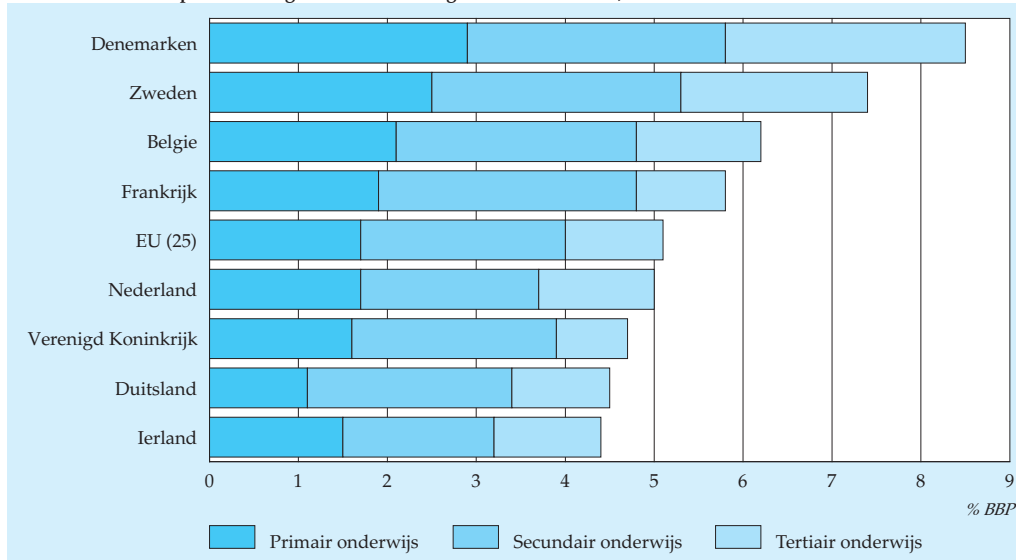
Bron: Statistiek van de financiën van het onderwijs.

Nederlandse publieke uitgaven aan onderwijs iets onder EU-gemiddelde

In 2001 waren de publieke uitgaven aan onderwijs in Nederland als percentage van het BBP 5,0 procent. Dit is iets lager dan het gemiddelde van de Europese Unie (EU) van 5,1 procent. Van de ons omringende landen werd in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk een kleiner deel van het BBP aan onderwijs besteed dan in Nederland. Frankrijk en België gaven een groter deel uit. Het meest werd echter uitgegeven door de Scandinavische landen. In Denemarken bijvoorbeeld besteedde de publieke sector 8,5 procent van het BBP aan onderwijs.

De hoogte van de publieke uitgaven wordt bepaald door meerdere factoren, zoals de demografische structuur, het aantal onderwijsdeelnemers, het inkomen per hoofd of de wijze waarop het onderwijssysteem is georganiseerd. Landen kunnen aanzienlijk verschillen in de verhouding tussen publieke en private uitgaven aan onderwijs. In de Verenigde Staten en Japan is het aandeel van de private uitgaven in de totale onderwijsuitgaven veel hoger dan in bijvoorbeeld de Scandinavische landen.

4.1.6 Internationale publieke uitgaven aan instellingen en huishoudens, 2001

Bron: Eurostat; Education at a Glance 2004, OESO.

Toelichting

De gegevens over de publieke uitgaven zijn ontleend aan de rekeningen van het Rijk, de provincies, de gemeenten en samenwerkingsverbanden van gemeenten. Ze hebben betrekking op de in het verslagjaar uitgegeven en ontvangen bedragen. De uitkomsten over het jaar 2002 hebben nog een voorlopig karakter omdat sommige gegevensbronnen nog niet (volledig) beschikbaar waren. Daarnaast worden de cijfers pas als definitief beschouwd wanneer ze zijn opgenomen in de publicatie 'Education at a Glance' van de OESO.

De gegevens over de private uitgaven worden waargenomen door gebruik te maken van meerdere bronnen. De private uitgaven door bedrijven aan instellingen in het primair of secundair onderwijs worden ontleend aan de gemeenterekeningen. Voor de private uitgaven aan instellingen in het tertiair onderwijs dient de publicatie van het CBS 'Kennis en economie' als bron. Gegevens over de private uitgaven door huishoudens zijn ontleend aan verschillende schoolkostenonderzoeken. Het Ministerie van OCW laat sinds 1999 de hoogte van de schoolkosten periodiek onderzoeken.

De gepresenteerde cijfers zijn berekend volgens door de OESO gestandaardiseerde definities. De overheidsuitgaven aan onderwijs zijn verdeeld in de uitgaven aan instellingen en de uitgaven aan huishoudens. Onder de uitgaven aan onderwijsinstellingen vallen de kosten van de onderwijskundige diensten, de aanvullende

niet-onderwijskundige diensten (vervoerskosten, studentenvoorzieningen e.d.) en de zogenoemde apparaatskosten. Dit zijn uitgaven die betrekking hebben op het bewaken van de kwaliteit van het onderwijs; het voeren van beleid en administratie door het Ministerie en gemeenten; subsidies aan schoolbegeleidingsdiensten en dergelijke.

De uitgaven aan huishoudens omvatten de door de overheid verstrekte beurzen en leningen. Door middel van een verdeelmodel wordt berekend welk deel van de verstrekte beurzen door de huishoudens wordt gebruikt om betalingen te verrichten aan onderwijsinstellingen. Dit deel kan namelijk worden beschouwd als publieke subsidies die via de huishoudens naar instellingen vloeien. Met deze geldstroom moet rekening worden gehouden wanneer de publieke en private uitgaven worden gesommeerd tot een totaal van de onderwijsuitgaven aan instellingen en huishoudens.

Om een internationale vergelijking van onderwijssystemen mogelijk te maken worden de verschillende onderwijsprogramma's ingedeeld in een aantal categorieën volgens internationaal afgesproken regels. In dit hoofdstuk worden Nederlandse termen gebruikt voor de verschillende ISCED-categorieën (International Standard Classification of Education). Deze termen corresponderen als volgt met Nederlandse onderwijsprogramma's:

- primair onderwijs (ISC0+1): basisonderwijs, speciaal basisonderwijs, speciaal onderwijs.
- secundair onderwijs (ISC2,3+4): voortgezet speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs, voortgezet volwassenenonderwijs (KSE4-6).
- tertiair onderwijs (ISC5+6): hoger beroepsonderwijs, wetenschappelijk onderwijs, onderwijs aan promovendi.

Tabel 4.1.1
Totale uitgaven aan onderwijs¹⁾

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002*
<i>mld euro</i>								
Totaal	16,6	17,2	17,2	18,4	19,4	21,2	23,1	24,7
w.v.								
Instellingen	14,7	15,2	15,4	16,6	17,5	19,0	21,0	22,7
Huishoudens ²⁾	1,9	1,9	1,8	1,9	1,9	2,2	2,1	2,0
Uitgaven uitgedrukt in prijzen van 1995	16,6	17,0	16,7	17,6	18,2	19,1	19,8	20,5
%								
In % van het bruto binnenlands product	5,5	5,4	5,2	5,2	5,2	5,3	5,4	5,5
<i>euro</i>								
Per hoofd van de bevolking								
Werkelijke uitgaven	1 076	1 107	1 106	1 178	1 231	1 337	1 444	1 533
Uitgaven uitgedrukt in prijzen van 1995	1 076	1 094	1 072	1 122	1 155	1 207	1 239	1 276

¹⁾ De publieke en private uitgaven aan huishoudens en instellingen. De onderwijsgerelateerde private uitgaven aan niet-onderwijsinstellingen zijn hierin niet opgenomen.

²⁾ De publieke uitgaven aan huishoudens zijn exclusief de subsidies voor collegegelden. Dit bedrag was in 2002 0,2 miljard euro.

Bron: Statistiek van de financiën van het onderwijs.

Tabel 4.1.2
Uitgaven aan onderwijsinstellingen per deelnemer

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002*
<i>x 1 000 euro</i>								
Lopende prijzen								
Primair onderwijs	3,0	3,1	3,1	3,3	3,5	3,9	4,4	5,0
Secundair onderwijs	4,2	4,4	4,5	4,8	5,1	5,5	6,0	6,2
Tertair onderwijs	9,8	10,2	10,4	11,0	11,3	11,5	12,1	12,1
Tertiair excl. R&D	6,1	6,2	6,2	6,9	7,0	7,1	7,5	7,4
In prijzen van 1995								
Primair onderwijs	3,0	3,1	3,0	3,2	3,3	3,5	3,8	4,2
Secundair onderwijs	4,2	4,3	4,3	4,6	4,8	4,9	5,1	5,2
Tertair onderwijs	9,8	10,1	10,0	10,5	10,6	10,4	10,4	10,1
Tertiair excl. R&D	6,1	6,1	6,0	6,5	6,6	6,4	6,5	6,2

Bron: Statistiek van de financiën van het onderwijs.

Tabel 4.1.3
Publieke uitgaven aan onderwijsinstellingen in lopende prijzen

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002*
	<i>mld euro</i>							
Totaal	13,3	13,6	13,9	15,0	15,8	17,2	19,1	20,5
	%							
In % van het bruto binnenlands product	4,39	4,33	4,15	4,23	4,22	4,27	4,45	4,60
In % van totale publieke uitgaven	7,42	8,37	8,37	8,59	8,43	8,50	8,19	8,08
	<i>mld euro</i>							
Per onderwijssoort								
Primair onderwijs	4,6	4,8	4,9	5,4	5,6	6,3	7,2	8,0
Basisonderwijs	3,9	4,1	4,3	4,6	4,9	5,5	6,2	6,9
Speciaal onderwijs ¹⁾	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	0,9	1,0	1,1
Secundair onderwijs	5,2	5,3	5,4	5,9	6,3	6,8	7,6	8,0
Voortgezet onderwijs	3,8	3,9	3,9	4,3	4,6	4,9	5,5	5,9
Beroepsonderwijs en volwasseneducatie	1,4	1,5	1,5	1,7	1,6	1,9	2,0	2,1
Tertiair onderwijs	3,5	3,5	3,5	3,7	3,9	4,0	4,3	4,4
Hoger beroepsonderwijs	1,2	1,2	1,2	1,3	1,4	1,4	1,6	1,7
Wetenschappelijk onderwijs	2,3	2,3	2,3	2,4	2,5	2,6	2,7	2,8
In % van het bruto binnenlands product								
Primair onderwijs	1,51	1,52	1,48	1,51	1,51	1,58	1,68	1,80
Secundair onderwijs	1,73	1,70	1,63	1,68	1,68	1,69	1,76	1,80
Tertiair onderwijs	1,15	1,11	1,04	1,04	1,03	1,00	1,01	0,99

¹⁾ Dit omvat de uitgaven voor het speciaal basisonderwijs als bedoeld in de Wet op het primair onderwijs en de uitgaven voor het speciaal onderwijs als bedoeld in de Wet op de expertisecentra. De uitgaven voor het voortgezet speciaal onderwijs als bedoeld in de Wet op de expertisecentra zijn ondergebracht bij het secundair onderwijs.

Bron: Statistiek van de financiën van het onderwijs.

Tabel 4.1.4
Private uitgaven aan onderwijsinstellingen en onderwijsgerelateerde uitgaven aan niet-onderwijsinstellingen

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002*
<i>mld euro</i>								
Totaal	2,2	2,3	2,3	2,4	2,6	2,7	2,9	3,4
Private uitgaven aan onderwijsinstellingen	1,4	1,6	1,5	1,6	1,7	1,8	1,9	2,2
%								
In % van het bruto binnenlands product	0,48	0,50	0,46	0,45	0,46	0,45	0,44	0,50
<i>mld euro</i>								
door								
huishoudens	0,9	1,0	1,0	1,0	1,1	1,2	1,2	1,3
bedrijven/non-profit	0,5	0,6	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	1,0
Boeken en overige leermiddelen	0,7	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	1,0	1,1

Bron: Statistiek van de financiën van het onderwijs.

Tabel 4.1.5
Studiefinanciering ¹⁾

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002*
<i>mln euro</i>								
Uitgaven	1 916	1 921	1 997	2 020	2 074	2 416	2 318	2 152
Voor								
Secundair onderwijs	745	794	830	896	867	1 001	981	886
Tertiair onderwijs	1 171	1 127	1 167	1 123	1 208	1 416	1 337	1 266
Beurzen	1 705	1 632	1 588	1 368	1 415	1 587	1 503	1 268
Voor								
Secundair onderwijs	707	742	806	863	843	970	889	789
Tertiair onderwijs	998	891	781	505	572	617	613	479
Leningen	212	288	409	652	659	829	815	884
Voor								
Secundair onderwijs	39	52	23	34	24	30	91	97
Tertiair onderwijs	173	236	386	618	635	799	724	787
Ontvangsten	274	259	369	347	335	360	347	367

¹⁾ Inclusief publieke subsidies aan huishoudens voor collegegelden. Dit bedrag was in 2002 0,2 miljard euro.

Bron: Statistiek van de financiën van het onderwijs.

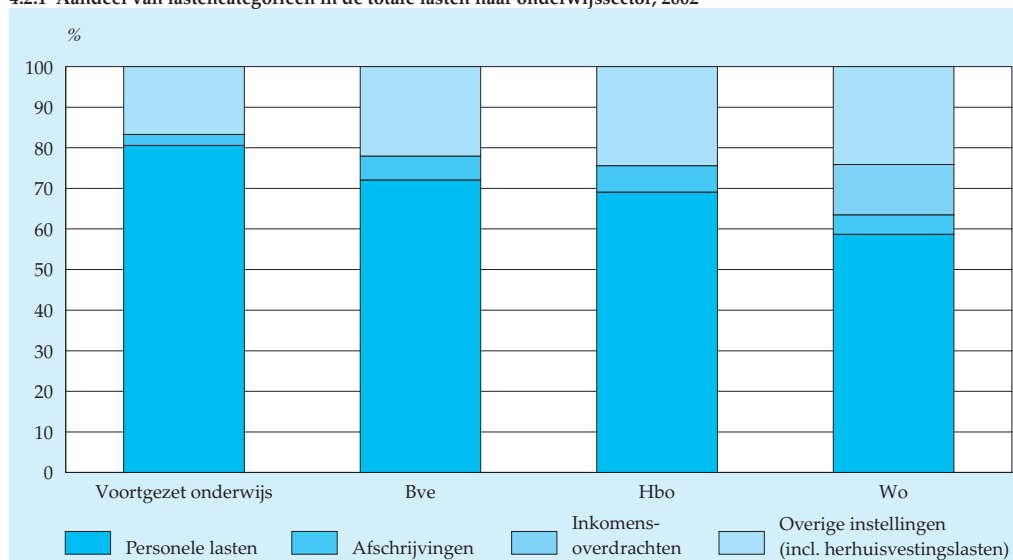
4.2 Uitgaven en inkomsten van onderwijsinstellingen

Het voortgezet onderwijs, het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie, het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs hebben in 2002 elk een positief exploitatieresultaat geboekt. De resultaten van het wetenschappelijk onderwijs steken wel mager af bij de andere onderwijssectoren. De belangrijkste inkomstenbron voor de instellingen is de overheid. Lonen, salarissen en sociale lasten vormen het grootste deel van de lasten.

Personele lasten grootste uitgavenpost

In 2002 waren in het voortgezet onderwijs de totale lasten 5,0 miljard euro. Daarna volgde het wo met 4,6 miljard euro. De totale lasten in de bve-sector en het hbo waren respectievelijk 3,3 en 2,2 miljard euro. Het merendeel van de exploitatielasten van de onderwijsinstellingen bestaat uit personele lasten. In 2002 was het aandeel hiervan in de totale lasten bij het voortgezet onderwijs 81 procent. De aandelen van de personele lasten in het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie (bve), het hbo en het wo kwamen uit op respectievelijk 72, 69 en 59 procent. Het grootste deel van de personele lasten heeft betrekking op lonen, salarissen en sociale lasten. Bij het wo is het aandeel van de personele lasten een stuk lager dan bij de overige onderwijssectoren, doordat hier ook omvangrijke inkomensoverdrachten voorkomen. Deze overdrachten hebben grotendeels betrekking op (doorbetaling van) de rijksbijdragen voor academische ziekenhuizen. Deze ziekenhuizen besteden deze bijdragen voor onderzoek, onderwijs en medische zorg. Zouden deze overdrachten

4.2.1 Aandeel van lastencategorieën in de totale lasten naar onderwijssector, 2002

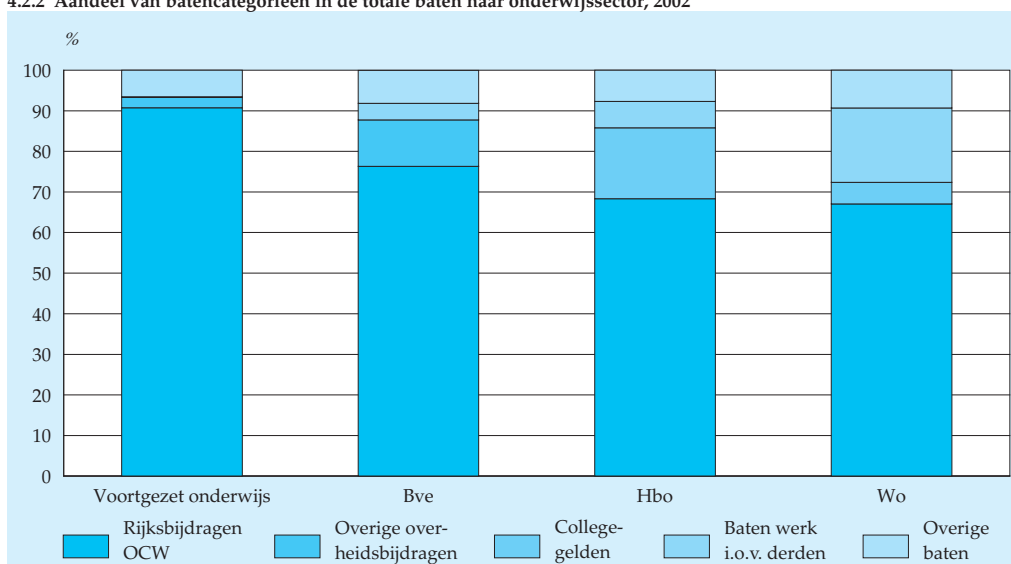
Bron: CFI, Ministerie van LNV, CBS

niet voorkomen, dan zou het aandeel van de personele lasten bij het wo in 2002 zijn uitgekomen op 67 procent.

Rijksbijdragen belangrijkste inkomstenbron

De baten voor het voortgezet onderwijs waren in 2002 5,1 miljard euro. Het wo kreeg 4,6 miljard euro binnen. De bve-sector en het hbo ontvingen respectievelijk 3,3 en 2,3 miljard euro. Voor het overgrote deel bestaan de inkomsten uit rijksbijdragen. In 2002 maakten de rijksbijdragen in het voortgezet onderwijs 91 procent uit van de totale baten. Bij het bve, hbo en wo bedroegen deze aandelen respectievelijk 76, 68 en 67 procent. Het bve kent daarnaast in de overige overheidsbijdragen een belangrijke inkomstenbron. Bij het hbo en wo zijn collegegelden en werk in opdracht van derden belangrijke posten.

4.2.2 Aandeel van batencategorieën in de totale baten naar onderwijssector, 2002

Bron: CFI, Ministerie van LNV, CBS.

Positief exploitatieresultaat bij alle onderwijssectoren

In 2002 kenden alle onderwijssectoren een positief exploitatieresultaat. Ook in de periode 1998–2002 waren de exploitatieresultaten meestal positief. Bij het hbo is het exploitatieresultaat elk jaar toegenomen en in 2002 uitgekomen op 113 miljoen euro. Het exploitatieresultaat van het wo bedroeg slechts 4 miljoen euro. In 2001 had het wo zelfs een negatief resultaat van 1 miljoen euro. In beide jaren werd het resultaat echter in sterke mate beïnvloed door dotaties aan voorzieningen van enkele instel-

lingen. Zo doteerde een instelling in 2001 en 2002 voor 25 en 27 miljoen euro aan een voorziening voor asbestverwijdering.

In de periode 1998–2002 zijn van de diverse onderwijssectoren bij het wo zowel de baten als de lasten relatief het minst gestegen. De Rijksbijdragen voor het wo zijn beperkt toegenomen. Bij de andere onderwijssectoren zijn deze bijdragen veel sterker gestegen. Wel is het zo dat de baten uit werk in opdracht van derden bij het wo met bijna de helft zijn gestegen. Dat betreft contractonderzoek (voor onder andere nationale overheden, internationale organisaties en bedrijven) en contractonderwijs (waaronder postacademisch onderwijs en overige cursussen). De gematigde ontwikkeling van de baten weerspiegelt zich uiteraard grotendeels aan de lastenkant. Hieraan kan worden toegevoegd dat het aantal personeelsleden binnen het wo vrijwel gelijk is gebleven

Opvallend is dat in de periode 1998–2002 bepaalde kosten sterk zijn gestegen. De lasten voor inventaris, apparatuur en leermiddelen zijn zowel bij het voortgezet onderwijs als bij het bve meer dan verdubbeld. Ook stegen de administratie- en beheerslasten bij deze onderwijssectoren sterk met respectievelijk 70 en 105 procent. Deze toename hangt waarschijnlijk samen met de decentralisatie van taken naar en overheveling van budgetten aan de instellingen. Daarnaast zijn de lasten voor uitzendkrachten, declaranten en dergelijke bij het bve en wo meer dan verdubbeld en bij het voortgezet onderwijs met de ruim de helft toegenomen. Waarschijnlijk heeft de wens van de onderwijsinstellingen om geen onnodig langdurige personele verplichtingen aan te gaan, hieraan bijgedragen.

Universiteiten investeren het meest

De bruto-investeringen in materiële vaste activa door de vier onderwijssectoren samen bedroegen in 2002 1,4 miljard euro. Ze hebben betrekking op de toevoegingen aan de materiële vaste activa. Met desinvesteringen (bijvoorbeeld verkoop van activa) is hierbij geen rekening gehouden. Tweederde van het geïnvesteerde bedrag werd besteed aan gebouwen en terreinen, eenderde aan inventaris en apparatuur. De universiteiten investeerden met 503 miljoen euro het meest. Ze zijn sinds 1995 volledig eigenaar van de gebouwen en terreinen en dienen daarom zelf voor hun huisvesting te zorgen. Bij het voortgezet onderwijs zijn de investeringen door de onderwijsinstellingen relatief laag, doordat vooral de gemeenten zorgen voor de aanschaf en onderhoud van schoolgebouwen. Deze gemeentelijke investeringen worden niet meegeteld bij de investeringen van het voortgezet onderwijs.

Toelichting

In paragraaf 4.1 werden de uitgaven voor het primair, secundair en tertiair onderwijs bekeken vanuit het perspectief van de financiers. Deze paragraaf bekijkt de uitgaven en inkomsten vanuit het perspectief van de onderwijsinstellingen. Het betreft data van gesubsidieerde onderwijsinstellingen in het secundair onderwijs (vo en

bve) en het tertiair onderwijs (hbo en wo). De instellingen van het primair onderwijs hoeven niet eerder dan over 2005 financiële gegevens te leveren aan het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Het primair onderwijs is dan ook nog niet in de cijfers van dit hoofdstuk opgenomen.

De onderwijsinstellingen worden gesubsidieerd door het Ministerie van OCW. Ze zijn wettelijk verplicht om jaarlijks voor 1 juli de jaarrekening bij het Ministerie van OCW in te dienen, waarmee financiële verantwoording wordt afgelegd over het afgelopen verslagjaar. Het Ministerie van OCW heeft aan de instellingen voorschriften verstrekt over de wijze waarop de jaarrekening dient te zijn opgesteld. Door instellingsaccountants is gecontroleerd of de instellingen de voorschriften hebben nageleefd bij het samenstellen van de jaarrekeningen. De jaarrekeningen worden door Centrale Financiën Instellingen (CFI), een agentschap van het Ministerie van OCW, verwerkt. Over de verslagjaren 1998 tot en met 2002 heeft het CBS, grotendeels gebaseerd op in bestandsvorm verstrekte data van het CFI, geconsolideerde exploitatierekeningen en balansen opgesteld van diverse onderwijssectoren. Tevens zijn de investeringen berekend. Verder heeft het CBS financiële data van een aantal instellingen toegevoegd die worden gesubsidieerd door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Dit ministerie is verantwoordelijk voor het 'groen' onderwijs in Nederland dat opleidt voor beroepsgroepen in landbouw, voeding, natuur en milieu.

Tabel 4.2.1
Gecumuleerde exploitatierekeningen van instellingen in voortgezet onderwijs

	1998	1999	2000	2001	2002
<i>mln euro</i>					
Baten	3 584	3 915	4 296	4 719	5 083
Rijksbijdragen OCW	3 347	3 624	3 918	4 299	4 614
Overige overheidsbijdragen	.	.	100	107	130
Baten werk i.o.v. derden	5	4	4	6	7
Overige baten	232	286	275	307	333
Deelnemersbijdragen	30	37	36	33	35
Ouderbijdragen	41	51	49	56	63
Resultaat deelnemingen
Verhuur onroerende zaken	10	12	12	10	12
Detachering personeel	10	12	12	19	21
Schenking en sponsoring	.	.	.	1	1
Overige	141	173	166	189	201
Lasten	3 586	3 913	4 272	4 640	5 045
Personele lasten	2 947	3 202	3 446	3 732	4 067
Lonen, salarissen en sociale lasten	2 700	2 935	3 158	3 414	3 807
Overige personele lasten	302	327	353	383	330
Dotatie voorziening wachtgeld	5	5	6	6	4
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	21	23	24	26	31
Overige	277	299	323	351	295
Uitkeringen	-55	-60	-64	-65	-71
Afschrijvingen	76	86	108	125	137
Immateriële vaste activa
Gebouwen	10	13	16	21	23
Inventaris en apparatuur	55	61	77	92	100
Overige materiële vaste activa	10	12	15	12	14
Huisvestingslasten	246	276	309	334	352
Huur	13	15	17	20	22
Dotatie onderhoudsvoorziening	63	71	80	76	64
Klein onderhoud en reparatie	32	35	40	50	50
Energie en water	43	48	54	62	66
Schoonmaakkosten	53	59	66	79	92
Heffingen	5	6	6	7	7
Overige huisvestingskosten	38	42	47	42	50
Overige instellingslasten	316	349	408	449	489
Administratie- en beheerslasten	83	92	108	126	141
Inventaris, apparatuur, leermiddelen	76	84	99	128	154
Dotatie overige voorzieningen	27	29	34	39	20
Overige (werving, representatie e.d.)	131	143	167	156	174
Saldo baten en lasten (1)	-1	2	25	80	38
Saldo financiële baten en lasten (2)	33	33	39	45	44
Gewone bedrijfsvoering (1)+(2)	32	35	64	124	82
Buitengewoon resultaat (3)	8	6	12	3	8
Aandeel van derden (4)
Exploitatieresultaat (1)+(2)+(3) + (4)	40	41	75	128	90

Bron: CFI, CBS.

Tabel 4.2.2
Gecumuleerde exploitatierekeningen van bve-instellingen

	1998	1999	2000	2001	2002
<i>mln euro</i>					
Baten	2 389	2 540	2 786	2 984	3 345
Rijksbijdragen OCW	1 848	1 936	2 134	2 289	2 553
Overige overheidsbijdragen	226	255	302	356	384
Baten werk i.o.v. derden	101	126	111	109	136
Overige baten	214	222	239	229	273
Deelnemersbijdragen	66	77	52	57	81
Ouderbijdragen	.	.	2	2	1
Resultaat deelnemingen	.	-1	-1	-2	-1
Verhuur onroerende zaken	7	8	9	11	16
Detachering personeel	16	17	20	21	30
Schenking en sponsoring	.	.	0	1	0
Overige	124	120	156	139	145
Lasten	2 356	2 511	2 716	2 903	3 328
Personele lasten	1 676	1 800	1 959	2 096	2 400
Lonen, salarissen en sociale lasten	1 510	1 614	1 767	1 880	2 138
Overige personele lasten	166	186	205	234	282
Dotatie voorziening wachtgeld	14	11	15	9	17
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	57	99	101	105	135
Overige	95	76	88	120	131
Uitkeringen	.	.	-13	-18	-20
Afschrijvingen	149	161	171	178	197
Immateriële vaste activa	0	0	0	1	2
Gebouwen	69	73	75	79	82
Inventaris en apparatuur	79	85	94	98	107
Overige materiële vaste activa	1	2	2	1	6
Huisvestingslasten	200	202	212	221	248
Huur	54	54	53	53	63
Dotatie onderhoudsvoorziening	32	29	30	27	30
Klein onderhoud en reparatie	.	14	21	22	25
Energie en water	31	30	34	34	38
Schoonmaakkosten	37	39	44	45	52
Heffingen	10	11	11	9	11
Overige huisvestingskosten	37	26	19	32	29
Overige instellingslasten	331	348	374	408	484
Administratie- en beheerslasten	94	124	164	173	192
Inventaris, apparatuur, leermiddelen	73	85	116	124	164
Dotatie overige voorzieningen	32	19	12	11	12
Overige (werving, representatie e.d.)	133	120	81	100	116
Saldo baten en lasten (1)	33	29	70	80	17
Saldo financiële baten en lasten (2)	-8	-9	-4	-5	-11
Gewone bedrijfsvoering (1)+(2)	26	20	66	75	6
Buitengewoon resultaat (3)	8	9	-2	13	27
Aandeel van derden (4)	.	.	.	0	0
Exploitatieresultaat (1)+(2)+(3) + (4)	33	29	64	88	33

Bron: CFI, Ministerie van LNV, CBS.

Tabel 4.2.3
Gecumuleerde exploitatierekeningen van hbo-instellingen

	1998	1999	2000	2001	2002
<i>mln euro</i>					
Baten	1 719	1 838	1 955	2 167	2 321
Rijksbijdragen OCW	1 170	1 244	1 314	1 475	1 587
Normatieve Rijksbijdragen	1 085	1 151	1 244	1 408	1 547
Overige subsidies OCW	84	94	70	67	40
Collegegelden	323	349	370	387	405
Baten werk i.o.v. derden	120	126	137	148	152
Opbrengst werk i.o.v. derden	117	122	138	152	149
Contractonderwijs	.	.	.	90	94
Contractonderzoek	.	.	.	6	6
Overige	.	.	.	49	49
Mutaties onderhanden werk i.o.v. derden	3	4	-1	-4	3
Overige baten	106	119	134	157	178
Resultaat deelnemingen	1	0	1	0	0
Verhuur onroerende zaken	.	.	.	13	17
Detachering personeel	.	.	.	12	12
Schenking en sponsoring	.	.	.	4	5
Overige	105	118	132	128	143
Lasten	1 693	1 782	1 889	2 082	2 219
Personele lasten	1 177	1 243	1 308	1 425	1 534
Lonen, salarissen en sociale lasten	907	957	1 008	1 188	1 304
Overige personele lasten	270	286	301	242	241
Dotatie voorziening wachtgeld	9	5	5	9	2
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	102	115	119	134	131
Overige	159	166	176	99	107
Uitkeringen	.	.	-1	-6	-11
Afschrijvingen	114	118	128	134	144
Immateriële vaste activa	0	1	3	1	1
Gebouwen	52	52	58	59	62
Inventaris en apparatuur	60	64	64	72	75
Overige materiële vaste activa	2	1	3	2	7
Overige instellingslasten	401	420	453	524	541
Huur	52	57	53	56	63
Dotatie onderhoudsvoorziening	13	15	17	13	13
Inventaris en apparatuur	17	18	19	28	24
Energie en water	20	19	20	21	21
Heffingen	7	7	8	6	6
Dotatie overige voorzieningen	13	15	19	11	19
Overige	280	289	317	389	396
Saldo baten en lasten (1)	26	57	65	84	102
Saldo financiële baten en lasten (2)	-30	-34	-25	-29	-28
Gewone bedrijfsvoering (1) + (2)	-4	23	41	55	74
buitengewoon resultaat (3)	-7	-1	-8	14	38
Aandeel van derden (4)	.	.	.	0	0
Exploitatieresultaat (1) + (2) + (3) + (4)	-11	21	33	69	113

Bron: CFI, Ministerie van LNV, CBS.

Tabel 4.2.4
Gecumuleerde exploitatierekeningen van universiteiten

	1998	1999	2000	2001	2002
<i>mln euro</i>					
Baten	3 547	3 753	3 974	4 273	4 571
Rijksbijdragen OCW	2 512	2 640	2 761	2 934	3 065
Normatieve Rijksbijdragen	2 486	2 613	2 729	2 908	3 019
Overige subsidies OCW	26	27	33	26	46
Collegegelden	199	210	212	227	243
Baten werk i.o.v. derden	568	613	729	732	839
Opbrengst werk i.o.v. derden	541	594	737	703	825
Contractonderwijs	.	.	.	138	100
Contractonderzoek	.	.	.	299	506
Overige	.	.	.	266	219
Mutaties onderhanden werk i.o.v. derden	27	19	-8	30	14
Overige baten	268	290	272	380	424
Lasten	3 503	3 722	3 975	4 282	4 560
Personele lasten	2 062	2 220	2 370	2 483	2 675
Lonen, salarissen en sociale lasten	1 734	1 883	1 988	2 096	2 276
Overige personele lasten	328	338	387	384	399
Dotatie voorziening wachtgeld	77	56	61	47	37
Uitzendkrachten, declaranten e.d.	96	100	144	159	195
Overige	154	181	182	178	167
Uitkeringen	0	0	-5	3	1
Afschrijvingen	136	160	171	199	217
Immateriële vaste activa	.	.	.	2	2
Gebouwen	80	95	98	113	124
Inventaris en apparatuur	56	65	72	84	90
Overige materiële vaste activa	.	.	1	0	0
Inkomensoverdrachten	412	439	482	558	563
Rijksbijdr. acad. ziekenhuizen	369	384	401	450	490
Affiliaties	3	4	15	12	15
Subsidies en bijdragen	45	49	55	54	42
Diversen	-5	2	10	42	17
Overige instellingslasten	893	902	953	1 041	1 105
Huur	16	20	25	26	29
Dotatie onderhoudsvoorziening	24	27	72	28	17
Inventaris en apparatuur	117	107	125	137	129
Energie en water	44	49	49	56	58
Heffingen	15	16	15	14	15
Dotatie overige voorzieningen	6	5	8	17	21
Overige	670	678	659	762	836
Saldo baten en lasten (1)	45	31	-1	-9	11
Saldo financiële baten en lasten (2)	43	38	44	37	18
Gewone bedrijfsvoering (1) + (2)	88	70	43	29	30
Buitengewoon resultaat (3)	23	2	-5	-30	-26
Aandeel van derden (4)	.	.	.	0	0
Exploitatieresultaat (1) + (2) + (3) + (4)	111	71	38	-1	4

Bron: CFI, Ministerie van LNV, CBS.

Tabel 4.2.5
Investerings door onderwijsinstellingen

	1998	1999	2000	2001	2002
<i>mln euro</i>					
Totaal	805	963	946	1 223	1 413
Gebouwen en terreinen ¹⁾	466	588	573	790	927
Inventaris en apparatuur	340	375	373	432	485
Voortgezet onderwijs	119	205	223	315	305
Gebouwen en terreinen ¹⁾	43	94	109	174	148
Inventaris en apparatuur	76	111	114	141	157
Bve	232	267	285	331	380
Gebouwen en terreinen ¹⁾	139	158	184	210	254
Inventaris en apparatuur	93	109	101	121	126
Hbo	242	216	163	191	225
Gebouwen en terreinen ¹⁾	156	155	101	120	138
Inventaris en apparatuur	86	61	62	71	87
Wo	212	275	275	386	503
Gebouwen en terreinen ¹⁾	128	181	179	286	388
Inventaris en apparatuur	84	94	96	100	115

¹⁾ Inclusief overige materiële vaste activa.

Bron: CFI, CBS.

5. Onderwijs en maatschappelijke omgeving

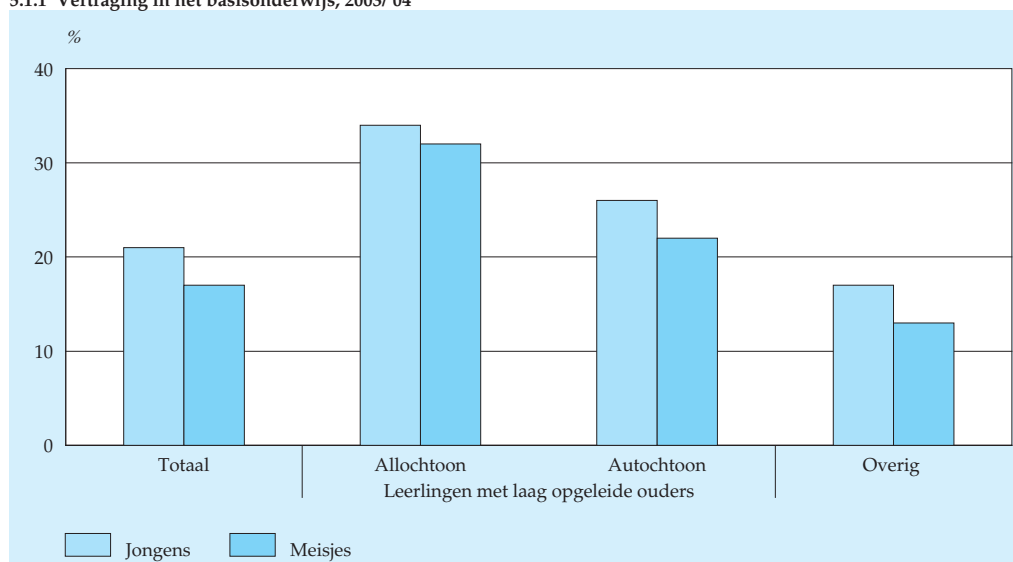
5.1 Onderwijsverschillen tussen autochtone en allochtone kinderen

Niet-westerse allochtonen verlaten het Nederlandse onderwijssysteem gemiddeld met een lager onderwijsniveau dan autochtone leerlingen. Al in het basisonderwijs lopen allochtone leerlingen achterstand op. In het voortgezet onderwijs volgen niet-westers allochtone leerlingen vooral de lagere onderwijsniveaus en zijn ze ondervertegenwoordigd op de havo en het vwo. Niet-westerse allochtonen stromen na het behalen van een diploma in het voortgezet onderwijs wel vaker door naar vervolgonderwijs dan autochtonen. Door de ondervertegenwoordiging op havo en vwo van niet-westers allochtone jongeren is ook hun deelname aan het hbo en het wo relatief laag.

Vertraging in het basisonderwijs

In 2002/'03 had een kwart van de leerlingen in het basisonderwijs (exclusief het speciaal onderwijs) laag opgeleide ouders. Deze kinderen komen later van de basisschool dan gebruikelijk. Meer dan de helft van de kinderen met laagopgeleide ouders was van allochtone herkomst. Deze allochtone kinderen zitten vaker na hun twaalfde jaar op de basisschool dan autochtone leerlingen met laag opgeleide

5.1.1 Vertraging in het basisonderwijs, 2003/'04

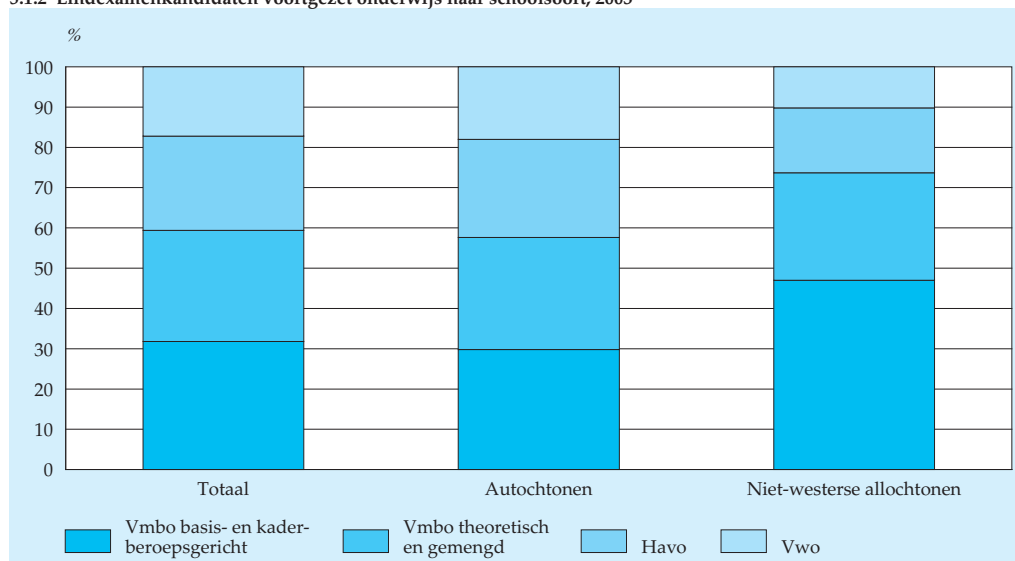
Bron: CBS, CFI.

ouders. In 2003/'04 had eenderde van de allochtone kinderen met laagopgeleide ouders meer tijd nodig dan gebruikelijk. Bij de autochtone kinderen met laag opgeleide ouders was dat bijna een kwart. Van de overige leerlingen deed 15 procent langer over de basisschool dan gebruikelijk. Jongens lopen vaker vertraging op dan meisjes. Gemiddeld komt 21 procent van de jongens en 17 procent van de meisjes later van de basisschool dan gebruikelijk.

Niet-westerse allochtonen volgen vaker vmbo

In het voortgezet onderwijs gaan niet-westers allochtone scholieren vaker naar een schoolsoort van een lager niveau dan autochtone leerlingen. Ook zijn zij oververtegenwoordigd in de groep leerlingen die het onderwijs verlaten voordat ze examens doen. In 2002/'03 deed bijna 74 procent van de niet-westers allochtone examenkandidaten in het voortgezet onderwijs eindexamen op het vmbo. Vooral kinderen van Marokkaanse en Turkse afkomst doen vaker examens op deze schoolsoorten. Van de autochtone examenkandidaten ging ongeveer 58 procent op voor het examen van het vmbo. Ruim 26 procent van de niet-westerse allochtonen deed het eindexamen havo of vwo. Bij de autochtone leerlingen ging 42 procent op voor het examen havo of vwo.

5.1.2 Eindexamenkandidaten voortgezet onderwijs naar schoolsoort, 2003

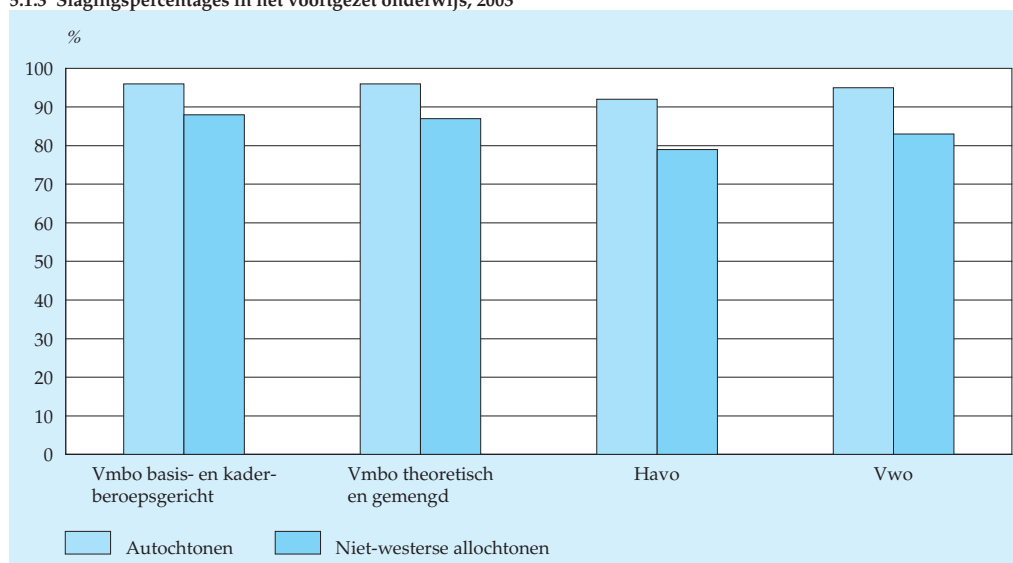
Bron: Inspectie van het Onderwijs, CBS, IBG.

Slagingspercentages van niet-westers allochtone kinderen blijven achter

De slagingspercentages van niet-westerse leerlingen in het voortgezet onderwijs zijn nog steeds lager dan die van autochtone leerlingen. De grootste verschillen

komen voor op de havo en het vwo. In 2003 slaagde van de autochtone examen­kandidaten op de havo 92 procent en op het vwo 95 procent. Bij de niet-westerse allocht­onen lagen de slagingspercentages op respectievelijk 79 en 83 procent. Op het vmbo zijn de verschillen tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen kleiner.

5.1.3 Slagingspercentages in het voortgezet onderwijs, 2003

Bron: Inspectie van het Onderwijs, CBS, IBC.

Geslaagde allochtonen stromen vaker door naar vervolgonderwijs

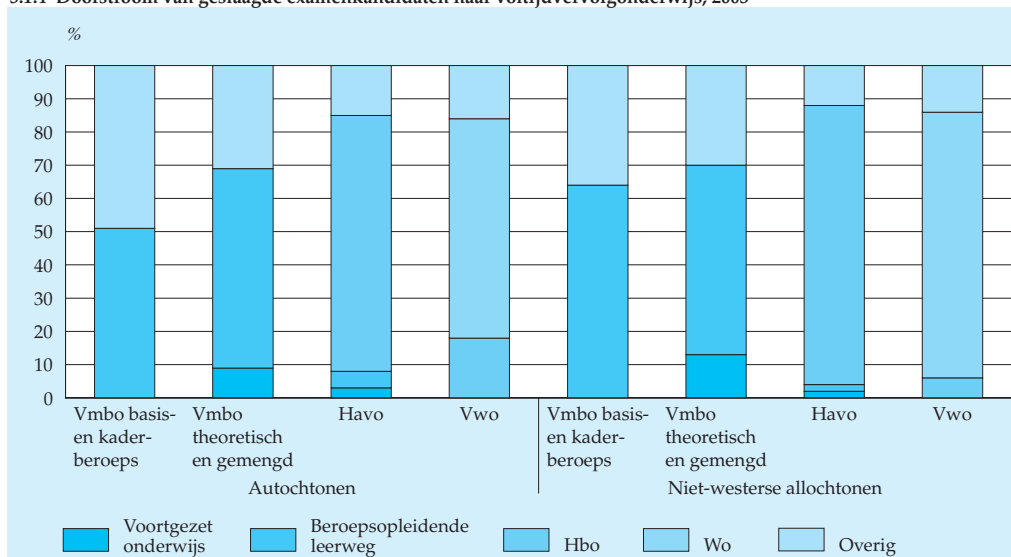
Na het behalen van het diploma in het voortgezet onderwijs kiezen de meeste leerlingen direct voor een voltijdvervolgopleiding. Voor niet-westers allochtone geslaagden zijn de doorstroompercentages iets hoger dan voor autochtonen. Niet-westerse allochtonen kiezen bovendien vaker voor een hoger schoolniveau dan autochtone leerlingen.

Van de niet-westers allochtone havo-geslaagden ging 84 procent naar het hbo. Dat aandeel lag bij de autochtone havo-geslaagden lager, namelijk 77 procent. Bij de geslaagden in het vwo stroomde ongeveer 85 procent direct door naar het hbo of wo. De doorstroompercentages van de niet-westerse allochtonen en de autochtonen verschillen nauwelijks. Wel valt op dat 80 procent van de niet-westers allochtone geslaagden koos voor het wo en slechts 6 procent voor het hbo. Bij de autochtonen ging 66 procent naar het wo en 18 procent naar het hbo. Vooral autochtone meisjes kiezen na het vwo relatief vaak voor een hbo-opleiding.

Vanuit de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen in het vmbo stroomde in 2003 64 procent van de niet-westers allochtone gediplomeerden door naar de beroepsopleidende leerweg (bol). Bij de autochtone gediplomeerden was dat 51 procent. Autochtonen kiezen wellicht vaker voor een opleiding binnen de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) of deeltijd bol (vaak na het vmbo), of verlaten het onderwijs tijdelijk of definitief.

Van de leerlingen die geslaagd zijn voor de gemengde en theoretische leerweg van het vmbo stroomde een groter percentage niet-westerse allochtonen dan autochtonen door naar de havo. Verder gaat 56 procent van de niet-westerse allochtonen door naar de bol. Bij autochtonen was dat met 60 procent iets meer.

5.1.4 Doorstroom van geslaagde examenkandidaten naar voltijdvervolgonderwijs, 2003

Bron: Inspectie van het Onderwijs, CBS, IBG.

Lage deelname niet-westerse allochtonen aan hoger onderwijs

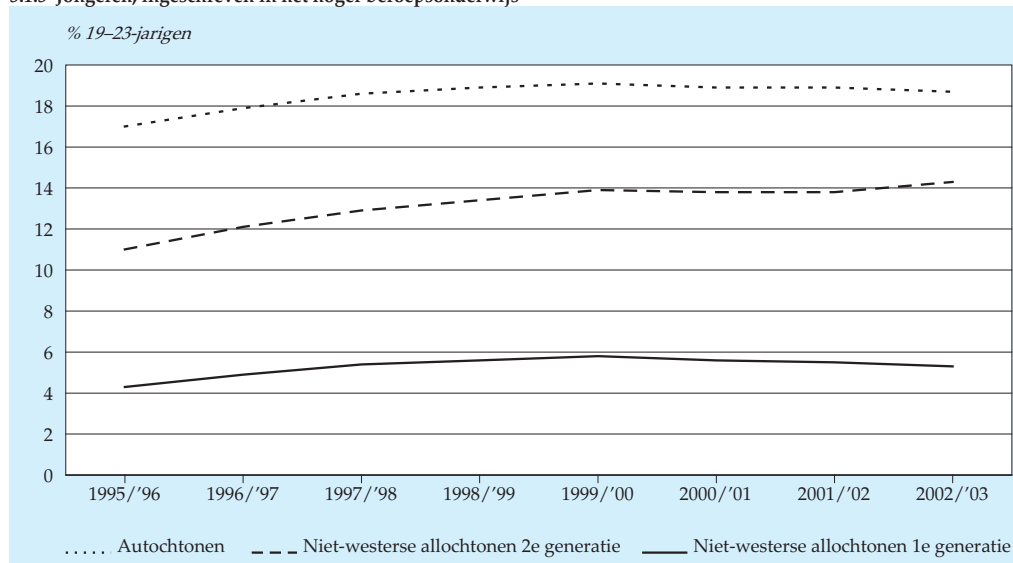
De deelname van niet-westerse allochtonen aan het hoger onderwijs is laag. In 2002/'03 stonden 417 duizend studenten ingeschreven in het voltijd hoger onderwijs. Nog geen 8,5 procent was van niet-westers allochtone herkomst. Op grond van de bevolkingsaantallen zou bij een evenredige vertegenwoordiging een percentage van bijna 16 procent kunnen worden verwacht. Aan de doorstroom vanuit havo en vwo naar het hbo en wo ligt het niet. De directe doorstroom van niet-westerse allochtonen vanuit havo en vwo is juist zeer hoog. De achterstand is het gevolg van de lage deelname aan havo en vwo.

Niet-westerse allochtonen volgden in 2002/'03 wel vaker een opleiding in het hoger onderwijs dan in 1995/'96. Zowel absoluut als gerelateerd aan hun aantal in de bevolking is de deelname sindsdien gestegen. Ook autochtonen zijn echter relatief vaker een hogere opleiding gaan volgen.

Niet-westerse allochtonen vaker naar hbo

Het aantal studenten in het hbo is van 1995/'96 op 2002/'03 toegenomen van 229 tot 250 duizend. In diezelfde periode nam het aantal niet-westers allochtone studenten toe van 10 tot bijna 22 duizend. Het allochtone deel van de bevolking in de relevante leeftijdsgroep is echter gegroeid, terwijl het autochtone deel is gedaald. Het is daarom beter om de aantallen studenten naar herkomstgroep te relateren aan hun aantal in de bevolking. Aangezien het grootste deel van de hbo-ingeschrevenen een leeftijd heeft tussen de 19 en 24 jaar, zijn de deelnamepercentages voor het hbo berekend voor deze leeftijdsgroep.

5.1.5 Jongeren, ingeschreven in het hoger beroepsonderwijs

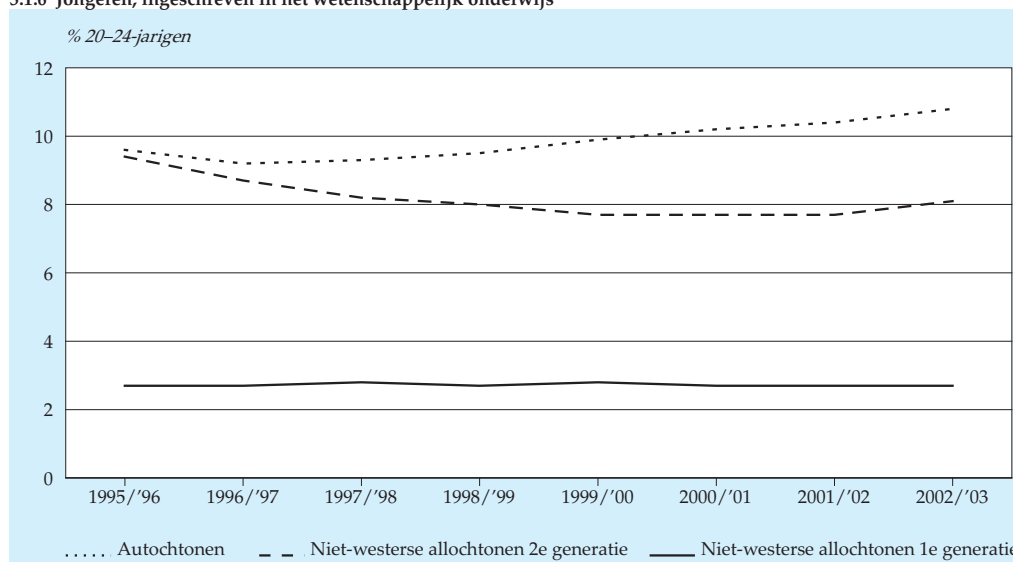
Bron: CBS, IBC.

Het percentage autochtonen van 19 tot en met 23 jaar dat deelneemt aan het hbo steeg tussen 1995/'96 en 2002/'03 van 17,0 tot 18,7 procent. De relatieve deelname van niet-westerse allochtonen steeg in die periode van 6,0 tot 9,5 procent. Per saldo hebben de niet-westerse allochtonen sinds 1995/'96 dus wat van hun achterstand ingehaald. Vooral niet-westerse allochtonen van de tweede generatie zorgden hiervoor; het deelnamepercentage van de eerste generatie steeg maar weinig.

Achterstand niet-westerse allochtonen in deelname wo niet verkleind

Het aantal studenten in het wo is van 1995/'96 op 2002/'03 afgenomen van 167 tot 166 duizend. Het aantal niet-westerse ingeschrevenen nam echter in diezelfde periode toe van bijna 9 naar ruim 13 duizend. Ook hier geldt dat een beter beeld van de deelnameontwikkeling bij allochtone en autochtone jongeren wordt verkregen door de aantallen studenten naar herkomstgroep te relateren aan hun aantal in de bevolking. Binnen het wo is het grootste deel van de ingeschrevenen tussen de 20 en 25 jaar. Voor het relateren van de deelname aan de omvang van de bevolking wordt daarom deze leeftijdsgroep beschouwd.

5.1.6 Jongeren, ingeschreven in het wetenschappelijk onderwijs

Bron: CBS, IBG.

Het percentage autochtonen van 20 tot en met 24 jaar dat deelneemt aan het wo is tussen 1995/'96 en 2002/'03 gestegen van 9,6 tot 10,8 procent. De relatieve deelname van niet-westerse allochtonen nam ook toe, van 4,1 tot 5,0 procent. De groei bleef echter wel iets achter bij die van de autochtonen. De niet-westerse allochtonen zijn er in het wo, in tegenstelling tot in het hbo, niet in geslaagd wat van hun achterstand in deelname in te halen. De relatieve deelname van niet-westerse allochtonen van de tweede generatie is zelfs afgenomen.

In hoger onderwijs is economie zeer populair bij niet-westerse allochtonen

In het hbo is economie de meest populaire studierichting. Dat geldt voor niet-westerse allochtonen nog veel meer dan voor autochtonen. In 2002/'03 bedroeg het aandeel van de niet-westers allochtone studenten in de economische studie-

richtingen 48 procent. Bij de autochtone studenten was dat 35 procent. Na economie is techniek het meest in trek, vooral bij mannen. Vrouwen kiezen veel minder vaak voor de sector techniek. De niet-westers allochtone vrouwen volgen na economie het vaakst een opleiding op sociaal-agogisch terrein. De autochtone vrouwen laten hun keuze na economie het vaakst vallen op de pedagogische opleidingen.

De meest populaire studie aan de universiteiten is gedrag en maatschappij. Deze richting is vooral bij autochtone studenten gewild. Bij de niet-westers allochtone studenten zijn de studies economie en recht het meest populair. Economie het meest bij de mannen, terwijl recht vooral bij de vrouwen erg populair is. Bij autochtone studenten is naast gedrag en maatschappij de studie economie het meest gewild.

Toelichting

Examenresultaten

De gepresenteerde resultaten vormen een onderdeel van de uitkomsten van een lopend onderzoek dat het CBS uitvoert in het kader van het gemeentelijk onderwijs-achterstandenbeleid. Het onderzoek wordt gefinancierd door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

De gegevens zijn gebaseerd op het examenresultatenregister van de Informatie Beheergroep (IBG). Deze registratie bevat alle examengegevens van circa 90 procent van de totale groep eindexamenkandidaten. De gegevens over de herkomstgroepering komen uit de gemeentelijke basisadministratie (GBA). De gegevens uit beide bestanden zijn samengevoegd en opgehoogd tot de totale populatie eindexamenkandidaten. Door koppeling van bestanden kan selectiviteit naar herkomstgroepering optreden. Het absolute aantal allochtonen kan hierdoor iets onderschat zijn.

Deelnemers aan de Kwalificatiestructuur Educatie (KSE), de opvolger van het voortgezet algemeen volwassenen onderwijs (vavo), zijn in de analyses buiten beschouwing gelaten. Ook deelnemers aan de opleidingen die vallen onder het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en overige landbouwopleidingen behoren niet tot de onderzoekspopulatie.

Het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) en de opvolger daarvan, het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) zijn inclusief het leerwegondersteunend onderwijs lwoo. In de bestanden is het onderscheid tussen deze twee onderwijsvormen niet te maken.

Met doorstroom van eindexamenkandidaten wordt de doorstroom uit het examenjaar naar vervolgonderwijs bedoeld. Leerlingen die na het eindexamen een jaar iets anders gaan doen en daarna doorstromen naar vervolgonderwijs zijn dus niet waargenomen.

De doorstroom werd bepaald door het examenresultatenregister te koppelen aan het lesgeldregister en het centraal register inschrijvingen hoger onderwijs, beide afkomstig van de Informatie Beheergroep. Uit het lesgeldregister kan worden bepaald of een leerling zich het volgende schooljaar heeft ingeschreven in het voortgezet onderwijs, dan wel de voltijd beroepsopleidende leerweg (bol). Leerlingen die

doorstromen naar de beroepsbegeleidende leerweg (bbl), dan wel de deeltijd beroepsopleidende leerweg konden niet worden waargenomen. Bij de doorstroom naar het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs werden zowel voltijd- als deeltijdstudenten meegenomen.

Gewichtenregeling basisonderwijs

Een deel van de gelden voor het onderwijsachterstandenbeleid gaat rechtstreeks naar de scholen. Voor basisscholen is de toekenning van de gelden (in de vorm van extra formatie) door het Ministerie van OCW geregeld in de gewichtenregeling. Deze gewichtenregeling maakt onderscheid in vier categorieën van basisschoolleerlingen die het risico lopen om een onderwijsachterstand op te lopen. Elke categorie heeft een bepaald 'gewicht', dat aangeeft hoeveel extra geld een school krijgt om eventuele achterstanden van deze leerlingen te voorkomen en te bestrijden. Het gaat om de volgende categorieën leerlingen: kinderen van laag opgeleide autochtone ouders (gewicht 0.25), schipperskinderen (gewicht 0.40), woonwagen- en zigeuner-kinderen (gewicht 0.70) en kinderen met laag opgeleide allochtone ouders (gewicht 0.90). De door het Ministerie van OCW gehanteerde definitie van allochtoon wijkt iets af van de CBS-definitie.

Herkomstgroepering (CBS-definitie)

Autochtonen: Nederland.

Westerse allochtonen: Europa (excl. Turkije), Noord-Amerika, Japan, Oceanië en Indonesië.

Niet-westerse allochtonen: Afrika, Azië (excl. Japan en Indonesië), Zuid-Amerika en Turkije.

Eerste generatie allochtonen: personen geboren in land van herkomst

Tweede generatie allochtonen: minimaal één ouder geboren in land van herkomst.

Hoger onderwijs

De resultaten hoger onderwijs hebben betrekking op personen in het voltijd hoger onderwijs met de Nederlandse nationaliteit en buitenlanders die, voordat ze gingen studeren, al in Nederland woonden (resident studenten). De studenten met een buitenlandse herkomst die voor studie naar Nederland zijn gekomen (non-resident studenten) en de studenten waar het sofi-nummer niet van bekend was, vallen in de overige groep. De gegevens zijn ontleend aan het Centraal Register Ingeschrevenen Hoger Onderwijs (CRIHO), een bestand van de IBG. Het CBS heeft de gegevens aan de Gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens (GBA) gekoppeld om de herkomst van de studenten te bepalen. Het deeltijd onderwijs is buiten beschouwing gelaten, omdat de groep te slecht met de GBA koppelde.

Geslaagde studenten hebben een afsluitend diploma behaald voor een hbo-opleiding of voor (de eerste fase van) een universitaire opleiding (doctoraaldiploma). In het wetenschappelijk onderwijs zijn echter ook studenten meegeteld die hun

beroepsdiploma's hebben behaald. De sectorindeling van het hoger beroepsonderwijs is bepaald door het CBS. De sectorindeling van het wetenschappelijk onderwijs volgt de HOOP-indeling van het Ministerie van OCW. Deze sectoren worden ook wel aangeduid als HOOP-gebieden.

Vertraging in het basisonderwijs

Vertraging in het basisonderwijs is geoperationaliseerd als het percentage leerlingen in het basisonderwijs dat op 1 oktober van het schooljaar 12 jaar en ouder is op het totaal aantal leerlingen van 11 jaar en ouder.

Voortgezet onderwijs

Onder het voortgezet onderwijs vallen hier het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo), het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) en het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo). Het vmbo is de opvolger van mavo en vbo. Het is bestemd voor leerlingen van 12-16 jaar, heeft een duur van vier jaar en bereidt voor op het middelbaar beroepsonderwijs. Leerlingen met een vmbo-diploma van de theoretische leerweg kunnen ook doorstromen naar het vierde leerjaar havo. In het laatste jaar van het vmbo kan op verschillende niveaus examen worden gedaan. De eerste examens vonden plaats in 2002/'03. De basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-b) en de kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo-k) samen zijn wat betreft de aantallen en het niveau redelijk te vergelijken met het vroegere vbo. De gemengde leerweg (vmbo-gl) en de theoretische leerweg (vmbo-t) zijn samen wat betreft de aantallen en het niveau redelijk te vergelijken met de vroegere mavo. De gegevens zijn inclusief het lwoo, het leerwegondersteunend onderwijs (sinds 1998 de opvolger van het individueel voorbereidend beroepsonderwijs, ivbo). Deeltijd voortgezet onderwijs en landbouwonderwijs zijn niet meegerekend.

Tabel 5.1.1
Vertraging in het basisonderwijs naar opleiding van de ouders en herkomstgroepering¹⁾ en geslacht

	1996/97	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04
	%				
Jongens en meisjes	19	19	18	19	19
w.v.					
Allochtonen met laag opgeleide ouders	34	33	32	32	33
Autochtonen met laag opgeleide ouders	19	22	22	23	24
Overig	14	14	14	15	15
Jongens	21	21	20	21	21
w.v.					
Allochtonen met laag opgeleide ouders	35	34	33	33	34
Autochtonen met laag opgeleide ouders	22	24	24	25	26
Overig	16	16	16	17	17
Meisjes	16	16	16	17	17
w.v.					
Allochtonen met laag opgeleide ouders	33	32	31	31	32
Autochtonen met laag opgeleide ouders	16	20	20	21	22
Overig	12	12	12	12	13

¹⁾ De onderscheiden herkomstgroeperingen zijn afgeleid uit de 'gewichtenregeling' van het Ministerie van OCW; de afleiding 'allochtoon' verschilt in lichte mate van de afleiding zoals het CBS die hanteert.

Bron: CBS, CFI.

Tabel 5.1.2
Eindexamenkandidaten voortgezet onderwijs naar schoolsoort, 2003

	Totaal	Vmbo		Havo	Vwo
		basis- en kaderberoeps	theoretisch en gemengd		
	<i>x 1 000</i>	<i>%</i>			
Totaal	162,3	31,8	27,6	23,4	17,2
Man	80,9	35,3	27,6 Δ	21,2	15,9
Vrouw	81,3	28,3	27,6 Δ	25,6	18,5
Autochtonen	131,4	29,8	27,8	24,4	18,0
Niet-westerse allochtonen	20,5	47,0	26,7	16,1	10,2
Westerse allochtonen	10,4	27,2	26,3	25,0	21,5
Autochtonen	131,4	29,8	27,8	24,4	18,0
Man	65,9	33,8	27,8 Δ	21,9	16,5
Vrouw	65,6	25,9	27,8 Δ	26,8	19,5
Niet-westerse allochtonen	20,5	47,0	26,7	16,1	10,2
Man	9,9	48,2	26,4 Δ	15,4	9,9 Δ
Vrouw	10,6	45,8	26,9 Δ	16,8	10,5 Δ
Eerste generatie	6,2	52,7	24,1	14,5	8,6
Tweede generatie	14,2	44,4	27,8	16,9	10,9
w.o.					
Marokkanen	4,4	55,7	26,2 Δ	12,4	5,7
Turken	4,3	53,3	27,6 Δ	13,1	6,1
Surinamers	4,7	45,6	27,2 Δ	17,2	10,0 Δ
Antillianen en Arubanen	1,6	49,2 Δ	24,5	15,7 Δ	10,6 Δ
Westerse allochtonen	10,4	27,2	26,3	25,0	21,5
Man	5,2	30,3	26,4 Δ	22,7	20,6
Vrouw	5,2	24,0	26,3 Δ	27,2	22,5

Δ de waarde wijkt niet significant af van de waarde van het naast hogere (vetgedrukte) aggregaat.

Bron: Inspectie van het Onderwijs, CBS, IBG.

Tabel 5.1.3
Eindexamenkandidaten voortgezet onderwijs naar schoolsoort en herkomstgroepering

	1999	2000	2001	2002	2003
<i>x 1 000</i>					
Vmbo basis- en kaderberoeps	50,2	47,8	46,6	48,1	51,6
Autochtonen	38,5	36,5	35,4	36,1	39,2
Niet-westerse allochtonen	8,5	8,5	8,5	9,4	9,6
Westerse allochtonen	3,2	2,8	2,6	2,6	2,8
Vmbo theoretisch en gemengd	47,3	47,8	47,2	49,5	44,7
Autochtonen	38,3	38,8	38,1	39,9	36,6
Niet-westerse allochtonen	5,7	5,9	6,2	6,4	5,5
Westerse allochtonen	3,2	3,1	3,0	3,1	2,7
Havo	43,4	43,5	33,5	35,7	37,9
Autochtonen	36,8	36,6	28,2	29,9	32,0
Niet-westerse allochtonen	3,4	3,8	3,0	3,4	3,3
Westerse allochtonen	3,1	3,1	2,3	2,4	2,6
Vwo	30,8	29,9	29,4	25,9	27,9
Autochtonen	26,4	25,4	25,0	22,0	23,6
Niet-westerse allochtonen	2,0	2,0	2,1	1,8	2,1
Westerse allochtonen	2,5	2,5	2,4	2,1	2,2

Bron: Inspectie van het Onderwijs, CBS, IBG.

Tabel 5.1.4
Slagingspercentages in het voortgezet onderwijs, 2003

	Vmbo		Havo	Vwo
	basis- en kaderberoeps	theoretisch en gemengd		
	%			
Totaal	94	95	91	94
Man	93	94 Δ	91	93
Vrouw	95	95 Δ	91	94
Autochtonen	96	96	92	95
Niet-westerse allochtonen	88	87	79	83
Westerse allochtonen	93 Δ	94	89	92
Autochtonen	96	96	92	95
Man	95	96 Δ	92	94
Vrouw	97	96 Δ	93	95
Westerse allochtonen	93	94	89	92
Man	91	94 Δ	89 Δ	91
Vrouw	96	93 Δ	89 Δ	93
Niet-westerse allochtonen	88	87	79	83
Man	87	87 Δ	79 Δ	84 Δ
Vrouw	89	87 Δ	79 Δ	83 Δ
Eerste generatie	87	86 Δ	76	81 Δ
Tweede generatie	89	87 Δ	80	84
w.o.				
Marokkanen	88 Δ	88 Δ	82	83 Δ
Turken	84	80	73	74
Surinamers	91	87 Δ	75	81 Δ
Antillianen en Arubanen	89 Δ	91	86	89

Δ de waarde wijkt niet significant af van de waarde van het naast hogere (vetgedrukte) aggregaat.

Bron: Inspectie van het Onderwijs, CBS, IBG.

Tabel 5.1.5
Slagingspercentages voortgezet onderwijs naar herkomstgroepering en gemeentegrootte, 2003

	Vmbo		Havo	Vwo
	basis- en kaderberoeps	theoretisch en gemengd		
	%			
Totaal	94	95	91	94
Vier grote gemeenten	87	89	85	91
Overige gemeenten	95	95	92	94
Totaal autochtonen	96	96	92	95
Vier grote gemeenten	93	94	91	94 Δ
Overige gemeenten	96	96	93	95 Δ
Totaal niet-westerse allochtonen	88	87	79	83
Vier grote gemeenten	85	84	75	80
Overige gemeenten	90	88	81	85
Totaal westerse allochtonen	93	94	89	92
Vier grote gemeenten	89	91	86 Δ	92 Δ
Overige gemeenten	94	94	90 Δ	92 Δ

Δ de waarde wijkt niet significant af van de waarde van het naast hogere (vetgedrukte) aggregaat.

Bron: Inspectie van het Onderwijs, CBS, IBG.

Tabel 5.1.6
Doorstroom van geslaagde examenkandidaten vo naar voltijd vervolgonderwijs, naar geslacht, 2003

	Vo	Bol	Hbo	Wo	Overig ¹⁾
	%				
Autochtonen					
Jongens					
vmbo basis- en kaderberoeps		45			55
vmbo theoretisch en gemengd	10	60			30
havo	3	4	79		14
vwo			14	71	15
Meisjes					
vmbo basis- en kaderberoeps		59			41
vmbo theoretisch en gemengd	8	59			33
havo	2	5	76		16
vwo			21	62	17
Niet-westerse allochtonen					
Jongens					
vmbo basis- en kaderberoeps		62			38
vmbo theoretisch en gemengd	13	56			30
havo	2	2	84		12
vwo			4	82	14
Meisjes					
vmbo basis- en kaderberoeps		66			34
vmbo theoretisch en gemengd	13	57			31
havo	2	2	84		12
vwo			8	78	14

¹⁾ Stromen niet of niet direct door naar een voltijdvervolgopleiding. Ook doorstroom naar de beroepsbegeleidende leerweg valt binnen de categorie overig.

Bron: Inspectie van Onderwijs, CBS, IBG.

Tabel 5.1.7
Ingeschreven studenten in het hoger onderwijs naar herkomstgroepering ¹⁾

	1995/'96	1996/'97	1997/'98	1998/'99	1999/'00	2000/'01	2001/'02	2002/'03
	<i>x 1 000</i>							
Hoger beroepsonderwijs								
Totaal	229,1	231,5	235,3	239,0	246,2	247,5	249,2	250,3
Autochtoon	194,9	194,9	195,7	195,6	197,8	196,0	194,0	192,3
Allochtoon	24,8	26,9	28,9	30,8	33,0	34,8	36,3	38,3
Westerse allochtoon	14,9	15,1	15,4	15,7	16,1	16,3	16,4	16,6
Niet-westerse allochtoon	9,9	11,8	13,5	15,1	16,9	18,5	19,9	21,8
w.v.								
Eerste generatie	5,6	6,4	6,9	7,1	7,2	7,2	7,5	7,7
Tweede generatie	4,3	5,4	6,6	8,1	9,7	11,3	12,4	14,0
w.o.								
Turkije	1,6	1,8	2,1	2,5	2,9	3,2	3,5	3,9
Marokko	1,3	1,7	2,1	2,5	3,0	3,3	3,5	3,9
Suriname	3,1	3,5	3,9	4,2	4,5	4,6	4,8	5,1
Nederlandse Antillen en Aruba	1,4	1,6	1,6	1,7	1,8	1,9	1,9	2,1
Overig niet-westers	2,5	3,1	3,7	4,2	4,9	5,5	6,0	6,8
Overig ²⁾	9,4	9,8	10,7	12,5	15,4	16,8	18,9	19,7
Wetenschappelijk onderwijs								
Totaal	167,3	154,1	148,5	147,7	150,5	153,4	159,1	166,2
Autochtoon	137,4	125,4	119,7	118,0	119,6	121,1	124,9	128,9
Allochtoon	24,2	23,0	22,8	23,2	23,9	24,8	26,2	27,9
Westerse allochtoon	15,6	14,3	13,7	13,5	13,6	13,7	14,1	14,5
Niet-westerse allochtoon	8,6	8,7	9,1	9,6	10,3	11,1	12,2	13,3
w.v.								
Eerste generatie	5,0	4,8	4,8	4,8	4,7	4,8	4,9	5,0
Tweede generatie	3,6	3,9	4,4	4,8	5,6	6,3	7,3	8,3
w.o.								
Turkije	1,1	1,2	1,3	1,3	1,5	1,6	1,7	1,9
Marokko	0,7	0,7	0,8	0,9	1,0	1,2	1,4	1,5
Suriname	2,8	2,7	2,6	2,6	2,6	2,7	2,8	3,0
Nederlandse Antillen en Aruba	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	1,4
Overig niet-westers	2,8	3,0	3,3	3,6	4,0	4,4	4,9	5,5
Overig ²⁾	5,7	5,7	5,9	6,6	7,0	7,5	7,9	9,4

¹⁾ De aantallen naar herkomstgroepering wijken af van de vorig jaar gepubliceerde gegevens. Dit komt doordat de afbakening van resident/non-resident studenten nu scherper is gedefinieerd. Non-resident studenten woonden voor aanvang van hun studie nog niet in Nederland; zij worden geteld bij de groep 'overig'.

²⁾ Buitenlandse studenten of studenten waarvan het sofi-nummer niet bekend is.

Bron: CBS, IBC.

Tabel 5.1.8
Percentage jongeren in Nederland dat is ingeschreven in het voltijd hoger onderwijs per herkomstgroepering¹⁾

	1995/'96	1996/'97	1997/'98	1998/'99	1999/'00	2000/'01	2001/'02	2002/'03
<i>% 19–23-jarigen ²⁾</i>								
Hoger beroepsonderwijs								
Totaal	16,0	16,8	17,5	17,9	18,3	18,0	18,0	17,9
Autochtoon	17,0	17,9	18,6	18,9	19,1	18,9	18,9	18,7
Allochtoon	8,9	9,7	10,4	10,7	11,1	11,0	11,0	11,0
Westerse allochtoon	13,0	13,6	14,1	14,2	14,3	14,1	14,1	14,1
Niet-westerse allochtoon	6,0	7,0	7,9	8,5	9,2	9,2	9,2	9,5
w.v.								
1e generatie	4,3	4,9	5,4	5,6	5,8	5,6	5,5	5,3
2e generatie	11,0	12,1	12,9	13,4	13,9	13,8	13,8	14,3
w.o.								
Turkije	3,8	4,5	5,1	6,1	7,0	7,5	8,1	8,6
Marokko	3,9	4,9	6,0	6,9	7,7	8,0	8,5	9,3
Suriname	8,1	9,5	11,0	11,5	12,3	12,0	12,2	12,4
Nederlandse Antillen en Aruba	9,8	10,9	11,4	10,7	10,0	9,3	9,0	9,6
<i>% 20–24-jarigen ³⁾</i>								
Wetenschappelijk onderwijs								
Totaal	9,3	8,9	9,0	9,2	9,5	9,8	10,0	10,3
Autochtoon	9,6	9,2	9,3	9,5	9,9	10,2	10,4	10,8
Allochtoon	6,8	6,5	6,5	6,6	6,6	6,6	6,7	6,9
Westerse allochtoon	10,5	9,9	9,8	9,9	10,0	9,9	10,0	10,3
Niet-westerse allochtoon	4,1	4,1	4,3	4,4	4,5	4,6	4,8	5,0
w.v.								
1e generatie	2,7	2,7	2,8	2,7	2,8	2,7	2,7	2,7
2e generatie	9,4	8,7	8,2	8,0	7,7	7,7	7,7	8,1
w.o.								
Turkije	2,1	2,3	2,5	2,7	2,8	3,0	3,1	3,3
Marokko	1,6	1,8	2,0	2,1	2,2	2,5	2,7	3,1
Suriname	5,4	5,3	5,3	5,3	5,5	5,6	5,8	6,3
Nederlandse Antillen en Aruba	6,9	6,6	6,6	6,2	5,6	5,2	5,1	5,2

¹⁾ De deelnamepercentages naar herkomstgroepering wijken af van de vorig jaar gepubliceerde gegevens. Dit komt doordat de afbakening van resident/non-resident studenten nu scherper is gedefinieerd. Non-resident studenten woonden voor aanvang van hun studie nog niet in Nederland; zij worden geteld bij de groep 'overig'.

²⁾ Het grootste gedeelte van de ingeschreven hbo-studenten heeft deze leeftijd.

³⁾ Het grootste gedeelte van de ingeschreven wo-studenten heeft deze leeftijd.

Bron: CBS, IBG.

Tabel 5.1.9
Aantallen geslaagde studenten in het hoger onderwijs naar herkomstgroepering¹⁾

	1995/'96	1996/'97	1997/'98	1998/'99	1999/'00	2000/'01	2001/'02
	<i>x 1 000</i>						
Hoger beroepsonderwijs							
Totaal	43,2	43,4	42,5	43,2	44,4	43,9	44,9
Autochtoon	37,7	37,7	36,7	36,7	37,2	36,1	36,5
Allochtoon	3,5	3,8	3,7	4,1	4,3	4,6	4,9
Westerse allochtoon	2,5	2,6	2,4	2,5	2,5	2,5	2,6
Niet westerse allochtoon	1,0	1,2	1,4	1,6	1,8	2,1	2,3
w.v.							
Eerste generatie	0,6	0,7	0,7	0,9	0,9	0,9	1,0
Tweede generatie	0,5	0,5	0,7	0,7	0,9	1,2	1,3
w.o.							
Marokko	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4
Turkije	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4
Suriname	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,6
Nederlandse Antillen en Aruba	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
Overig niet-westers	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	0,6	0,7
Overig ²⁾	2,0	2,0	2,1	2,4	2,9	3,2	3,5
Wetenschappelijk onderwijs							
Totaal	28,7	25,3	22,3	20,6	20,1	20,2	20,8
Autochtoon	24,4	21,5	18,8	17,2	16,8	16,6	17,1
Allochtoon	3,3	3,0	2,7	2,6	2,5	2,7	2,7
Westerse allochtoon	2,4	2,1	1,9	1,8	1,6	1,7	1,7
Niet westerse allochtoon	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0
w.v.							
Eerste generatie	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Tweede generatie	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5
w.o.							
Marokko	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Turkije	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Suriname	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Nederlandse Antillen en Aruba	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Overig niet-westers	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4
Overig ²⁾	1,0	0,7	0,8	0,7	0,8	0,9	1,0

¹⁾ De aantallen naar herkomstgroepering wijken af van de vorig jaar gepubliceerde gegevens. Dit komt doordat de afbakening van resident/non-resident studenten nu scherper is gedefinieerd. Non-resident studenten woonden voor aanvang van hun studie nog niet in Nederland; zij worden geteld bij de groep 'overig'.

²⁾ Buitenlandse studenten of studenten waarvan het sofi-nummer niet bekend is.

Bron: CBS, IBC.

Tabel 5.1.10
Percentage jongeren in Nederland dat is geslaagd voor een afsluitend examen in het voltijd hoger onderwijs per
herkomstgroepering ¹⁾

	1995/'96	1996/'97	1997/'98	1998/'99	1999/'00	2000/'01	2001/'02
	% 21–26-jarigen ²⁾						
Hoger beroepsonderwijs							
Totaal	18,6	19,6	20,3	21,2	22,3	22,0	22,0
Autochtoon	20,5	21,6	22,4	23,5	24,5	24,0	24,1
Allochtoon	7,5	8,4	8,5	9,2	9,5	9,6	9,7
w.v.							
Westerse allochtoon	12,4	13,8	13,0	14,1	14,3	13,6	13,7
Niet-westerse allochtoon	3,8	4,5	5,2	5,9	6,4	7,1	7,3
	% 22–27-jarigen ³⁾						
Wetenschappelijk onderwijs							
Totaal	10,2	9,3	8,5	8,2	8,3	8,6	9,0
Autochtoon	10,9	10,0	9,1	8,9	9,1	9,4	10,0
Allochtoon	5,8	5,5	4,9	4,8	4,5	4,7	4,7
w.v.							
Westerse allochtoon	9,7	9,1	8,1	7,9	7,4	7,6	7,5
Niet-westerse allochtoon	2,7	2,8	2,6	2,6	2,5	2,8	2,8

¹⁾ De deelnamepercentages naar herkomstgroepering wijken af van de vorig jaar gepubliceerde gegevens. Dit komt doordat de afbakening van resident/non-resident studenten nu scherper is gedefinieerd. Non-resident studenten woonden voor aanvang van hun studie nog niet in Nederland; zij worden geteld bij de groep 'overig'.

²⁾ Geslaagden van 21 tot en met 26 jaar gerelateerd aan het gemiddelde van de 21 tot en met 26-jarigen in de bevolking; het grootste gedeelte van de geslaagde hbo-studenten heeft deze leeftijd.

³⁾ Geslaagden van 22 tot en met 27 jaar gerelateerd aan het gemiddelde van de 22 tot en met 27-jarigen in de bevolking; het grootste gedeelte van de geslaagde wo-studenten heeft deze leeftijd.

Bron: CBS, IBC.

Tabel 5.1.11
Percentage ingeschreven studenten hbo naar sector, studiejaar 2002/03

	Agrarisch	Technisch	Economisch	Gezondheid	Sociaal-agogisch	Kunst	Pedagogisch
	%						
Totaal	3,0	18,9	36,6	7,9	10,8	6,9	15,8
Man	3,7	33,2	41,5	3,2	4,2	6,3	7,9
Vrouw	2,4	5,3	31,9	12,5	17,0	7,6	23,2
Autochtonen	3,3	19,4	34,6	8,4	11,1	5,7	17,5
Man	4,1	34,6	40,2	3,2	4,3	5,0	8,5
Vrouw	2,6	4,8	29,1	13,4	17,7	6,3	26,1
Westerse allochtonen	1,5	18,8	39,9	6,2	10,9	9,5	13,2
Man	1,6	31,1	43,4	3,4	4,9	8,6	7,2
Vrouw	1,4	6,7	36,3	9,0	16,9	10,3	19,1
Niet-westerse allochtonen	0,5	19,2	48,0	3,9	14,1	3,3	11,0
Man	0,5	31,7	52,2	1,8	5,9	2,9	5,0
Vrouw	0,4	7,3	44,0	5,9	22,0	3,6	16,7
Eerste generatie	0,5	23,3	43,9	5,2	13,3	3,4	10,6
Tweede generatie	0,5	17,0	50,2	3,3	14,6	3,3	11,2
w.o.							
Turkije	0,0	17,8	48,5	2,3	14,4	1,8	15,5
Marokko	0,0	15,0	47,7	2,8	18,8	0,8	15,0
Suriname	0,4	17,6	48,4	3,9	17,3	2,7	9,8
Nederlandse Antillen en Aruba	1,0	19,0	41,0	5,7	15,7	5,2	12,9
Overig niet-westers	0,9	23,8	49,6	5,2	8,6	5,5	6,4
Overig ¹⁾	4,0	14,1	41,2	9,4	3,8	21,3	6,2

¹⁾ Buitenlandse studenten of studenten waarvan het sofi-nummer niet bekend is.

Bron: CBS, IBC.

Tabel 5.1.12
Percentage ingeschreven studenten wo naar HOOP-gebied, studiejaar 2002/03

	Land- bouw	Natuur	Techniek	Gezond- heid	Econo- mie	Recht	Gedrag en Maat- schapij	Taal en Cultuur
	%							
Totaal	2,4	7,3	14,9	12,7	17,1	12,5	19,6	13,1
Man	2,4	9,8	23,7	9,0	23,5	10,7	11,5	9,0
Vrouw	2,5	4,8	5,6	16,6	10,3	14,4	28,0	17,3
Autochtonen	2,6	7,4	15,3	12,9	16,2	11,9	20,4	13,2
Man	2,5	9,9	24,3	8,6	23,0	10,5	11,9	9,2
Vrouw	2,6	4,8	5,6	17,5	8,9	13,4	29,5	17,5
Westerse allochtonen	1,3	7,0	13,4	12,3	15,0	14,8	19,3	16,6
Man	1,3	9,9	21,6	10,0	21,0	12,8	12,1	11,0
Vrouw	1,4	4,1	5,3	14,6	9,1	16,8	26,3	22,1
Niet-westerse allochtonen	0,7	8,2	11,9	14,3	20,7	20,2	15,5	8,3
Man	0,8	10,8	19,5	13,1	26,4	14,9	9,3	5,2
Vrouw	0,6	5,6	4,3	15,5	15,2	25,4	21,6	11,5
Eerste generatie	0,6	9,5	12,9	17,9	19,0	17,9	13,5	8,3
Tweede generatie	0,7	7,4	11,2	12,2	21,7	21,7	16,8	8,3
w.o.								
Turkije	0,5	6,5	9,1	14,0	21,0	28,5	15,1	5,9
Marokko	–	8,4	9,7	11,0	19,5	28,6	14,9	8,4
Suriname	0,7	8,0	8,6	12,6	20,9	23,9	18,6	7,0
Nederlandse Antillen en Aruba	1,4	8,5	13,5	13,5	14,9	16,3	22,0	9,9
Overig niet-westers	0,7	8,9	14,7	16,7	22,3	14,1	12,7	9,6
Overig ¹⁾	4,7	5,9	15,8	9,0	27,3	7,5	15,0	13,2

¹⁾ Buitenlandse studenten of studenten waarvan het sofi-nummer niet bekend is.

Bron: CBS, IBG.

5.2 Na de leerplicht nog vijf jaar naar school

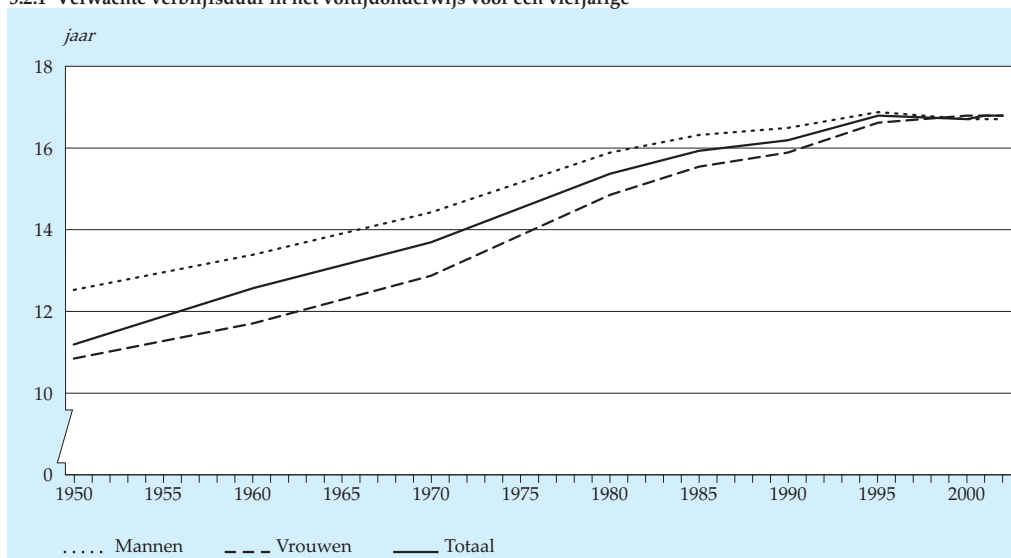
Het aantal jaren dat we in Nederland op school doorbrengen is toegenomen. Voor vrouwen was deze toename sterker dan voor mannen. Hierdoor zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen verdwenen. De huidige generatie jongeren gaat gemiddeld van school wanneer ze bijna 21 jaar is. Ongeveer 10 procent haalt geen diploma, terwijl ongeveer drie van de tien schoolverlaters in eerste instantie geen startkwalificatie hebben.

Steeds langer naar school

We volgen in Nederland steeds langer onderwijs. Vanaf 1950 nam iedere tien jaar het aantal jaren dat we op school zaten, met ruim 1 jaar toe. In 2002 kwamen de jongeren gemiddeld van school op de leeftijd van bijna 21. In 1950 was dat nog ruim vijftien jaar. Jongeren die van school komen en veelal de arbeidsmarkt opgaan, hebben dus bijna 17 jaar onderwijs erop zitten. Het is namelijk al lang zo dat vrijwel alle kinderen op vierjarige leeftijd naar de basisschool gaan. In de historische vergelijking zijn de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) en de voorganger hiervan, het leerlingwezen, niet in de cijfers opgenomen. Met de bbl erbij, was de verblijfsduur in 2002 ongeveer 17,6 jaar.

Hoewel jongeren dus alsmaar langer onderwijs volgden, lijkt het verzadigingsniveau bereikt. In de jaren tachtig nam de leeftijd waarop jongeren van school komen nog wel toe, maar de stijging was minder dan in voorgaande decennia. In de

5.2.1 Verwachte verblijfsduur in het voltijdonderwijs voor een vierjarige

Bron: Onderwijsstatistieken CBS.

jaren negentig vlakke de stijging verder af. Eind jaren negentig en begin van deze eeuw is de verwachte verblijfsduur stabiel.

De stijging van het aantal jaren dat we onderwijs volgen, is maar beperkt toe te schrijven aan de uitbreiding van de leerplicht. De stijging komt door het toenemende aandeel jongeren dat naar het mbo, hbo en wo gaat. In het hbo zit de grootste groei.

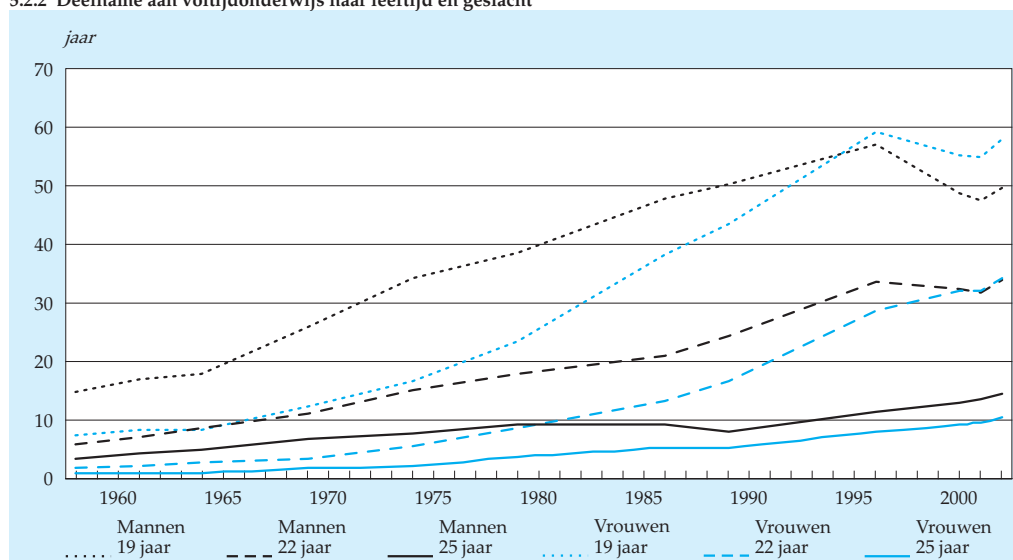
Vrouwen halen achterstand in

In het midden van de vorige eeuw zaten mannen ongeveer anderhalf jaar langer op school dan vrouwen. Vanaf de jaren zeventig kwam daar verandering in en werkten vrouwen deze achterstand geleidelijk weg. Inmiddels is de achterstand teniet gedaan. Wel is het zo dat mannen vaker deelnemen aan de bbl. De verschillen tussen mannen en vrouwen zijn ook zichtbaar in de onderwijsdeelname. In 1958 ging nog maar 2 procent van de vrouwen van 22 jaar naar het voltijdonderwijs, in 2002 was dat opgelopen naar 34 procent. Bij de mannen liep deze stijging op van 6 naar 34 procent.

Helft negentienjarigen zit nog op school

Uiteraard gaat niet iedereen op dezelfde leeftijd van school. Er zijn jongeren die na beëindiging van de leerplicht met zestien jaar stoppen met het voltijdonderwijs. Maar van de negentienjarigen zit nog altijd de helft op school. De onderwijsdeelname loopt dan verder terug tot ongeveer 13 procent op 25-jarige leeftijd.

5.2.2 Deelname aan voltijdonderwijs naar leeftijd en geslacht

Bron: CBS, IBC.

Drie van de tien jongeren halen geen startkwalificatie

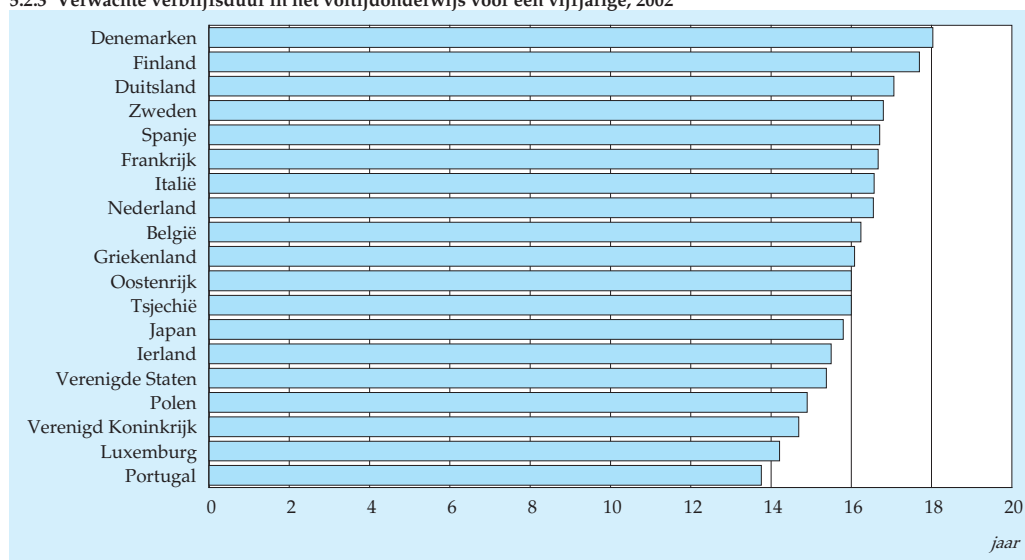
Ongeveer 10 procent van de leerlingen die aan het voortgezet onderwijs beginnen, verlaat het voltijdonderwijs zonder diploma. Nog eens 20 procent van de leerlingen heeft weliswaar een diploma behaald, maar niet op het niveau van de startkwalificatie. Uiteindelijk beschikken dus drie van de tien jongeren niet over een startkwalificatie. Bij de invoering in 1996 van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs, waarin vier niveaus worden onderscheiden binnen het mbo, bepaalde de Minister van Onderwijs dat iedereen ten minste met het tweede niveau, de basisberoepsopleiding of een havo- of vwo-diploma het onderwijs moest verlaten. Dit wordt de startkwalificatie genoemd en moet de sleutel zijn tot een baan, voldoende inkomen en een volwaardige plek in de samenleving.

De jongeren zonder startkwalificatie zijn niet allemaal voortijdige schoolverlaters. Een deel vervolgt de onderwijsloopbaan in de bbl en behaalt daar een startkwalificatie. Het aantal gediplomeerden dat deze combinatie van werken en leren ten minste op het niveau van basisberoepsbeoefenaar heeft afgerond, is de afgelopen jaren toegenomen.

Internationale vergelijking verblijfsduur in voltijdonderwijs

De verwachte verblijfsduur in het voltijdonderwijs in Nederland is hoger dan in de meeste andere OESO-landen. Bij de internationale vergelijking wordt gekeken naar de verwachte verblijfsduur in het voltijdonderwijs van een vijfjarige, omdat in de meeste OESO-landen kinderen pas na hun vijfde jaar naar school gaan. Bovendien

5.2.3 Verwachte verblijfsduur in het voltijdonderwijs voor een vijfjarige, 2002

Bron: Education at a glance 2004, OESO.

wordt voor Nederland in de internationale vergelijking ook de bbl door de OESO meegenomen. Voor Nederland resulteert dan dat een kind van vijf jaar gemiddeld 16,5 jaar voltijdonderwijs mag verwachten. In Portugal gaat een vijfjarige gemiddeld bijna 14 jaar naar school, in Denemarken 18 jaar. Onze buurlanden België en Duitsland hebben een verblijfsduur van 16,2 en 17,1 jaar. In de meeste OESO-landen hebben vrouwen langer onderwijs dan mannen.

Toelichting

In de verwachte verblijfsduur in het onderwijs is deelname aan de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) en de voorloper hiervan, het leerlingwezen, buiten beschouwing gelaten. Bij de internationale vergelijking over het jaar 2002 is de bbl wel inbegrepen. Verder moet er rekening gehouden worden met het feit dat de onderwijsstelsels van de verschillende landen niet altijd helemaal onderling vergelijkbaar zijn.

De duur die een vierjarige gedurende zijn/haar leven op school doorbrengt, wordt benaderd door de deelnamepercentages aan onderwijs voor elk leeftijd vanaf vier jaar op te tellen. De deelnamepercentages worden berekend door het aantal deelnemers aan onderwijs van een bepaalde leeftijd te delen door de totale populatie van die leeftijd.

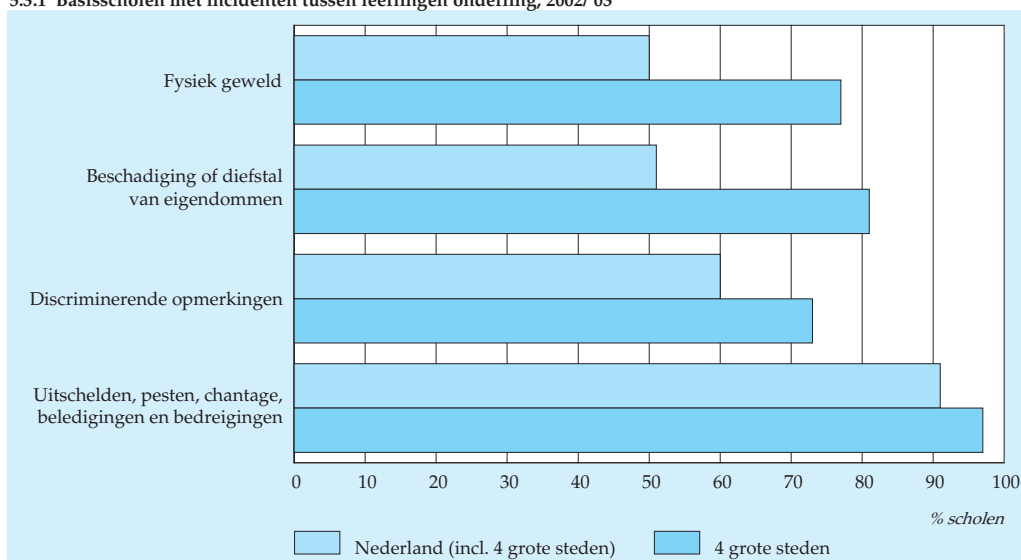
5.3 Veiligheid op scholen

De afgelopen jaren is de veiligheid op scholen een aantal malen volop in het nieuws gekomen. De Inspectie van het Onderwijs heeft in het schooljaar 2002/'03 op 237 basisscholen, 85 vmbo-scholen en 82 havo/vwo-scholen onderzoek gedaan naar de veiligheid van leerlingen en personeelsleden. Op de meeste scholen van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs komen incidenten tussen leerlingen onderling voor. Meestal betreft het pesten, uitschelden, beledigingen en bedreigingen. Relatief ernstige incidenten zoals beschadiging van eigendommen of fysiek geweld komen minder vaak voor.

Incidenten op basisscholen

Ruim negen van de tien basisscholen hebben gedurende het schooljaar met incidenten tussen leerlingen onderling te maken. Het betreft dan vooral pesten, schelden, chantage en bedreigingen. Op 12 procent van de scholen zijn dit soort incidenten wekelijks aan de orde. Meer ernstige zaken zoals beschadiging of diefstal en fysiek geweld komen op ongeveer de helft van de basisscholen voor. Deze ernstige voorvallen doen zich op ongeveer 2 procent van de scholen wekelijks voor. Op de basisscholen in de vier grote steden komen meer dan in de rest van het land incidenten voor tussen leerlingen onderling. Dat geldt vooral voor de meer ernstige voorvallen zoals fysiek geweld en diefstal of beschadiging van eigendommen. Ook incidenten tussen leerlingen en personeelsleden en tussen ouders en personeelsleden komen in de vier grote steden meer voor dan elders.

5.3.1 Basisscholen met incidenten tussen leerlingen onderling, 2002/'03

Bron: Inspectie van het Onderwijs.

Maatregelen tegen herhaling van incidenten

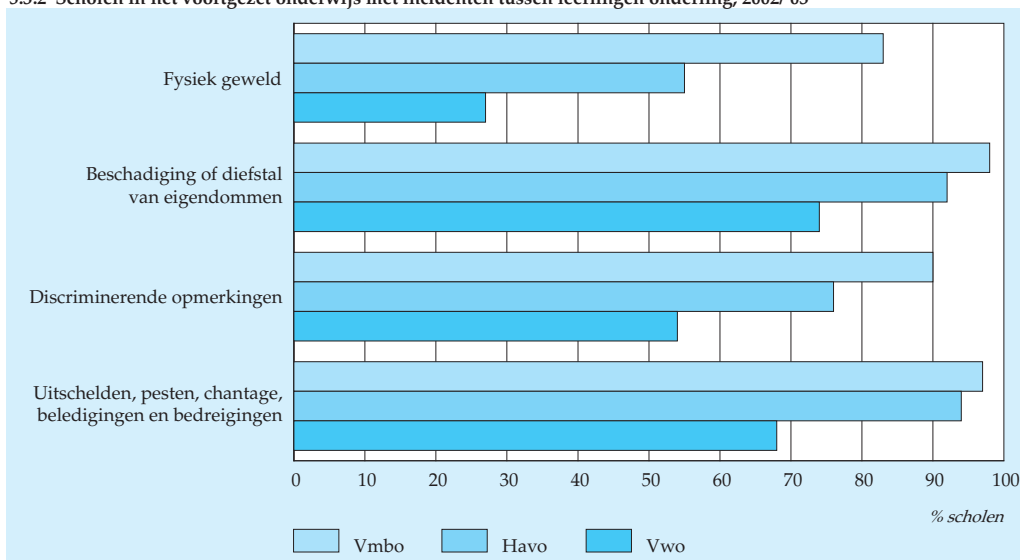
De basisscholen nemen allerlei maatregelen om te voorkomen dat de incidenten zich herhalen. De meest succesvolle aanpak is volgens de scholen: onmiddellijk reageren naar leerlingen en ouders, nagaan of de controle op school voldoende effect sorteert en overwegen of de schoolregels moeten worden aangepast.

In de vier grote steden leiden incidenten op meer scholen tot schorsing en verwijdering van leerlingen dan elders. Ook is er meer verzuim van leerlingen en leerkrachten en vertrekken er meer leerkrachten. Toch nemen deze scholen meer maatregelen ter bevordering van de veiligheid op school dan de andere scholen.

Een van de tien vmbo-scholen kampt wekelijks met ernstige incidenten

In het voortgezet onderwijs hebben vmbo-scholen het meest te maken met incidenten. Bijna alle vmbo-scholen worden tijdens het schooljaar geconfronteerd met pesten en schelden tussen leerlingen. Op ruim een kwart komt dit elke week voor. Ook hebben bijna alle vmbo-scholen te kampen met incidenten zoals beschadiging of diefstal van eigendommen en fysiek geweld. Op 10 procent van de scholen doen zich dit soort ernstige incidenten wekelijks voor. De incidenten tussen leerlingen in de sfeer van discriminerende opmerkingen, beschadiging of diefstal van eigendommen en fysiek geweld komen vaker voor in de vier grote steden dan elders. Het betreft meestal scholen met veel allochtone leerlingen. Ook worden vmbo-scholen meer dan andere scholen in het voortgezet onderwijs geconfronteerd met incidenten tussen leerlingen en personeelsleden en tussen ouders en personeelsleden.

5.3.2 Scholen in het voortgezet onderwijs met incidenten tussen leerlingen onderling, 2002/03

Bron: Inspectie van het Onderwijs.

De frequentie van incidenten is het laagst op het vwo

Evenals in het basisonderwijs en het vmbo komen ook op de havo en het vwo uit-schelden, pesten en dergelijke tussen leerlingen het meest voor. Bijna alle havo-scholen en 68 procent van de vwo-scholen worden hiermee geconfronteerd. De frequentie van deze incidenten ligt op de havo en vooral op het vwo lager dan op vmbo- en basisscholen. Op 8 procent van de havo-scholen en op 5 procent van de vwo-scholen is pesten en schelden tussen leerlingen wekelijks aan de orde.

Gevoel van onveiligheid

Ook in het voortgezet onderwijs hebben leraren of mentoren doorgaans gesprekken met de betreffende leerlingen en vaak ook met hun ouders. Verder worden afspra-ken met de leerlingen gemaakt over hoe met elkaar om te gaan en wordt er samen-gewerkt met politie en jeugdzorg. Slachtoffers krijgen niet alleen onmiddellijk hulp, maar vaak ook nazorg. In de grote steden is het gevoel van onveiligheid op scholen aanzienlijk groter dan in de rest van Nederland. Op een van de vier vmbo-scholen en een van de zes havo/vwo-scholen zijn de problemen met incidenten zo groot dat de scholen de veiligheid van leerlingen en personeelsleden naar eigen zeggen niet voldoende kunnen waarborgen.

Toelichting

Deze bijdrage is afkomstig van de Inspectie van het Onderwijs en gebaseerd op haar Onderwijsverslag 2002/2003. De verantwoordelijkheid voor gegevens en opvat-tingen in deze bijdrage berust bij de Inspectie van het Onderwijs.

Tabel 5.3.1
Percentage scholen met incidenten, 2002/03

	Ten minste 1 keer tijdens het schooljaar				Wekelijks			
	Bao	Vmbo	Havo	Vwo	Bao	Vmbo	Havo	Vwo
Incidenten tussen leerlingen onderling								
Uitschelden, pesten, chantage, beledigingen en bedreigingen	91	97	94	68	12	26	8	5
Discriminerende opmerkingen	60	90	76	54	4	18	0	0
Beschadiging of diefstal van eigendommen	51	98	92	74	0	9	2	0
Fysiek geweld	50	83	55	27	2	2	0	0
Incidenten tussen personeelsleden onderling								
Uitschelden, pesten, chantage, beledigingen en bedreigingen	4	9	9	5	0	0	0	0
Discriminerende opmerkingen	1	6	9	7	0	0	0	0
Beschadiging of diefstal van eigendommen	0	2	0	0	0	0	0	0
Fysiek geweld	0	1	0	0	0	0	0	0
Incidenten tussen leerlingen en personeelsleden								
Uitschelden, pesten, chantage, beledigingen en bedreigingen	24	85	66	50	0	4	0	0
Discriminerende opmerkingen	6	41	39	26	0	0	0	0
Beschadiging of diefstal van eigendommen	6	39	20	14	0	0	0	0
Fysiek geweld	5	17	1	0	0	0	0	0
Incidenten tussen ouders en personeelsleden								
Uitschelden, pesten, chantage, beledigingen en bedreigingen	27	53	22	16	0	0	0	0
Discriminerende opmerkingen	8	22	5	10	0	0	0	0
Beschadiging of diefstal van eigendommen	1	0	0	0	0	0	0	0
Fysiek geweld	3	5	0	0	0	0	0	0

Bron: Inspectie van het Onderwijs.

5.4 Werkloosheid onder schoolverlaters toegenomen

Van de gediplomeerde schoolverlaters die in het studiejaar 2001/'02 de opleiding hebben afgerond, ging na anderhalf jaar de helft de arbeidsmarkt op. Ongeveer 6 procent hiervan heeft geen werk gevonden. Dit is een verdubbeling ten opzichte van de voorgaande jaargang schoolverlaters. Ondanks de toegenomen werkloosheid sloot het werk onverminderd vaak aan bij de opleiding. De regio waar schoolverlaters de opleiding hebben gevolgd, blijkt van invloed op de aansluiting tussen opleiding en werk

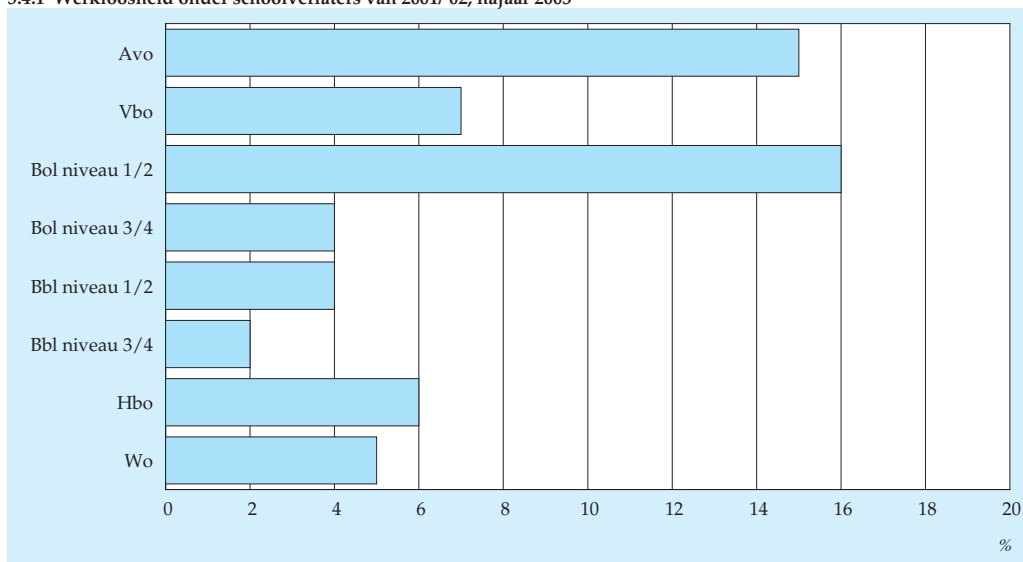
Werken of leren?

Lager opgeleide schoolverlaters gaan over het algemeen verder leren en hoger opgeleide schoolverlaters gaan op zoek naar een baan. Het merendeel, 88 procent, van de schoolverlaters van het algemeen voortgezet onderwijs (avo) zei scholier of student te zijn. Bij schoolverlaters van het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) was dat de helft. Daarnaast heeft ongeveer een kwart gekozen voor een combinatie van werken en leren via de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). Voor de beroepsopleidende leerweg (bol) gold dat ongeveer de helft van de schoolverlaters naar de arbeidsmarkt is gegaan. Bij de bbl, het hbo en het wetenschappelijk onderwijs (wo) heeft het merendeel van de schoolverlaters gekozen voor de arbeidsmarkt.

Werkloosheid verdubbeld

In totaal heeft 51 procent van de schoolverlaters een baan gezocht. Toen de schoolverlaters van het studiejaar 2001/'02 de arbeidsmarkt op gingen, waren de werkgelegenheidsperspectieven minder gunstig dan in voorgaande jaren. Dit blijkt ook

5.4.1 Werkloosheid onder schoolverlaters van 2001/'02, najaar 2003

Bron: ROA.

uit het werkloosheidscijfer van dit cohort. Anderhalf jaar na het behalen van het diploma was 6 procent werkloos. Dit is een verdubbeling in vergelijking met de werkloosheid van 3 procent onder de schoolverlaters van 2000/'01. Het werkloosheidspercentage was het hoogst voor schoolverlaters van bol niveau 1/2 (16 procent) en avo (15 procent). Verder had 31 procent van de werkzame schoolverlaters van 2001/'02 een flexibele aanstelling. Het aandeel van flexibele dienstverbanden was het hoogst onder universitaire afgestudeerden.

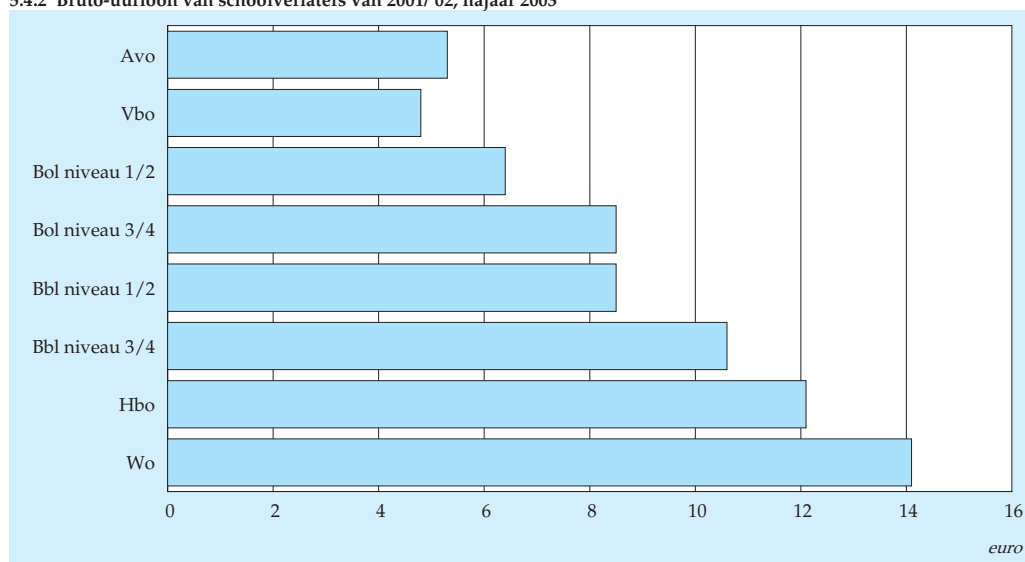
Aanvangssalarissen stagneren

Ten opzichte van de voorgaande jaargang schoolverlaters zijn de aanvangssalarissen van schoolverlaters van 2001/'02 van de bol niveau 3/4, het hbo en het wo vrijwel gelijk gebleven. De beginsalarissen van schoolverlaters van het avo en de bol niveau 1/2 zijn gedaald. Alleen voor afgestudeerden van het vbo en de bbl stegen de startsalarissen. Over het algemeen hebben schoolverlaters van de sector gezondheidszorg een hoger aanvangssalaris dan schoolverlaters van andere onderwijsgebieden. Ook het startsalaris in het hbo voor afgestudeerden van de studierichting onderwijs is al jaren relatief hoog.

Onverminderd goede aansluiting tussen opleiding en werk

Anderhalf jaar na het behalen van het diploma had 71 procent van de werkzame schoolverlaters van 2001/'02 werk dat aansluit bij het eigen opleidingsniveau. Dit is hetzelfde percentage als voor de schoolverlaters van de voorgaande jaargang.

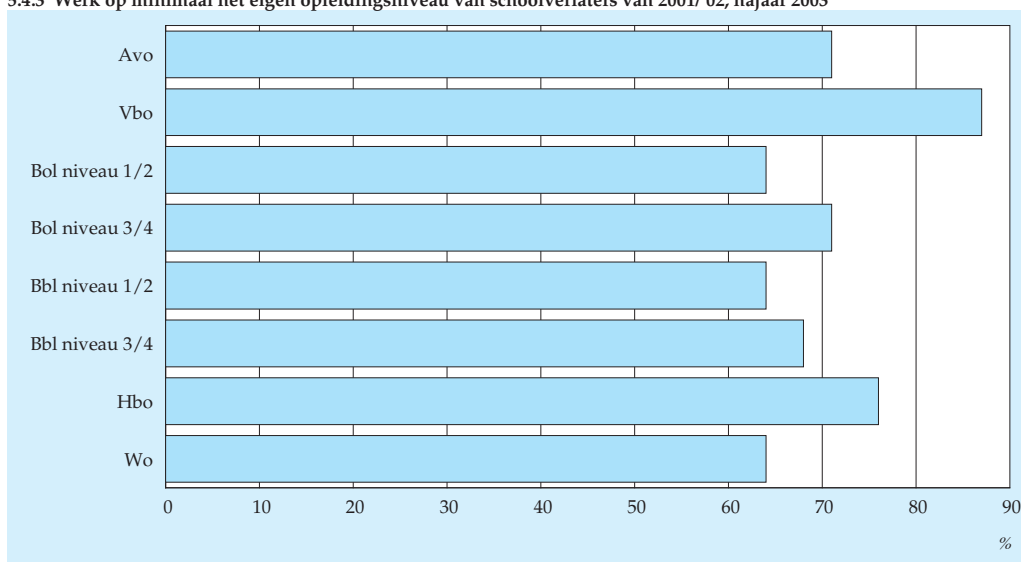
5.4.2 Bruto-uurloon van schoolverlaters van 2001/'02, najaar 2003

Bron: ROA.

Schoolverlaters van het vbo vinden het vaakst een baan die past bij het behaalde opleidingsniveau. Ook het aandeel van schoolverlaters met werk dat aansluit bij de gevolgde opleidingsrichting komt overeen met dat van het voorgaande cohort schoolverlaters. In totaal had 73 procent van de werkzame schoolverlaters een baan die aansluit bij de eigen of verwante opleidingsrichting.

5.4.3 Werk op minimaal het eigen opleidingsniveau van schoolverlaters van 2001/02, najaar 2003

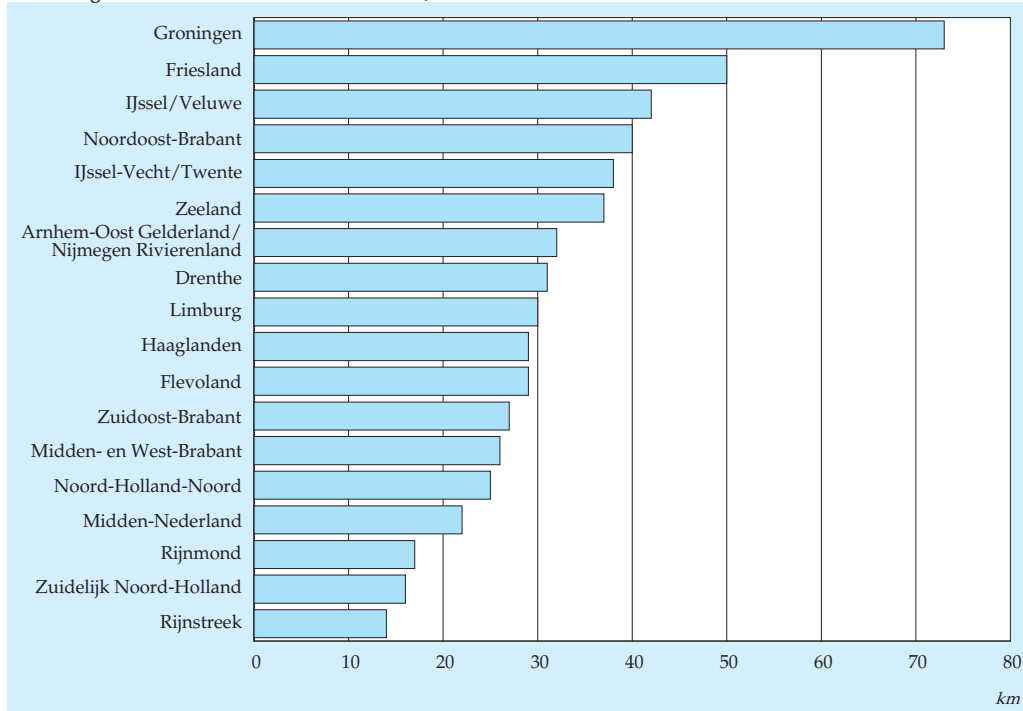

Bron: ROA.

Geografische mobiliteit van schoolverlaters

In de periode 1995–2000 bedroeg de gemiddelde afstand tussen waar de opleiding is gevolgd en waar wordt gewerkt, voor schoolverlaters in Groningen maar liefst 73 kilometer. Veel schoolverlaters die in Groningen een opleiding gevolgd hebben, zullen buiten Groningen werkzaam zijn. Daarnaast waren ook schoolverlaters uit de RBA-gebieden Friesland, IJssel/Veluwe en Noordoost Brabant relatief mobiel (ten minste 40 kilometer). Schoolverlaters van de RBA-gebieden Rijnstreek, Zuidelijk Noord-Holland en Rijnmond bleven echter dicht bij huis. De gemiddelde afstand tussen de gemeente waar de opleiding gevolgd is en de gemeente waar gewerkt wordt, was voor schoolverlaters in deze RBA-gebieden minder dan 20 kilometer.

5.4.4 Geografische mobiliteit van schoolverlaters, 1994/'95-1999/'00

Bron: ROA.

De regio van invloed op aansluiting opleiding en werk

De inpassing in het arbeidsproces verliep beter dan gemiddeld voor schoolverlaters die in de RBA-gebieden Haaglanden en Zuidoost-Brabant hun opleiding hebben gevolgd. Schoolverlaters uit deze twee RBA-gebieden hadden niet alleen relatief vaak een baan die qua niveau en richting aansluit bij de gevolgde opleiding, maar ook relatief vaak een vaste- en voltijdbaan. De geografische mobiliteit van deze schoolverlaters was echter niet bovengemiddeld. De arbeidsmarkt in deze twee RBA-gebieden zal waarschijnlijk voldoende vraag hebben uitgeoefend naar de schoolverlaters.

Dat lag anders bij schoolverlaters die hun opleiding in de RBA-gebieden Groningen en Friesland hebben gevolgd. Hoewel zij zeer mobiel waren, hadden zij toch minder vaak dan gemiddeld een baan die qua niveau en richting aansluit bij de gevolgde opleiding. Ook hadden ze minder vaak dan gemiddeld een vaste- en voltijdbaan. Bij schoolverlaters uit het RBA-gebied Noordoost-Brabant lijkt geografische mobiliteit echter wel samen te gaan met een goede inpassing in het arbeidsproces. Deze schoolverlaters waren meer dan gemiddeld geografisch mobiel en hadden wel relatief vaak een baan die qua niveau en richting aansluit bij de gevolgde opleiding en relatief vaak een vaste- en voltijdbaan.

Toelichting

Deze bijdrage is afkomstig van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA). De gepresenteerde gegevens zijn ontleend aan het onderzoek *Schoolverlaters tussen Onderwijs en Arbeidsmarkt 2003* van het ROA. Dit onderzoek is gebaseerd op gegevens die in het najaar van 2003 zijn verzameld onder ongeveer 34 duizend gediplomeerde schoolverlaters van het algemeen voortgezet onderwijs (avo), het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo), de beroepsopleidende (bol) en beroepsbegeleidende (bbl) leerweg van het secundair beroepsonderwijs en afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs (hbo) en het wetenschappelijk onderwijs (wo) van het school- of studiejaar 2001/'02. De betreffende meting vond ongeveer anderhalf jaar na afstuderen plaats.

Het *werkloosheidspercentage* betreft de werkloze beroepsbevolking: het aandeel van schoolverlaters zonder werk (of met werk minder dan 12 uur per week) die op zoek zijn naar werk. Schoolverlaters die meer dan 12 uur per week werkzaam zijn, maar zichzelf in de eerste plaats als scholier of student beschouwen, worden hier niet tot de beroepsbevolking gerekend.

Bij de *beloning* gaat het om het bruto-uurloon in de hoofdfunctie. Dit is inclusief toeslagen, maar exclusief inkomen uit overwerk.

Een *flexibele aanstelling* betreft een aanstelling als uitzendkracht, oproepkracht en dergelijke of een aanstelling in tijdelijke dienst. Dit betreft een definitiewijziging ten aanzien van voorgaande meetjaren, toen het bij een aanstelling in tijdelijke dienst ging om contracten korter dan een jaar, waardoor de cijfers voor schoolverlaterscohort 2001/'02 niet goed vergelijkbaar zijn met die voor vroegere cohorten.

De *aansluiting* tussen de verlaten opleiding en de uitgeoefende functie is bepaald door de feitelijk verlaten opleiding te vergelijken met het niveau en de richting van de opleiding die door de werkgever voor de uitgeoefende functie werd vereist.

De *geografische mobiliteit* van schoolverlaters is bepaald aan de hand van de afstand (in kilometers) tussen de gemeente waar de schoolverlater de opleiding heeft gevolgd en de gemeente waar de schoolverlater een baan heeft gevonden.

Vast werk betreft een vaste aanstelling of een tijdelijke aanstelling met uitzicht op een vaste aanstelling.

Een *voltijdbaan* betreft een baan van 33 uur of meer per week.

RBA staat voor Regionaal Bestuur voor de Arbeidsvoorziening. Nederland kende tussen 1996 en 2002 18 RBA-gebieden.

Tabel 5.4.1
De arbeidsmarktpositie van gediplomeerde schoolverlaters

Schoolverlaters van:	1997/98	1998/99	1999/'00	2000/'01	2001/'02
	%				
Werkloosheid	2	3	3	3	6
Avo	2	–	5	7	15
Vbo	5	4	6	3	7
Bol niveau 1/2	1	4	7	8	16
Bol niveau 3/4	2	2	2	4	4
Bbl niveau 1/2	2	1	2	2	4
Bbl niveau 3/4	2	0	1	1	2
Hbo	3	3	3	3	6
Wo	2	2	3	3	5
Flexibele aanstelling ¹⁾	15	12	12	18	31
Avo	30	–	23	39	38
Vbo	18	11	17	24	34
Bol niveau 1/2	22	21	22	29	32
Bol niveau 3/4	19	16	13	22	30
Bbl niveau 1/2	11	6	9	15	21
Bbl niveau 3/4	7	5	6	5	11
Hbo	13	12	12	13	37
Wo	10	9	9	11	50
Baan minimaal op eigen opleidingsniveau	69	69	67	71	71
Avo	69	–	85	72	71
Vbo	73	69	77	86	87
Bol niveau 1/2	59	53	46	59	64
Bol niveau 3/4	74	79	71	69	71
Bbl niveau 1/2	44	43	49	58	64
Bbl niveau 3/4	55	59	54	68	68
Hbo	81	80	79	77	76
Wo	63	66	66	66	64
Baan in eigen of verwante opleidingsrichting	70	69	69	73	73
Avo	–	–	–	–	–
Vbo	53	53	55	66	65
Bol niveau 1/2	56	55	54	60	53
Bol niveau 3/4	72	74	72	73	72
Bbl niveau 1/2	60	56	62	71	70
Bbl niveau 3/4	79	77	74	84	78
Hbo	77	77	76	78	79
Wo	71	71	71	73	71
Bruto-uurloon ²⁾	9,08	9,30	9,65	9,35	9,90
Avo	5,65	–	5,25	5,70	5,30
Vbo	4,15	4,20	4,35	4,40	4,75
Bol niveau 1/2	6,10	6,15	7,10	6,80	6,35
Bol niveau 3/4	7,70	8,10	8,70	8,30	8,45
Bbl niveau 1/2	8,00	7,60	8,20	8,05	8,50
Bbl niveau 3/4	9,55	9,75	10,60	10,20	10,60
Hbo	10,90	11,40	11,60	11,90	12,05
Wo	12,05	13,25	13,30	13,85	14,05

¹⁾ Definitie gewijzigd met ingang van schoolverlaterscohort 2001/'02.

²⁾ Afgerond op 5 cent.

Bron: ROA.

Tabel 5.4.2
Mobiliteit en inpassing schoolverlaters in arbeidsproces naar RBA-gebied ¹⁾

RBA-gebied	Mobiliteit	Baan op niveau	Baan in richting	Vast werk	Voltime- baan
	<i>km</i>	%			
Totaal	30	70	69	82	72
Groningen	73	69	65	77	60
Friesland	50	68	64	71	67
Drenthe	31	65	57	81	65
IJssel-Vecht/Twente	38	70	73	85	73
IJssel/Veluwe	42	67	55	80	73
Arnhem-Oost Gelderland/Nijmegen Rivierenland	32	73	74	80	66
Flevoland	29	70	61	71	52
Midden-Nederland	22	72	66	82	70
Noord-Holland-Noord	25	76	69	81	80
Rijnmond	17	73	68	83	76
Zuidelijk Noord-Holland	16	66	65	82	78
Rijnstreek	14	70	61	83	53
Haaglanden	29	78	70	86	84
Zeeland	37	63	70	86	70
Midden- en West-Brabant	26	65	71	85	77
Noordoost-Brabant	40	72	70	83	77
Zuidoost-Brabant	27	76	77	85	80
Limburg	30	69	69	80	73

¹⁾ Cijfers hebben betrekking op schoolverlaters van het vmbo, de bol, de bbl en het hbo van de schoolverlaterscohorten 1994/'95 tot en met 1999/'00.

Bron: ROA.

5.5 Nog steeds sterke invloed opleiding ouders op schoolkeuze kinderen

Gelijke onderwijskansen voor iedereen, zonder dat sociaal milieu, herkomst of geslacht een rol spelen. Al tientallen jaren ligt dit idee ten grondslag aan onderwijsbeleid. Toch kunnen deze factoren nog steeds de schoolcarrière van kinderen bepalen, en daarmee de beroepsperspectieven. Nog altijd kiezen kinderen van hoog opgeleide ouders vaker voor het vwo dan kinderen van laagopgeleide ouders. Ook als de kinderen zelf van gelijk niveau zijn.

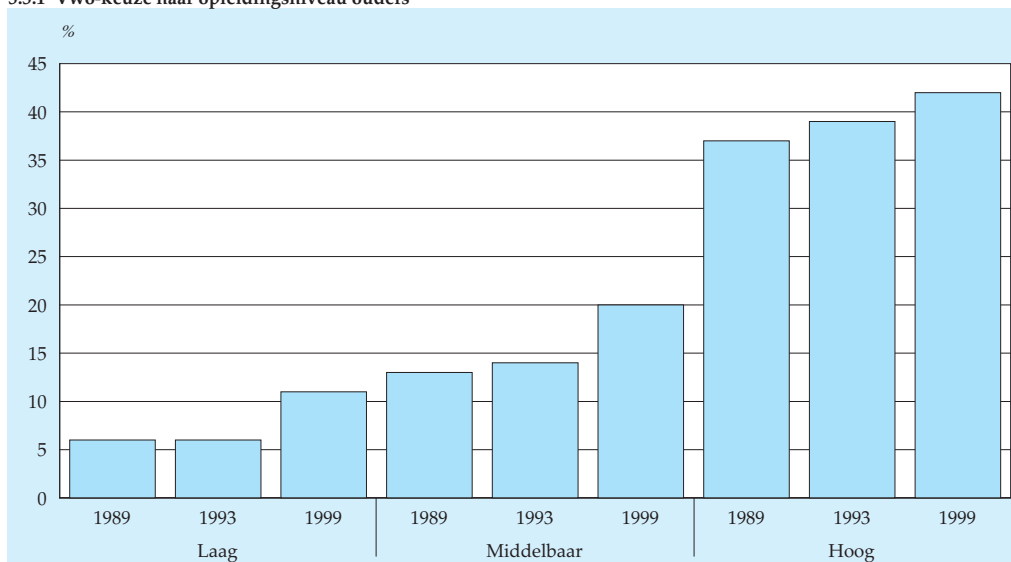
Steeds meer kinderen naar het vwo

Het percentage kinderen¹⁾ dat naar het vwo gaat is de afgelopen jaren toegenomen. Naar verhouding gaan echter nog altijd veel meer kinderen van hoogopgeleide ouders naar het vwo dan van laagopgeleide ouders. In 1999 ging 42 procent van de kinderen met hoog opgeleide ouders naar het vwo. Van de kinderen met laagopgeleide ouders ging 11 procent naar het vwo. Betekent dit dat de onderwijsprestaties van kinderen met laagopgeleide ouders minder zijn dan van kinderen met hoogopgeleide ouders? Of hebben kinderen van hoog opgeleide ouders een voorsprong en gaan ze daarom vaker naar het vwo?

Hoe hoger het opleidingsniveau van ouders, hoe beter kinderen presteren

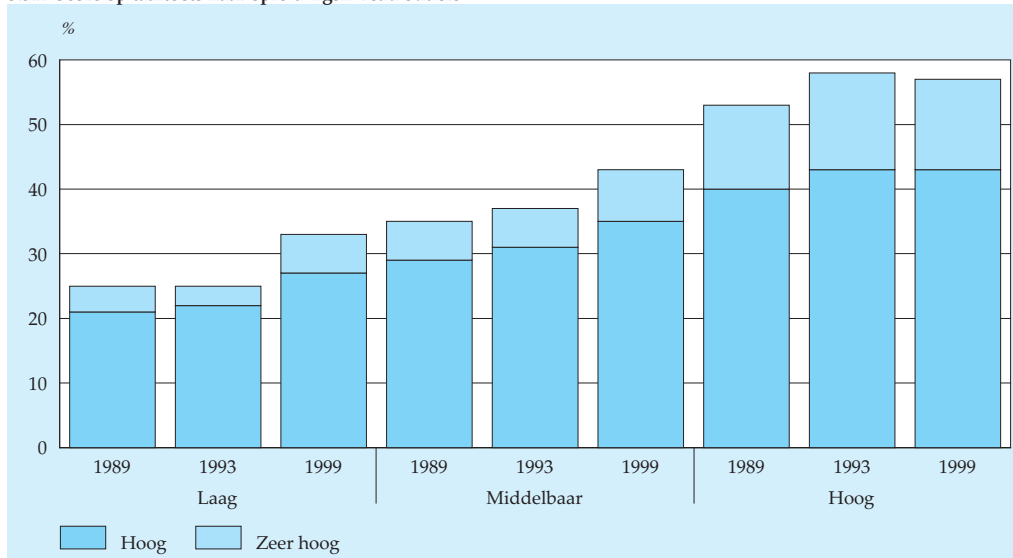
Sinds 1977 volgt het CBS cohorten brugklassers gedurende hun hele schoolperiode. In het eerste jaar van het voortgezet onderwijs hebben leerlingen die meedoen aan het onderzoek de zogenoemde entreetoets afgelegd. Het doel van deze toets is om

5.5.1 Vwo-keuze naar opleidingsniveau ouders

Bron: VOCL.

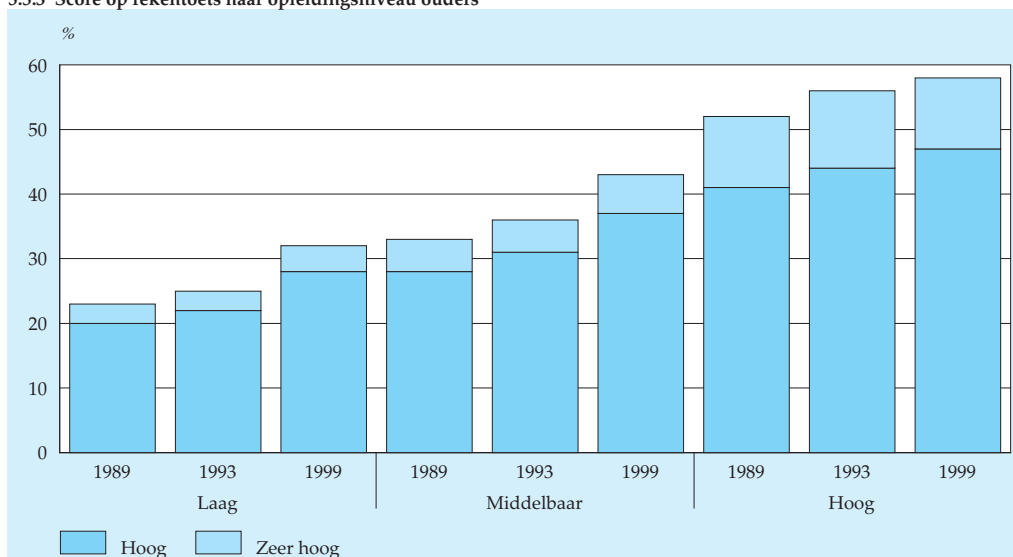
5.5.2 Score op taaltoets naar opleidingsniveau ouders

Bron: VOCL.

het relatieve prestatieniveau van leerlingen bij de start in het voortgezet onderwijs te meten. De toets is door het Cito ontwikkeld en bevat 60 vragen op het gebied van taal, rekenen en informatieverwerking. De toetsscores zijn omgerekend naar vijf

5.5.3 Score op rekentoets naar opleidingsniveau ouders

Bron: VOCL.

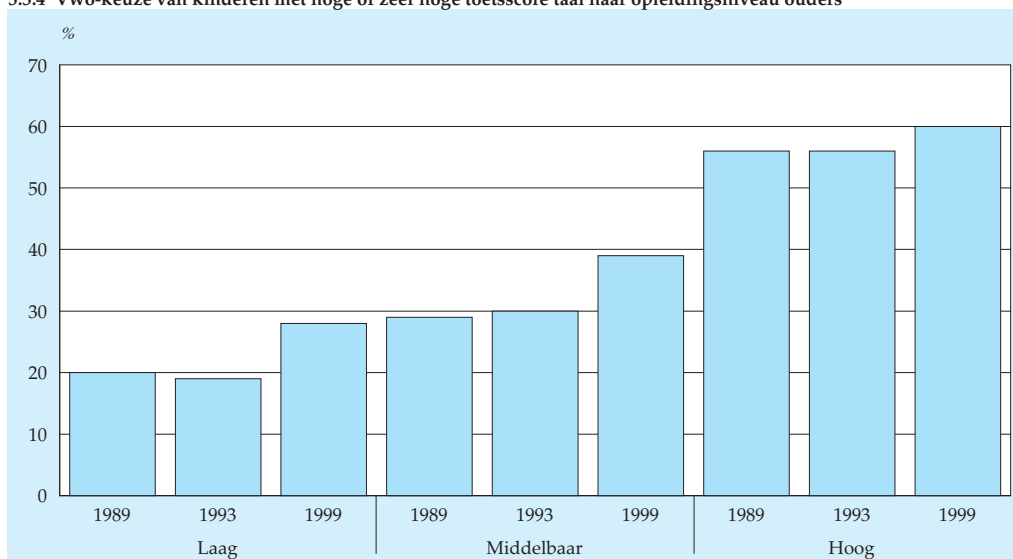
groepen, van zeer laag, laag, middelmatig, hoog tot zeer hoog, gegeven de gemiddelde toetsscore van de betreffende cohort.

Uit de scores op de taal- en rekentoetsen blijkt dat kinderen van hoog opgeleide ouders betere onderwijsprestaties hebben dan kinderen met laagopgeleide ouders. Van de cohort 1999 behaalden van de kinderen met hoog opgeleide ouders 57 procent een hoge of zeer hoge score op taal. Bij kinderen met ouders die een lage opleiding hebben voltooid, was dat 33 procent. Deze verschillen zijn ook te zien bij de rekentoets.

Gelijke onderwijsprestaties, dezelfde school?

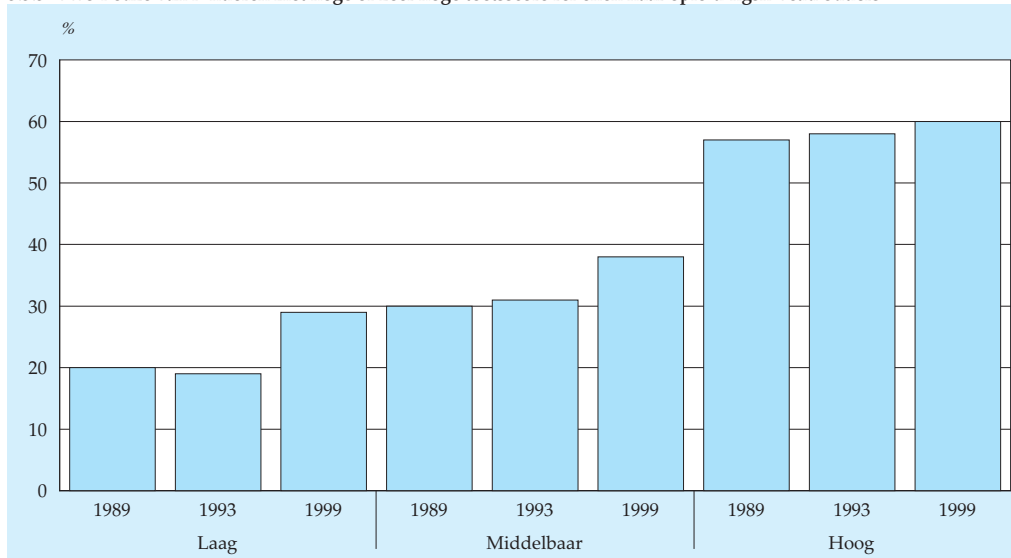
Ongeveer 45 procent van de kinderen met een hoge of zeer hoge score op taal ging in 1999 naar het vwo. In 1989 was dit percentage nog 35. Van de goed presterende kinderen met hoog opgeleide ouders ging 60 procent naar het vwo. Daarentegen ging slechts 29 procent van de goed presterende kinderen met laagopgeleide ouders naar het vwo. Bij kinderen met hoge of zeer hoge scores op rekenen is het beeld hetzelfde. Ondanks gelijke scores op taal of rekenen gaan kinderen van hoogopgeleide ouders nog steeds tweemaal zo vaak naar het vwo als kinderen van laagopgeleide ouders.

5.5.4 Vwo-keuze van kinderen met hoge of zeer hoge toetsscore taal naar opleidingsniveau ouders

Bron: VOCL.

5.5.5 Vwo-keuze van kinderen met hoge of zeer hoge toetsscore rekenen naar opleidingsniveau ouders

Bron: VOCL.

Toelichting

Sinds 1977 volgt het CBS cohorten brugklassers gedurende hun hele schoolperiode. Deze onderzoeken leveren een schat aan gegevens voor het landelijke onderwijsbeleid. Daarnaast zijn de gegevens van belang voor onderzoekers van het onderwijs en van sociale ongelijkheid in de maatschappij. In 1977, 1983, 1989, 1993 en 1999 zijn cohorten gestart met elk ongeveer 20 duizend leerlingen. Gezien het grote aantal veranderingen in de structuur van het voortgezet onderwijs is het niet eenvoudig om de diverse niveaus en richtingen door de jaren heen geheel vergelijkbaar te maken. Een cohort is een groep leerlingen die in een bepaald jaar in de eerste klas van het voortgezet onderwijs zit. De leerlingen worden op gezette tijden getoetst.

Bij het nagaan van de schoolloopbaan loopt men tegen het 'brugklas' probleem aan. Brugklassen geven een diffuus beeld van het schoolniveau van de leerlingen. In de leerjaren 1 tot 3 van het voortgezet onderwijs zitten veel leerlingen in naar schoolniveau gemengde klassen. Het meest voorkomend is de havo/vwo brugklas, maar er zijn ook brugklassen waarin het vmbo is opgenomen.

De gegevens in deze paragraaf betreffen de eerst vaststelbare categorale schoolniveau's van de leerlingen. Meestal stappen leerlingen uit een brugklas havo/vwo in het tweede schooljaar over op havo-2 dan wel vwo-2. Sommige leerlingen doen dat pas in de derde klas. In deze paragraaf is echter net gedaan alsof de kinderen al in de eerste klas op havo, vwo of vmbo terechtkwamen.

Het hoogst behaalde onderwijsniveau van de ouders wordt als een maat voor het sociale milieu gebruikt. Hier zijn drie groepen ouders onderscheiden: met alleen lager onderwijs of een opleiding op mavo-, vbo- of vmbo-niveau, met een opleiding op havo-, vwo-, mbo-niveau en ten slotte ouders met een hogere beroeps- of universitaire opleiding.

Noot in de tekst

- 1) De gegevens betreffen alleen autochtone Nederlanders. In de steekproef komen te weinig hoog opgeleide allochtonen voor om statistisch betrouwbare uitspraken over te doen.

5.6 Het Nederlands hoger onderwijs in internationaal perspectief

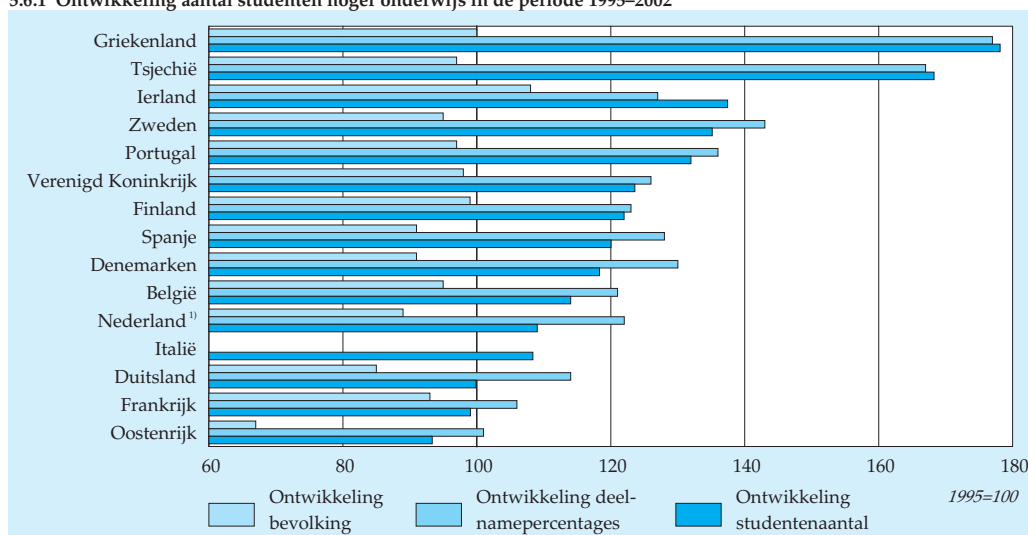
In de meeste landen van de OESO is de vraag naar hoger onderwijs tussen 1995 en 2002 fors gegroeid. Ook in Nederland gaat een steeds groter deel van de bevolking deelnemen aan hoger onderwijs. Ons land geeft in verhouding tot andere OESO-landen veel uit aan hoger onderwijs. De uitgaven per student zijn in Nederland hoger dan in de meeste andere OESO-landen. Wat betreft het aantal mensen dat een hogere opleiding van ten minste vier jaar met een diploma heeft afgerond, neemt Nederland binnen de OESO een topospositie in.

Forse groei aantal studenten hoger onderwijs

De meeste OESO-landen vertoonden in de periode 1995–2002 een forse groei van het aantal studenten in het hoger onderwijs. Deze groei kan worden uitgesplitst in een toename van de bevolking in de relevante leeftijdsgroep van het hoger onderwijs en in een toename van het deelnamepercentage aan het hoger onderwijs. Op een enkele uitzondering na is de groei in de OESO-landen volledig veroorzaakt door de toename van het deelnamepercentage. Dat geeft aan dat de vraag naar hoger onderwijs enorm is toegenomen. De bevolking in de relevante leeftijdsgroep is daarentegen in de meeste landen afgenomen.

In Nederland is het aantal studenten in het hoger onderwijs tussen 1995 en 2002 met 9 procent gegroeid. Daarmee behoorde ons land binnen de OESO tot de bescheiden groeiers. Dat komt vooral doordat de bevolking in de voor het hoger onderwijs

5.6.1 Ontwikkeling aantal studenten hoger onderwijs in de periode 1995–2002

¹⁾ Exclusief promovendi.

Bron: Education at a glance 2004, OESO; CBS.

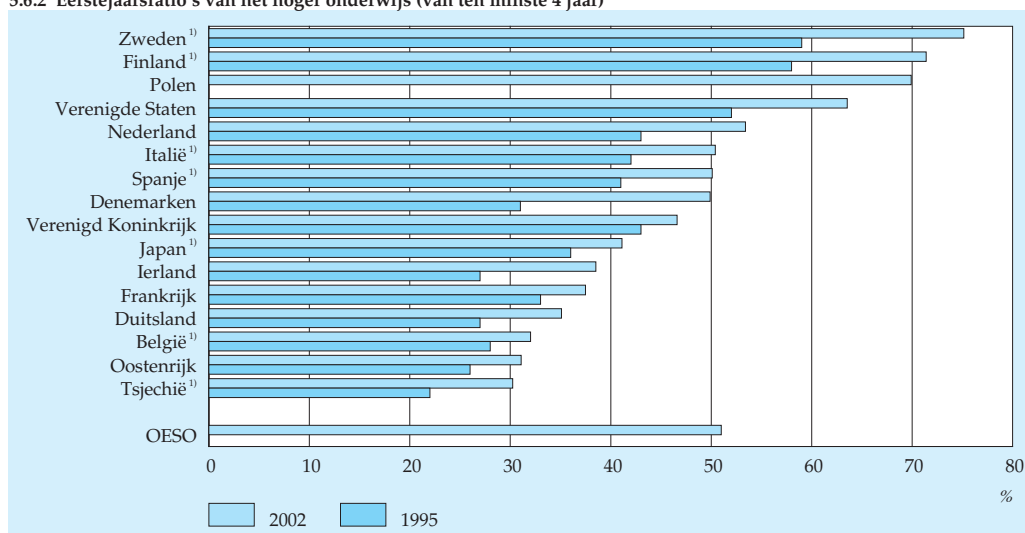
relevante leeftijdsgroep flink is afgenomen. Bij een constante bevolking zou het aantal studenten met 22 procent zijn toegenomen. In veel OESO-landen is de groei van de studentenaantallen groter dan in Nederland. Van de landen om ons heen was de situatie in België ongeveer vergelijkbaar met die in Nederland. In Duitsland en Frankrijk groeide het aantal studenten niet doordat de toename van het deelnamepercentage niet opwoog tegen de afname van de bevolking. De studentenaantallen in Denemarken en vooral het Verenigd Koninkrijk (VK) namen meer toe dan in Nederland. In het VK is het deelnamepercentage overigens niet veel meer toegenomen dan in Nederland, maar is de bevolking nauwelijks afgenomen. Het enige land waar het aantal studenten in het hoger onderwijs afnam was Oostenrijk.

Helft Nederlandse bevolking begint een hogere opleiding

De toenemende vraag naar hoger onderwijs blijkt ook uit de eerstejaarsratio's. Deze ratio geeft aan welk aandeel van een fictief demografisch cohort zal beginnen aan een opleiding in het hoger onderwijs. Voor een bepaald verslagjaar worden daartoe de eerstejaars per leeftijdsjaar gerelateerd aan de hele bevolking van die leeftijd. Door de fracties eerstejaars van alle afzonderlijke leeftijden op te tellen, ontstaat een fictief demografisch cohort.

Tussen 1995 en 2002 is de eerstejaarsratio in Nederland gestegen van 43 naar 53 procent. Dat betekent dat in 2002 ruim de helft van de Nederlandse bevolking zich gedurende zijn/haar leven zal inschrijven voor het hoger onderwijs. De eerstejaarsratio kwam in Nederland iets boven het OESO-gemiddelde van 51 procent uit. In

5.6.2 Eerstejaarsratio's van het hoger onderwijs (van ten minste 4 jaar)

¹⁾ Verslagjaar 1998 in plaats van 1995.

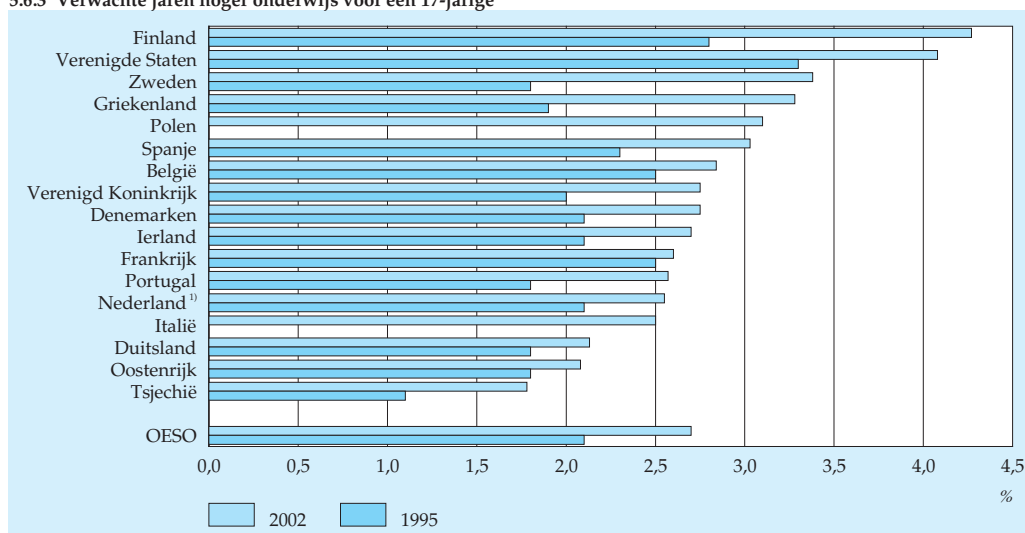
Bron: Education at a glance 2004, OESO; CBS.

België, Duitsland en Frankrijk lagen de ratio's beduidend lager dan in Nederland. Ook Denemarken en het VK hadden lagere eerstejaarsratio's.

Aantal verwachte jaren hoger onderwijs 17-jarige neemt sterk toe

Het resultaat van de toenemende populariteit van het hoger onderwijs is een aanzienlijke toename van het aantal verwachte jaren in het hoger onderwijs. In 2002 zou een willekeurige 17-jarige inwoner van de OESO-landen 2,7 jaar hoger onderwijs ontvangen. In 1995 was dat nog 2,1 jaar. Ook in Nederland is het verwachte aantal jaren hoger onderwijs voor een 17-jarige de afgelopen tijd fors gestegen, van 2,1 jaar in 1995 tot 2,6 jaar in 2002. De toename in Nederland was echter iets minder groot dan in de OESO, waardoor Nederland in 2002 tot de middenmoters behoorde. Het aantal verwachte jaren tertiair onderwijs in België, Denemarken en het VK lag iets hoger dan in Nederland. In Frankrijk was dat gelijk aan Nederland, terwijl Duitsland enigszins achterbleef met 2,1 jaar. In Finland en de Verenigde Staten (VS) kwam de verwachte verblijfsduur in het hoger onderwijs uit op meer dan 4 jaar. De verwachte verblijfsduur is berekend voor alle 17-jarigen, dus inclusief de mensen die helemaal nooit aan het tertiair onderwijs zullen deelnemen en inclusief eventuele uitvallers.

5.6.3 Verwachte jaren hoger onderwijs voor een 17-jarige

¹⁾ Exclusief promovendi.

Bron: Education at a glance 2004, OESO.

Nederlands hoger onderwijs trekt een bescheiden aantal buitenlandse studenten

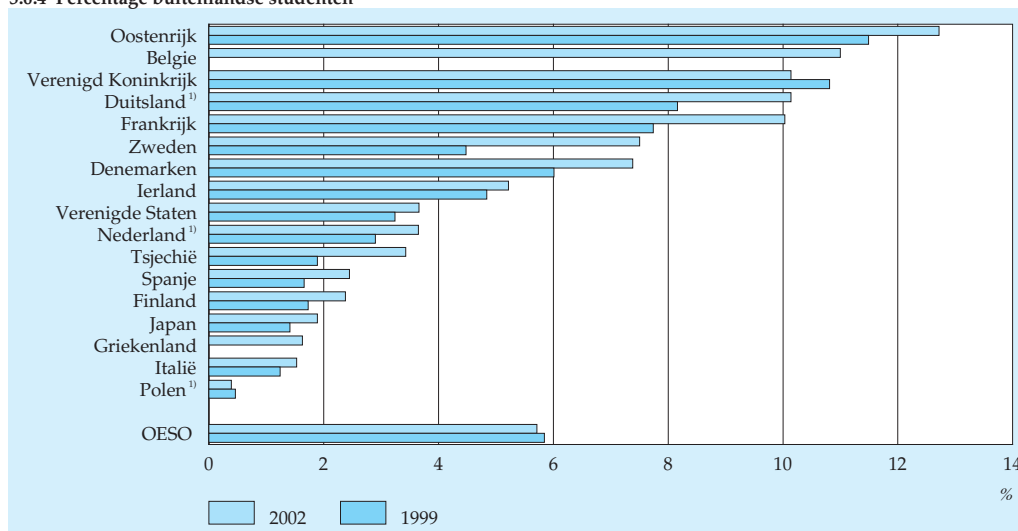
Slechts een bescheiden deel van de vraag naar het Nederlandse hoger onderwijs komt uit het buitenland. Het aandeel buitenlandse studenten aan Nederlandse hogescholen en universiteiten is tussen 1999 en 2002 toegenomen van 3 naar 4 procent. Met dat percentage loopt Nederland bepaald niet voorop. Frankrijk, Duitsland, het VK en België hadden in 2002 10 à 11 procent buitenlandse studenten. Opvallend is dat Denemarken en Zweden een tweemaal zo hoog percentage buitenlandse studenten telden als Nederland. Relatief gezien lag het percentage in de VS duidelijk onder het OESO-gemiddelde. In absolute termen nam de VS in 2002 echter de meeste buitenlandse studenten op. Ongeveer 30 procent van alle studenten die in het buitenland studeerden, deed dat in de VS. Het VK en Duitsland volgden met ieder 12 procent.

Uitgaven hoger onderwijs in Nederland minder snel toegenomen dan economie

Vrijwel alle OESO-landen hebben in 2001 meer uitgegeven aan hoger onderwijs dan in 1995. In Nederland zijn de totale uitgaven aan hoger onderwijs (voor inflatie gecorrigeerd) van 1995 op 2001 met 10 procent gestegen. De totale uitgaven omvatten de publieke en private uitgaven aan onderwijsinstellingen. De uitgaven voor de kosten van levensonderhoud van studenten worden niet meegerekend.

Over het algemeen geeft een land met een hoger welvaartsniveau meer uit aan onderwijs. Door de uitgaven aan onderwijs te relateren aan het nationaal inkomen van een land wordt een beter beeld verkregen van het bedrag dat een land investeert

5.6.4 Percentage buitenlandse studenten

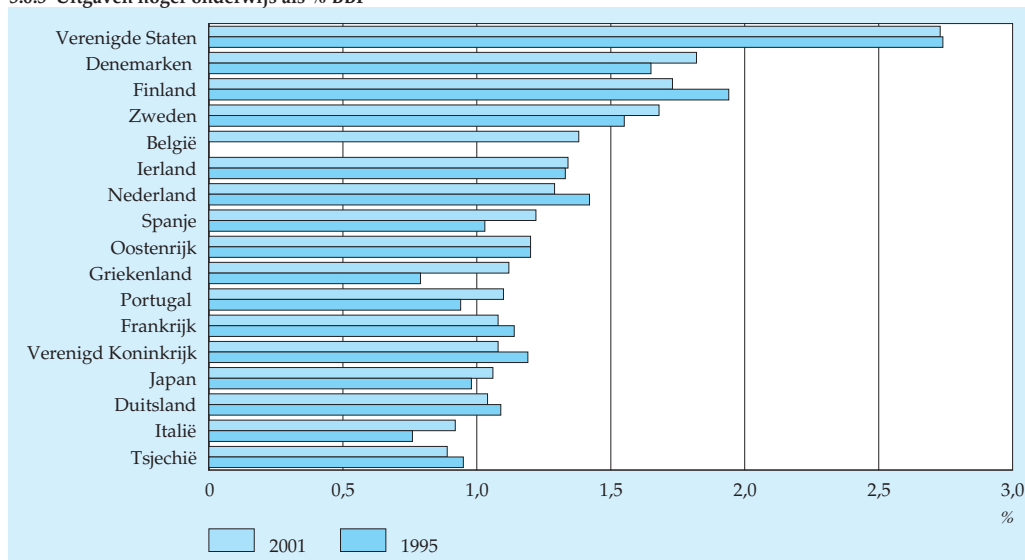
¹⁾ Exclusief promovendi.

Bron: Education at a glance 2004, OESO.

in onderwijs. In de periode 1995–2001 bedroeg de economische groei in Nederland, uitgedrukt in de volumegroei van het bruto binnenlands product (BBP), ongeveer 22 procent. De economie in Nederland groeide dus sterker dan de uitgaven aan hoger onderwijs. Hierdoor daalden de uitgaven aan hoger onderwijs als percentage van het BBP van 1,4 procent naar 1,3 procent. Vergeleken met 1995 heeft Nederland dus in 2001 een geringer deel van zijn inkomen in het hoger onderwijs geïnvesteerd.

Behalve in Nederland daalden in de periode 1995–2001 de uitgaven aan het hoger onderwijs als percentage van het BBP ook in naburige landen als Duitsland, Frankrijk en het VK. Europese landen waar de uitgaven in relatie tot het BBP toenamen, waren onder andere Denemarken en Zweden, en de Zuid-Europese landen Spanje, Portugal, Italië en Griekenland. De 1,3 procent van Nederland is overigens internationaal gezien geen laag percentage. Duitsland, Frankrijk en het VK gaven in 2001 een kleiner deel van het BBP uit aan hoger onderwijs. Daarentegen gaven de Noord-Europese landen en de VS een duidelijk groter aandeel van hun totale middelen uit aan hoger onderwijs.

5.6.5 Uitgaven hoger onderwijs als % BBP

Bron: Education at a glance 2004, OESO.

Uitgaven per student in Nederland hoger dan gemiddeld

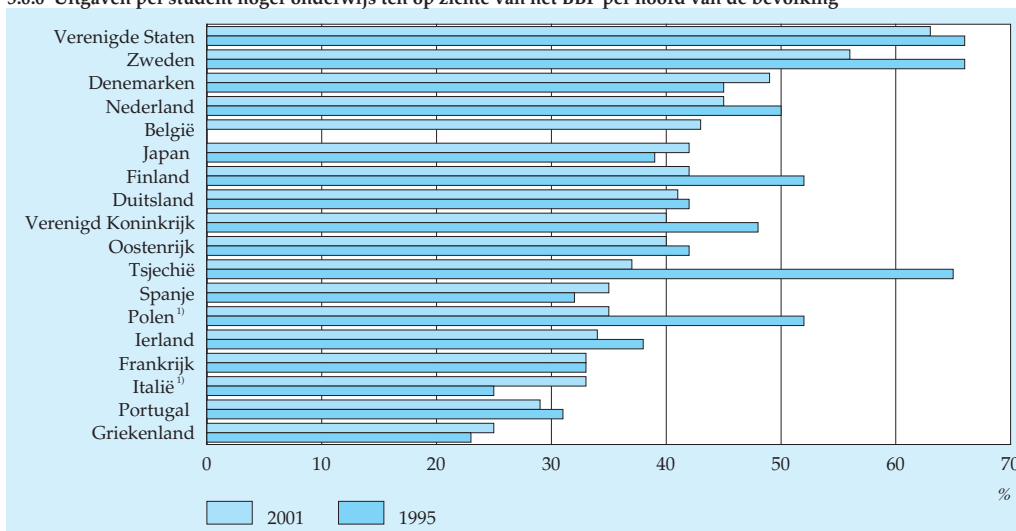
Ook de reële uitgaven per student in het hoger onderwijs zijn in de meeste landen van de OESO in de periode 1995–2001 toegenomen. In Nederland bedroeg die toe-

name 5 procent. Dat is minder dan de stijging van de totale reële uitgaven aan hoger onderwijs. Zoals in de meeste OESO-landen echter, is ook in Nederland het aantal studenten in Nederland gedurende deze periode toegenomen.

Nu zijn niet alleen de totale uitgaven te relateren aan de welvaart, ook de uitgaven per student. Dat gebeurt door de uitgaven per student af te zetten tegen het BBP per hoofd van de bevolking. In 2001 kwamen de uitgaven per student in Nederland overeen met gemiddeld 45 procent van het BBP per hoofd. Bij de meeste OESO-landen was deze ratio lager. Ook in België, Duitsland en het VK lagen de uitgaven per student als percentage van het BBP per hoofd iets lager dan in Nederland. In Denemarken daarentegen was het percentage hoger dan in ons land. Het gemiddelde van de OESO bedroeg 42 procent.

In veel landen nam in de periode 1995–2001 het BBP per hoofd van de bevolking sneller toe dan de uitgaven per student. Ook in Nederland was dat het geval. Tussen 1995 en 2001 daalden de uitgaven per student gerelateerd aan het BBP per hoofd met 5 procentpunt. Van de ons omringende landen nam in het VK het percentage ook fors af, van 48 naar 40 procent. In Frankrijk en Duitsland bleven de uitgaven per student als aandeel van het BBP per hoofd gelijk. Dat kwam vooral doordat het aantal studenten daar niet toenam. Denemarken was een van de weinige OESO-landen waar het percentage toenam.

5.6.6 Uitgaven per student hoger onderwijs ten op zichte van het BBP per hoofd van de bevolking

¹⁾ Alleen publieke instellingen.

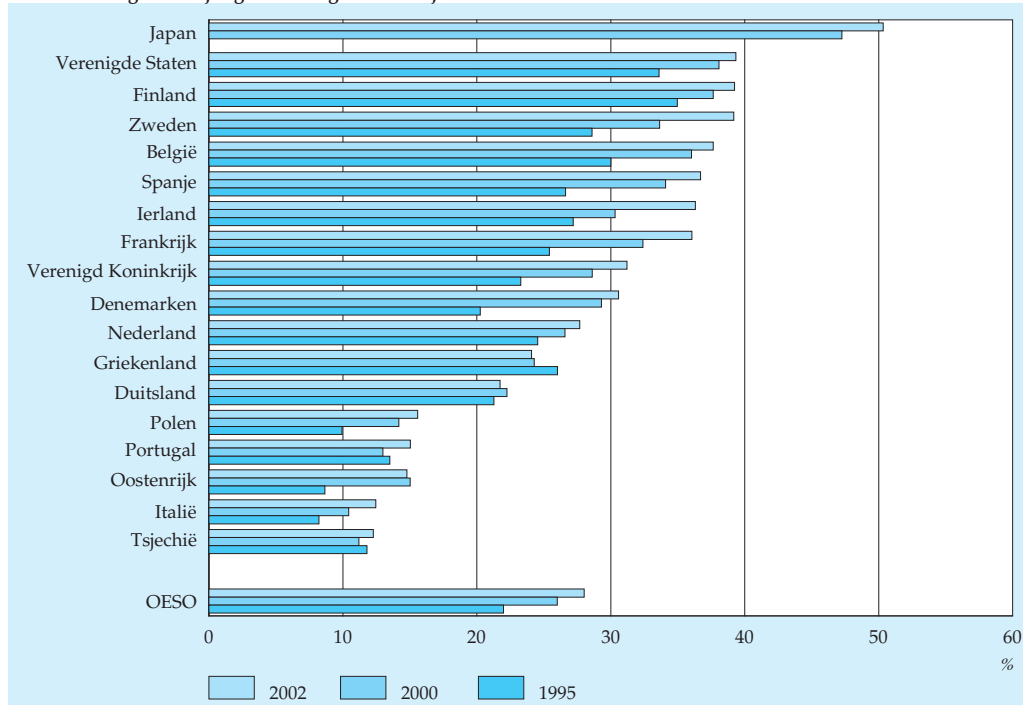
Bron: Education at a glance 2004, OESO.

Steeds meer mensen hoog opgeleid

De toegenomen deelname aan hoger onderwijs heeft ertoe geleid dat het aantal jong volwassenen met een voltooide opleiding hoger onderwijs de afgelopen jaren flink is toegenomen. Tussen 1995 en 2002 is het aandeel 25–34-jarigen in de OESO-landen met een hogere opleiding opgelopen van 22 naar 28 procent. Canada en Japan scoorden binnen de OESO wat betreft afgestudeerden hoger onderwijs het hoogste. In deze landen had in 2002 ongeveer de helft van de 25–34-jarigen hoger onderwijs afgerond. Op enige afstand volgden de Verenigde Staten, Finland en Zweden met een percentage van 39. Tsjechië, Italië, Oostenrijk, Portugal en Polen blijven ver achter. Wel is in Oostenrijk, Italië en Polen het percentage afgestudeerden hoger onderwijs in de leeftijdsgroep 25–34-jarigen tussen 1995 en 2002 sterk gegroeid.

Nederland behoorde tot de middenmoters wat betreft afgestudeerden hoger onderwijs. In vergelijking met andere landen is bovendien de groei gering. Van de 25–34-jarigen in ons land heeft 28 procent in 2002 een hogere opleiding voltooid. In 1995 was dat een kwart. Van onze directe buurlanden doet Duitsland het slechter, terwijl Frankrijk en België het beter doen. In het VK en Denemarken lag het percentage geslaagden voor hoger onderwijs op ongeveer hetzelfde niveau.

5.6.7 Percentage 25–34-jarigen met hoger onderwijs

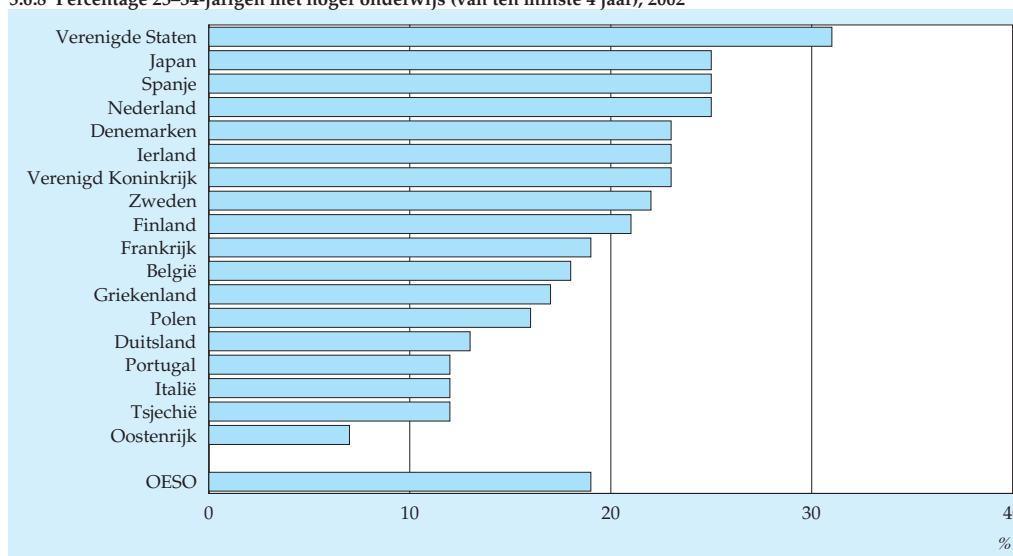

Bron: Education at a glance 2004, OESO.

Toppositie Nederland bij afgestudeerden langdurend hoger onderwijs

De internationale positie van Nederland behoeft echter wel enige nuancering. In een flink aantal landen, zoals Japan, België, Zweden, Frankrijk en Finland heeft een aanzienlijk aantal jongeren hoger onderwijs gevolgd van twee à drie jaar. Dit zijn korte beroepsgerichte opleidingen, te vergelijken met kort-hbo in Nederland. In het Nederlands hoger onderwijs blijft het aandeel opgeleiden in het kort-hbo ver achter bij andere landen. Slechts 2 procent van de Nederlandse 25–34-jarigen had in 2002 een dergelijke opleiding afgerond. In Japan was dat ongeveer 25 en in België 20 procent. Het aandeel 25–34-jarigen dat hoger onderwijs van vier jaar of langer heeft voltooid, was in Nederland ruim 25 procent. Dat is evenveel als in Japan. Als de kortdurende opleidingen in het hoger onderwijs buiten beschouwing gelaten worden, dan blijkt Nederland wel tot de toptanden te behoren wat betreft afgestudeerden hoger onderwijs.

5.6.8 Percentage 25–34-jarigen met hoger onderwijs (van ten minste 4 jaar), 2002

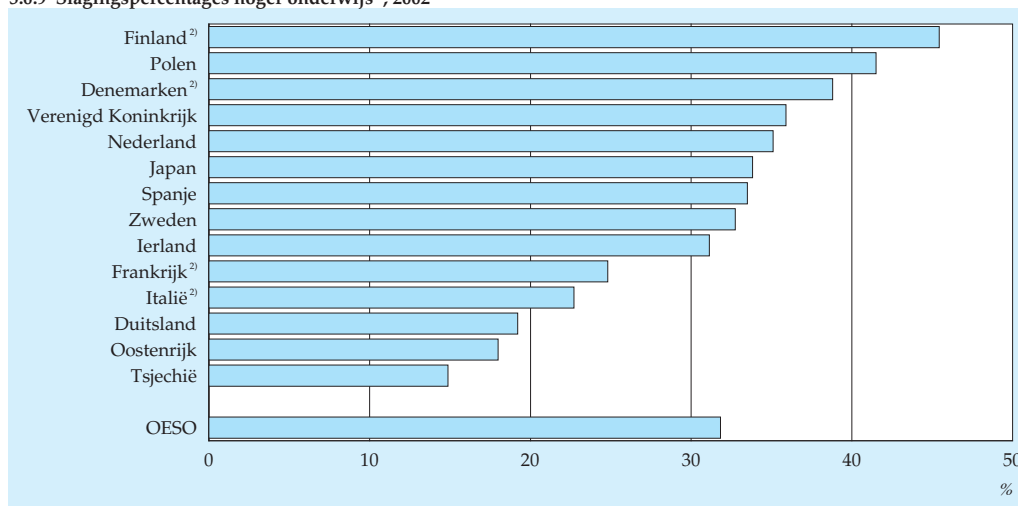
Bron: Education at a glance 2004, OESO.

Slagingspercentages in hoger onderwijs

Landen met hoge slagingspercentages in het hoger onderwijs ontwikkelen een hoog opgeleide beroepsbevolking of houden die in stand. De slagingspercentages worden berekend door de geslaagden van alle leeftijden te delen door de gemiddelde bevolkingssomvang van jong volwassenen.

In 2002 behaalde in de OESO-landen gemiddeld 32 procent van de mensen een diploma van het hoger onderwijs. Het betreft hier het langdurend hoger onderwijs exclusief gepromoveerden. Het slagingspercentage in Nederland lag met 35 procent ruim boven het gemiddelde van de OESO. Duitsland en Frankrijk kenden veel lagere slagingspercentages, terwijl het VK en vooral Denemarken hoger slagingspercentages hadden.

5.6.9 Slagingspercentages hoger onderwijs¹⁾, 2002

¹⁾ Van ten minste 4 jaar.

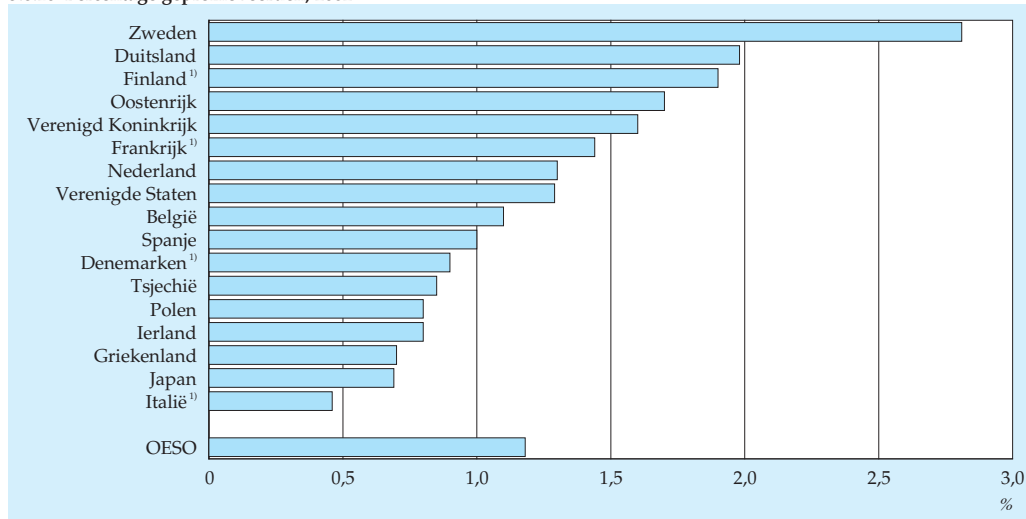
²⁾ Verslagjaar 2001.

Bron: Education at a glance 2004, OESO; CBS.

Aandeel gepromoveerden in Nederland op gemiddeld niveau

Het percentage gepromoveerden in de OESO-landen was in 2002 gemiddeld 1,2 procent. Zweden en Duitsland kenden de hoogste aandelen met respectievelijk 2,8 en 2,0 procent. In Nederland lag het percentage gepromoveerden net als in 2001 op 1,3 procent. Midden jaren negentig was het aandeel gepromoveerden in Nederland nog 1,8 procent. Daarna liep het terug tot 1,0 procent in 1999. Sindsdien is het aandeel weer wat opgelopen. Het percentage gepromoveerden wordt berekend door eerst de fractie gepromoveerden per leeftijdsgroep te berekenen en vervolgens die fracties te sommeren.

5.6.10 Percentage gepromoveerden, 2002

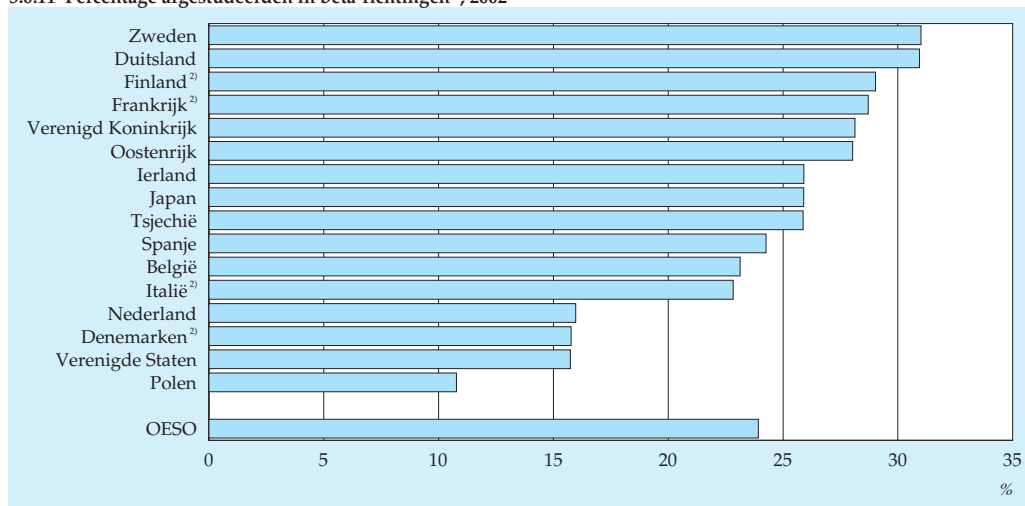
¹⁾ Verslagjaar 2001.

Bron: Education at a glance 2004, OESO.

Bèta-afgestudeerden

Een technische of exacte afstudeerrichting is niet populair in ons land. In 2002 had van de afgestudeerden in het hoger onderwijs 16 procent een bèta-studie gevolgd.

5.6.11 Percentage afgestudeerden in bèta-richtingen¹⁾, 2002

¹⁾ Hoger onderwijs (van ten minste 4 jaar) inclusief promovendi.

²⁾ Verslagjaar 2001.

Bron: Education at a glance 2004, OESO.

Nederland blijft achter bij het gemiddelde in de OESO van bijna 24 procent. Denemarken, de VS en Polen doen het wat betreft bèta-afgestudeerden zelfs nog iets slechter dan Nederland. In Zweden en Duitsland lag het percentage boven de 30. Het aandeel afgestudeerde bèta-studenten in Nederland loopt ook terug. In 1998 bedroeg dit percentage nog ruim 18 procent.

Toelichting

Education at a glance

Deze bijdrage is gebaseerd op de jaarlijkse OESO-publicatie 'Education at a Glance', editie 2004.

ISCED-97

Om een internationale vergelijking van nationale onderwijssystemen mogelijk te maken, worden onderwijsprogramma's ingedeeld in een aantal categorieën volgens internationaal afgesproken spelregels: de ISCED-97 classificatie. In dit artikel worden Nederlandse termen gebruikt voor de verschillende ISCED-categorieën. De ISCED-termen corresponderen als volgt met Nederlandse onderwijsprogramma's:

ISCED 5A: 4–6-jarig hbo, wo.

ISCED 5B: 2–3-jarig hbo.

ISCED 6: Promovendi (Aio, Oio).

Bruto binnenlands product

Het bruto binnenlands product (BBP) is de waarde van de in Nederland voortgebrachte goederen en diensten. Het BBP is ook de som van de in Nederland gevormde toegevoegde waarde en het totaal van de binnenlandse inkomens. Het BBP is de maatstaf voor inkomen, productie en bestedingen die aansluit bij gegevens over de arbeidsmarkt, onderwijs, enzovoorts in Nederland. De economische groei is de procentuele volumegroei van het BBP.

Voor meer informatie over de uitgaven aan onderwijs zie hoofdstuk 4 van dit Jaarboek.

5.7 Onderwijsniveau van samenwonende partners

Ruim vier van de tien mensen die samenwonen, hebben een partner met een gelijk onderwijsniveau. Bij partners met een verschillend onderwijsniveau is het verschil meestal gering en de vrouw meestal iets lager opgeleid dan de man. De verschillen in gevolgde onderwijsrichting zijn groter. Slechts 16 procent van de paren heeft hetzelfde onderwijsniveau en dezelfde onderwijsrichting.

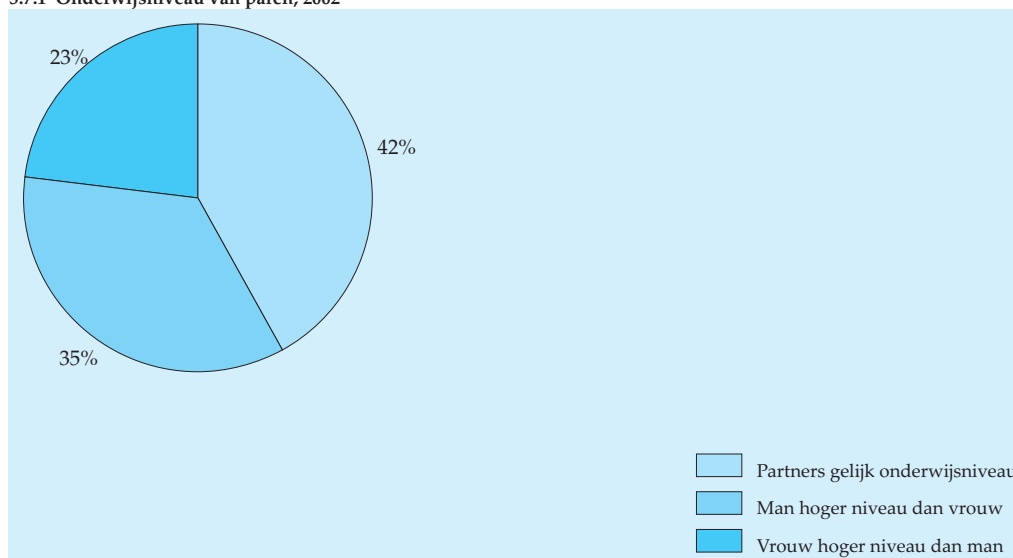
Ruim 40 procent van samenwonende partners heeft gelijk onderwijsniveau

In 2002 woonden ruim 7 miljoen mensen van 15–64 jaar samen met een partner, gehuwd of ongehuwd. In 42 procent van deze huishoudens hadden partners hetzelfde onderwijsniveau. Daarnaast was bij 35 procent de man hoger opgeleid dan de vrouw en bij 23 procent de vrouw hoger opgeleid dan de man¹⁾.

Het percentage partners met een gelijk onderwijsniveau wordt mede bepaald door het aantal onderwijsniveaus dat wordt onderscheiden. Naarmate meer verschillende niveaus worden onderscheiden, wordt de kans op paren met hetzelfde niveau kleiner. In dit artikel worden vijf onderwijsniveaus onderscheiden: basisonderwijs, vmbo (voormalige vbo en mavo), havo/vwo of mbo, hbo en wo.

Voor mensen die in 2002 samenwoonden met een partner was de kans 27 procent dat zij een partner hadden met hetzelfde onderwijsniveau. In werkelijkheid bleken bij 42 procent van de paren beide partners een gelijk onderwijsniveau te hebben.

5.7.1 Onderwijsniveau van paren, 2002

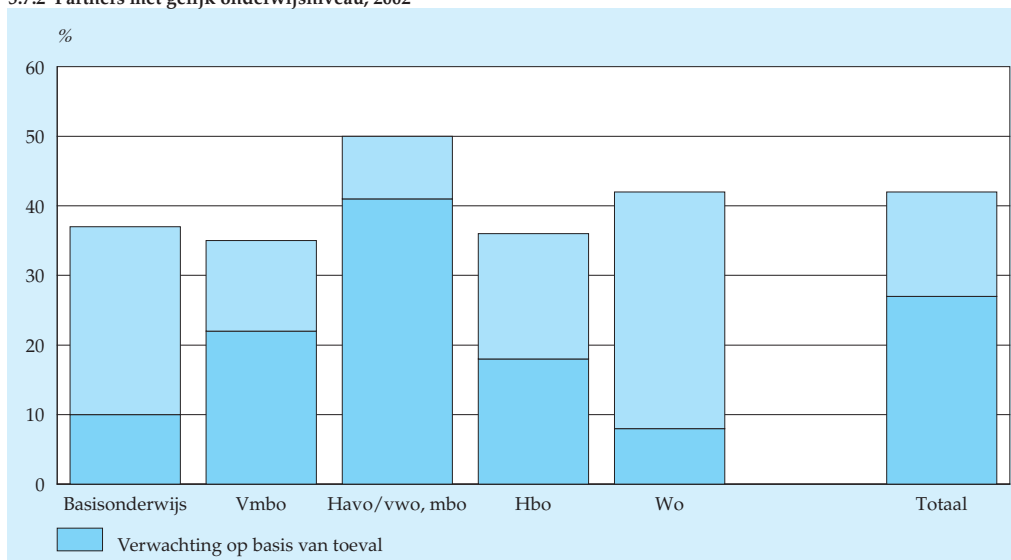
Bron: Enquête beroepsbevolking.

Partners met een gelijk onderwijsniveau komen dus veel vaker voor dan op grond van het toeval verwacht mag worden.

Academici hebben vaak een partner met hetzelfde onderwijsniveau

Mensen met een havo/vwo- of mbo-opleiding hebben het vaakst een partner die eveneens een dergelijke opleiding heeft afgerond. Dit is niet verrassend, het is immers het meest voorkomende onderwijsniveau. Als rekening gehouden wordt met het toeval dat men een partner met een gelijk onderwijsniveau treft, blijken juist academici vaak een even hoog opgeleide partner te hebben. Slechts 8 procent van de samenwonenden in 2002 had een wetenschappelijke opleiding afgerond, terwijl 41 procent van de samenwonende academici een partner had die eveneens een wetenschappelijke opleiding heeft gevolgd.

5.7.2 Partners met gelijk onderwijsniveau, 2002

Bron: Enquête beroepsbevolking.

Bij de paren waarin de partners een verschillend onderwijsniveau hebben, is het verschil in onderwijsniveau meestal gering. In 2002 had ruim 40 procent van de mensen die samenwoonden een partner met één onderwijsniveau hoger of lager dan zichzelf. Dat betekent dat ongeveer 85 procent van de paren hetzelfde of een licht verschillend onderwijsniveau had. Grote verschillen in onderwijsniveau tussen partners komen nauwelijks voor. De meest uiteenlopende combinatie, uitsluitend basis-

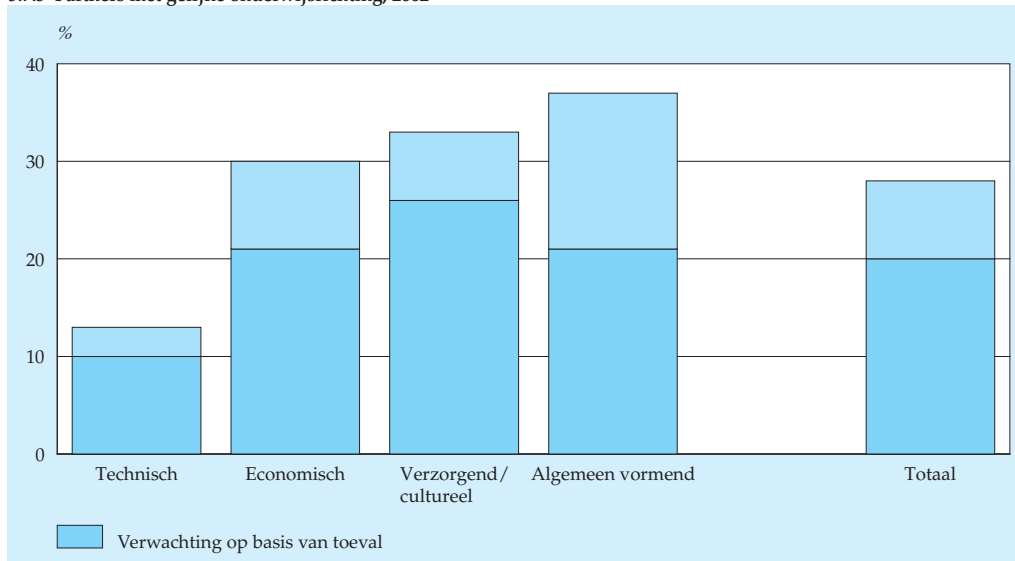
onderwijs met een academicus, is zeer zeldzaam in Nederland. Slechts bij 0,2 procent van de paren worden deze uitersten gecombineerd.

Onderwijsrichting van paren

Mensen die gaan samenwonen of trouwen, hebben dus behoorlijk vaak een partner met hetzelfde onderwijsniveau. Wat studierichting betreft, is meer diversiteit zichtbaar. Er wordt hierbij onderscheid gemaakt tussen algemeen vormende, technische, economische en verzorgende/culturele opleidingen. Bij 28 procent van alle paren hebben beide partners dezelfde onderwijsrichting gevolgd. De kans dat mensen bij toeval een partner met dezelfde onderwijsrichting hebben, was 20 procent.

Technisch opgeleide mensen hadden niet vaak een partner met dezelfde onderwijsrichting. Samenwonenden met een algemene opleiding hadden het vaakst een partner met een gelijke onderwijsrichting. Dit zijn personen die basisonderwijs, de theoretische leerweg van het vmbo (voormalige mavo), havo of vwo hebben afgerond.

5.7.3 Partners met gelijke onderwijsrichting, 2002

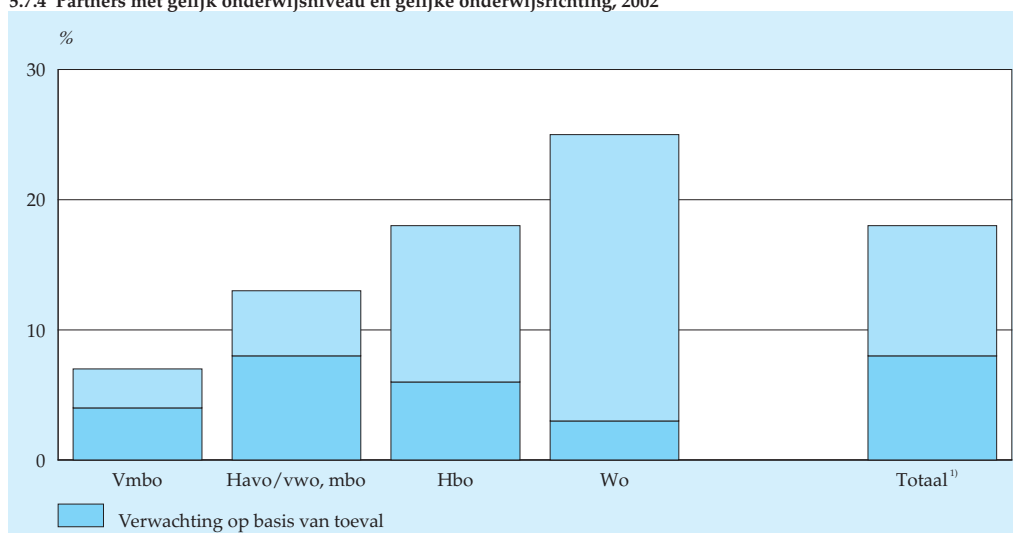
Bron: Enquête beroepsbevolking.

Academici hebben het vaakst een gelijkgeschoolde partner

Bij 16 procent van de paren hadden de partners zowel een gelijk onderwijsniveau als een gelijke onderwijsrichting. Dat is een hoger percentage dan de 6 procent die op

basis van toeval verwacht mag worden, gegeven de verdeling van onderwijsniveau en -richting over mannen en vrouwen, die samenwonen. Hoe hoger de vervolgopleiding is die samenwonenden gevolgd hebben, hoe vaker hun partner zowel eenzelfde onderwijsniveau als -richting heeft. Slechts 7 procent van de vmbo'ers had een partner met een vmbo-opleiding in dezelfde onderwijsrichting. Samenwonende academici hadden in een kwart van de gevallen een wetenschappelijk geschoolde partner in dezelfde richting.

5.7.4 Partners met gelijk onderwijsniveau en gelijke onderwijsrichting, 2002

¹⁾ Exclusief personen met basisonderwijs

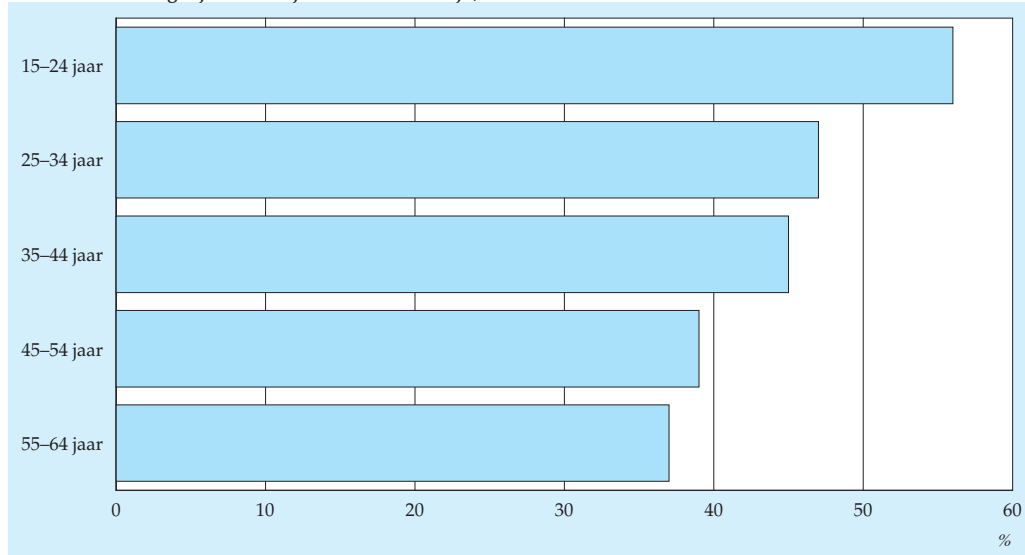
Bron: Enquête beroepsbevolking.

Merendeel samenwonende jongeren heeft gelijk opgeleide partner

Jongeren die samenwonen hebben iets vaker een partner met hetzelfde onderwijsniveau dan ouderen. Van alle 15–24-jarigen die in 2002 een paar vormden met iemand in dezelfde leeftijdscategorie, had 56 procent een partner met hetzelfde onderwijsniveau. In de oudere leeftijdsgroepen neemt het aandeel paren met een gelijk onderwijsniveau langzaam af. Bij de 55–64-jarigen heeft 37 procent van de paren een opleiding op hetzelfde niveau gevolgd. Dit is onder meer te verklaren doordat vrouwen vroeger minder vaak doorleerden en daardoor gemiddeld lager opgeleid zijn dan hun mannelijke leeftijdsgenoten. Van de huidige generatie schoolverlaters zijn mannen en vrouwen ongeveer even hoog opgeleid.

Ook is een klein verschil zichtbaar tussen gehuwde en niet gehuwde paren. Paren die getrouwd zijn, waren iets minder vaak op gelijk niveau geschoold dan paren die

5.7.5 Partners met gelijk onderwijsniveau naar leeftijd, 2002

Bron: Enquête beroepsbevolking.

ongehuwd samenwonen. Dit verschil is terug te voeren op verschillen in de leeftijd van deze paren. Niet gehuwde paren zijn gemiddeld jonger dan gehuwde stellen.

Technische toelichting

De gegevens in dit artikel zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking (EBB). In dit onderzoek worden gegevens verzameld over de arbeidsmarktpositie van mensen van 15 jaar en ouder. Ook wordt de onderwijspositie van mensen in kaart gebracht: welke opleidingen hebben zij in het verleden gevolgd en welke opleidingen volgen zij op het moment van enquêtering. De gegevens over onderwijsniveau en -richting zijn gecodeerd volgens de Standaard Onderwijsindeling van het CBS. De richting van de hoogst afgeronde opleiding kan worden ingedeeld in algemeen vormende opleidingen, technische opleidingen, economische opleidingen en verzorgende/sociaal-culturele opleidingen.

In dit artikel zijn gegevens over de onderwijspositie van paren gepresenteerd. Onder een paar verstaan we hier zowel gehuwde als ongehuwde paren waarvan beide leden in hetzelfde huishouden wonen. Het gaat om paren waarvan beide partners een leeftijd hebben van 15-64 jaar. Ook paren van gelijk geslacht zijn meegeteld.

Noot in tekst

- 1) Het aantal paren waarbij partners hetzelfde geslacht hebben, is te beperkt om statistisch verantwoorde uitspraken te doen. Om die reden worden de gegevens van deze paren niet apart gepresenteerd.

5.8 De schoolkleur in Nederland

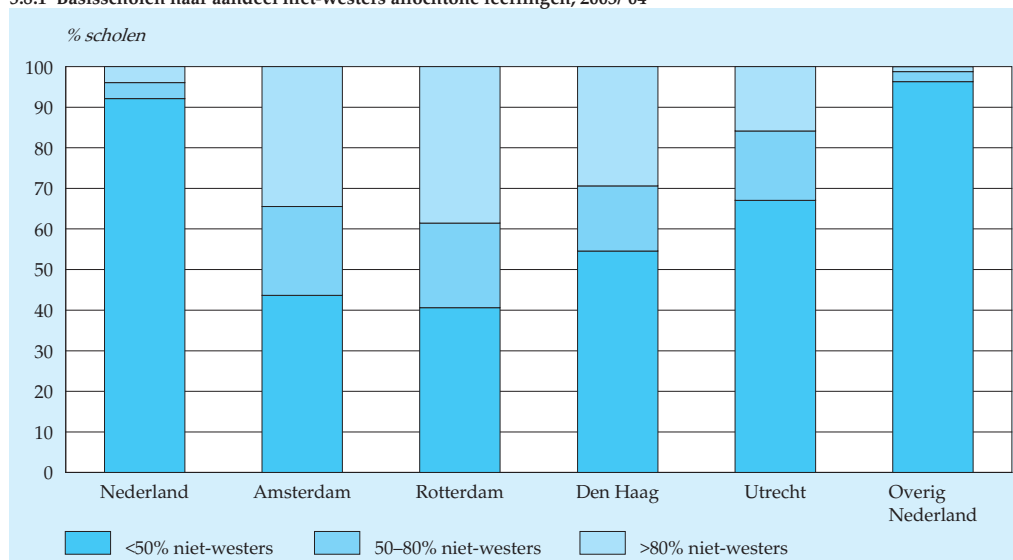
Autochtone en allochtone leerlingen zijn niet gelijkmatig over de Nederlandse scholen verdeeld. Dit is voor een groot deel het gevolg van de ongelijke verdeling van allochtonen over woongebieden. Toch hoeft niet op alle scholen de populatie een exacte weerspiegeling van de bevolking uit de directe omgeving te zijn. Vooral voor de keuze van de middelbare school zijn de leerlingen minder aan de directe omgeving gebonden dan bij de basisschool. Diverse lokale onderzoeken hebben uitgewezen dat autochtonen, maar ook de beter gesitueerde allochtonen vaker naar buitengebieden op school gaan.

Buiten Randstad relatief weinig niet-westers allochtone scholieren

In 2003/'04 was op de Nederlandse basisscholen 14 procent van alle leerlingen van niet-westers allochtone herkomst. Dit percentage lag in de vier grootste Nederlandse steden op 50. Daarbuiten was het aandeel 10 procent. Scholen met een grote concentratie niet-westers allochtone leerlingen komen daarom buiten de vier grote steden maar relatief weinig voor. Het percentage scholen met meer dan 50 procent niet-westers allochtone leerlingen was in de vier grote steden 52 procent. In de rest van Nederland was dat 4 procent.

Bijna 50 procent van de medeleerlingen van een niet-westers allochtone leerling in het basisonderwijs is ook van niet-westers allochtone afkomst. Bij autochtone of westers allochtone leerlingen is gemiddeld 8 procent van de medeleerlingen niet-westers allochtoon. In de vier grote steden is dit verschil in gemiddelde school-

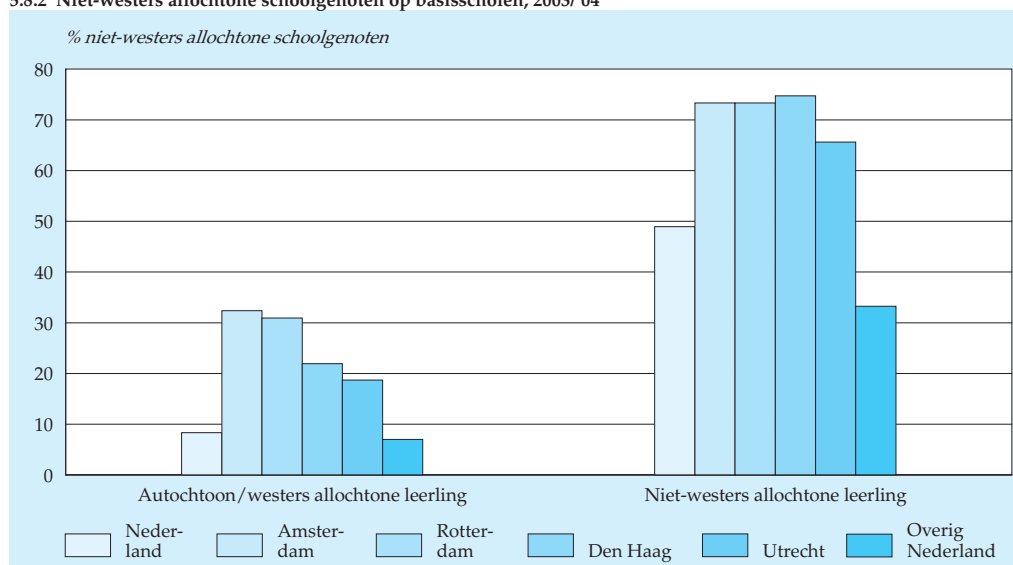
5.8.1 Basisscholen naar aandeel niet-westers allochtone leerlingen, 2003/'04

Bron: CBS, CFI.

kleur minder groot dan in de rest van Nederland. Het gemiddelde percentage niet-westers allochtone medeleerlingen is in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht, voor een niet-westers allochtone leerling 73 procent en voor een autochtone of westers allochtone leerling 27 procent. Buiten de vier grote steden zit een autochtoon of westerse allochtoon op een school met gemiddeld 7 procent niet-westerse allochtonen en heeft een niet-westerse allochtoon gemiddeld 33 procent schoolgenootjes van niet-westerse afkomst.

5.8.2 Niet-westers allochtone schoolgenoten op basisscholen, 2003/'04

Bron: CBS, CFI.

Meeste zwarte basisscholen in Rotterdam

In Amsterdam is het percentage niet-westers allochtone basisschoolleerlingen net iets hoger dan in Rotterdam, 55 procent tegen 54 procent. Toch is het aandeel zwarte scholen in Rotterdam groter. Bijna 60 procent van de Rotterdamse basisscholen telde in 2003/'04 meer dan 50 procent leerlingen van niet-westers allochtone herkomst. In Amsterdam was dat 56 procent.

Segregatie het grootst in Den Haag

Den Haag telde met 46 procent minder niet-westers allochtone leerlingen dan Amsterdam en Rotterdam. Het aandeel zwarte scholen is er ook minder groot. Opvallend is dat een niet-westers allochtone leerling in Den Haag gemiddeld met 75 procent niet-westerse allochtonen op school zit. Dat is hoger dan in alle andere

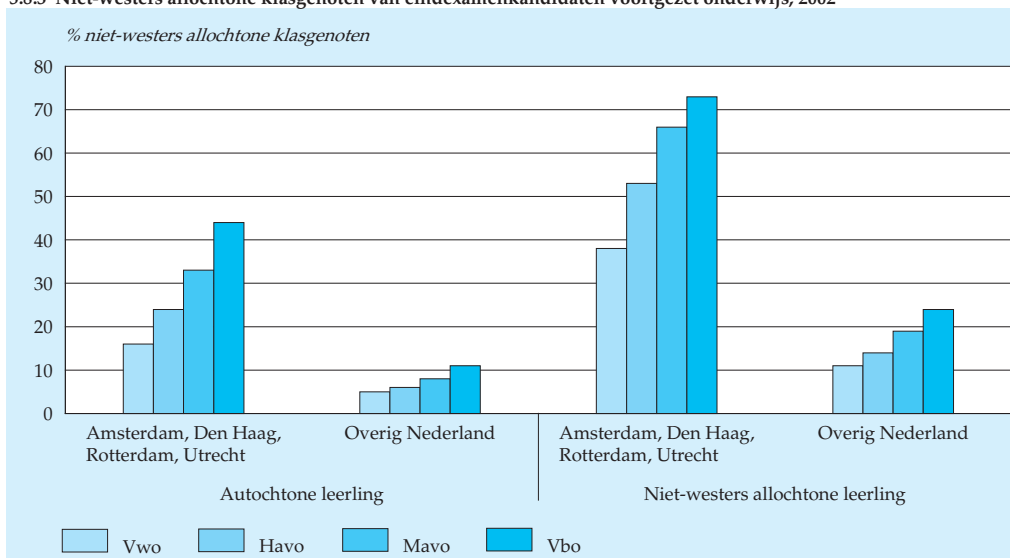
onderscheiden gebieden. Een autochtone of westers allochtone leerling deelt de school gemiddeld met 22 procent niet-westers allochtone leerlingen. Dat is een relatief laag percentage. In Den Haag lijkt een wat hogere segregatie voor te komen dan in de andere grote steden. Waarschijnlijk zijn de niet-westers allochtone leerlingen in Den Haag meer dan in Amsterdam of Rotterdam geconcentreerd in bepaalde buurten en wijken.

Op vbo en mavo geen grotere segregatie dan op havo of vwo

De gemiddelde schoolkleur in het voortgezet onderwijs is per schoolsoort bepaald met behulp van de aantallen eindexamenkandidaten in 2002. Ook binnen de scholen voor voortgezet onderwijs is sprake van segregatie. Niet-westerse allochtonen op het vbo bijvoorbeeld zitten in de grote steden gemiddeld met 73 procent andere niet-westerse allochtonen in een examenklas. In de rest van Nederland is dat 24 procent. Bij autochtone vbo-ers liggen deze percentages op 44 en 11 procent.

Opvallend is dat, als met de ongelijke deelname per schoolsoort rekening wordt gehouden, de verhouding in de gemiddelde schoolkleur van niet-westers allochtone en autochtone leerlingen wel voor alle schooltypen redelijk gelijk is. Dit betekent dat de segregatie op scholen voor vbo en mavo in verhouding niet sterker is dan op havo en vwo scholen.

5.8.3 Niet-westers allochtone klasgenoten van eindexamenkandidaten voortgezet onderwijs, 2002

Bron: Inspectie van het Onderwijs, CBS, IB-groep.

Toelichting

De gemiddelde schoolkleur is bepaald als het gemiddelde percentage niet-westerse allochtonen dat bij een bepaalde (naar herkomst onderscheiden) leerling op school zit. Als niet wordt onderscheiden naar herkomstgroepering, dan is schoolkleur gelijk aan het gemiddelde percentage niet-westerse allochtonen per school. Wordt wel onderscheid gemaakt naar herkomstgroepering dan is de schoolkleur het percentage niet-westers allochtone leerlingen dat gemiddeld bij een autochtone, dan wel een niet-westers allochtone leerling op school zit.

Voor het voorgezet onderwijs zijn de benodigde gegevens per school nog niet beschikbaar. Schoolkleur is daarom benaderd met behulp van de eindexamen-gegevens: het gemiddelde percentage niet-westers allochtonen in de examenklassen van de school.

Herkomstgroepering (CBS-definitie)

Autochtonen: Nederland.

Westerse allochtonen: Europa (excl. Turkije), Noord-Amerika, Japan, Oceanië en Indonesië.

Niet-westerse allochtonen: Afrika, Azië (excl. Japan en Indonesië), Zuid-Amerika en Turkije.

Tabel 5.8.1
De verdeling van autochtone en niet-westers allochtone leerlingen op basisscholen

	Zwarte scholen ¹⁾		Niet-westers allochtone leerlingen	Niet-westers allochtone schoolgenoten van	
	50%	80%		autochtoon en westerse allochtoon	niet-westerse allochtoon
	%				
Nederland	8	4	14	8	49
w.v.					
De vier grote steden	52	32	50	27	73
w.v.					
Amsterdam	56	34	55	32	73
Rotterdam	59	39	54	31	73
Den Haag	45	29	46	22	75
Utrecht	33	16	35	19	66
Overig Nederland	4	1	10	7	33

¹⁾ Een 'zwarte' school is een school met meer dan 50 respectievelijk meer dan 80 procent niet-westers allochtone leerlingen.

Bron: CBS, CFI.

Tabel 5.8.2
Niet-westers allochtone klasgenoten van eindexamenkandidaten voortgezet onderwijs, 2002

	Vwo	Havo	Mavo	Vbo
	%			
Nederland	7	9	13	20
w.v.				
Autochtoon	6	7	9	13
Niet-westerse allochtoon	20	28	37	45
De vier grote steden	23	37	52	64
w.v.				
Autochtoon	16	24	33	44
Niet-westerse allochtoon	38	53	66	73
Overig Nederland	5	7	9	13
w.v.				
Autochtoon	5	6	8	11
Niet-westerse allochtoon	11	14	19	24

Bron: Inspectie van het Onderwijs, CBS, IBG.

5.9 Kwaliteit van het werk in het onderwijs

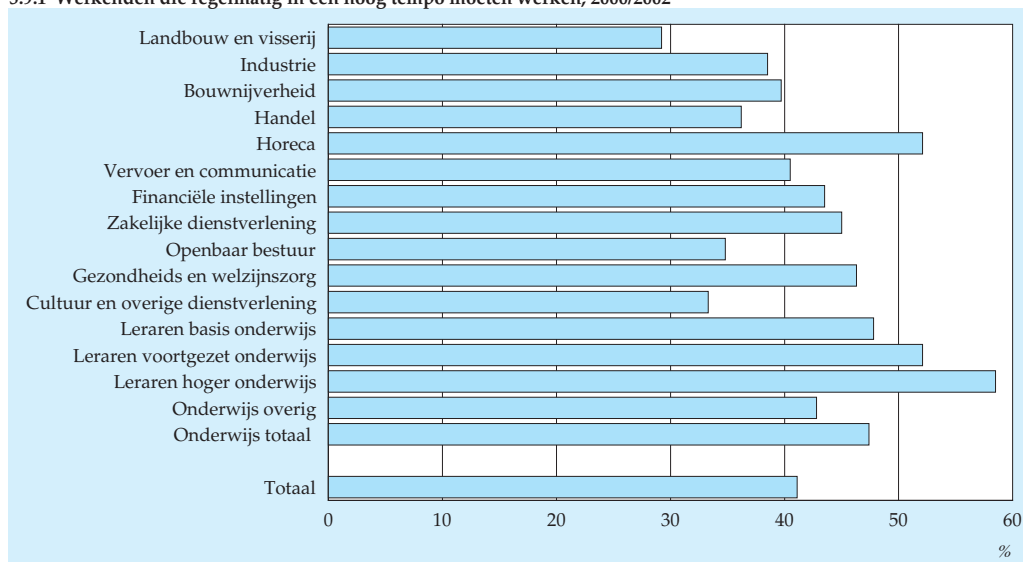
Het probleem van het lerarentekort is nog niet opgelost. Dat komt onder meer door de groei van het aantal leerlingen, het vertrek van leraren uit het onderwijs en de vergrijzing. Verder blijkt uit internationaal onderzoek dat leraren vaak onvoldoende waardering halen uit hun beroep. Dit hangt samen met de kwaliteit van het werk in het onderwijs. Vooral leerkrachten in het hoger onderwijs ervaren een grote werkdruk. Over promotiekansen en beloning zijn leraren minder te spreken dan andere werkenden. Daarentegen vinden zij hun werk niet eentonig en zijn zij bijna allemaal te spreken over de werksfeer.

Leerkrachten ondervinden hoge werkdruk

In de periode 2000–2002 zei gemiddeld 41 procent van de werkenden in Nederland regelmatig in een hoog tempo te werken. Het onderwijs lag daar een stuk boven met ruim 47 procent. Docenten in het hoger onderwijs ervoeren het hoogste werktempo. Bijna 60 procent van hen zei snel te moeten werken. Ook onderwijzers in het basisonderwijs en leraren in het voortgezet onderwijs gaven vaker dan gemiddeld aan regelmatig in een hoog tempo te moeten werken.

Bij het werken onder hoge tijdsdruk is hetzelfde patroon te zien. Ook hier waren het de leerkrachten uit het hoger onderwijs die het vaakst aangaven onder hoge tijdsdruk te werken. Bijna 46 procent gaf dat te kennen. Daarna volgden de leraren uit het voortgezet onderwijs met 45 procent. Van de overige bedrijfstakken zijn het de werkenden in vervoer en communicatie die het vaakst zeggen onder hoge tijdsdruk

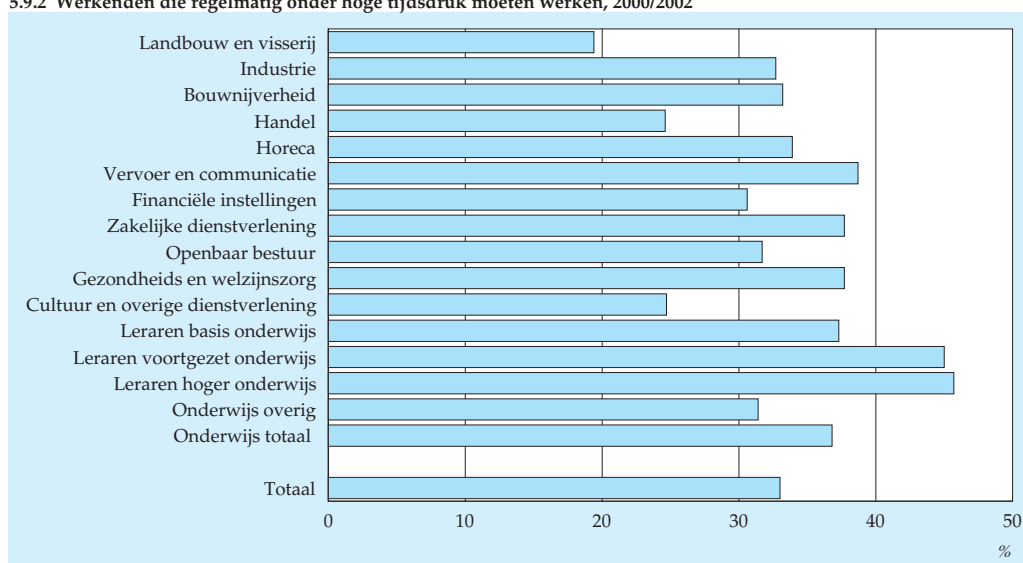
5.9.1 Werkenden die regelmatig in een hoog tempo moeten werken, 2000/2002

Bron: Permanent Onderzoek Leefsituatie.

te werken. Gemiddeld gaf 33 procent van de Nederlandse werkenden te kennen onder hoge tijdsdruk te werken. Wanneer werkdruk als resultante van werken in een hoog tempo en onder hoge tijdsdruk wordt gezien, dan ondervinden leerkrachten in het hoger onderwijs van alle werkenden de hoogste werkdruk.

5.9.2 Werkenden die regelmatig onder hoge tijdsdruk moeten werken, 2000/2002

Bron: Permanent Onderzoek Leefsituatie.

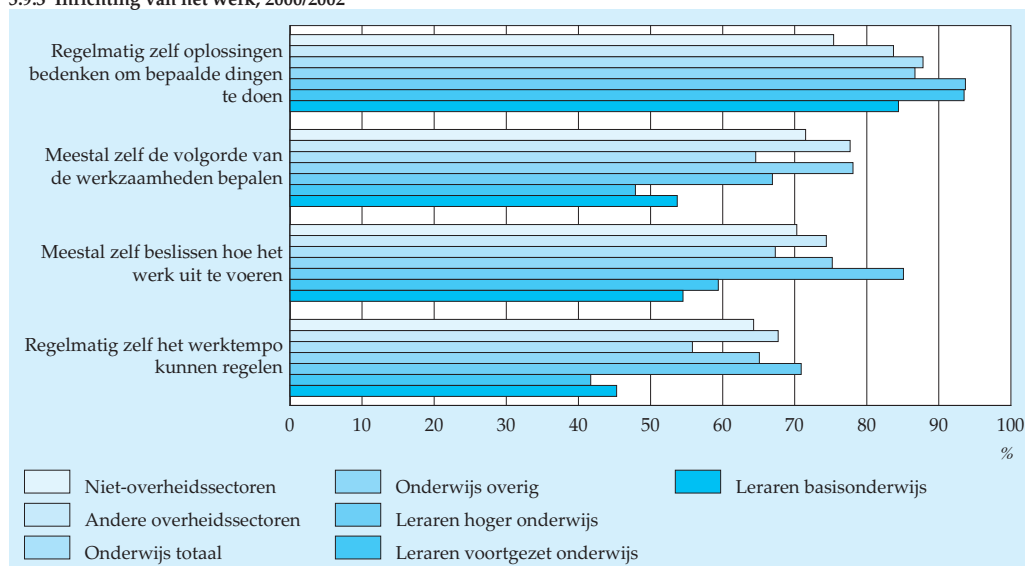
Leerkrachten in hoger onderwijs kennen veel eigen verantwoordelijkheid in hun werk

Leraren in het hoger onderwijs kennen niet alleen de hoogste werkdruk, maar ook naar eigen zeggen een grote vrijheid bij de inrichting van hun werk. Zo gaf bijna 71 procent van de leraren in het hoger onderwijs aan dat zij zelf het werktempo kunnen bepalen. Voor docenten in het basis- en voortgezet onderwijs ging dat veel minder op, namelijk 45 en 42 procent. Gemiddeld zei ruim de helft van het onderwijspersoneel het werktempo zelf te kunnen regelen. Dat is minder dan bij andere overheidssectoren en niet-overheidssectoren waar respectievelijk 68 en 64 procent aangaf zelf het werktempo te kunnen bepalen.

Leerkrachten in het hoger onderwijs kunnen ook het vaakst zelf beslissen over de uitvoering van het werk. Iets meer dan 85 procent zei hierover zeggenschap te hebben. Gemiddeld gaf ruim 67 procent van de werkenden in het onderwijs aan zelf te kunnen beslissen over de wijze van uitvoering. Bij andere overheidssectoren kon bijna driekwart van de ambtenaren naar eigen zeggen bepalen hoe het werk gedaan

wordt. Het zelf bepalen van de volgorde van het werk is in de onderwijssector minder gangbaar dan in andere branches. Ongeveer 65 procent gaf aan hier zeggenschap over te hebben, terwijl dit in andere sectoren ruim boven de 70 procent lag. Ten slotte, in het onderwijs moeten bijna negen van de tien werkenden zelf oplossingen bedenken om bepaalde dingen te doen. Dat is meer dan bij werkenden in andere sectoren.

5.9.3 Inrichting van het werk, 2000/2002

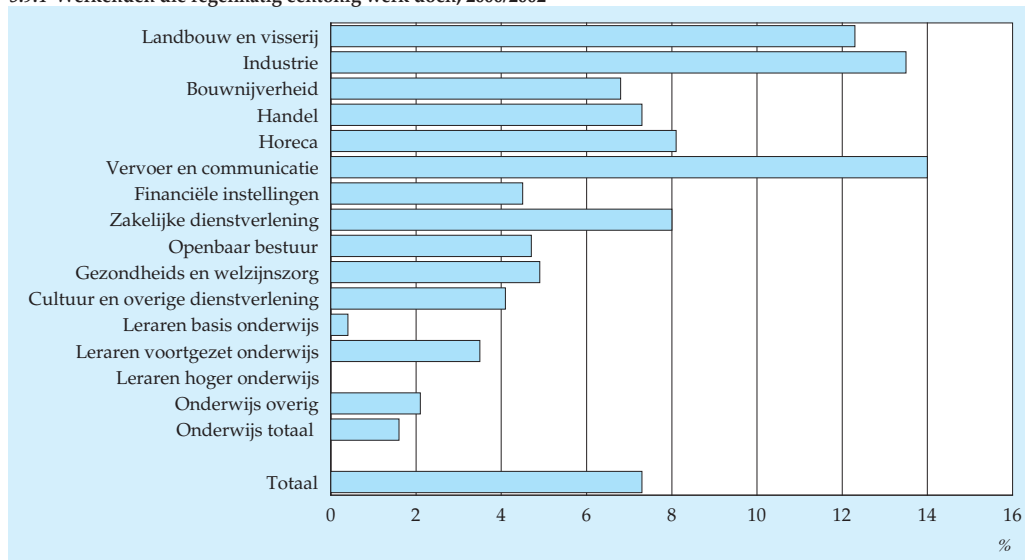

Bron: Permanent Onderzoek Leefsituatie.

Werken in het onderwijs is het minst saai

Slechts 7 procent van alle werkenden in Nederland vond dat men regelmatig eentonig werk deed. In het onderwijs werd het werk het minst saai bevonden. Van het onderwijspersoneel gaf maar 2 procent aan dat zij het werk regelmatig eentonig vonden. Onder de leerkrachten van het basis- of hoger onderwijs was bijna niemand te vinden die dat aangaf. In de sector vervoer en communicatie zei 14 procent van de werkenden het werk regelmatig saai te vinden.

5.9.4 Werkenden die regelmatig eentonig werk doen, 2000/2002

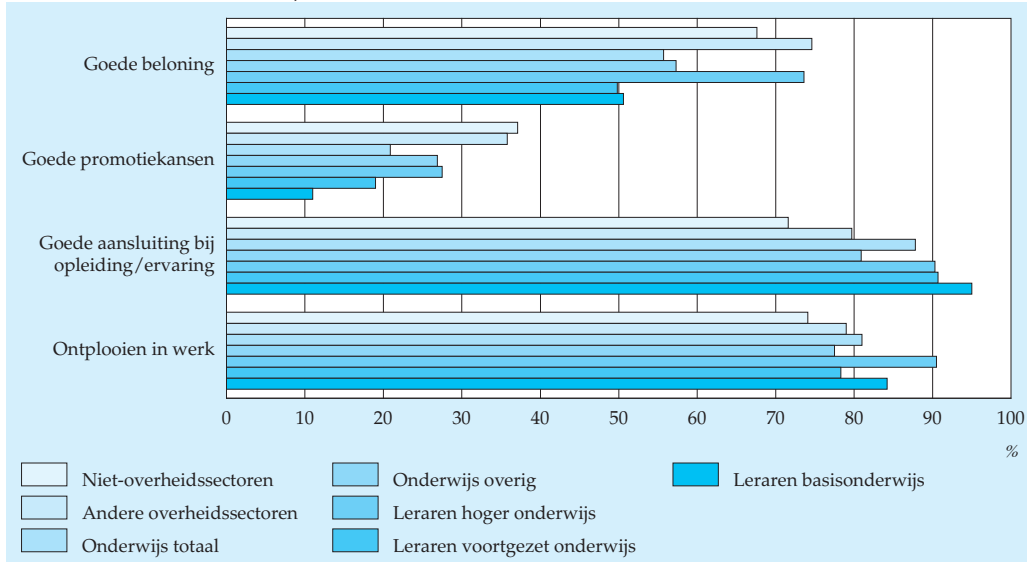
Bron: Permanent Onderzoek Leefsituatie.

Ruim helft onderwijspersoneel tevreden over salaris

Andere aspecten die bijdragen aan de kwaliteit van het werk zijn de mogelijkheden om specifieke vaardigheden in het werk te gebruiken en verder te ontwikkelen. Ook de promotiekansen en de beloning spelen een rol bij de aantrekkelijkheid van het werk. Ruim acht van de tien werkenden in het onderwijs konden zich vinden in de stelling dat zij de gelegenheid hebben zich in hun werk te ontplooiën. Dat gold vooral voor de docenten in het hoger onderwijs. Ook de aansluiting van werk bij opleiding en/of ervaring werd door het onderwijspersoneel relatief beter ervaren dan werkenden in de overige bedrijfstakken.

De promotiekansen in het onderwijs daarentegen werden duidelijk als slechter ervaren dan daarbuiten. In het hoger onderwijs was nog ruim een kwart van de leraren hierover tevreden. Maar bij docenten van het basis- en voortgezet onderwijs was dat slechts 11 en 19 procent. Werkenden in het onderwijs waren ook minder tevreden over hun salaris dan werkenden in de overige bedrijfstakken, met uitzondering van de leerkrachten in het hoger onderwijs. Ruim driekwart van hen zei tevreden te zijn met de beloning. Dat komt nagenoeg overeen met de andere overheidssectoren.

5.9.5 Tevredenheid over het werk, 2000/2002

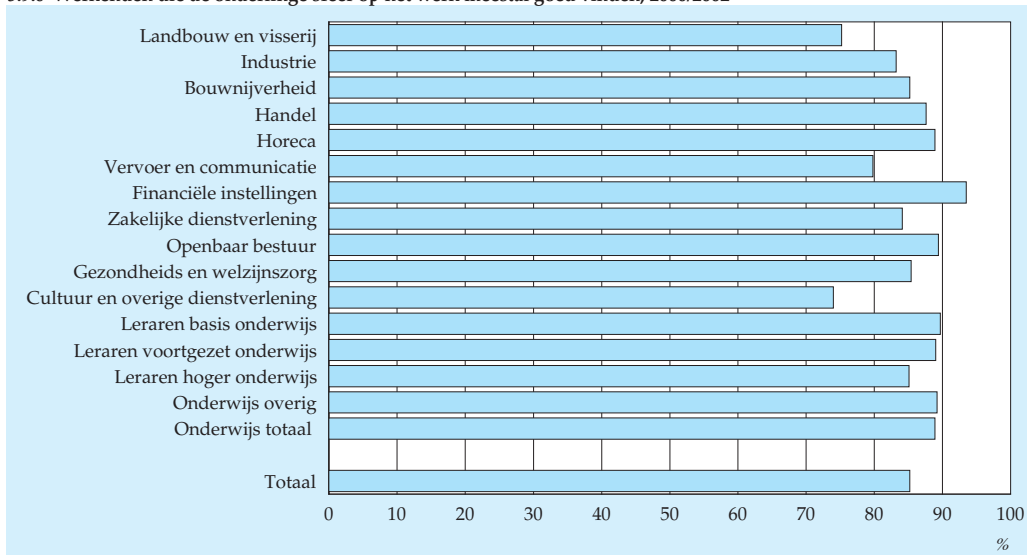

Bron: Permanent Onderzoek Leefsituatie.

Meeste werkenden ervaren goede werksfeer en plezier in werk

Een groot deel van de werkenden vindt de onderlinge sfeer op het werk meestal goed. Het meest tevreden over de werksfeer waren de werkenden in de financiële

5.9.6 Werkenden die de onderlinge sfeer op het werk meestal goed vinden, 2000/2002

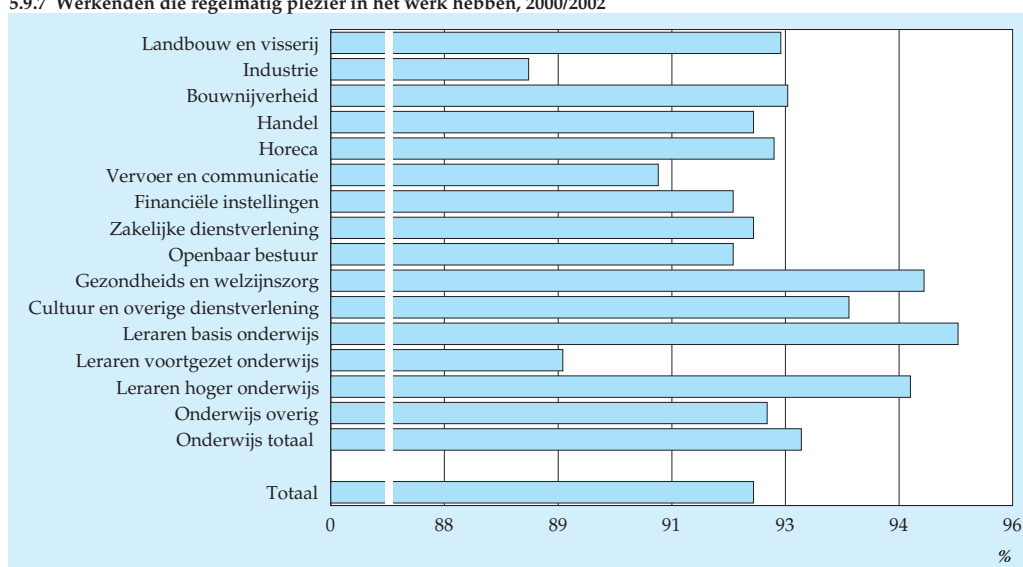

Bron: Permanent Onderzoek Leefsituatie.

instellingen en de leerkrachten in het basisonderwijs. Het minst tevreden waren werkenden in de cultuur en overige dienstverlening en in de landbouw en visserij.

Meer dan negen van de tien werkenden zei regelmatig plezier in het werk te hebben. Dit gold ook voor de onderwijssector als geheel. Binnen het onderwijs waren de leraren in het voortgezet onderwijs iets minder positief dan de leerkrachten in het basis- en hoger onderwijs.

5.9.7 Werkenden die regelmatig plezier in het werk hebben, 2000/2002

Bron: Permanent Onderzoek Leefsituatie.

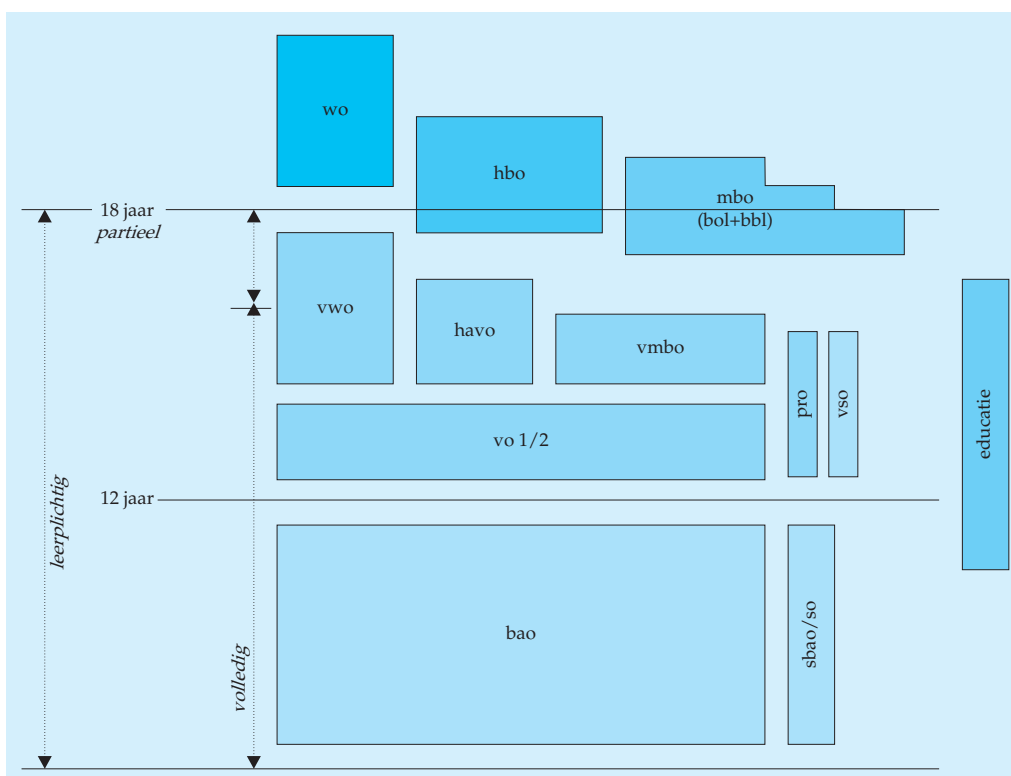
Technische toelichting

De gegevens zijn afkomstig uit het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS), dat sinds 1997 continu wordt gehouden. POLS heeft als doel het op continue basis leveren van hoogwaardige en coherente informatie over de verschillende aspecten van de leefsituatie van de Nederlandse bevolking in particuliere huishoudens als geheel, maar ook voor bevolkingsgroepen daarbinnen. De gepresenteerde gegevens hebben betrekking op personen van 15 tot en met 64 jaar, die een betaalde baan hebben voor ten minste twaalf uur per week. De uitkomsten zijn gebaseerd op een steekproef van circa 4 duizend werkende personen per jaar. Zoals in ieder steekproefonderzoek hebben de uitkomsten een onnauwkeurigheidsmarge. Daardoor mogen bij kleine populaties alleen uit grote verschillen conclusies getrokken worden.

Op basis van de combinatie van de werkenden in het basis-, voortgezet en hoger onderwijs enerzijds en degenen met een pedagogisch beroep anderzijds is bepaald of er sprake is van leerkrachten in het basis-, voortgezet en hoger onderwijs. Degenen werkzaam in het basis-, voortgezet en hoger onderwijs zonder een pedagogisch beroep zitten bij de categorie 'onderwijs overig'. In deze categorie zitten ook andere mensen die werkzaam zijn in het onderwijs, maar niet het basis-, voortgezet of hoger onderwijs.

Als er wordt gesproken over andere overheidssectoren wordt daarmee bedoeld de ambtenaren werkzaam in het openbaar bestuur.

Het Nederlandse onderwijsstelsel

Bron: Ministerie van OCW.

<i>bao</i>	basisonderwijs	<i>vwo</i>	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
<i>bbl</i>	beroepsbegeleidende leerweg	<i>wo</i>	wetenschappelijk onderwijs
<i>bol</i>	beroepsopleidende leerweg		
<i>havo</i>	hoger algemeen voortgezet onderwijs		
<i>hbo</i>	hoger beroepsonderwijs		
<i>mbo</i>	middelbaar beroepsonderwijs		
<i>pro</i>	praktijkonderwijs		
<i>sbao</i>	speciaal basisonderwijs		
<i>so</i>	speciaal onderwijs		
<i>vmbo</i>	voorbereidend middelbaar beroeps- onderwijs		
<i>vo</i>	voortgezet onderwijs		
<i>vso</i>	voortgezet speciaal onderwijs		

Lijst van afkortingen

<i>avo</i>	algemeen voortgezet onderwijs
<i>bao</i>	basisonderwijs
<i>bbl</i>	beroepsbegeleidende leerweg
<i>bbp</i>	Bruto Binnenlands Product
<i>bol</i>	beroepsopleidende leerweg
<i>BRIN</i>	basisregistratie instellingen
<i>bve</i>	beroepsonderwijs en volwasseneneducatie
<i>CASO</i>	Commissie automatisering salarisadministratie onderwijs
<i>CBAP</i>	Centraal Bureau Aanmelding en Plaatsing
<i>CBS</i>	Centraal Bureau voor de Statistiek
<i>CFI</i>	Centrale Financiën Instellingen
<i>CRIHO</i>	Centraal Register Ingeschrevenen Hoger Onderwijs
<i>CROHO</i>	Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs
<i>cumi</i>	culturele minderheden
<i>fte</i>	fulltime equivalent
<i>GOA</i>	Gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid
<i>havo</i>	hoger algemeen voortgezet onderwijs
<i>hbo</i>	hoger beroepsonderwijs
<i>HOOP</i>	Hoger onderwijs en onderzoeksplan
<i>IBG</i>	Informatie Beheer Groep
<i>ISOVSO</i>	Interimwet op het speciaal onderwijs en op het voortgezet speciaal onderwijs
<i>(i)vbo</i>	(individueel) voorbereidend beroepsonderwijs
<i>KSE</i>	kwalificatiestructuur educatie (baseducatie + vavo, zie ook toelichting hoofdstuk 2.7)
<i>lom</i>	leer- en opvoedingsmoeilijkheden
<i>lwoo</i>	leerwegondersteunend onderwijs (voorheen ivbo)
<i>mavo</i>	middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (nu vmbo theoretische leerweg)
<i>mbo</i>	middelbaar beroepsonderwijs
<i>mlk</i>	moeilijk lerende kinderen

<i>NT2</i>	Nederlands als Tweede Taal
<i>OCW</i>	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
<i>OESO</i>	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
<i>OU</i>	Open Universiteit
<i>pro</i>	praktijkonderwijs
<i>RAHO</i>	Registratie Arbeidsrelaties Hoger Onderwijs
<i>sbao</i>	speciaal basisonderwijs
<i>so</i>	speciaal onderwijs
<i>svo</i>	speciaal voortgezet onderwijs
<i>vavo</i>	voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (nu KSE niveaus 4, 5 en 6)
<i>vmbo</i>	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
<i>VSNU</i>	Vereniging van Nederlandse Universiteiten
<i>vso</i>	voortgezet speciaal onderwijs
<i>vwo</i>	voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
<i>WBO</i>	Wet op het basisonderwijs
<i>WEB</i>	Wet educatie en beroepsonderwijs
<i>WEC</i>	Wet op de Expertisecentra
<i>WHW</i>	Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek
<i>wo</i>	wetenschappelijk onderwijs
<i>WOPI</i>	Wetenschappelijk Onderwijs Personeels Informatiesysteem
<i>WPO</i>	Wet op het primair onderwijs
<i>WVO</i>	Wet op het voortgezet onderwijs

Voor meer informatie . . .

Inlichtingenummers

Voor alle inlichtingen:

Tel.: 0900 0227 (€ 0,50 per minuut)

Fax: (045) 570 62 68

E-mail: infoservice@cbs.nl

Internet: <http://www.cbs.nl>

Te bestellen bij

Kluwer Klantenservice

Postbus 878

7400 AW Deventer

Tel.: (0570) 67 33 44

Fax: (0570) 69 15 55

E-mail: info@kluwer.nl

